

בעזש"ח

ספר
חק לישראל

פרשת וישלח

בלשון הקודש ואידיש

עם מ"ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים
מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא,
מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א לייכט אידישע שפראך, מיט
שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

יוצא לאור על ידי
הוצאת אמונה

ברוקלין יצ"ו

צאן ועבד וּשְׁפַחָהּ וּאֲשַׁלְחָהּ לְהַגִּיד
 לְאֹדְנִי לְמִצְאָתָהּ בְּעֵינַיָּהּ : וַיֵּשְׁבוּ
 הַמִּדְּבָרִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ
 אֶל־אֶחָיו אֶל־עֵשָׂו וְגַם הִלֵּךְ

נחמיו עין ועבדיו
 ואמרו ושלחתי
 לדבני לאשכחא רחמי
 בעיניו : ויזכו אנדניא
 לית יעקב למימר אחינא
 לית אחיה לית גישו ואף

רש"י

ואחר חסרון אלף של יסוד : (ז) באנו אל אחיך אל עשו . ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת וגם חנה ורואה שפתי חכמים

ברכת אבי שברי אין לי אלא עוד וחמור ולא קבלתי שאר ברכת אבי שהוא משמתי הארץ ולכן אין אבי ורחל ממך וק"ל : זה דלא הוה שולח לו כשכיל זה להגיד לו עם לכן גרתי ויהי לי וכו' א"כ למלא חן בעיניך נמי קאי על זה וזה א"כ דהא אין להגיד הוהא סבא למיאת חן אלא שלא ישתמט לכן מפרש להודיע שאני בא אלך להשתעבד לך וכו' וזהו אמר א"כ חן בעיניך . ומהרש"ל כחב דק"ל וסלא אמר למעלה כה חמורון מהו דכתיב אח"כ להגיד וגו' שליחת המלאכים לעשו וחשובותם

יעקב בעצמו שולח לומר לך כן . ואמר עם לכן גרתי ר"ל לא חתשבו שזה לי עשרים שנה שנספרתי ממך והלחתי מדחי אל דחי ומסיר אל עיר ועבדתי אצל אנשים נקלים ועבדים . אין הדבר כן . כי חמדי גרתי עם לכן . ולא גרתי משום שם אדם אחר . וזה ודאי אינו קלון גם לך . כי לכן אחי חמנו הוא ואדם גדול ונכבד בארנו . והסיבה בכינוי הוא כמו הסיבה בכית אבינו . וזהו הסיך מלכו הגנות הראשון שמר הכבוד שלא יגיע ממנו גנאי למעלתו כהיותו אחי . וכנגד הגנות השני שאפשר שיושבו אחר ויהי לי עוד וחמור . כלומר אל חתשבו שאני בא אלך עני ואביון וחסר להם שחכמו כחומי כי הנה יש לי קנינים גממייס הרבה . עבדים ושפחות פושט וכבוד אחי שהם שלמות החדם כחיים וזמניים האלה . והנה שלחתי להגיד כל זה לדוני ע"י שליחות כדי שאמלא חן בעיניך כשאלך לראותך ולא אקל בעיניך כי ממה שחשמת מהשלוחים האלה חזע מעניני עד שאמלא חן בעיניך כבואי לפניך . והנה השלוחים הלכו ולא הבישו לארצה שער שדה אדום לדבר לו כי כבר מלאו את עשו בדרך וכפי זאת יעקב אליהם לא היה ראוי להם לדבר לו דבר ולכן שבו אל יעקב ואמרו לו באנו אל אחיך אל עשו . ר"ל לא באנו אל ארצה שער וכל באנו אל עשו

לקומים על התורה

נען איה ווארט אזוי אלאנע צייט אזוי שווער געארבעט ביי איין אנהערן ווארט איה געהאט אנדערשער פארשטענד ווי איה האב איצט :

(ו) באנו אל אחיך אל עשו וגו' . מיר ווייסן עם איז געקער פאר אקענקש אז ער ווייס נער עם איז זיין שונא , ווארום פאר אשונא קען קען זיך הישען , אבער אז איינער שפעלט זיך פאר פאר אגוסען קביינר און אין הארצין איז ער אשונא , ביי דעם קענקש קען קען גרינג מירין פארין אין אומקנליך , דאס האבין די סלאכים גימאנט צו יעקב דו מוזט דיר גוט הישען , ווייל מיר וועלן געקוקען צו עשו און מיר האבין אים גימאנט דיינע ווערשער , ביין קענקש יעקב , האט עשו גימאנט איה בין גיט זיין הער און ער איז גיט מיין קענקש , נאר איה בין זיין ברודער , די בייד וועלן גוט , מיר גלייבן אים אבער גיט , מיר נאנט ער נאנט נאר מיט דעם בויז' ער איז דייין ברודער אבער אין הארצין איז ער עשו , ער וויל נאר דו נאקסט דיר גיט הישען פאר אים נועט ער ארויף פארין אויף דיר און וועט דיר ברענגן , און ער גיט מיט פיר הונדערט קענקשין , קען אין דיינע אויגן אז איה בין שלום מיט דיר און פאר לאנג דיין ליבשאפט : (ז) וישובו און דיא שלוחים האבין זיך ווידער גיקערט צו יעקב און האבין צו אים גימאנט דו האסט גימאנט ער איז מיר וועלן געקוקען צו דייין ברודער צו עשו און האבין צו אים גימאנט דו האסט גימאנט ער איז דייין ברודער אבער ער איז זיך מיט דיר נוהג אזוי וויא עשו ער האט נאך אויף דיר גרויס

ספר הישר

קענט איה ווייס א"ל נאכט יעקב האט גימאנט צו לכן און צו מיר האט ער איה אזוי גימאנט ער האט מיר אויף געמאכט צוויי קאה" , איצט גיי איה צו אים מיט מיין סתנה און איה וועל מיט אים פארן ווי מיין הארץ ג"ל יס , דיא סלאכים וועלן צוריק געקוקען צו יעקב און האבין גימאנט צו אים א"ל נאכט , ווארט יעקב שטארק מורא געהאט און האט גיבעטן צו הקב"ה , דו ביסט דער גאט פון מיין פאטער אברהם און יצחק , נען איה בין ארויס געמאכט פון מיין פאטער האסטו מיר צו גימאנט מינע

לֹא וַיַּחֲזֵן אֶת־הָעַם אֶשֶׁר־אֵתּוֹ
וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמִלִּים
לְשָׁנֵי מַחֲנוֹת׃ ^ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא
עֲשׂוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהִכּוּ

רזב"ם

בעל המורים

תוקל גברתה . מן קלל : ויחץ . מן אשר חצה משה : לו והיה זרעך כעפר הארץ אפשר שיתקיי' כורע אחו' שילד אחר כן

שפתי חכמים

רעזי

(ט) המחנה האחת והכרו. מחנה מזומש לשון זכר ולשון נקבה. (תהלים כו) אם תחנה עלי מחנה הרי לשון

[illegible]

יראת יעקב

ששמע שהיה בא לקראתו לחרנו ומתהלך אונר יקרבו ימי
אבל אבי ואהרנה ונו'. אמר א"ב יצחק אבי ודאי מת ולחא

[illegible]

לקומים על התורה

פירוש לתורת אלהים

וועט הרגן אנדערע נוצ און ער האט צו מייסן
דאס פאלק וואס מיט אים וואו און דיא שאף און
דיא רינדער וואס און דיא קעמלען לשני סענות
אז עשו וועט קומען צו איין סענה און וועט

גיש יעקב אים הרגלן סאמער פייגט עשו אים גאר גוט צו
הרפער זאגט רש"י יעקב האט מוזא געהאט
סאמער וועט עשו אים הרגלן, אונזער האט זיך פארגענומען
אויף צוויי שארין : (ט) ויאמר אונז ער האט גיזאגט א

ספר הישר

פרקי דרבי אליעזר

ש'שקען ביז די דורעס מיך בענעסיען, האט דער פלעך אים
אנגערעם, האט דער פלעך גאר אנדערל ניוואנס צו
עצבען שיק מיך אדעס, האט עצב ניוואנס צום פלעך איד וועל
דער נים אונזען ש'שקען ביז די דורעס מיך אונזן ניוואנס, האט
דער פלעך געזעהן צו עצבן, וועל וועל ניוואנס איד איד
ישראל, עצב האט יוד ניוואלס שטארקן אויף דעם פלעך

וְכֵן יֵאָדָּא אִידָא אִימַר פֿאַר'ן אִין ד' קענט פֿון עַשׂוֹ, אִונד גַּר
 יֵאָדָּא דִּינֶגן ד' מִישְׁעֵרס מִיט ד' קִינְדער, רֶטְשָׁטע אִונד אִינע
 פֿון ד' הֶענע, דִּינֶגן ד' קֶהן דִּינֶגן ד' קִינְדערס דִּי סִפֶּה פֿון אַלעס
 אִונד אִידָא אִימַר אַרומגעשטעקט פֿון ד' הֶענע פֿון אַלעס, וְיֵי זַענען
 אַרומגעשטעלט אִינעוועג פֿאַר עַשׂוֹ וְיֵי אִינעוועג פֿעקטשטן
 אִונד אִידָא אִימַר אִוּף פֿעקד אִונד פֿעקטשטן מִיט גִיטער אִונד
 וְיֵי זַענען געגאנגען געגן ד' בִּהְנָה פֿון עַשׂוֹ וְיֵי דִינֶגן
 אִיבער אַרומקאן ד' בִּהְנָה פֿון עַשׂוֹ אִונד עַשׂוֹ אִין אַרומגע-
 זענען וְיֵינען מִיט עַשׂוֹ זַענען געוואקסן פֿון אִים, וְיֵי אִידָא
 גִיטעמס מִיט זַענען ד' קענעכט פֿון אַלעס דעם קענעכט פֿון ד'

משלי חכמים

ש'בערין, דער רב איז געווען אגריסער צדיק און וואקס, און ער
איז שטארק דערשלאקן געווארן, ווייל דער רב האט געוואקסט
און דער רבי שטארבן ווייניג. קיין טאהל, פארקערט, ער איז אלע
טאהל פריידיק, און דער רב זינגט צו אים ב'י שטארבן וואס
איז אים שטארבן וואס איז ווייניג, האט ב'י שטארבן געוואקסט
און וויין ווייל אים האט היינט געוואקסט אונטערן ברכה, און
האט געלויבט גאט וואס ער האט מיר געגעבן ב'י צ'י, פ'ינע
אלע דערפערעניש, און אים דארף אשפ'יאל געוויס, און עס
זיין ש'יך נאך יארגען סאט און אים מ'ס ווייסט און קענעט

פ'וסטויט 8

אין ג'יווען אנדריסער צירק נאר אריבערסאן, און ער האט
געהאט אויבן מיט קליינע קינדער (ער האט געהייסן ר' שמואל),
ער האט זיך אייביג גענומען מיט אשכנזי קינדער מיט
אדער, און און געקוקט אנגעזען סאט און זיך נאכט און
הערשט און האט געלירט, און ער איז אייביג ג'יווען אויף
הייליג גליד ווי ער וואלט ג'יווען אגיד, אפאל האט געדאכט
נאך אהאלטן סאט און דער אהט ביז געקוקט צום רב פון
שטאט, דער רב האט אקען גיטאון אויף דעם אהט פון האט
ער געזען ער האט פארנוינט אהט און גינג אהט גיטן
(חם ישראל צו)

תו"א וז"ל המחה. סנהדרין עט :

(ט) לפליטה. שהיו רתוקים המחות זה מזה ואם יראו פורענות יברחו: המחנה האחת. לשון נקבה הוא כדכתיב אם תחנה עלי מחנה: הגשאר. לשון זכר.

נקבה (לקמן ג) הממנה הוא לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה (לשלי יט) השמש יצא על הארץ (חללים יט) מקנה השמים מוציא הרי לשון זכר (מ"ג ב) השמש זרחה על הים הרי לשון נקבה. וכן ארץ (איוב א) והנה רוח גדולה בזה הרי לשון נקבה ויזנע בצידיה פתח הכיז הרי לשון זכר (מ"א יט) ורוח גדולה חזק מפרק הרים הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש (מכדב סז) ואש ואש מחיה הרי לשון נקבה (חללים קד) אש לבה לשון זכר. והיה הממנה הנשאר פל' לריח. על כרחו כי לאחם עמו ש התקין עמו לשפה לריחים לדורון לחסלה ולמלחמה לדורון. וחסבור המנחה על פניו. לחסלה.

דעת זקנים מבעלי התוספות
 ניתא הא דקאמר אלהי אבי יצחק אע"פ שאין מיתדין שם
 הקב"ה על אדם בל זמן שהוא חי :

שכלו. ומפני שה' יספק כוונתו וישימו לבו הורג יח' להכניס
אדם שלא יתרעם ביום לרב אבל יתחל בהכנותו להכניס לפניהם
המכויב כל מה שיש להסתכלתו כזה. מה שתכליתו להכניס
וכל המותר המעטרכו מהם עיני. ואמר אם יבא עשו אל
יבא עשו אל המחנה האחת אשר היא הורג מבדל זרבי. ויבסו
המחנה אשר היא תחאר לפני. ונשי ופניו

פירוש לתורת אלהים
 אים שקלאנין וזהו וועט זיין דיא גיבליבענע
 סתנה צו אנשניונג, ווארום איה וועל מיט
 אים מלחמה האלטן, רשעי שרייבט יעקב
 האט זיך אן גיברייט צו דרייא וועט, ער
 האט אים אמתנה געשיקט סאמער וועט, גר
 וועט דיא סתנה גיט העלפן, האט ער זיך א
 זיך אן גיברייט תפלה

תרנום

תרגום
להמש"ה מנ"ה ד"א צבאות נפ"ש צ צב צבא צבאו צב
יחידה הנצח יהוה חיה יחיד

א נבואת עובדיה כדון אסר
 יי אלהים לאדום כסודא
 שמענא מן קדם יי ואוגר
 בעממא שלים קומו ונתעלה
 עזה לקרבא : ב הא חלש
 ויחיהה בעממא כסיר את
 לחמא : ג רשע לכה אמעיה ראת דמי דלע

דעשי

(א) חזון עובדיה. גר אדומי היה: (ב) בזוי. שלא היו מעמידים מלך בן מלך: (ג) שוכני בחגוי סלע. סומך על משענת אבותיו אברהם ויזחק: בחגוי

גם אנו ללכת עלי' למחמס: (כ) הנה קטן נחחיד. כחחלה
 ציניהם כי היתה ממלכה שפה: (ג) ודון לבך השיאן. כלומ
 וטי' לכן ודון לבך היתה וחתנחמו יומר מדלי' שוכני.
 (חק לוישראל ע"ט)
 (ח"ב)

שבתו אמר בלבו מי יודיעני ארץ: ד אסתגביה
 כנשר ואספין כוכבים שים קנה משם אורידה
 נאסיהוה: ה אסגבבים בארץ אסשדדי לילה
 אידגמיתתה לא יגבו דים אסבצרים בארץ לה לא
 ישאירו עללות: ז איד נחפשו עשו נבעו מצפניו:
 הלא משארין עולקו: ואיקבין אהכלש עשו א תגד: יין סמורוהי:

מצורת דוד

רשי

היה מקום מושבו במקום מרום ונשא: אומר בלבו. לכן חושב
 בלבו מי הוא אשר יוכל להוריד אותי כשפל הארץ: (ד) אם
 תגביה כנשר. אבל אם תגביה לשבת כנשר העישה מדורו
 במקום גבוה ואם תשים מדורך בין הכוכבים משם אורידך לארץ
 ותהיה נחמס ביד האומות: (ה) בארץ. כלו עליך: שורדי
 פירח. הם המתפחדים לגזול כיום וגזולים בלילה: איד גרמית.
 עבר כדרך הרבה מן הסבולות כי הנבואה לא כלל כנר נעשתה:
 ויגדלו המורח ומדוע אם כן נכרת חתה מכל וכל מכני שאלית: אם
 נחפשו עשו. איד נחפשו כתי עשו לקחת הכל ואיד נחפשו
 לקחת כל הנמצא וסוף כפל ענין כמ"ס:

דעם פירוש עברי מיימש נעשינס מען בייא דער הפורה פון דער וואך:

תרגום

כתובים משלי ז

להמשיך מוסר ומלכות דלא שין דלת יור נפש שין שין דלת שין דלת יור רוח יאהרונה נשנה דיסור א אר
 ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יור נשמה מלכות יו הו ו הו חיה יתירה דיסור וזלה חיה יתירה
 דמלכות אל שם ב"ן שבשליה:

א עבר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצער: ב בנשף
 בערביום באישון לילה ואפלה: ג והנה אשה לקראתו
 שית וזנה ונצרת לב: ד הכמה היא וספרת בביתה לא
 ג נהא אמתא לאורעה באסקמא קניתא מקררא קבא דעולמי: ד וקרראת היא וקרראת בביתה

מצורת דוד

רשי

(א) עובר. כי ראיתי עובר בשוק אצל פנה של הורה ולמי שגדל
 למעלה לשמך מאשה ורם קר כלן וסמך על המכין:
 (ב) בנשף. בעת הנשף למען לא ירחיקו אנשים: בערב וכו'.
 הוא כפל ענין כדרך המליצה: (ג) והנה אשה. ראיתי והנה
 אשה כלה לקראתו: שית וזנה. ר"ל בתקון וזנה: ונצרת לב.
 שותת מלור על לבות בני אדם לכבשם תחת ידיה: (ד) הרסיה. היא משמעת קול הוניה למען ימנעו הוניה אמי קילה: וסודרת.

פירוש ע"ט

(א) עובר בשוק אצל פנה דער יונגער קענטש איז
 גענאנגען אין גאס, אונ פון גאס איז
 ער גענאנגען צו דעם ווינקול ווא דיא וזנה איז
 גיזעסין, אויב ער האט זיא גיט גיטראפין אין
 איר שטענדיגען ווינקול ודרך ביהא יצער האט ער
 גיטרעפין אין דעם וועג ווא איר שטוב איז, ווא
 זיא וואהנט, מאקער וועט ער זיא סרעפין אין
 איר שטוב: (ב) בנשף בערב יום פריער איז ער
 גענאנגען צו דיא וזנה באלר אנהייב אבער,
 אז ער האט זיא אנהייב אבער אין ערנעץ
 געפונען, גיט אין איר ווינקול אונ גיט אין איר
 שטוב, האט ער גיטראקט מאקער וועט ער זיא
 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

(ח"ב)

(חק לישראל ע"ט)

א"י

14

8

לא שָׁכְנוּ רָגְלָהּ: הָ עָדְנָה יִשְׁכְּנוּ רָגְלָהּ: הָ פֶּעַם | בְּחִינָה פֶּעַם בְּרַחֲבָת וְאַצֵּל כָּל־
בְּשׁוּקֵי בְּעָדְנָה בְּשִׁמְרֵי וְלִקְבֵּל פֶּנֶה תֹּאמַר: וְהַחֲזִיקָה בּוֹ וְנִשְׁקָה לּוֹ וְהָעֵדָה פָּנֶיהָ וְתֹאמַר לּוֹ:
כִּי פָנָהא דִּינָא בְּמָנָה וְאַתְקַפַּת בֵּיהּ וְנִשְׁקָתִיה וְאַתְחַצַּפַת אֶפְקָה נֶאֱמַרַת לִיהּ:

מצורת דוד

מדברת דברי סרה ונאוף: לא ישכנו. אינם שוכנים כדרכו הנשים: (ה) פעם בחוץ. פעם הולכת בחוץ. פעם כרוכות לרדוף
אחר מאהבן: תארו. משגב במלך עד אשר יעברו דרך הפנה ההיא: (ו) והחזיקה. ראינו. האשה היוצאת אחר הסגר ושקט
לו: העדה. חוקה פניה ולא נכלמה:

פירוש ע"ט

אין איר שטוב: (ה) פעם בחוץ פעם ברחובות אקאהל
גייט ויא אויסקער איר שטוב. גיט גייט פון שטוב
אקאהל גייט ויא אין גאס ויא פנה תארוב אונ
יא קוקט אין יעדער ווינקל קאקער נעם ויא

עיקר תויט משנה ברבות פרק ח ברטנורא

(א) ומפרש בגמרא דחלף ועוד קאמר: (ב) וס"ג איכא חלף
דחמין ועוד דחמין וסלינו תדיר תדיר קודם גמ' מנחות ג'
(ג) נוסח. כלומר לוקחין מים לידים ונוסח הכרז' חוכות
כטילת ידים כמו טעילת לולב שענינו לקוח': (ד) אזיל לשעתייה
בסוף זבים. אבל להר"מ דהתם אין משקין מעמלין כלים אלא
שעממא מלב הטומאה וכתב
ה"ח בשם הר"ק דבית הלל
לעממיהו דכ"ע קאמר דאפילו
יהי' הדין כן איכא טעמא לסקדים
מוצת הסוס: (ז) ואח"כ מוצגין.
ומשום דהלכה ככ"ה וברכת כוס
קודם לנטי' הלכך שוגג לעיל
תחלה ברכת היים וס"ין ואחר

פרק ח א אלו דברים שבין בית שמאי ובית
הלל במסעורה. בית שמאי אומרים
מבשר על היום ואח"כ מבשר על הדין. ובה"א
מבשר על הדין. ואח"כ מבשר על היום: ב בש"א
(א) נוסחין לידים (ב) ואח"כ מוצגין את הכוס

את הכוס תחלה גזרה שמה וטמא משקים שנפלו בחצורי הכוס מחמת הדיים שהידיים קודם טעילה תורת שני לטומאה
יש להן ומטמאים את המשקים להיות תחלה ויחזור המשקים ויטמאו את חצורי הכוס שהמשקים שטמאו מטמאים
כלים מדברגן (ג) אלא שהקילו בטומאה זו שכלי שטמאו חצורי כמשקין טמאים לא נכמל תוכו ולא

פרק ח א אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בדעיה
אין דיא ואכין ונאם עם שטייט אין
דער משנה איז דער אונקער שייד צווישען בית
שמאי און בית הלל אין דיא דינים פון עסין
בית שמאי אומרים בית שמאי זאגן ווען מען מאכט
קידוש שבת אדער יום טוב קברד עי הים זאל מען
פריער זאגן דעם קידוש פון דעם קאג נפון דעם
יום טוב אדער פון שבת ויחסי דך דברד עי הים
זאגן דעם זאל מען זאגן דיא ברכה אויף דעם וויין
בורא פרי הגפן ויבית הדי אומרים קברד עי הים ואחר
דך דברד עי הים און בית הלל זאגן פריער זאגן
מען אברכה אויף דעם וויין בורא פרי הגפן, און
זאגן דעם זאגן מען דעם קידוש פון דעם קאג
נפון שבת אדער פון יום טוב: ב בית שמאי אומרים
טפלין גידים ואחר דך מוצגין את הכוס דער דין איז דיא
הקמים האבין גיור גיורען אויף דיא הענט פון
אקענקש ויא זאלין ויין טמא ביו ער נעם ויא
נואשין. און אז ער האט גיט גינאשין דיא הענט
און האט אן געריקט מיט דיא הענט אמשקה
ווערט דיא משקה טמא און דיא משקה קען

כך נ"ט חו"ט: (ד) דנילוות לא שכיח במרא: (ה) דכשתא
 אין אדם דמדקדק לנכד ידיו כ"כ מה שאין כן ושיעור ידיו ויאלץ
 מיד דמדקדק לנכד ידיו כ"כ מה שאין כן ושיעור ידיו ויאלץ
 חו"ט: (ו) דמותר להשתמש בו דאין ראשון מנימא למטה שהוא
 כלי ולא לאדם עצמו כדליתא בנמרא ופירש"י דכדיו שיוכלו
 להשתמש הוא נזהר מליגע בלכתו:
 (ז) חפשי: בנמרא נזירי משום
 אובלי תרומה וז"ל סברי אובלי
 תרומה זרעין וז"ל: (ח) ופעמא
 דתקון נפ"י צולין אש"ג דאין
 שני טעם עליוני כחולין היינו

ידיו ולא אונגו וסברי כ"ש אסור להשתמש בכוס שאחוריו
 עמאות: אש"ג שלל נטמא תוכו גזרה שמה יתנו טלוות
 מתוכו על אחוריו הכוס ויקבלו המשקים טומאה מחמת
 אחוריו ויטמאו את הידים וכיון דאסור להשתמש בכלי
 שאחוריו טמאים נטלין לידים
 תחלה ואח"כ מוונים את הכוס
 כדי שלא יקבלו המשקים
 שאחוריו הכלי טומאה מחמת
 הידים ונמלאו אחוריו הכלי
 עמאין מחמת אותן משקים ומשתמש בו באסור וב"ה סברי אין אסור להשתמש בכלים שאחוריו עמאות: (ד). הלכה.

מוונין את הכוס. תחלה ושמים אותו: ואח"כ נוטלין לידים. שאם אתה אומר נוטלים לידים תחלה
 ואח"כ מוונים את הכוס גזרה שמה יהיו אחוריו הכוס טמאים שמתר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים ולא יבין ידיו
 גזבות וס"ה (ה) ויטמאו אחוריו הכלי המשקין שבידיו ואותן משקין שנטעו תחלה יחזרו ויטמאו את הידיו ונמלא אובלי
 בידים מטומאות: ג' מקנח ידיו במפה. מנטילת מים ראשונים ומניחה על השלחן ומקנת בה ידיו תמיד מזהמת
 התבטיל ולא יניחנו על הכפת שהוא יושב בה גזרה שמה יהיה הכפת ראשון לטומאה (ו) ויהיה משקה קופח במפה
 מחמת גזב הידים ואותו משקה כשנגע בכפת נעשה ראשון לטעול המשקים נעשו תחלה וחזרו ומטמאה את
 הידים כשנקת בה תמיד בתוך הסעודה אבל בשלחן ליכא למגור הכי. שאסור להשתמש בשלחן שהוא שני (ז) לטומאה
 ובית הלל סברי מותר להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה הלכך לא יניח המטה על השלחן שמה יעמלאו המשקים
 שכמסה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלים ואם יניחנה על הכפת אין לחוש כי אם שמה יטמאו ידיו מוסב
 שיעמלאו ידים שאין להם עיקר מן התורה דאין נטילי ידים לחולין מן התורה (ח) ולא יטמאו אוכלים ויש להם עיקר
 מן התורה דראשון עושה שני בחולין מן התורה: ד' בית שמאי אומרים מכבדין את הבית. מקום שאכלו שם
 מכבדין אותו משורי אוכלים שנאמר עליו: ואח"כ נוטלין לידים. מים אחרונים דפעמים שהזומם עם הארץ
 ומניח הפירות שיש בהם כוית ואם אתה אומר נוטלים לידים תחלה נמלא אתה מספיד את האוכלים שמים אחרונים

מטמא ויין די הענט, דריקער האבין וי גימאכט
 אגורה או מען קאר גיט גינען מיט אפוס וואס
 ער איז אונקען טמא, דריקער מוז ער זיך פרייער
 נואשין דיא הענט אונ נאכדעם אן גיסקען דעם
 פוס ער זאל גיט מטמא ויין דעם אונקען פון פוס
 נוארום מען קאר גיט גינען מיט אפוס וואס ער
 איז אונקען טמא וביית הלל אומרים מוויגן את הכוס ואחר
 כך נוטלין לידים אונ בית הלל זאגן מען קעג גינען
 מיט אפוס וואס ער איז אונקען טמא, דריקער
 זאל ער פרייער אן גיסקען דעם פוס אונ נאכדעם
 זאל ער נואשין דיא הענט, נוארום אז ער וועט
 פרייער נואשין דיא הענט אונ נאכדעם וועט ער
 אן גיסקען דעם פוס מאקער וועט ויין דער פוס
 אונקען טמא אונ עם וועט אראפ רינגען אביסול
 משקה אונקער דעם פוס וועט דאך דיא משקה
 טמא ווערין אונ די משקה וועט מטמא ויין דיא
 הענט וועט ער דאך עסין מיט הענט וואס זענען
 טמא: ג' בית שמאי אומרים מקנת ידיו כפפה ופניית עי
 השלחן בית שמאי זאגן דעם האנטמה וואס ער
 האט מיט איהם אפ געווישט דיא הענט וואס ער
 האט וי גיטאשין צום עסין זאל ער לייגן אויפן
 טיש אונ גיט אויף דעם קישין וואס ער ויזט
 ונוארום אין דער צייט פון דער משנה איז מען
 גינעסין אויף אבעם צום עסין ווארום מאקער
 איז דיא קישין טמא אונ דער האנטמה וועט ויין
 גאס וועלן דאך דיא וואקער וואס אין האנטמה
 טמא ווערין פון דעם קישין, אונ ער וועט אין
 מיטין עסין אפ ווישען די הענט מיט דעם האנטמה
 וועלן דאך דיא הענט טמא ווערין וועט ער דאך

עסין מיט הענט וואס זענען טמא, אבער דער
 טיש איז טמא ווארום בית שמאי זאגן אז אויף
 אטיש וואס ער איז טמא קאר מען גיט עסין
 וביית הלל אומרים ער הקפת אונ בית הלל זאגן ער
 זאל לייגן דעם האנטמה אויף דעם קישין ווארום
 בית הלל זענען ממיר צו עסין אויף אטיש וואס
 ער איז טמא אונ אז דער האנטמה וועט ליגען
 אויפן טיש אונ ער וועט טמא ווערין פון טיש
 וועט ער מטמא ויין דיא עסיגנוארך וואס ליגען
 אויפן טיש, אונ אז דער האנטמה וועט ליגען
 אויף דעם קישין וועט ער קאר מטמא ויין דיא
 הענט, זאגן בית הלל עם איז גליקער די הענט
 זאלן טמא ווערין איידער דיא עסיגנוארך זאלן
 טמא ווערין, נוארום דיא טומאה פון דיא הענט
 איז נאר כדרכן אונ אין דער תורה שטייט עם
 נאר גיט, נוארום מן התורה איז דער דין אז מען
 ריקט אן מיט דער האנט אטומאך איז טמא דער
 נאכדעם גוף אונ ער דאך זיך טביל ויין אבער
 מען זאל דארפן נואשין דיא הענט דאס שטייט
 גיט אין דער תורה נאר כדרכן אונ ויזא טומאה
 פון עסיגנוארך שטייט אין דער תורה: ד' בית שמאי
 אומרים כבדין את הבית ואחר כך נוטלין לידים בית שמאי
 זאגן מען קערט אים דיא שטיב ויזא מען האט
 גינעסין עם זאל גיט ליגען קיין שטיקלעך פרויט
 אונ דער נאך וואשט מען מים אחרונים, נוארום
 בית שמאי האלטין אז איין עם ווארץ מעג
 באדינען ביים עסין קען ויין אז ער האט גילאזט
 ליגען אויף דער ערר שטיקלעך פרויט וואס
 זענען פרויט וואס אא"ל פרויט אונ אז מען וועט

מטמא ויין די הענט, דריקער האבין וי גימאכט
 אגורה או מען קאר גיט גינען מיט אפוס וואס
 ער איז אונקען טמא, דריקער מוז ער זיך פרייער
 נואשין דיא הענט אונ נאכדעם אן גיסקען דעם
 פוס ער זאל גיט מטמא ויין דעם אונקען פון פוס
 נוארום מען קאר גיט גינען מיט אפוס וואס ער
 איז אונקען טמא וביית הלל אומרים מוויגן את הכוס ואחר
 כך נוטלין לידים אונ בית הלל זאגן מען קעג גינען
 מיט אפוס וואס ער איז אונקען טמא, דריקער
 זאל ער פרייער אן גיסקען דעם פוס אונ נאכדעם
 זאל ער נואשין דיא הענט, נוארום אז ער וועט
 פרייער נואשין דיא הענט אונ נאכדעם וועט ער
 אן גיסקען דעם פוס מאקער וועט ויין דער פוס
 אונקען טמא אונ עם וועט אראפ רינגען אביסול
 משקה אונקער דעם פוס וועט דאך דיא משקה
 טמא ווערין אונ די משקה וועט מטמא ויין דיא
 הענט וועט ער דאך עסין מיט הענט וואס זענען
 טמא: ג' בית שמאי אומרים מקנת ידיו כפפה ופניית עי
 השלחן בית שמאי זאגן דעם האנטמה וואס ער
 האט מיט איהם אפ געווישט דיא הענט וואס ער
 האט וי גיטאשין צום עסין זאל ער לייגן אויפן
 טיש אונ גיט אויף דעם קישין וואס ער ויזט
 ונוארום אין דער צייט פון דער משנה איז מען
 גינעסין אויף אבעם צום עסין ווארום מאקער
 איז דיא קישין טמא אונ דער האנטמה וועט ויין
 גאס וועלן דאך דיא וואקער וואס אין האנטמה
 טמא ווערין פון דעם קישין, אונ ער וועט אין
 מיטין עסין אפ ווישען די הענט מיט דעם האנטמה
 וועלן דאך דיא הענט טמא ווערין וועט ער דאך

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

פרייער 16 8

ואח"כ מברך על היין. עונין אמן אחרי ישראל המברך. ואין עונין אמן
אחר הכותי המברך. עד שישמע כל הברכה :

השם אלף סוף הברכה

דמסתמך לשמים ציד : אלא אם כן שמע כל הברכה. שמה ציד לזה גרויס :

דארט בענקשין בית הלל אומרים וברך בקטום שגבר
אונ בית הלל זאגן ער מעג בענקשין אויף דעם
ארט ווא ער האט וויל דער מאנט עד אפתי הוא
קבד ביו וויא לאנג נאכדעם עסין מעג מען
בענקשין עד כדי שתשכל המון שבעיו ביו דאס עסין
נוערט פעררייכט אין זאגן, אבער דער נאך
סאר ער שוין ניט בענקשין, דער סימן איז אויב
דאס עסין איז שוין פעררייכט אָרער ניט, איז
אזוי לאנג וויא ער איז ניט הונקעריג מעג ער
בענקשין אבער אז ער איז שוין הונקעריג גינארין
סאר ער שוין ניט בענקשין ביו ער וועט נאך
מאחלע עסין: ח בא קאס בן לאתר המון וצין שם אלא
אחתי הכוס ווען מען האט איינעם גיגעבן אפוס
וויין נאכדעם עסין אונ ער האט ניט מעהר וויין
גאר דעם איינעם פוס בית שמאי אומרים קבד עי
היו ואחר כך מברך על המון בית שמאי זאגן ער

הלכה ה' כלה כלי החינוך דחמד דמלכות דכריאה אלה למד

(ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

חד עביר בשונג בב"ש.
הף על פי שגנ ונעקר
מן המקום על ידי שכתה
החמיר על טעמו כב"ש ונחור
למקום שכל ונידך: וחד
עביר במזיד. נעקר
ממקום שכל מזיד כדי
לכרך ממקום חסר שהלך
ליך: אנשי יונה
דרהבא. שכתה יונה של

דאם וואס דיא משנה לערונט. ער האט פאר-
געסן דערנאך פון דבית שמאי אזי נאר צו ווייזן
דעם פל פון בית שמאי, אז אפילו ער האט
פארגעסן צו גענעשן האלטן אויף בית שמאי
אז ער מוז צוריק גיין צו דעם ארט וואס ער האט
גיגעסן און דארטין גענעשן קא משפט קא לאזט
אונז רב זכיר הערין אז נאר ביא דעם וואס האט
פארגעסן צו גענעשן האלטן בית הלל אז ער
דארף גיט צוריק גיין צום ארט ווא ער האט
גיגעסן. אפער דער וואס האט גיט פארגעסן,
נאר ער האט גיט גיוואלט איצט גענעשן און
אזי אנוועק גינאנגען פון דעם ארט גיט גיגענעשט
האלטן בית הלל אויף אז ער מוז צוריק גיין צו
דעם ארט וואס ער האט גיגעסן און דארטין
גענעשן. תנא אמרו להם בית הלל שמי מיר
האבין געלערנט בית הלל האבין גינאנט צו בית
שמאי דבריהם נאך אייערע הייד וואס איר נאנט
אז מען מוז אייביג צוריק גיין צום ארט ווא מען
האט גיגעסן און דארט גענעשן מי שפאך בראש
הבירה ושכח ויבר ולא בירך אז איינער איז גיווען
אויפן דאך און האט דארט גיגעסן און האט
פארגעסן צו גענעשן און איז שוין אראפ-
געגאנגען פון דאך הייזר דאש חכיה ויבדל הייט
איר ער זאל צוריק גיין אויף דעם דאך און
גענעשן. וועט ער רען פאלגין. ארער דארף
מען אפגעשטען אזוי פיל מקרים ויין אפרו להם
בית שמאי לבית הלל דבריהם האבין בית שמאי
גינאנט צו בית הלל נאך אייערע הייד מי שכתה
אדנקי בראש חכיה אז איינער האט פארגעסן
אפיימל געלט אויף דעם דאך נא יענה ויפלו וועט
ער גיט צוריק ארויף גיין אויף דעם דאך געמען
דעם ביימיט געלט. געוויס וועט ער ויה מקרים
זיין און וועט נאך אפאקל ארויף גיין אויף דעם
דאך געמען דעם ביימיט געלט געבור עצמו הוא עילה
מאדאך פון ויינעמועגין וועט ער ארויף גיין
אויף דעם דאך געבור שפיס יא פל שפן דארף ער
דאך פאר דעם געבור פון נאט געוויס ארויף גיין
אויף דעם דאך תנהו תבי תמירי עם נענען גיווען
צווייא תלמידים חד עביר בשונג בבית שמאי איינער

(ח"ב)

(חק לישראל ע"ט)

להודיעך כחן דבית שמאי קמ"ל. תנא אמרו להם ג"ה לב"ש
לדבריהם מי שאכל בראש הבירה ושכח ויברך ויזוור לראש
הבירה ויברך, אמרו להם ב"ש לב"ה לדבריהם מי ששכח אינקי בראש
הבירה לא יעלה וימלנו לכבוד עצמו הוא עולה לכבוד שמים יא כל שכן.
הנהו גרי תלמידי חד עביר בשונג בבית שמאי ואשכח ארנקא דרהבא
וחד עביר במזיד כבית הלל ואכליה אריה. רבה בר בר חנה הוה קאזיל
בשיירתא אביל ואשתלי ולא בירך אמר היבא איעבר אי אמנא להו
אנשי לברך אמרי לי בריך הבא. כל היבא דמברכת לרחמנא
מברכת. מוטב דאמינא להו אנשי יונה דרהבא אמר להו אנטרו לי
דרהבא. אנשי יונה דרהבא, אויל ויברך ואשכח יונה דרהבא מאי שניא יונה

האט אפאקל גיגעסן און האט פארגעסן צו
גענעשן. און איז אנוועק געגאנגען פון ויין ארט
נאכדעם האט ער ויה דער מאנט אז ער האט נאך
גיט גיגענעשט. אזי ער געגאנגען צוריק צו דעם
ארט וואס ער האט גיגעסן ער זאל דארט
גענעשן. וויא בית שמאי זאגן ואשפוז ארנקי דרהבא
אויף דעם וועג האט ער געפונען אפיימל מיט
נאלרענע מקבעות וחד עביר בסייד בבית הלל דער
אנלרער תלמיד האט אויף גיגעסן און האט
גיט גיוואלט איצט גענעשן. ווייז ער האט ויה
געאיימל צו גיין אויף איין אנלרער ארט. נאך-
דעם האט ער גיגענעשט אויף דעם ארט ווא ער
איז גיווען ואכליה אריה האט אים אלייב אויפ-
גיגעסן רבה בר בר חנה הוה קאזיל בשיירתא רבה בר
בר חנה איז אפאקל געגאנגען אין וועג מיט נאך
מענשטן צו זאמען אכיר ואשתלי ולא בירך האט ער
גיגעסן און האט פארגעסן און האט גיט באקל
גיגענעשט און איז אנוועק געגאנגען ווייטער אין
וועג מיט ריא מענשטן צו זאמען. וויא ער איז
אפגעגאנגען אשמיקול וועג האט ער ויה דער
מאנט אז ער האט נאך גיט גיגענעשט אפר היכי
אינביר האט רבה גינאנט וויא זאל איך מאהן
אי אמנא להו אנשי לבד אויב איך וועל וייא זאגן
איך האב פארגעסן צו גענעשן יא יברך הכא
וועלן וייא זאגן צו מיר איך זאל דא גענעשן
פי היבא דמברכת לרחמנא גברתי ווארום ווא מען
גענעשט. גענעשט מען צו נאט מוטב דאמינא להו
אנשי יונה דרהבא בעסער וועל איך זאגן צו וייא
איך מוז גיין צוריק צו דעם ארט וואס איך האב
דארט גיגעסן ווייל איך האב דארט פארגעסן
אנאלרענע מקהב אפר להו אנטרו לי דאנשי יונה
דרהבא האט רבה גינאנט צו די מענשטן איך בעט
אייה איר זאלט אויף מיר ווארטן. ווייל איך
האב פארגעסן אנאלרענע מקהב אויף דעם ארט
וואס איך האב גיגעסן. וועל איך אהין גיין ויא
זוכען אזי ויביר ואשפוז יונה דרהבא אזי רבה גענאכ-
גען צו דעם ארט וואס ער האט געפונען אנאלרענע
האט גיגענעשט. און האט געפונען אנאלרענע
מאהב. פלעגט דיא נקרא פא שניא יונה פאר וואס

האט

8

9

דאמשילה כנ"י ליונה דכתיב כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה זהב: יונה אינה ניצולה בירקק חרוץ מה יונה אינה ניצולה אלא בכנפיה אף ישראל אינן ניצולין אלא במצות: או נלחמה בראשי אנפיה: או נלחמה בראשי אנפיה:

האם דבה גינאנט אנאלדענע טאהב, ער האט דאך געקענט זאגן איין אנדער זאך אנאלדענע, ענקערט דיא גמרא דמחילא בנסת ישראל ליונה וייר דיא יודין זענען געגליבן צו אטאהב דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק בנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקק חרוץ דיא פליגל פון אטאהב וואס איז ברעקט מיט זיךער אונ איבער פליגל זענען ברעקט מיט גרינע נאך פה יונה אינה ניצלה אלא בכנפיה אזוי וויא אטאהב רעקעט זיך פון איבער נאכאנאנער נאר מיט איבער פליגל אף ישראלי און ניצולין אלא במצות אזוי דיא יודין ווערן נאר גערע-טעט דורך דיא מצות וואס זייא זענען מקיים:

וודר וישלה דף קס"ה ע"ב ת"ת דלילת יוד הא ווא הא

וישלה יעקב מלאכים וגו'. רבי יהודה פתח (תהלים לא) כי מלאכיו ילוך לך לשמך ככל דרכיך. הא קרא חוקמו' חכמיא דהא בשעתא דבר נש אחי לעלמא מיד אודמן כהדיא יר הרע דליהו מקטרנ ליה לגר נש חדיר כד"א לפתח חטאת רוכן מאי חטאת רוכן דא יר הרע ודוד הכי נמי קרייה חטאת דכתיב (תהלים נא) וזשחתי נגדי חמיר בגין דליהו עבד ליה לבר נש כל יומא למחתי קמי מריה ויר הרע דא לא חתעדי מבר נש מיומא דחיליד בר נש לעלמין ויר הרעו אחי לבר נש מיומא דחתי לאחדכאה ואימתי אחי בר נש לאחדכאה כד אריו בר תליסר שנין כדון אודווג כ"ג בתרווייהו חד מימינא וחד משמאלא יר קוב לימינא ויר הרע לשמאלא ואלין זיינן תרין מלאכין ממח ממנן ולינן משתכחין חדיר כהדי' דכרנש אחי בר נש לאחדכאה יהוא יר הרע אחספא קמיו ושלט ימינא על שמאלא וחרווייהו מזדווגין. לנערא ליה לבר נש בכל ארמוי דהוא עבד דה"ד כי מלאכיו ילוך לך לשמך ככל דרכיך. רבי אלעזר מוקים ליה להאי קרא כיעקב דקב"ה אומין כהדיא מלאכין משרין ממנן בגין דהוא יהיה אחי שליט בשכסין עלאין כללו שלמין כדקא יאות כמה דחמיר (דכתיב) ויעקב הלך לדרכו ופתגו בו מלאכי אלהים וחתמר והכא כיון דאשתחב מניה דלכן והא אחספס מניה כדון אודווגא עמיה שכינתא וחתו משרין קדישין לסחרא ליה וכדון ויאמר יעקב כאשר ראם וגו' ומלינן מלאכין שדר ליה לעשו דה"ד וישלח יעקב מלאכים מלאכיו ממח הוא דה"ד:

הלכה פסוקה

יוסף לחק

מוסר

הרמב"ם הל' תלמוד תורו פ"ד

מספר תפארת הקודש דף י"ב מר"ה בקיצור

אמר רב שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כל העושה מצוה אחת כעוה' מקדמיה וכולת לפניו לעוה' שחמיר והלך לפניו דקדק וכל העושה עבירה כעוה' מלפסיה והולך לפניו ליום הדין ומלמדין אותו. אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו ורק אבן למרקוליס שנאמר כצור אבן

(א) אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו ורק אבן למרקוליס שנאמר כצור אבן (א) אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם קען טאר נים לערנען תורה נאר צו אזוי אהלמוד וואס ער איז ווערט צו לערנען תורה וואס ער האט שיינע מעשים. אנדער צו אנעלדין וואס קען ועהט פון איינן שיערעטם קיין גוטס. ער גייט מיט נאנצקייט. וויא אלע יודין מוהען מוהט ער אויך אבי' דא היה הלך בדרך יא טובה אבער אז דער תלמיד גייט נים אין גוטען וועג מחזירין אותו למוטב קערט קען אים צוריק אין גוטען וועג ופנהיגין אותו בדרך ישרה אונ קען פירט אים אין גלייכין וועג ובודקין אותו אונ קען ווקט נאך צו ער איז שוין גינוארין פרימער.

אונ אויב ער איז גינוארין פרימער אחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו נאכדנם נעקט קען אים אריין אין בית המדרש אונ קען לערונם מיט אים אקרי חכמים דיא חכמים האבין גינאנט ב' השונה לתלמיד שאינו הגון דער וואס לערונם תורה צו אהלמוד וואס איז נים פרום כאי נק און פקוליס איז גלייך וויא ער וואלט גינוארפין אשטיין צו דיא עכומי' מרקוליס וצם איז גינען אעכומי' וואס ניא האט געהייסן מרקוליס. דאס דינגט צו איר איז גינען. ווער עס איז פארבייגענאנען האט גינוארפין צו איר אשטיין שנאמר ווארום עס שטייט אין (וסק צדור אבן

במרגמה

4

9

(ח"ב)

(חק לישראל ע"ט)

צברגניה בן נותן לכסיל כבוד ואין כבוד אלא תורה
 שנאמר כבוד חכמים יגדלו: (ב) וכן הרב שאינו הולך
 בדרך טובה אף על פי שחכם גדול הוא וכל העם
 צריכי לו אין מהלכדים כמנו עד שובו למוטב שנאמר
 כי שפתי כהן יטכרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי
 מלאך ה' צבאות הוא אמרו חכמים אם הרב דומה
 למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו ואם לאו אל
 יבקשו תורה מפיהו: (ג) כיצד מלכדין הרב וישב
 בראש והתלמידים מוקפים לפניו כמטרה כדי שיהיו
 והלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או הכל על

במקנה בן נותן קספי כבוד אזוי וויא מען בינדט
 איין אשטיין צו נוארפין אים אויף דעם בארג
 שטיינער ופאר דיא עכומיז מרקוליס אזוי איז
 אז מען גיט כבוד צו אנאר וצו ארשען וצו כבוד
 אלא תורה כבוד מיינט מען תורה שגאמר כבוד חכמים
 יגדלי ווארם עס שטייט אין פסוק דיא חכמים
 האבין גירשען כבוד. תורה: (כ) וכן הרב שאינו הולך
 בדרך טובה און אזוי איז אז דער רבי גייט גיט אין
 גושען וועג אף על פי ש'הקם גדול הוא אפילו ער איז
 אנגריסער חכם וכל העם צריכים לו און דאס גאנצע
 פאלק דארפן אים. פון דעסמטונענין איז מתלמידים
 מוט לערנט מען גיט פון אים עד שובו למוטב ביו
 ער וועט צוריק קערן צום גוטן שגאמר וויא עס
 שטייט אין פסוק כי שפתי כהן יטכרו דעת ותורה יבקשו
 מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא דיא לעפעצין פון כלן
 וועלן היטען דאס וויסענשאפט און תורה נאל
 מען וועלן לערנען פון זיין מויל ווארם ער איז
 ווי אמלאך פון גאט אפרי חכמים האבין די חכמים
 געזאגט אם הרב דומה למלאך ה' צבאות אויב דער
 רבי איז גלייך צו אמלאך פון גאט תורה יבקשו
 מפיהו ואל מען ווען צו לערנען תורה פון זיין
 מויל ואם נאר און אויב דער רבי איז גיט פרום
 אז יבקשו תורה מפיהו ואל מען גיט לערנען תורה
 פון זיין מויל: (ג) כיצד מלכדין וויא אזוי האט מען
 געלערנט תורה הרב וישב בראש צו ערשט איז
 גיזעסין דער רבי והתלמידים מוקפין לפניו כמטרה און
 דיא תלמידים זענען גיזעסין פאר אים מילדעדיג
 וויא אקרוין כדי שיהיו כולם רואין הרב ושומעין דבריו
 אלע זאלן מענען זעהן דעם רבי און זאלן הערן
 זיינע רייד ואל ישב הרב על הכסא והתלמידיו על הקרקע
 און דער רבי ואל גיט זייען אויף אשטוהל און
 דיא תלמידים אויף דיא ערד אלא או הכל על הארץ או
 נאר אדער אלע זאלן זייען אויף דיא ערד או
 הכל על הכסא אדער אלע זאלן זייען אויף
 שמוהלין ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

שנאמר ויפתי ארמות דרכם יעלו כחורו ויאכדו ר' אלעזר חמר
 קטורה הוא ככל שגאמר ולא שמע חלוק לטוב אלא להיות עמו
 לטוב אלא כעו"ל להיות עמו כעו"ל ע"ל. ענין מלפסחו
 והולכת לפניו ליום הדיון מפני כי שיעור קומה שלימה כענין
 לו קטגור א' והקטגור יס לו שיעור קומה שלימה כענין
 המלות בן ענין העכו"ל כי מעשיו של אדם הם שיעשו לו
 לנשים נאום כפי מנין עונותיו בן מנין הלוטם כי כל עון
 ועון יעשה לו לנשו והיוני מלפסחו האומר כחומר והעד לוס

ווערין פאר גאט נעמט זיך דיא ענינה ארום
 דעם קענטש און זיא גייט פארטאויס און שפעט
 מיט דעם קענטש צום משפט שנוער ווארם
 עס שטייט אין פסוק יפתו ארחות דרכנו יעני בתורה
 ויאכדו וזיא נעמען אן דעם קענטש און פירען אים
 דעם וועג און זיא גייט אויף דעם פארטאויס און
 און ווערן פארלארן רבי אלעזר נאנט קטגור
 בו פלג די עבירה איז צו געבונדן צום קענטש
 אזוי וויא אהונט צו זיין בעל הבית שגאמר ווארם
 עס שטייט אין פסוק ובייא יוסף ווען פוטפירם
 ווייב האט אים אנגירעט ער נאל מיט איר מונה
 זיין ואל שפע אלהי לשבב אצלה להיות עמו יוסף האט
 גיט גיטאלט הערן אירע רייד צו ליגען מיט איר
 און צו זיין מיט איר לשבב אצלה בעלם מה צו ליגען
 געבין איר אויף דיא וועלט דהיינו ענה בעולם הבא
 צו זיין מיט איר אויף עולם הבא ווארם אז ער
 וועט מיט איר מונה זיין אויף די וועלט. וועט
 ער מוין מיט איר זיין אויף דיא אנגערע וועלט
 אויף צו זאמען ועד באן זשונ ביו אדער איז דיא
 רייד פון רבי שמואל בר נחמני ענין מלפסחו והולכת
 לפניו ליום הדיון וואס מיינט מען דיא עבירה נעמט
 אים ארום און זיא גייט פאר אים פארטאויס צום
 משפט כי העובר עבירה אחת קונה לו קטגור אחר ווארם
 דער קענטש וואס מוהט איין עבירה קויפט ער
 פאר זיך איין מלאך וואס נאל קריגען און מסדין
 אויף אים והקטגור יש לו שיעור קומה שגם און דער
 קטגור האט רשות אויף דעם גאנצן קענטש און
 האט רשות צו מסדין אויף דעם קענטש צו
 יעדער צייט גענוי הפסוק בן ענין העבירה אזוי וויא
 דער מלאך וואס ווערט בשאפן פון מצות איז
 אין הייליגקייט. אזוי איז דער מלאך וואס ווערט
 בשאפן פון עבירות אין טוקאה כי מעשיו של אדם
 הם שיעשו לו כבושים צואים ווארם דיא שפעטע
 מעשים פון דעם קענטש זיא וועלן אים מאכין
 פארמאכט קליידער בפי מנין עונותיו בן מנין
 העבשים וויפיל עס איז דער צאהל פון די עבירות
 אזוי איז דער צאהל פון דיא קליידער כי כל עון ועון יעשה לו כבוש ווארם יעדער עבירה מאכט אים
 אקלייד וזיינו מלפסחו האמר בגאמר דאס מיינט מען מלפסחו. וואס רבי שמואל נאנט. דיא עבירה
 מאכט אים אקלייד. און דאס קלייד וויקולט זיך ארום אים והעד דה אבקעווייזונג צו דעם פשט איז
 דער מלאך האט גיזאגט צו יהושע כלן גדול ווען ער האט אראפגענומען פון זיין דיא מיאוקה

קליידער

ראה העכרתי מפניך עונוי ופי' יל שטון שהיה לו הוא שנשאו בניו
בשם נכריות ר' אלעזר אמר קשורה בו ככלב שלא לבד חששה לו
לבוש אלא שהדבק בנפש עמה להיות לזיוק בה ודרך הכלב הנוסף
שנמצא בחור שיניו חלק האדם ה'

וקורם חורבן בית שני נהנו הכל ללמד לתלמידים
והם יושבים :
יגילו וכלל ישראל כן יהי רצון :

אין אנהייב איז גיווען דער מנהג דער רבי פלעגט ווערן און דיא פלמרים פלעגן שטיין וקום חדרים בית שני נהגו חלל נספר לממרים והם יושבים און איידער דער אנדערער בית המקדש איז חרוב גיטארין איז גיטארין אמןהג ביא אלע פנאים ויזא זאלין לערנען מיט ויערע פלמרים און דיא פלמרים זאלין ווערן:

אדוהנט צו ווין בעל הבית שלא יבר תעשה לו ריב
 נישט נאר וואס דיא גבירה ווערט וויא אקלייר ארום דעם מענקש אלס שפדק גנש עצה נאר
 דיא גבירה בעהעמט וויל צו די גשמה פון מענקש זיית ארום ביי דיא גשמה זאל ווין בעהעמט צו דיא
 גבירות וודד חלב הושע שמואל ברוך שני חלק האדם אונ דער שטייגער איז פון אדוהנט וואס בייסט
 צווישען זיינע צוין בעהעמט וויל דיא שטיקלאלס גלייך פון דעם מענקש וואס צו דיא אים
 געשיקטן ה' געט ודל גלייך פון די ריז קאם זאל אונז רעמטין אונ אלע יידן זאלין גירעמט
 ווערן פון דיא גבירות, אזוי זאל ווין דער ווילען פון גאט:

וישׁלח יום ב תורה

אונק'ל'ום

לחמשיך מת"ה ורא יהוה נפש י יה יהוה רח יור הא ואו הא נשמה יהוה ויה יחידה ד' ומלי יר"א אל שג
ב"ן שבנשיה בנקוד חולם :

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אֲבִי אַבְרָהָם
וְאֱלֹהֵי אֲבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵל אֲמַר לִי

רשבים
(י) אלהי אברהם ואלהי אבי יצחק. שהפסחתיני בלשון זה בצאתי מבאר שבע ויאמרו אני ה' אלהי
רשבי

(י) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופחד יצחק יעוד מהו שחור והוכיח שם המיוחד היה לו לכתוב האומר

תפלת יעקב

(י) ויאמר יעקב אליה אבי אברהם וגו' קטנתי מכל החסידים
 וגו'. לכאורס יש לחמוך כיון דסוף אמר קטנתי מכל
 החסידים וגו' וא"כ היה מחירא שמה נתמעטו זכויותיו. ואין אמר
 את"כ ואחרי אמרת היטב וגו' חולי הוילי וגו' נתמעטו זכויותיו כפי'

פִּירוּשׁ לַתּוֹרָה אֱלֹהִים
(י) וַיֹּאמֶר הָאֵם יַעֲקֹב בְּיוֹאֲנָם אֱלֹהֵי אָבִי דָּעַר גָּאָם פֿון מײַן פֿאטער אַבְרָהָם וַאֲלֵהִי אָבִי אֹנֶן דָּעַר גָּאָם

ספר הישר **פרקי ררבי אליעזר**
 גימטריא זו זיי איינער הערר יעקב איז דאך מיין ברודער עס
 איז שוין צוואנציג יאהר וואס איך האב אים גיט גיעהן,
 אים אויפצופירן אויף רי ער, האט דער ספר אונגעטען יעקב
 ביי זיין זיין איז אפגעשטרינגען דער אלע סוף זיין זיין, דריבער

[illegible][illegible]

שוב לארצך ולמולדתך ואימיכה
עמך: יקטנתי מכל החסדים ומכל
האמת אשר עשית את עבדך פי
במקלי עברתי את הירדן הזה

תוב לארעך ולילדותך
ואמיב עמך: יי ועירך
זכותי מכל חסדך ומכל
סבון די עבדת עם עבדך
ארי יחדי עברית ית

תולדות אהרן
קטנתי מכל. שבת. לב העיני כ

רשבים

אברהם אביך וגו' ואלהי יצחק: (וא) קטנתי מכל.
מלהיות לי החסדים וגו' וכן קטן מכליל את העולה ואת
השולמים ולמי שעשית לי חסדים וזאת יותר מן
בראוי לכך אני ירא אעפ"י שהכבדתי שאינך דן את
הגדול אלא לפי מעשיו כמו שמצינו בחזקיה שאמר לו הנביא מה אתה ולא תחיה ואעפ"כ כתפלת חזקיה

בער המורים

(ו) ואיטיבס. מלא וי"ד התפלל שיעמדו לו י' בסיונות של אברהם:
(וא) קטנתי. וי"ד כסופס אע"פ שנתכרתי ביו"ד כרכות ורח
אני שמא יברוס לי הסטא: כמקלי. כגו' יעקב פי' כגופי לכדי.
הראוי לי זמני עדיין לא קיימתי נדרי ולא עבדתך שהכבדתי שאינך דן את
הגדול אלא לפי מעשיו כמו שמצינו בחזקיה שאמר לו הנביא מה אתה ולא תחיה ואעפ"כ כתפלת חזקיה

שפתי חכמים

י וכך אמר לו כיון שהכבדתי לביט עמי כשאכל אל ארץ אבותי
אם כן בשלמות כדרך נמלא שלא נתקיימה כי הסתחף: כ' ר"ל
מכל החסדים היינו כשכיל החסדים ואת עבדך היינו שעשית עמי
ומס' דלת פי' עס: י' דלי היה עסם כשכיל מיעוט זכות לחוד
כשכיל זה לא היה לירד דקיל אין מית: כלא טעא ואף
יסורין כלא טון לכך הולך לפרש נמי הטעם של שמא יברוס
הסטא ופי' היה הטעם של שמא יברוס הסטא יחוד: ה"ל דמשום
זה נמי לא היה לו לירד דזכותיו וסיו מכריעין לו על חובותיו לכך
הולך נמי ל' הטעם של מיעוט זכות ופי' כשכיל כ' טעמים
הללו היה וזה: מ' לרש"י וכי כשכיל ספק"ה ממת יתמטעו
מ שגמרת לי כל ההכחות שהכבדתי: כי במקלי.

רש"י

שבע שגמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק
ושם אמרת לי ושמרתך ככל אשר תלך. וכבית לכן אמרת
לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואלהי עמך. י' ושם
נגלית אלי בשם המיוחד לכדו שנאמר ויאמר ה' אל יעקב
שוב אל ארץ אבותיך וגו' בשתי הכתובות האלו אני בא
לפסוק: (וא) קטנתי מכל החסדים. (שבת לג)
נחמטעי זכיותי ע"י החסדים והאמת כ שעשית עמי לכך
אני ירא שמא משהכבדתי נתלככתי כטעם ל ויגרוס
לי להמסר ביד עשו: ומכל האמת. אמרת כדרך

חפלה יעקב

היתה בזכות עמו. ולכן קאמר האומר אני שוב לארץ ולמולדתך
ואיטיבס עמך. היינו בזכות שמך. ולכן על זכות עמו היה
מתירא ואמר קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את
עבדך. היינו כלפי רש"י דנחמטעו זכיותי. ופי' לא נשתיר כ"ל
זכות אבות דיינו ההכחה הראשונה דלזלי אני וגו'. חו

רש"י על קטנתי כעלה ההכחה. וטוב לומר ע"פ פי' רש"י שפירש
על פי' אלהי אבי אברהם ואמר כך אמר ה' האומר אלי בשתי
הכתובות כו' ולכן קאמר עוד ה' האומר אלי ולא האומר אלי
ע"ש. ונראה הפסע דשתי ההכחות. דהכחה אחת שאמר
בלשון אלהי אביך היא שיהיה עמו בזכות אבות. והכחה השניה

פירוש לתורת אלהים

היפסעו אין אלע וועגין וויא דו ווענט גיין אונ דר
אנדערע הקבוצה האקטו מיר צו גינאנט ווען איה
בין גינען ביא לכך אונ דארטין האקטו דיה צו
מיר באוועזען מיט דעם שם הקינוד אלזין אזוי
וויא עס שטייט אין פסוק ויאמר ה'. גאט האט
צו מיר גינאנט קער דיה ווידער צו דעם לאנד
פון דיינע עלטערין אונ איה וועל מיט דיר זיין
מיט די צוויי הקבוצות קום איה היינט פאר דיר:
(וא) קטנתי איה בין נוארין געמינע'ס פון מיינע
זכיות כפי' מהקמת דעם גינאד אונ דעם אקת וואס
דו האקט מיט דין קנעכט שוין גינאדן פי' נוארם
גאר מיט דעם שטעקין בין איה אריבער גינאנטען
דעם ירדן אונ מיין אייניגס האב איה גאר נים

ספר הישר

אונ איה גיין איצט געגן אים איה ואל וימ ועהו. האקין
זיי גינאנט צו עשו מיר שווערין ביי גאט ווען יעקב וואלט

פרקי דרבי אליעזר

זיין ווען זיי. דבי ישמעאל ואנט יעקב האט די בכורים אויף
געצילט אין רעכענונג פון די משלר, גאר ער האט אנגעהויבן
צילין פון יונקסטען פון בנים אין זיי גינען דער צעהנטער.
אונ דער סלף מ'באל איז אראפגעקומען פון היסעל אונ האט

חכמים

קין צרת ניוען. ועדן מיר דאך אונעס איז יי' מרת פון צדיקים
צו זיין פארניקערס אויף גאט אפילו גאט האט זי' נים צו גינאנט
צו היסען פון אלע צרות. אונ יעקב וואס האט אים צו
גינאנט

משלר
אונ ער האט אויף
זיך גענומען וועלכע צרה עס וועט אויף אים קומען ואל ער נים
ווינען אונ נים זארגן גאר ער נאך זיין פרייליך אזוי ווי עס וואלט
(חכ) (חכ)

בְּנֵה סִינַיִן כְּחֵלָא דִּימָא כְּתוּל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפָּר מֶרֶב: שְׁנֵי דִּי לֹא יִתְבָּנֶן מִלְּמַסְגִּי: רַשִּׁי

שפתי חכמים

זרעך כחול הים. והיכן ח"ל כן והלא לא ח"ל ח"ל (סס כח) והיה זרעך כעפר הארץ. חלל שח"ל (סס) כי לא לעזובך עד אשר אס עשיתי את אשר דברתי לך ולא כהרסם פ אמר הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים :

דעת זקנים מבעלי התוספות
ולכן אף אם איני ירא מסנו שהבסיחתי הקב"ה אמנם ירא אנכי מן יבא והבני אם על בנים כי על האם ועל הבנים לא הבסיחתי וכו' :

דעו ג"כ אחי ככל זאת ראיתי כי גם הזכות אבות נחת רק לי לנדי :

פירוש לתורת אלהים

זכות פון דיינע עלטערין ופשתי את זרעה אונ איך זינע קינדער דיינע פון וויא דאם זינע קענען גייעלע ווערין פון וועגן פירקייט :

ספר הישר

נענין זעקב ווערין מיר אייך פון זעקעס סאחן, אונ זיי זענען אונזעק זענאנגען פון עשו, די כהנה פון עשו זענען
זינען זעקב איז אריבער זענאנגען דעם פייף זיבן ער זאל קעסען אין ארץ ישראל איז זעקעסן צו אים עשו מיט גרויס פנעם אונ ער האט געפראכט צו הרגען זעקב.
עשו

משלי חכמים

דער פשרת גיט מיר, אונ דו נאנטס גאו גיט, איז אצידיקן אז דו גיט צו פרידען מיט דעם חלק וואס דער פשרת גיט מיר, אויב איך וועל זאגן איך וויל פער, וועם דאך דאס ניו זענען דיין ווילען, דער פאטער האט גיטאנט צונו פשרת ביו איצט האפטו דעם קינד גיטעבין גרויס מיט פוסער, פון היינט אונ ווייטער זאלסטו זעבין דעם קינד אשפיקול קעז אויך צו גיט פוסער, דער פשרת האט אזוי גיטאנט אונ האט גיטעבין דעם קינד אלע סאנ גרויס מיט פוסער מיט אשפיקול קעז, איין פארקאל האט גיטאנט דער פשרת האט גיטעבין דעם קינד גרויס מיט פוסער אונ האט פארזעסן צו זעבין זינס אשפיקול קעז, האט דאס קינד גיטאנט צום פשרת פאר וואס האטא מיר קיין קעז גיטעבין, דער פאטער האט גיטאנט צום קינד פאר וואס ביטו

נביאים עובדיה

תרנום

המשיך מנה דוא צבאור נפש צ צב צבא צבאור רוח יהוה נשמה דנצח ארני נשמה דחוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דחוד אל שם ב"ן שבועיה :

א מן החוקא אנדיוה פל אנשי א עד-הגבור שלחיה פל אנשי בריתה השיאוה יכלו לה אנשי שלמה לחמה ישימו מזור תחתיה אין תבונה בו : ב הלוא פיום ההוא נאם-יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מחר עשו : ג ותתמו מאדום וז ואובד חכמים

מאדום וז גבר דביה סובלתנוהא מברבא דעשו :

מצורת דוד

(א) עד הגבור וגו' . כשלא למלחמה מול האומות ליוו אותו כל אנשי בריתו שהיה לו עמם כריתת ברית הם ליוו אותו עד קצה גבול ארצו ומשם חזרו ולא הלכו למלחמה להיות לו לעזרם והטעם אותו כי הכניסו ללכת עמו : השיאוה . האנשים שהיו עמם בשלום הם הסתיו אותו ללכת למלחמה ויכלו לך כי שמעת להם והלכת : לחסך . אוכלי לחמך הלוקחים פרס ממך הם ישימו מכה תחתך ר"ל במקומך הכינו לך כליון ואבדון כי יעזו עליך דעם ואין זו חנוכה להרגיש בדבר להיות נשמר מהם : (ב) ביום ההוא . ביום כוא הסורעלות : והאבדתי וזכרתי . לא יתחכמו בתחכונות המלחמה להיל נפשם : ותבונה וגו' . ככל הדבר כמ"ש : בחר עשו . ר"ל מאותם שמקור מונחם הוא מהר עשו (חק דישאל ע"ט) (ח"ב)

גבורה תימן למען יכרת איש מחר עשו מקמל :
 י מחמם אחיה יעקב תכסה בושח ונכרת לעולם :
 י מחטוף אחיה יעקב תכסה בושח ונכרת לעולם :
 רש"י

מציור דוד
 כי משם באו ונתפשטו בארצות ובכרך גדול : (ג) וחתו גבוריך
 תימן. אחת שמקור מחלוקת מלחמה היושבת בדומה של ארץ
 ישראל הנה גבוריך וחתו וישכרו כמלחמה : למען יכרת. כלומר
 שיהיה איש מחמם שמקור מחמם הוא מהר עשו ר"ל לא יסוף
 מהם איש : מקמל. ר"ל הכריתם תהיה מן ההרג שיעשו בהם
 ולא שימותו על מעט : (ד) מחמם אחיה יעקב. כעבור החמם
 פעמים לאחיה יעקב תכסה אותך הכוונה
 דעם פירו ש עברי מיימש נעמינס מן בייא דער הפסוקה פון דער וואך :

תרגום

כתובים משלי ז

לחמשיך מוסר ומלכות ד"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת יוד רוח יאדהוניה נשמה דיסוד א אד
 ארנ ארני נפש ארני רוח ארלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו הו חיה יחידה דיסוד יתלה חיה יחידה דמלכות
 אל שם ב"ן שבשעה :

א זכתי שלמים עלי היום שלמתי נדרי : ב על-כן יצאתי א רבתי דקרבני עלי יוקנא
 לקראתך לשחר פניה ואמצאך : ג מרבדים רבדתי ערשי שלמתי נדרי : ב קטול
 חטבות אטון מצרים : ד נפתי משפכי מר אהלים וקנאון : ה קנא נקמית לאורעה
 דמפכאיהות דרשאדאמריה
 אדרינה : ג בתשנייהא שרית ערסי וקקמא מצראה קרמא : ד כסית ער ערסי מורא
 וקקמא וקנא :

רש"י

מציור דוד

(א) זכתי שלמים עלי. מלך היה עלי זכתי שלמים והנה היום
 שלמתי נדרי והנחתים ויש איך עמדי כשר השלמים : (ב) על-כן
 כן. הואיל ויש עמדי כשר להכיל לזה כחתי לקראתך לשחר
 פניך לטוב אלי והנה מלאתיך : (ג) מרבדים. קשתות מעתי
 בקישות הראוי : חטבות. כדי המטה המה חטבות כיושר רכ
 ומסורניס המה כמיתרי פשתן הכא ממלרים הנאות ביותר :
 (ד) נפתי. התכתי על משכני מור וכו' להכיל הרוח :

פירו ש ע"מ

(א) זכתי שלמים עלי בייא מיר אין שטוב אין רא צו
 עסין פלייש פון אקרבן שלמים. דיא
 פלייש איז אמצה צו עסין. עס זאל גיט בלייבן
 אויף נאך דיא צייט. נועט מען דאס דארפן
 פארברענען היום שלמתי נדרי היינט האב איך
 בעצאהלט מיין נדר. איך האב גימאהן אגדר
 צו בריינגען אקרבן שלמים האב איך היינט
 בעצאהלט דעם נדר אונ האב מקריב גינען דעם
 קרבן שלמים : (ב) על-כן יצאתי לקראתך דריבער בין
 איך ארויסקענאנגען פון שטוב געגין דיר קשתי

עיקר תו"מ

משנה שבת פרק ה

ברמנורא

פרק ה א המוציא יין כני אלמעי דגבורה דמלסת דליהא מלחם
 כדי מוינת פרק ה א המוציא יין כדי מוינת הכוס. הכלי אלכעייט על אלכעייט על
 הכוס. על כרכת המזון שהוא
 רובע רביעית יין מי כדי שימוגו לחשכון על חד של יין תלת ממס ויעמוד על רביעית הלוג (א) שהוא
 פרק ה א המוציא יין כדי מוינת הכוס אז ער טראגט
 ארויס ויין אום שבת פון שטוב
 אין נאם אדער פון נאם אין שטוב אז מען נועט
 אין דעם ויין אריין גיסקען דרייא מאהל אזוי פיל
 (חק לישראל ע"ט) (ח"ב) 9 10 נורינקען

רש ארבעים וחצי וחמש אלבע וכל המדות כנולד שהוא הכותב
כלשון העברי: (כ) ואין שיעור ידוע לו אל כל פירושו כדי נתייע
של אדם כינוני והוא פתוח אפי' מכדי לנזמיו כ"ש מרביעית
מ"מ (פ"ח כסס הר"מ): (ה) ישוף בו' דרשואו מליה
דכל משקין מרפאים נטין ונגלדים כדכך על פניו. לזכר
מחיה דמסו ולא נגלדיו נמ':
(ג) און. דמחור שהוא קשה
פונס עץ הנפה וכדכר ולא
פכדי אינשי הנכר לא מחייב
כשישורא ווטל לעשות חללי.
נמ': (ג) והמוציא קשר
אליטוריד לאשמועין אפי' כתוב
על הקלף אף ע"ז דשישור קלף

לנפה ולכבר ר' יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדרת מנעל לקמן.
נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין (ג) והמוציא קשר מוכסין חייב.
שנותניו על העין: ושאר כל המשקין. שאין עושין מהן רפואה: שופכין. מים סרוחין וחיו' לנכל כזו' את
הטיט: כלן ברביעית. אף היין והחלב והדבש דלא אמרו שיעורין בהם: אלא למצניעין אבל יאמר כל אדם אין
חייבין אלא ברביעית וסבירא ליה לר"ם דמצניע עמלו כפי שיעורא ווטל ובכזר מהאוי שיעור לא מחייב דלית
ליה לר"ם כל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמותה שיתחייב עליו מצניעו בכל שהוא ואין הלכה כר"ם: ב און
לקופה. לאחזה בה: תלמי' לתלותו בו ובכזר משיעור און לקופה: מדרת מנעל. להראות לאומן כמדה זו
אני לריך ושיעוריה כזר מתלמי: נייר. משככים עושין אותו: קשר מוכסין. פטמים שאלם וותן מכס כראש

קרינקען דעם וויין איז ער חייב חלב כדי נמיצה
אז קען קראנט ארויס אום שבת קילך וויא פיל
אפערקש קען מיט איין קאהל אונפ קאהל איז ער
חייב דבש כדי ליטול פון שבת אום קראנט ארויס
אום שבת האניג וויא פיל קען קען געבין אויף
אמפה פון אפערקד איז ער חייב שפן כדי נסוד אפי'
קסן אז קען קראנט ארויס אום שבת אייז וויא
פיל קען קען באשקירען דעם קליינעם פינגער
פון פוס פון אקניד וואס איז היינט גיבארין איז
ער חייב מיט כדי לשוף בהם את הקילור אז קען קראנט
ארויס אום שבת וואסער וויא פיל קען קען אין
גייא איין טונקען אקליינע סיגעל צו לייגען צום
אויג איז ער חייב וישאר די המשקין ברביעית אונ אלע
אנדערע משקה אז קען קראנט ארויס אום שבת
אפערקטיט' לוג וואס איז אזוי פיל וויא עס קען
אריין גיין אין אשאלאכץ פון אאיי אונ אהאלקע
אויז איז קען חייב וגי' השוקין ברביעית אונ אלע
וואסער וואס קען דארף ווי ארויס גיסען אז קען
קראנט ארויס אום שבת אפערקטיט' לוג פון וויא
איז קען חייב רבי ששטן אומר ביזן ברביעית רבי ששטן
ואנט אלע משקה אפילו וויין אונ מילך אונ
האניג אונ אייל אונ ריינע וואסער אז קען קראנט
ארויס אום שבת אפערקטיט' לוג איז קען חייב.
אפער ווייניגער ווי אפערקטיט' לוג איז קען נים
חייב ויא אפרי די השיעורין הלוי אונ וואס קען האט
פריער גיזאנט איין אנדער קאס. ורהיינו וויין
אפערקטיט' רביעית. מילך אונפ צו קאהל. האניג
צו געבין אויף אמפה. אייל צו באשקירען דעם
קליינעם פינגער. וואסער צו לייגין צום אויג
אזא קענען דאס איז נאר בייא דעם קענקש
וואס האט געהאלטן אזוי אביסול וויין. אדער

הנהר מזה והוא מוסר לו חותם להראותו למוכס שבעבר
האחר מן הנהר שכבר פרע המכס ודרכו לכתוב שתי אותיות
גדולות לסימן והן גדולות משתי אותיות שלטו: נייר
מחוק. שוב אינו ראוי לכתוב לפיכך לרדף שיעור

גדול לכתוב על פי לוחות:
ג. לעשות בו קמיע.
לכסות בו את הקמיע: קלף
כדי לכתוב עליו פרשה
קמנה. להידיד דמיו
יקרין לא עבד מיניה קשר
מוכסין אלא תפילין ומוזות
ולא מחתיב בשעורא זוטא:
דיו כדי לכתוב שתי
אותיות, לרשום על שתי
חליות של כלי או על שתי
קרישים לזווג: כדי לכתוב

עין א'. שכן לטעות ההולכות מעוסקות אין מגלות
אלא עין אחת וכחלואות אותו: ד' השבשבת. הידיד
משיבין נסר קטן כדלג הקנה ונותנים עליו דבק והעוף
יושב עליו ונדבק בו וזרדף לתת עליו דבק הרכה כדי
שיהא העוף נדבק בו: לעשות. בו נקב קטן כלי
שמשימין בו כסף חי וסותם פיו כופת או בנפרית ועוט'
בסתימ' נקב קטן להוציא ממנו הדסף חי: חרסית. לבניה
בתיה: לעשות פי כור. שהמטות נכנס בו: פמפוט.
רגל למקום מושב הכור שמושיבים אותו על כן וכסוס
העטוי לנך: סובין כדי ליתן על פי הכור של
צורפי וזהב. כמקום שאין פחמין נורסין והנה כאל
של סובין פי' אחר שרגלים לתת סובין על פי הכור
כשמתיכים הנה: לסוד קמנה שבבנות. כנות

נייר מחוק כדי לכתוב על פי צלוחית קמנה של
פלייטון: ג. עור כדי לעשות קמיע. [ה]
קלף כדי לכתוב עליו פרשה קמנה שבתפילין
[ו] שהיא שמע ישראל (ק"א) דוכסוסאום כדי
לכתוב מזוזה. דיו כדי לכתוב שתי אותיות
כחול כדי לכתוב עין אחת: ד' דבק כדי ליתן
בראש השבשבת, וזהב וגפרית כדי לעשות
נקב. שעוה כדי ליתן ע"פ [ו] נקב קטן. חרסית
כדי לעשות פי כור של צורפי וזהב ר"י אומר
כדי לעשות פמפוט. סובין כדי ליתן על פי כור
של צורפי וזהב. סיד כדי לסוד קמנה שבבנות

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

כדי לכתוב עליו פרשה קמנה שבתפילין. חוס': [ז] עור. דמלח
ועדיין לא נעשה בקמח ועפלים נח': [ה] קלף. העור כשעת
עבודו חולקין אותו לשנים ואותו שכלפי שני קריו קלף וכלפי
כשר הוא דוכסוסאום שכן כל יין קורין לכשר סוסטוס ודוך פי'
מקום כמו דוך פלן נקב קטן דוכסוסאום כלומר מקום כשר.
חוס': [ו] שהיא כר'. חומה
לחל. חלטיד' לפרס דול קרי
הפרשיות בהפילין ומהלל שון
קמנה וכל דלחטיד' מכיון דתון
בספי' דמנחות שר' פרשיות
מסכתות וא"ל א"כ לא להו' שיעור
להולאת שבת אלא"כ שיהיה בכדי
לכתוב עליו כל סד' פרשיות אהכי
קמני שהיא שמע ישראל וזוין
הפרשה קטנה הוא שמע ישראל
יש לשער כס' לכל שכן קורין על
מוטתו וא"ל א"כ כן ל"ל למתי'
ס' קמנה שבתפילין פחמין שמשיב
כרוס' וכנס' ע"ג ענק עולה
לישכ' דכחמח מלת קטן מתפרשת
כשני דרכים הא' על שם הקטנות

ממש והכ' שהוא אחרון נגד הראשון כמו עשו כנה הגדול וישקב
כנה הקטן אף שחלק אחר זה יאל. וא"כ ה"ל לומר שהפרשה
קמנה שבתפילין היינו והיה אם שמוס דהרי הוא חשוב לפי שכתב
ושומר אלו ה' פרשיות ראשונ' והפרשה אחרת עדיין לא נכתב'
או שכתב' בו פסול נמצא דמות מלוי החסרון. אכל על פרשה
אחת לפניה מה יועיל לבניה (ש"ל) נכתבין בסדרין. ל"ס) ולכך
אשמעין דכחמח לא כן. הוא ואין זו קטנה. רק שפרשת שמע
ישראל שהיא קמנה כמחמח נ"כ שיעור' חשיב וחיו לאפרסו' אם
יהי' לו עוד קלף על אשר אחרים שהיא והיה אם שמוע שכלאורס
מכאן פסד לסדר התפילין של רש"י ו"ל דשמוע קודם ליהי' אם שמוע.
דלשונות ר"ת ו"ל א"כ מח"י שמע יאל לאפרסו' ומחל' אשמעין.
ולדעת הפ"ס עליו. גם מזה לא ידוע ל"ל מה שמכאן בסוד
וב"י א"ל ח"י ל"ו דלף לשיטת ר"ת לרדף לכתוב שמע קודם והיה
אם שמוע. ע"ס. א"כ בסדר הכתיבה סוף דבר הכל נשמע והיה
אם שמוע כקול ה': [ו] נקב קטן. כמח' של יין ופרש"י למעט
שמן ודכס' שהיו זכ דרך נקב קטן יוחר משמן ודכס' והכי משורש

אורים אום שבת פעה אדער שוועבול קען ואל
מיט די פעה קענען פארשטאפן אפגעשיר וואס
אינווייניג איז דא קענקוילדער אונז אין די פעה
אדער אין דא שוועבול מאכט קען אלעכיל
אורים איז קען דא קענקוילדער איז ער חייב
שעה כדי ליתן על פי נקב קטן או ער קראנט אורים
אום שבת וואס קען ואל קענען באקלעבן
אלעכיל פון אפאס וויין איז ער חייב חרסית כדי
לעשות פי כור של צורפי וזהב או ער קראנט אורים
אום שבת צו שמויסקען ציגער וזען ואל קענען
דער מיט באקלעבן דעם ארט ווא דער בלאזער
זיצט אין דעם טעקסט ווא קען לייטערט דא
גאלדן איז ער חייב כדי יהודה אופר כדי לעשות פמפוט
רבי יהודה ואנט אויב קען מאכין פון דא
צו שמויסקען ציגער אוי ווי אפואמקענט ארויף
צו שמעדין דרויף דעם טעקסט ווא קען לייטערט
דא וילדער אונ גאלד, איז ער חייב אויב ער
קראנט אורים אום שבת סובין כדי ליתן על פי כור של
צורפי וזהב או קען קראנט אורים אום שבת קלייען
אוי פיל קען ואל קענען געבין אייף דעם טעקסט
ווא קען שמעלעזט דא גאלד איז קען חייב ווא
עס איז גיט דא גיין קוידין ברענט קען קלייען
צום שמעלעזין סיד כדי לסוד קמנה שבבנות או ער
קראנט אורים אום שבת וואפגע או אקלייע

טאכטער 12 9

שהגישו לפרקן ולא כל להן האורח כמות עניים טופלות אותן כסיד והאורח מהדר לכא ומשיר נמי את השער וכנית עשירים טופלי כסולת וכמות מלכי בשמן וזה שלא הכיף שלש: בלכול. הלדעין וסדין אותן כסיד להשכיב את השער: אנדריפי. למע' מן הלדעין מעט שקורין כח לדעה ואין הלכה לה כר' יהודה ולא כרבי נחמיה: דה ארמה. טיט אדום: מרצופין. שקין גדולות שנושלין בהן פרקמטיא כספיות וזמזמין אותן כדרך שחוממים האלגרות

נמ"ג פ"ג דמכשירין דשמן עכ מ"ן וז"ע כמ"כ פ"ב דמסכת כליש דמפרש ה"ב ששמן דק רבי יהודה אומר בדי לעשות בלכול. רבי נחמיה אומר בדי לסיד (נ"א לעשות) אנדריפי: דה ארמה כחותם המרצופין. דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים כחותם האיגרות. וכל וחול הדק בדי לזבל קלח של כרוב דברי ר' עקיבא. וחכמים אומרים בדי לזבל כריש. חול הגם בדי ליתן על מלא כף סיד. קנה בדי לעשות קולמוס ואם היה עב או מרוסם בדי לבשל בו כיצה קלה שכבצים. מרופה ונתונה כאלפס: ו עצם בדי לעשות תרוד. רבי יהודה אומר בדי לעשות ממנו חף. וזכוכית בדי לגרור בו ראש הכרכר. צרור או אבן בדי לזרוק בעוף. ר"א בן יעקב אומר בדי לזרוק כבהמה: ז חרס בדי ליתן בין פצים לחבירו

כיתת תרנגולת ואמאי קרי ליה כיצה קלה שהיא קלה להתנשל יותר משאר כליים והשעור הוא כדי לנשל כנורגרת ממנה: מרופה. מעורבת בשמן: ונתונה כהר שהיא ממהרת להתנשל: ו תרוד. כף: חף. שן משני המפתח שפותחים בה הדלתות ואין הלכה כרבי יהודה: ברבר. של אורגין ומעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושוכט בו החוטין: בדי לזרוק כבהמה. דלא טרח אינש למשקל צריד משום שוף להכרימו דנקלל כעלמא סגי ליה: ז בין פצים לחבירו. כשמדרין פלמין ועמודים וקורות ועושין שורות של

מאכסער קען זיך דער מיט בעשמיקען אינע האר זיי זאלין אראפ פאלן איז ער חייב רבי יהודה אומר בדי לעשות כליי רבי יהודה זאגט אז מען קען גאר מיט דיא וואפנע בעשמיקען די שלעפין פון קאפ דיא האר פון דיא שלעפין זאל אראפ פאלן איז קען אויך חייב אז מען טראגט ארויס אום שבת רבי נחמיה אומר בדי לעשות אנדריפי רבי נחמיה זאגט אז מען קען גאר מיט די וואפנע בעשמיקען אויף דיא האר וואס איז גינערקער וויא דיא שלעפין איז מען אויך חייב: דה ארמה כחותם המרצופין אז מען טראגט ארויס אום שבת רויט ליים ואדער שריף-טאקסו אזוי פיל מען זאל דער מיט קענען פאר חתקנן ועק מיט כחורה איז מען חייב דברי רבי עקיבא אזוי זאגט רבי עקיבא וחכמים אומרים און דיא חתמים זאגין כחותם האיגרות אז מען קען גאר מיט דיא ליים אגריף צו חתקנן איז מען אויך חייב ובי חול הדק אז מען טראגט ארויס אום שבת מיט אדער דינע ואקד בדי לזבל קלח שי כריב אז מען קען מיט דיא מיט ארויס מיטקען צו פאר ויען איין ווארציל פון קרויט איז מען חייב דברי רבי עקיבא אזוי זאגט רבי עקיבא וחכמים אומרים און דיא חתמים זאגין בדי לזבל קרישא אז מען קען גאר מיט דיא מיט ארויס מיטקען צו פאר ויען אנוארציל קרישא איז מען אויך חייב חול הנג אז מען טראגט ארויס גראפע ואקד בדי זימן צי בלא בף סיד אז מען קען בעשיקען מיט די ואקד אפולע לעפיל וואפען איז ער חייב קנה בדי לעשות קולמוס אז ער טראגט ארויס אום שבת אששקיל ואראר וואס מען קען דער פון מאכין אפעדער וואס זאל גאר גרייכין צו דיא האלבע פינגער איז ער חייב ואם היה עב או מרוסם אויב

מסין חרש. (ג) נר מלשום
דפלימין כעין קורות ושמורים
ול' רש"י כשטותין פלימין ומסדרין
לוחן שמורים וקורות. וכו'.
כדעת הערוך זמ"ל ששם הלשון
והמורה פלימא כלישנא דרעכין
נ' דלוחות (ירמיה ל"ו) חרנומ
חלח פליס. וזכר"ל כ' פליס חל
לכיה כשש חלל כין חלח
לכיה ויחלח לוח חלל כחמית וזכר"ל דקיס: [ח] ר"י. וזכר"ל
ס"ל דה"ק קרא דלש"י חרש' דלח' חרש' כמ"ו לחשוף
ק"ק דלח"ל חרש' וזכר. וזכר"ל מ"ו ס"ב דסוכה:

רברי ר' יהודה רבי מאיר אומר כדי לחתות
בו את האור [ח] ר' יוסי אומר כדי לקבל בו
רביעית. אמר ר' מאיר אע"פ שאין ראיה לדבר
זכר לדבר שנא' ולא ימצא במכתתו חרש
לחתות אש מיקור. אמר לו רבי יוסי [ט] משם
ראיה ולחשוף מים מנבא:

קורות על הארץ ויש חלל כין
ז' לוח' וסומכו תחתיו שלא
יחשקס (ג): זכר לדבר.
לחשיב חרש כחתית האור:
לחשוף. ללוח: מנבא.
ומה קטנה שהמים נקבלים
אל מ"ה חשיב חרש נמי
נקבלת המים והל' כר"י:

מים מנבא לא לשחכא ליה גמ': [ט] משם ראיה. ק"ק דלח"ל חרש' וזכר. וזכר"ל מ"ו ס"ב דסוכה:
נאזי קען ליינא ברעקער איינא אויף דאס אנדערע
ליינא קען צווישען דיא ברעקער שערקלאה
אדער אנדערע זאכין עס זאל דורך גיין אלדאס
צווישען דיא ברעקער זייא זאלין גיט פאקלירן
דבר רבי יהודה אזוי זאגט רבי יהודה רבי מאיר אומר
כדי לחתות בו את האור רבי מאיר זאגט אויב קען
קען מיט דעם שערקבול געקען פייער איז ער
חייב אז ער קראגט אים ארויס אום שבת רבי יוסי
אומר כדי קבל' בו דביעית רבי יוסי זאגט אויב קען
קען מיט דעם שערקבול אן שעפין אקוואטירור
וואקער איז קען חייב אז קען קראגט אים ארויס
אום שבת אפר רבי מאיר האט רבי מאיר גיזאגט
אז ער פ' שאין דאיה דבר אפילו עס איז גיט דא
אראיה צו דער זאך אז דאס שערקבול דארף זיין
אזוי גרויס אז קען זאל מיט דעם שערקבול קענען

נבמרא שבת דף ק"ח ע"ב
כלה ה' כלה כלי סחילון דגבורה דמלכות דכריאה אהרנס
אמר רב יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו
שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. עונג זה אינו
יורע מהו כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זה עונג שבת
במה מענגנו רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב
אמר בתבשיל של תרדיו ורגנים גדולים וראשי שומין רב חייא בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט
ולכבוד שבת עשאוהי זה עונג מאי היא אמר רב פפא כסא דהרנסא. אמר רבי חייא בר אבא
אמר רב יהודה אפר רב רב יהודה האט גיזאגט פון
רביס נועגין די מענג אה שבת דער וואס
איז מיט פערקעניגען דעם קאג שבת נותנין יו
משאלות לבו גיט קען אים וואס זיין הארץ פאר-
לאנגט שנאפר ווארום עס שטייט אין פסוק והתענג
על ה' ויתן לך משאלות לבך זאלקס האבין פארקעניגען
אויף גאט נועט ער דיר געבין דאס פארלאנגען
פון דיין הארץ ענג זה אינו יודע מה הוא מיר ווייסיין
גיט וואס קען מיינט ער זאל האבין פארקעניגען
אויף גאט כשהוא אפר וקראת לשבת עונג אז דער פסוק
זאגט זאלקס רופין צום שבת פערקעניגען הוי אפר
זה ענג שבת דארפין מיר זאגין וואס דער פסוק
זאגט זאלקס האבין פארקעניגען אויף גאט.
מיינט קען דעם פארקעניגען פון שבת. ווארום
דער פארקעניגען פון שבת איז אנעמליכע פאר-
געניגען בפה מענג מיט וואס זאל זיין דער פער-
נבמרא שבת דף ק"ח ע"ב
תבשיל של תרדיו
השם הוא: ראשי
שומין. חזונים היו להם:
כסא דהרנסא. דגים
קטנים מטונגין כמות קריכות
געניגען פון שבת. רב יהודה דער וזהו פון רב
שמואל בר שילת האט גיזאגט פון רביס נועגין
בהכשרי של תרדיו ורגנים גדולים וראשי שומין מיט
אנעקעקען פון תרדיו אונ גרויסק פיש אונ
קעפלאה פון קנאפיל. רב חייא בר אשי האט
גיזאגט פון רביס נועגין אפילו דבר מועט נקבול שבת
עשאוהי זה ענג אפילו עס איז אקלייניגקייט
אויב ער האט דאס געמאכט קבול שבת היינט
דאס אפערקעניגען אויף שבת כאי היא וואס איז
דאס קלייניגקייט אפר רב פפא כסא דהרנסא האט
רב פפא גיזאגט אפילו נאר אביסול פישלאה
קליינע וואס זענען גיפערעגלט גיזאגין אין דיא
פעקס פון זיינער קישקעליה מיט אביסול מעהר.
אויב ער האט דאס אנגעגרייט אויף שבת ווייל
ער האט גיט מעהר. היינט דאז אויף אפער-
געניגען אויף שבת. רבי חייא בר אבא האט
גיזאגט 14 9 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עונד ע"ג כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בת שומר שבת מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו. אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיר ננאלין שנאמר כה אמר ה' למריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתוב בתריה והביאותים אל הר קדשי וגו'. (דף ק"ט א) ר' חנינא מעמף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא. ר' ינאי לביש מאניה במעלי שבתא ואמר בואי כלה בואי כלה. ר' אבהו הוה יתיב אתכתקא דשינא ומושיף נורא. רב ספרא מחריך רישא. רבא מלח שיכומא. רב הונא מדליק שריגי. רב פפא גריר פתילתא. רב חסרא פרים סילקא. רבה ורב יוסף מצלווי ציבי. רבי זירא מצתת צתותי. רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתא נפיק אמר אלו מקלעין לי ר' אמי ור' אסי מי לא מכתפנא נמייהו:

זכמח: דור אנוש. התחילו לעבוד ע"ג דכתיב אז החל לקרואנו: מתעמף. דנגדים נחלים: בואי כלה. הכי קרי ליה לשבת שבת מחול מניבות: אתכתקא דשינא. ספסלדו"ל של שן שחזק היה עשיר: ומושיף נורא. טפח משס נורא לכבו השב' ורבינו הלוי גרים אתכתקא דשגא. מזהר: מחריך רישא. אס היה שס דאס כהמה לתרוך מחרטו הוא בעלמו: פרים. לשון פרומים מחתך: מצתת צתותי. מליח האור בעלים דקי: מכתף ועייל מכתף ונפיק. כט"ס יולא ונכנס להביא חמיר משולות כלי תשמיש ונגדי חוש ומגדים כאלס שמקבל את רבו ככיתו ומלח לו שהוא משכב עליו וחרד לכבודו לערוח ולהרבות בשבילו:

מליח האור בעלים דקי: מכתף ועייל מכתף ונפיק. כט"ס יולא ונכנס להביא חמיר משולות כלי תשמיש ונגדי חוש ומגדים כאלס שמקבל את רבו ככיתו ומלח לו שהוא משכב עליו וחרד לכבודו לערוח ולהרבות בשבילו:

ג'ואנט פון רבי יוחנן וועגן די חשמש שבת בהיתקת דער וואס היט דעם שבת וויא דער דין איז אפילו עובר עכומי דור אנוש אפילו ער דינט עכומי אזוי וויא דער דור פון אנוש. פון דעם-וועגן מוז'ן איז קען אים מוחל דיא עבירה שטאמט נארום עס שטייט אין פסוק אשרי אנוש יעשה זאת וואהל דעם מענטש וואס וועט דאס קאמאן וכו' אדם יחזיק בה און וואהל דעם מענטש וואס וועט דאס האלטן שופר שבת פהגיו ער וועט היטען דעם שבת ער נאר אים גיט וואקערדיג מאכטן אר תקרי פהגיו ואלקט גיט לייגען מחללו אלא סחוי' זו נאר ואלקט לייגען מחול לו. קען איז אים מוחל וויינע עבירות. רבי יוחנן האט ג'ואנט פון רבי שמעון בן יוחאי וועגן אגלי שפירו' ושרא' שתי שבתות בהיתקת מיר ננאלין ווען די יודין וואלטן געהיט צוויי שבתות וויא דער דין איז וואלטן זיי באלד אויס געליינט גיטוארין פון גלות שטאמט נארום עס שטייט אין פסוק כה אמר ה' למריסים אשר ישמרו את שבתותי אזוי האט ג'ואנט נאט צו דיא וואס האבן גיין קינדער וואס וויא וועלן היטען מיינע שבתות וכתוב בתריה גאכרעם שטייט אין פסוק והביאותים אל הר קדשי איה וועל ויאי גריינגען צו מיין הייליגען בארג רבי חנינא מעמף וקאי אפניא דמעלי שבתא ערב שבת פארין נאכט פלעגט רבי חנינא זיך איינזינקלען מיט שיינע קליידער און פלעגט זיך שטעלן אפער בואו ונצא לקראת שבת מלכתא און האט ג'ואנט צו דיא מלכידים קומט מיר וועלן ארויס גיין געגין דיא מלכה שבת רבי ינאי לביש מאניה מעלי שבתא ואמר בואי כלה בואי כלה שבת פלעגט דבי גאי אגקליידין וויינע שיינע קליידער און האט ג'ואנט צום שבת קום פלה קום פלה רבי

אבהו הוה יתיב אתכתקא דשינא ומושיף נורא רבי אבהו פלעגט ויזען ערב שבת אויף אשטוהר פון עלפאגד ביין געבין קויקען און פלעגט קלאוין אין פייגער וואס אויף דעם קויקען. דיא עסיג-ווארג וואס אויף שבת נאר געשווינט פערטיג ווערין. קען נאר גיט מחלל שבת זיין רב ספרא פהריך רישא אז רב ספרא האט געהאט אויף שבת אקאפ פון אבהמה פלעגט ער אלזיין אפוענקען דעם קאפ אויף דעם פייגער ערב שבת דא מיה שיכטא דא האט געוואלדן דיא פיש אויף שבת רב הונא פהריך שריגי רב הונא פלעגט אגזיינען די ליכט אויף שבת רב פפא גריר פתילתא רב פפא פלעגט פלעכטן קנייטלאך צו די לאקטין וואס קען צינדען אן אויף שבת רב חסרא פרים סילקא רב חסרא פלעגט צו שניידן אויף קליינע שטיקלאך די קרויט וואס קען האט געדארפט קאכין אויף שבת רבה ורב יוסף פצחתי ציבי רבה און רב יוסף פלעגן שפאלטן האלץ צו מאכין פייגער ערב שבת צו קאכין אויף שבת רבי זירא קצפת צתותי רבי זירא פלעגט אן צינדען פייגער ערב שבת צו קאכין אויף שבת רב נחמן בר יצחק פפחה ושיי פפחה ונפיק רב נחמן בר יצחק פלעגט ערב שבת אריין טראגן אין שטוב די שבתדיגע פלים. און פלעגט ארויס טראגן פון שטוב די וואקערדיגע פלים אפער איזו קלעגין זי רבי אסי ורבי אסי מי לא מכתפנא גפיהו ער האט ג'ואנט ווען עס וואלט גיטראפן אז רבי אסי און רבי אסי וואלטן צו מיר קומען וואלט איה דען גיט גיטראגן פון זייערשטוענין. וואלט איה דען גיט ארויס גיטראגן און אריין גיטראגן פון זייערשטוענין. דארף איה דאך פאר שבת וועגן גענוים ארויס טראגן און אריין טראגן:

זוהר וישלה רף קצ' ע"א ת"ת דלילות יוד הא ואו הא

וישלה יעקב מלאכים אמר רבי אבא וכו' אמאי אחרת איהו לגביה דעשו וטב הוה ליה לאשתוקי מניה אלא אמר יעקב ידענא דעשו חיש ליה ליקרא דאבא ולעגלם לא ארגיו קמיה והא ידענא האילן ואבא קיים לא מסתפינא מניה אבל השתא דאבא קאים בעינא לאתפיים עמיה מיד וישלה יעקב מלאכים לפניו. וישלה יעקב מלאכים ר"ש פתח ואמר (משלי יב) טוב נקלה ועבד לו ממחכבד וחסר לחם הא קרא על יד הרע אחרת בני דליתו מקטרגא תדיר לגבי בני נשא וילר הרע איהו ארים לביה ורשותיה דבר נש בנאות' ואלא אבתריה מסלסל שפריה גרופיה עד דאיהו אהגאי עליה ומשיך ליה לגיהס אבל טוב נקלה ההוא דלא חזיל אבתריה דילר הרע ולא אהגאי כלל ומאידך רוחיה ולכי' ורעותיה לגביה קב"ה וכדין ההוא יא"ר מתהפך לעבד לו דלא יכול לשלמה עניו וההוא בר נש שליט עניו כד"א (בראשית ד) ואחת תמשול בו. ממחכבד כמה דאמרן דאיהו אוקיד גרמיה מסלסל בשפריה אהגאי כדנזייה ואיהו חסר לחם חסר מהימנותא כד"א (ויקרא כא) לחם אלהיו וגומר (שס) לחם אלהיהם הם מקריבים וגומר. דנר אחר טוב נקלה (ועבד לו) דא יעקב דמאידך רוחיה לגביה דעשו בנין דלכתר ליהוי עבד לו וישלוט עניו ויתקיים ביה (בראשית כז) יעבדוך עמים וישתחו לך לאומים וגומר ועדיין לא הוה זמניה כלל אלא בנין דחליא ליה יעקב לכתר יומיא ועל דא הו' מיד נקלה לו ולכתר ההוא דאיהו מתכבד יא"ר עבד לו ההוא דאיהו חסר לחם יא"ר עבד לו ההוא דיהבו ליה רוב דגן ותירוש. ת"ח על דא בנין דידע יעקב דאשטריך ליה השתא אהתפך ליה נקלה ויותר חכמה ושקומו עבד דא מכל מה דעבד לגביה דעשו דאיהו הוה ידע עש חכמה דא יתקול ליה לגרמיה ולא ייתיי לדה אבל כלא עבד בחכמתא ועליה אמרה חנה (שמואל א ב) ה' יתנו מריביו וגו' ויתן עש למלכו :

הלכה פסוקה

יוסף דחק

מוסר

הרמב"ם הל' תלמוד תורו: פ"ד

מספר צורה לדרך רף ר"ו ע"א

גדר העבודה לנורא יתכרך הוא הכניעה על הטובה אשר נמלטה מעת יצירתו עד עת בחינתו והכנת שכלו בלתי טובה אשר קדמיה רק הכל אשר כגלותו וחסדו הגדול. לכן השכל יחייב שיהיה נכנע לפניו וירוך לעבודתו ולמלותיו כעבד לפני רבו ותמיד יום יום יוסיף הכניעה וכל אשר יוסיף לו השם טובה על שאר בני אדם מהכלי הזמן והדופה לו חייב יותר לנכנע ולעבוד עבודתו בעת ששואל את הרב יותר מקול הרב: (ב) אין המתרגם רשאי לא לפחות ולא לדוסיף ולא לשנות (א) אם היה מלמד בפני תלמידים מלמד אויב ער לערונם קים נין מויל' צו דיא תלמידים, ואל ער לערנען ואם היה מלמד עי' פתרגא אונ אויב ער האמ גילערונם צו דיא תלמידים דורה א קהרגם נורה אין פאקטיקלער) פתרגם עופר ציט וצין תלמידים דער פתרגם שטייט צווישען דעם רבי אונ צווישען די תלמידים והרב אויפ' פתרגם דער רבי נאגט צום פתרגם תפתרגם משמע דכל תלמידים אונ דער פתרגם מאקם פתרגם הערין צו אלע תלמידים די רייד וואס דער רבי האט גידעט בשם שואין שואין פתרגם אז די תלמידים ווילען עפעס פרעגין, פרעגין וי' בייא דעם פתרגם הוא שואי' הרב אונ דער פתרגם פרעגט דיא קשיא פון דיא תלמידים צום רבי והרב משיב פתרגם אונ דער רבי ענפערט דעם תירוץ צום פתרגם ותפתרגם משיב שואי' אונ דער פתרגם נאגט דעם תירוץ צו דעם תלמיד וואס האט געפרעגט די קשיא ויא יגדיה הרב קיזי ויהר מקול הפתרגם אונ דער רבי נאגט צום אויפהייבין ויין שטיקסע ווען ער רעט צום פתרגם העקער פון די שטיקסע פון פתרגם ווען ער רעט צו דיא תלמידים ויא יגדיה הפתרגם קיזי בשת ששואי' את הרב ויהר מקול הרב אונ ווען דער פתרגם פרעגט עפעס ביי דעם רבי נאגט ער נים אויפהייבין ויין שטיקסע העקעו ווי די שטיקסע פון רבי: (ב) אין המתרגם רשאי לא לפחות ולא דוסיף ולא לשנות דער פתרגם מאר נים ווייניגער מאכין פון דיא רייד וואס דער רבי האט גידעט, אונ נים ערין רייד אויף דיא רייד וואס דער רבי

אמ"ל היה המתורגמן אביו של חכם או רבו אוכר הרב
למתורגמן כך אמר לי רבו או רבן אמר לי חכם מר.
בשומרו המתורגמן הדברים ולען אומר בשם האבא
ומכיר את שמו של אבי הרב או של רבו ואומר כך
אמר בשרא פלוגא א"ע"ש שלא הזכיר הרב של חכם
בשומרו לקרות לרבו או לאביו בשמו: (2) הרב שלמד
ולא הבינו התלמידים לא יבעוס עליהם וירגו. אלא
יזון וישונה תרבה כמה פעמים עד שיבינו עומק ההחלטה.
חידו אינו התלמיד המבטן ורואה לא הבין אלא חזו

האם גירעם, און טאר נישט ענדערן דיא רייד
וואס דער רבי האט גערעדט אלץ אס צו תיח
המתורגמן אבי של חכם או רבו נאר סיידן דער
מתורגמן איז אפאטער אדער ארבי פון דעם חכם
וואס זאגט די דרשה, מען ער ענדערן די רייד
פון חכם אדער ווייניגער מאכן פון ווי אדער
ווערן אויף וויא, און אויב דער חכם זאגט ארין
וואס ער האט גיהערט פון ווין רבי אדער ער
האט דעם דין גיהערט פון ווין פאטער אדער אים
החכם המתורגמן זאגט דער חכם צום מתורגמן דא אפר לי
רבי אזוי האט מיין רבי אזוי גיזאגט א דא אפר לי
אפאטער אדער ער זאגט מיין רבי האט גיזאגט מיין
פאטער אדער ער איז מיין רבי נשאמר המתורגמן
היברים דעם ווען דער מתורגמן זאגט די רייד צום
פאלק אדער בשם החכם ומיידר שמו של אבי החכם או של
רבו נאל דער מתורגמן זאגט דעם דין אין דעם
זאקען פון דעם חכם און ער דערמאנט דעם
זאקען פון דעם חכם פאטער אדער פון דעם
חכם רבי נאמר דא אפר רבנא פליגי אונז ער זאגט
אזוי האט גיזאגט לענדער רבי אפר על פי שמו היברי
החכם שמו של רבו אפילו דער חכם האט נישט דער
מאנט דעם זאקען פון ווין רבי און נישט דעם
זאקען פון דעם פאטער זאגט דא אפר לי אזאבי
בשמו ווייל מען טאר נישט רופן ארבי אדער
אפאטער ביי ווין זאקען, אדער דער מתורגמן
דער מאנט יא דעם זאקען פון דעם חכם רבי
אדער דעם זאקען פון דעם חכם פאטער;
(ג) דאך שלמר ווא חבני התלמידים אויב דער רבי
האט גילערונט מיט דיא תלמידים, און דיא
תלמידים האבן נישט פארשטאנען נא דאקעס עניהם
וואל ער נישט גייט ווערן אויף ווי אלא חזיר
לשונה היברי בפה פעמים נאר ער לערונט מיט וויא
דיא ווא עטליכע מאהל עד שבינו עומם התורה ביו
זינא ווערן פארשטאנן די סתמיים פון דעם דין
נאך נא אפאטער חבני וואו יא תין אונז דער
תלמיד זאגט נישט זאגן ער פארשטאנט, אויב ער
פארשטאנט נישט אלא חזיר וואו אפילו בפה פעמים נאר
ענד דארף נאך אפאהל פרעגן אפילו פיל מאהל
מען ער פרעגן וואס דעם עליו רבו ורבו אויב דער

צו די הארץ פון מענטש וְהֵשִׁי מֵהֶם חֹבֶת חֲקִיכוֹת וְהֵ

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

יחוד שלשון עם הלל בקריאת התורה ולמודה והתמלה והלום
 והלדקס והנלול אליהם וסגיתיה מן המצטים כשמות וימים
 קובים ועשית סוכה ולולב ולינת והדומה לו :

די גליקער צו זאמען דארפין מאהן ביהודי הלשון
 עם הלל בעוונדערס וואס די צונג מיט דאס הארץ
 צו זאמען דארפין מאהן בקריאת התורה ולמודה ווען
 ער לייגט דיא תורה און ווען ער לערנט דיא
 תורה ווען ער פאסט און ווען ער
 גיט צדקה וחסד און נאך אזעלכע זאכן
 וואס גיהער צו ביידיק צו דיא הארץ און צו דיא
 גלידער וועלכע פון הענטשן בשבתות וימים טובים און
 רוקען פון דיא ארבעט אום שבת און אום יום טוב ועשיית סוכה ולינת וציצית וקריאת תורה וזאכן און
 מאכין אסוקה און אלוכלב און ציצית און נאך אזעלכע זאכן :

וישלת יום ג תורה אונקל'ס

לחמשיך כתיב ד"א יהוה נש י יה יהוה יהוה . רוח יור הא ואו הא . נשמה יהוה חיה יחיה חיה דמיוני היה אל
 שם בין שבעשיה בניקוד חולם :

י וי'ן שם ב'לי'ה יהוה וי'ן מן
הבא בידו מנחה לעשו אחיו :
מו עזים מאתים ותישים עשרים
רחלים מאתים ואילים עשרים :

בעל המורים
 (יד) מן הכל בידו מנחה לעשו . ששלח לו אכנים טובות שאלם
 שם בין שבעשיה בניקוד חולם . כל עזים מאתים . כל

שפתי חכמים
 צו וקשה איך למד אחר בידו לך הכי' ומ"א כו' . ועו"ק דה"ל
 ל"א כשמו לך אחר ד"א מן החולין לך עכ"ו ק' דחולין
 ומרגלות שאלם נר כדור ונשאלם בידו . ד"א מן הכל בידו מן החולין ששלח למעשר כמה דלית אחר עשר אשפרו
 לך והדר לקח מנחה : (טו) עזים מאתים ותישים עשרים . מאתים עזים לריכות עשרים תישים וכן כולם
 הזכרים כדי לורך העקבות . וכד"ל דורש מכאן לעונה האמורה בתורה העוילים בכל יום הפועלים שמים בשבת
 החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוין האדרש הזה ככיון .
 אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שזה בכל אדם אלא לפי עורה המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תיש
 פירוש דתורת אלהים

(יד) וי'ן און זעקב האט דארטין גינעקטיגט דיא
 זעקביגע גאקט וי'ן און ער האט גינעקטן מן חבא
 בידו פון דעם וואס איז גיקוקטן אין זיין רשות
 מנחה אפרינענט געשו אחיו צו זיין ברוינער געשו .
 געד מדרש שרייבט מן חבא בידו איז טייטש

ספר הישר
 זענען נאך אקאמאל צו זאמען געקוקטן און זענען גענאנגען
 געגין זעקב , זיי זענען גענאנגען אפאר ביי' האבין וי'א
 גילאפין אנטקענין זעקב און האט אים ארוקגענומען און איז געפאלן אויף זיין מאגל וישקרו . נאקטס ניש זיינען וישקרו

משלי חכמים
 גינעקטן קען , האט דאס קינד גינעקטן ניש פון פינגעקטענין
 האב איך גינעקטן די קען , נאר צו צאקן זיין וי'א : איך האב
 (ח"ב) (ח"ב) (ח"ב)

[illegible]

וַיֹּאמֶר תִּלְךָ וְלִמִּי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ :
וַיַּעֲשֵׂנוּ אָחִיו וַיִּשְׁאַלְךָ לְאָמֹר לְמִי אֵלֶּהה

רשב"ם

רשבים
הרבה זה אחר זה: (יח) למי אהה. עבר. והם השיבו לעבד ליעקב:

ד"ר כך אמר יעקב למי עמל כל חקדת ישראל למי אלה לפיכך:
שפתי חכמים
ריש"י

ישפתי חכמים

בְּרוּחַ מֵאֵי רֶשֶׁתָּן עֵינֵי וְשִׁלְשִׁי שִׁיד בִּיה הָא כּוֹלֵם רֶשֶׁאִינוּס
נִקְרָא: ג' רָג לְמִי הַשְׁנִי כִּפְשֻׁתוֹ כִּמְהָרָה רִשִׁי וְחִמְרָתָה שֶׁפֶּדֶר
יִשְׁכַּב עַל רֶשֶׁתָּן רֶשֶׁאִינוּס וְכִי אֵל רֶשֶׁאִינוּס גִּב־כִּפְשֻׁתוֹ
סִינִל וְחִמְרָתָה לְחֻדוֹי נִפְשָׁה הִשָּׁה הִיָּה תִּשְׁכּוּהָ עַל שֶׁחֻלָּה :

הוּא (תהלים כד) לֹה' הָאֶרֶץ וּמִלֹּאֲהָ שֶׁל ה' :

לקוטים על התורה
איינער קעסט גוטע תבואה און שיש ויי אריין אין די ערד ,
אם נאל פון וויא מיט דער צייט ארויס וואקסן אונזערע
תבואה אס נאל וויינ וואס עסין אויף דעם אונזערין יאהר ,
אמאל אויף דעם יאהר האט ער עטנוג תבואה , ער גייט
אונזער פארזארגן אויף שפעטער , ביי געקב איז אויף אזוי
גיווען , אויף איינע האט געקב קיין מלוא קעמאט פאר
עצור , נאר ער האט גיטען אויף שפעטער ביי זיינע קינדער
ווי וועלן בארשין וויין אין צלות ביי עצור , און אס מתנות
וועלן ווי גוט האבן שילום מיט עצור , דריבער האט ער
שוין איינע געשיקט מתנות צו עצור , דאס נאל שוין וויין און אנהייב אויף שפעטער פאר זיינע קינדער :

ספר הישר
פרקי דרבי אליעזר
 אים געביטן, נאר די האלדן פון יעקב איז גינארין הארם וויא
 עלמאנד, ביין אונד ער האט גים געקענט ביזן וויא ער האט
 גיטקן ער האט גים וואס ער האט גינארין איז ער ביין גינארין
 אונד האט געקריגט מיט דאס ציין, אונד יעקב האט גענומען
 משלי חכמים

ער דאך גיט נישטאן דין ווילן, דאס ועבריתע איז זינען בייא
פֿעקס אבינו ער האט געזאגט אז אלע זאכן וואס ווערן

תרגומים

נביאים עובדיה א

לחמשיך מנ"ה ד"א צבאות נמש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמת דנצה אדג"י נשמת ודור י'וה חיה יחידה דנצה י'וה חיה יחידה דור אל שם ב"ן שבעשיה :

א ביום עמדה מנגד ביום שבות זרים חילו ונכלים
בא שער ועל ירושלם ידו גורל גם אתה באת
מהם: ג ואל תרא ביום אחיך ביום נכרו ואל
תשמה לבני יהודה ביום אבדם ואליהם פיה
סעריו מרי ורחמי רבני יהודה ביום תבחרון וראשיתא ויללא

מצודת דוד

(א) ביום עמרך מנגד . עתה ישיב מה המעט שעשה ואמר הנה ביום עמדת מנגד כעת עשית הוריס טעופר על ידך ועל ימי יאמר המעריב הכית הרקאון והוא רלס זה והעמד מנגד וכל עור יתקבץ אחי : ששירו . על : יעקב : ידו גורל . העלית גורל לחקק בייטס לחקק : סא אחי . חלל וטעמת מנגד וכל עמדת מנגד עזרת לשמור מעט אפי עליו כליו הית מן אהת כחלד מן כל נכרות ויס גרת אחי : כעת שיתכר מהלנו ותתגש ממנו אהת כחלד מן כל נכרות ויס גרת אחי : ר"ל וכל שכן לא היה כל לשמור על בני יסורס כעת עתאלנו ונשמדו : ואמר פיר . נשפחל כנפשו (נכחול) ואמר חשמה . ר"ל וכל שכן לא היה כל לשמור על בני יסורס כעת עתאלנו ונשמדו : ואמר פיר . כל

(ח'ב)

(חוק לישראל ע"ט)

ביום צרה : ג אלהבא בשער עמי ביום אידם
אלהבא נמא אתה ברעתו ביום אידו ואל
תשלחנה בחילו ביום אידו : ו ואל תעמד על
הפרק להכרית את פלמיז ואל תסגור שרידיו
ביום צרה : ה פירוב יום יהיה על כל הגוים
כאשר עשית יעשה לך גמלה ישוב בראשה :

דברבן בערן עקא : ו ורעלתא
בתרעי עמי ביום תבירה
ורחמיא אף את בבישמיה
ביום תבירה וראשימא
ידך בנקסיה ביום תבירה :
ד ודקמא על פרקא לשיצאה
ית קערקתי ודקמא
קשובה בערן עקא : ה ארי
קריב יוקא הצתיר למיתי מן
קרב יי על כל
רשי

עממיא קמא דעברת יתעביר לך גמלה יתסב ברישן :
מצודת דוד

(ג) ואל תשלחנה ידך : בחילו . נכמיו : (ד) על
הפרק . מקום שבורים דרך שם להמלט :

כל שכן שלא היה לך להגדיל סם ולהטות לבני לעג ביום בוא
לסם הנזה וכאומר הכס כלמית את כל אלה פסית ותחשב א"כ
לחמם : (ג) אל תבוא . וכ"ש שלא היה לך לכוז כשער פרי עמי
ביום שבה עליהם אולם ר"ל לא היה מהרלוי לך שחבול בשער
הערים לכבוש אותם כאשר עשית בתורבן בית השני : אל תרא גם אתה . זה אמר על בני אדם היושבים בהר שער שכיני
ישראל כי ביום שבה את ירושלים בוא גם המה ושלחו ידם לשלול שלל ולבזוז כחומר ביוסיופן ולזה אמר ואל תרא גם אתה וגו'
ר"ל כמו שלא היה ראוי לכוז בשעריו לכבוש כן גם אתה היושב בשער לא היה לך לראות ברעת ישראל ביום שבה שבה
האיד כי אין מהרלוי להסתכל כבשות להכליתו : ואל תשלחנה . וכ"ש שלא היה לך לשלוח ידך בשערי לשלול לעומד ביום שבה
עליו האיד : (ד) ואל תעמד על הפרק . זה אמר על אנשי רומי שגלו את ישראל ואמר ע"פ לא היה לך לעמוד ולהתחוק על השכר :
דחכרית את פליטיו . ר"ל ע"פ כהיותו כגולה לא היה לך לאכז ולהכרית את יתר הפליטה כאשר האכדת והכרית ככל דור ודור :
ואת תסגור . לא היה לך לסגור במחסר ביום צרה את הנשאים ר"ל במשך ימי הגולה לא היה לך לאסור במחסר כאשר עשית
בכל דור ודור : (ה) כי קרוב יום ה' . ר"ל היה לך לחשוב אשר יום השתלשול מן המועד להביא על כל האומות שברעו לישאל
הוא קרוב ומומן לפניו להביא ואלא עשית אתה לישאל כן יעשה לך : גמולו הראוי לך ישוב כראשך :
דעם פירוש עברי מיישש נעפישט מעו ביא דער הפסורה פון דער וואך :

כתובים משלי

תרגום

לחמשיך מיסוד ומלכות דרא שין רלת יור נפש שין שין רלת שין רלת יור רוח יאהרונה נשנות דיסוד א אר
ארנ ארני נפש ארני רוח אלה רלת נון יור נשמה דמלכות יו הו וז היה יחידה דיסוד יוזה היה יחידה
דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה :

א תא נתבסם ברחקתא ער א לכה נרונה דדים עד תבקר נתעלסה באהבינו : ב כי אין
צפרא וגעסק חר לחר האיש בביתו הלה בדרה מרחוק : ג צרור הכסף לקח
בראגתא : ד הנבא לית הוא פידו ליום הכסף יבא ביתו : ה הפתו ברב לנתחיה פתק
בביתא אנוי באורח רחוקא : ו צרר הכסף נסב בידה שפתיה תדיחנה : ז הולך אתריה פתאם פשור אל מבח
וליקא רעדא אתי לביתיה : ד ואשעי יתיה בסוגיא דמלה ופשעיותא דספוקתא הפסיה : ה והוא
אנוי בתרהא שפתיא היה תורא ראור לנת מבחא

מצודת דוד

רשי

(א) לכה נרונה דדים עד תבקר נתעלסה באהבינו : (ב) כי אין
האיש . אל תחמד מבעלי כי אינו כביתו כי הלך בדרך רחוק :
(ג) צרור הכסף . אל תחוש מן כוונה יבא מדותי כי לקח כדור
לדור כספו ויתחיל כדך עד כי יתום הכסף לקח כוונה שחורות
רבות : יום חכמה לזמן המועד אשר קנא יבוא הכס והתן
עדיין לא כא : (ד) הפתו . אמר שנקח הן ליצית שהיה העתה
אלו אתה דעתה כדור כוונה דכיה אשר הוא למודע לפתות בני אדם וכתלכות מאמר שפתים סדיתה אותו מדרך הישר : (ה) הולך .
פירוש ע"ט

(א) לכה נרונה דדים עד תבקר נתעלסה באהבינו : (ב) כי אין
האיש . אל תחמד מבעלי כי אינו כביתו כי הלך בדרך רחוק :
(ג) צרור הכסף . אל תחוש מן כוונה יבא מדותי כי לקח כדור
לדור כספו ויתחיל כדך עד כי יתום הכסף לקח כוונה שחורות
רבות : יום חכמה לזמן המועד אשר קנא יבוא הכס והתן
עדיין לא כא : (ד) הפתו . אמר שנקח הן ליצית שהיה העתה
אלו אתה דעתה כדור כוונה דכיה אשר הוא למודע לפתות בני אדם וכתלכות מאמר שפתים סדיתה אותו מדרך הישר : (ה) הולך .
פירוש ע"ט
ביתו עד האם אבשמימין מאנ נוען עד ואל
אהיים קומען , ריבער דאקסמו גיין מורא
האבין מאמער נועם ער פרוצונג קומען אהיים
אונ נועם דיה מרעפין ביי מיר : (ד) נשיתו ברוב קמח
מיט אינע פילע גלאקע רייר האם ויא נעניינט
ויין הארץ צו איר בלק שפתיה תדיחני מיט אינע
גלאקע רייר האם ויא אים שוין ואפגעשמיסין
פון ויין ארמ אונ עד האם שוין אנגעוויבין גיין
מיט איר : (ה) חלצה אתריה אונ עד גיית שוין נאה
איר פתאם כשור אל פת יבא ער קומם אריין צו איר
ששוב געפאנגען אזוי וויא קען וואפם אאקס
פולוצונג 6 10

(ח"ב)

(חק לישראל ע"ט)

יבא זכעכם אר-מסר אגיר :

והיה פלגא לאסורא :

רשי

מצורת דוד

וסרי הוא הולך אחריה פחאוס כמו השור הכה מעלמו אל מקום
המטבח : וכעכס , ואלשר חרוץ הנחש מהרס בשליחות המקום
ליסר האויל בלרסה כן חיש מהר נמשך אחריה :

פירוש עים

פלוצלונג אונ קען פירט אים צום שעקטין
וכעכס אל מוסר אגיר וויא דער גאר וואס האט
זיך גיט געהיט פון דעם גיטם פון שלאנג , אונ
וויא דער גיטם איז אריין געקוקען איז אים האט

עיקר תוים

משנה יבמות פרק ח

ברמנורא

פרק ח א הערל . כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה
(ה) : אינו אוכל בתרומה . דילפי מפסה
דכתיב וכל ערל לא יאכל בו : נשיהם ועבדיהם
יאכלו . דהא משום ערלה וקומחה לא נפקו מכלל כהנים
אלא דליכנה גופייהו מחוסרי
תקנה : נשיהם לא יאכלו .
דשויה חלל' כביאתו דנכעל'
לפסול לה : ואם לא ידעה .
שהיתה נשואה לו קודם לכן
ולא כה עליה (ב) לאחר
שנעשה פלוט דכא : ב ואם
נשתייר מהערלה .
שמתך מהעשרה ואלך :
כשר . שאין גיד חלל
מהעשרה ולמעלה לגד הגוף .
עמרה היא שורת כשר
המקטת במקום המילה וכן
שנפלט הגיד כמין מכת רוב
וסכין בין שנתמעך והוא קטן מחליו בין שנכרת בין בגיד בין כנפים בין בחיוב הניזים כולם פנולים והיא בידי

פרק ח א הערל ובי השפאים דער פלה וואס איז גיט
גיסקת ווייל זיינע קינדער זענען
גישקארבין דורך דעם סל זיין אונ אלע פלהים
נאם זענען טמא הא יאקי בתרומה קארין גיט עסין
תרומה נשיהן ועבדיהן יאקי בתרומה זיינערע ווייבער
אונ זיינערע קנעכט קעגין עסין תרומה פציע דכא
יכרות שפכה הן נעבדיהן יאקי אפצוצ דכא אונ אכרות
שפכה זיי אונ זיינערע קנעכט קעגין עסין תרומה
ונשיהן הא יאקי אונ זיינערע ווייבער קארין גיט
עסין תרומה ואם אונ אויב ער האט איר גענוקען
איינער ער איז גינוארין אפצוצ דכא אדער אכרות
שפכה הא ידעה אונ פון דער צייט וואס ער איז
גינארין אפצוצ דכא אדער אכרות שפכה איז
ער ביא איר גיט גינוען דבי אלו יאקי קעגין דיא
ווייבער עסין תרומה : ב איזו פציע דכא וועלכער
הייקם אפצוצ דכא בי שנפצטו הניזים שלו אז דיא
ביצים זיינע זענען צו שפאלטין ואפילו אחת מהן
אפילו איין ביצה איז צו שפאלטין הייקם ער
אויך אפצוצ דכא יכרות שפכה וועלכער הייקם

יחזק לישראל ע"ט

(ח"ב)

10

6

סיד

כפל לשון שכן גם הוא ככתוב תרי זמני לא יבא : [ה] ואחד נקבות . הניח אר"י בנים אשר יולדו להם הכתוב תלמן כל"ד פרש"י כל הנולדים להם אפי' נקבה ל"א תלה הכניס בלש שוליה אותם שהם ראשונה והבן שני ואי' לאו דנקבות אסורות לתלי' הלבנה תלמן כל"ד : (ג) דהיה להם להקדים נשים

אדם אבל מחמת חולי הכל כשר : ג ואם לר"ן שאלה דורש ק"ו מעלתך : יש תשובה . להשיב מה לעמוד ומואב שכן נחפרש עומן על דבר אשר לא קדמו והאשה אין דרכה לקדם תאמר במלרי וזלדומי שלא נחפרש עומן :

לא כי . אפי' אם הייתי דן ק"ו אין לכה תשובה (ג) ומכל מקום הלכה אפי' אומר ואין הלכה כר"ס : נתינים . גבנונים שנתניירו בימי יהושע ונחמיה לחוסכי עמים וזכרי מים (ד) : ד שהסרים . יש סרים שהולך והולך לאשמו : והסרים לא חולץ וכו' . דמתיב ולא יונה שמו פרט לזה ששמו מחוי : ואין לי לפרש . איני יודע לפרש חזון סרים בן חלילה וחזון פטור : סרים אדם . שנסתרים לאחר שגולד :

סרים חמה . וממשיאמו שלא ראה חמה חלל כשהוא סרים וסמינו מפורשים כל שאין לו זקן ושערו לקוי (ה) וכשרי מחליק ושאר מומי רגליו מעלין רתיהה וכשמועיל מים אינו עושה כיפה (ו) שאין קילוח השתן הולך למרחוק עד שיעש' עגול כמין כיפה ושכבת זרעו דיהה (ז) ואין מימי רגליו מחמילין ורוחן הגשמים ואין כשר מעלה הכל וקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה והלכה

מיד מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות . אחד זכרים [ה] ואחר נקבות . ר' שמעון מתיר את הנקבות מיר . א"ר שמעון ק"ו הרברים . ומה אם במקום שאסור את הזכרים איסור עולם . התיר את הנקבות מיר . מקום שלא אסר את הזכרים אלא עד ג' דורות . אינו דין שנתיר את הנקבות מיר . אמרו לו אם [ו] הלכה כקבל . ואם לר"ן יש תשובה . אמר להם לא ביהלכה אני אומר . [ז] ממוזין ונתינין אסורין . ואיסורן איסור עולם . אחד זכרים ואחר נקבות : ד א"ר יהושע שמעתי שהסרים חולץ וחולצין לאשתו והסרים לא חולץ ולא חולצין לאשתו . ואין לי לפרש . א"ר עקיבא אני אפרש . [ח] סרים אדם חולץ וחולצין לאשתו . מפני שהיתה לו שעת הכושר . סרים חמה

מיד אקבער דיא נקבות פון עמון און מואב זענען באאלר מותר מתחתן צו זיין מיט יודען מצרי ואדומי מצרים און אדרום אינם אסורים זענען גיט מער אסור אלא עד שלשה דורות נאר ביו כריי דורות אחד זכרים ואחד נקבות סייא זכרים און סייא נקבות רבי שמעון מתיר את הנקבות מיד רבי שמעון נאמן נקבות פון מצרי און אדרום זענען באאלר מותר מתחתן צו זיין מיט יודען אפי' רבי שמעון האם רבי שמעון גינאנאם קי ויפיר הדברים דיא זאבען . קען מען אפ לעקען דאם גרינגערע פון דאם שווערערע ופה אם במקום אויף דעם ארץ שאסר את הזכרים איסור עולם וואס קען האם גיאסקר די זכרים אויף אייביג דאם איז די זכרים פון עמון און מואב . פון דעסקי וועגן התיר את הנקבות מיד האם קען מהיר גינען די נקבות באאלר פקום שלא אסר את הזכרים אלא עד שלשה דורות אויף דעם ארץ וואס קען האם ריא זכרים גיט מער גיאסקר נאר ביו כריי דורות דאם איז מצרי ואדומי איז דין שנתיר את הנקבות מיד זאל דען גיט זיין דער דין קען זאל מתיר זיין דיא נקבות באאלר אפי' יז האבין דיא חקמים צו אים גינאנאם אם הלכה אויב רו וויקט אז דער דין איז אזוי גמדי וועלן מיר דאם אן זעמען ואם דין און אויב רו וויקט אזיין אזוי לערנען . יש תשובה איז דא דיר אפ צו פרעגן אפי' דאם האם ער צו זיין גינאנאם יא י עס איז גיט אזוי איר האם גיט וואס אפ צו פרעגן . נאר באקט זאג איה דאם גיט פון

אין

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

[illegible]

גינזארינ גענומען צו ווערן צו אפֿהן ספֿני שפֿני
 געזיגט וועט ווייז ריא בעזיה הייבט זינט עס איז
 גלייך וויא ער וואלט מיט איר מונד גינען זי
 אלוניג שפֿענדט דא אהין אונ אזוי איין אלוניג וואס
 דעם מאנש ברודער האבן איר גינעצין חליצה
 נא פֿסחת האבן וויא איר גיט פֿסול גימאכט צו
 אפֿהן בעזיה פֿסחה אז ווי האבן איר בועל גינען
 האבן וויא איר פֿסול גימאכט צו אפֿהן ספֿני
 שפֿענדט געזיגט וועט ווייז איר בעזיה הייבט זינט
 גלייך וויא קען וואלט מיט איר מונד גינען :
 ו פֿריס חסד פֿון שפֿענדט בת ישראל אפֿהן וואס ער איז
 גינען אפֿריס חסד האט גענומען אטאקטער פֿון
 אישראל צו אטויב פֿאכטילת פֿתורקא מעד ער איר
 געבן עסין פֿתורקא רבי יוסי יוד' שפֿענדט אפֿריס
 רבי יוסי אונ רבי שמעון זאגן אפֿירויגנס פֿון שפֿענדט
 בת ישראל אפֿהן וואס ער איז איין אנברויגנס האט
 גענומען אטאקטער פֿון אישראל צו אטויב פֿתורקא
 פֿתורקא מעד ער איר געבן עסין פֿתורקא . ווארום
 אפֿברויגנס איז אנבר רבי יהודה אפֿר רבי יהודה
 זאגט טוקטום שפֿענדט אויב קען האט אויף געריסן
 דעם טוקטום זיגט זיך אונ עס איז געפֿונען
 גינזארינ אז ער איז אנבר נא הייז דארף ער גיט
 געבן חליצה זיין ברודערס ווייב ספֿני שהוא פֿקדים
 ווייז ער איז אזוי ווא אפֿריס ווארום ער נעמט
 גיט האבן ברודערז אונ אפֿריס דארף גיט געבן :
 חליצה עיין פֿתורקא אפֿירויגנס נישט אפֿברויגנס
 מעד נעמט אטויב זיך נא נישט זאגער ער ווערט
 גיט גענומען . אנבר זאל אים געמען פֿאר איין

אוי ער שוין ג'ווען אקרים לא חולץ ג'ים ער ג'ים
חליצה ולא חולצין דאשטו אונ קען ג'ים ג'ים ויין וייב
חליצה מ'פני ש'א חתה זו שעת הכושר ווייל ער האט
ג'ים ג'יהאט אשעה וואס ער נאר קענען האבן
קינערע דאריבער איז ער ג'ים אין רעם דין פון
חליצה רבי אליעזר אומר רבי אליעזר זאגט לא כי עם
אוי ג'ים אזוי אלא ס'רים חתה חולץ וחולצין דאשטו נאר
אקרים חתה ג'ים חליצה אונ קען ג'ים ויין וייב
חליצה מ'פני ש'א זו רמיה ווייל ער קען געהייילט
נוערין ס'רים אדם לא חולץ ולא חולצין דאשטו אקרים
אדם ג'ים ג'ים חליצה אונ קען ג'ים ג'ים ויין וייב
חליצה מ'פני ש'א זו רמיה ווייל ער קען ג'ים געהייילט
נוערין חתה רבי יהושע בן ב'ריהא האט ג'רות ג'יאגט
רבי יהושע בן ב'ריהא זל בן מסיפ אויף בן מנסות
ש'היה ב'ירושלם וואס ער איז ג'ווען אין ירושלים
ג'ים אדם אונ ער איז ג'ווען אקרים אדם, אונ איז
ג'ושאקארבין ור'במו את אשטו אונ קען האט ג'ים
נישטן ויין וייב ג'ים ד'רבי רבי ג'מקא צו מ'קנים קיבם
די כ'יד פון רבי עקיבא ז'ה ה'סרים לא חולץ ולא מ'בם
הסרים חתה ג'ים חליצה אונ איז ג'ים מ'בם
ובן א'לונית לא חולצת ולא מ'ב'בם אונ אזוי איין א'לונית
נעין פרק א מ'שנה א' ג'ים קען איר ג'ים חליצה
אונ קען איז איר ג'ים מ'בם חסרים ש'חזן ד'קב'הו
אויב דער ס'רים האט ג'עג'בן חליצה ר'א ז'ב'ה
לא מ'ב'ה האט ער איר ג'ים ס'סור ג'יאמקא, זיא
קען ג'ענוקען נוערין צו א'ב'הן ווייל עם איז ג'ליה
וויא עם וואקסט נאר קיין חליצה ג'ווען ג'ל'ה מ'ב'ה
אז דער חסרים האט איר ב'וע' ג'ווען איז זיא ס'סור

א"ח זכר שיש לו שני משכנות
 ה' ואמר זה אנדרונינוס כלומר
 זכר כל זכרים כמשמע משכני
 לרכות משכב שני על אנדרונינוס
 ויפס'ו ופסח מלשון יליף גמרא : (יב) כלומר מלחריז נ"י ובגמרא
 דפ"ל דה"ק קלל את זכר כ"ו חת זכרות של מי שיש בו שני
 משכנות לא חשכנ' וזכר גרידא נפקא ליה מלחא ועמ"ל :

ווייב קאר קען גיט רבי אליעזר אומר רבי אליעזר
 זאגט אנדרונינוס חייבים עליי סקילה כזכר
 נזיר'ה ווי ער וואלט בויעל גיווען אוקר :

רש"י נמרא יבמות דף ר' ע"א תוספות

אמר לו אביו. לכה : הלכה ה' כלה כלי החיטון דת"ת דמלכות דכריהה השתמא
 ה' תניא יכול אמר לו אביו השמא או שאמר לו
 אל תחזור יכול ישמע לו תלמוד לומר
 איש אמו ואביו תיראו את שבתותי תשמורו
 בדכם חייבין כבודי. תניא יכול יהא כנ"ן
 בהמ"ק דוחה שבת ת"ל את שבתותי תשמורו
 ומקדשי תיראו כלכם חייבין כבודי. תניא
 יכול יתיירא אדם ממקדש ת"ל את שבתותי
 תשמורו ומקדשי תיראו. נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש
 מה שמירה האמורה בשבת לא בשבת אתה מתיירא אלא ממי
 שהזהיר על השבת אף מורא האמורה במקדש לא מנאמרה אתה
 מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש. ואיזו היא מורא מקדש לא
 יבנם אדם כהר הבית כמקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל גבי
 פונדתו. חרקי של' כו

תניא יכול אמר לו אביו הפניא מיר האבין געלערונגט
 איה וואלט מיינען אויב דער פאטער האט
 גיואגט צו זיין וזהו וואס וענען גיווען פהגיסו
 ער זאל ויה פאטער זיין צו אמת או שאמר לו אל
 תחזיר אדער דער וזהו האט עפעס געפונען האט
 דער פאטער צו אים גיואגט ער זאל דאס גיט
 אנוועק געבין צו דעם וואס האט פארלארן יכול
 זש"ע יו וואלט איה מיינען ער זאל פאלגין דעם
 פאטער תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי
 תשמורו לערונגט אונז דער פסוק יעדער מענטש
 זאל מורא האבין פאר זיין מוטער און פאטער
 און מיינע שבתים זאלט איר היטען. איר זאלט
 היטען מיינע מצות און אויב אייער פאטער און
 מוטער ווערן אייה הייסן עובר זיין אויף אמצנה
 זאלט איר גיט פאלגין. ווארום גיטס הייבן דכבדו
 איר אלע מוזט היטען מיין פכוד די פאטער און
 מוטער מוזן אויף מיה פאלגין פניא יכול יהא כנ"ן
 בית המקדש דוחה שבת מיר האבין געלערונגט איה
 וואלט מיינען אז באהען דעם בית המקדש
 שמויקט אנוועק שבת. מען זאל מעגין באהען
 דעם בית המקדש אום שבת תלמוד לומר את שבתותי
 תשמורו ימקדשי תיראו לערונגט אונז דער פסוק
 מיינע שבתים זאלט איר היטען און פאר מיין
 מקדש זאלט איר מורא האבין. אפי"ו איר
 דארפט מורא האבין פאר מיין מקדש. פון
 דעקטונעגין מוזט איר היטען מיינע שבתים גיטס

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב) 10 9 אונ

(חזק לישראל ע"ט)

כדי שלא יתבייש ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשה שעושה בפניהם כדי להחדן וכדי שידע אם זוכרים חם מה שלמד' או אינם זוכרים ואין צורך לומר שיש לו רשות לשאול אותם בענין אחר שאין עוסקים בו כדי לזרז: (ב) אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד ולא מגבות ולא מרחוק ולא מאחורי הקנים ואין שואלין הרב אלא בענין שהן קורין בו ואין שואלין אלא מראה ולא ישאל בענין יותר משלש אחר שלא בענין נוקקין לבענין. מעשה ושאינו מעשה נוקקין למעשה. הלכה וסדר נוקקין להלכה. מדרש ואגרות

הבוקר יתעלה שום שיתוף בעולם עד זאל ויהי הישען גים צו טראכטן אז צו גאט אין דא אשוהף אויף דער וועלט וירחיק מלבו שום תואר פתוארי הנוף ומפשיני הנוף אונ ער זאל דערנווייטערין פון זיין הארץ צו טראכטן אז גאט האט עפעס אקערפערלעכען געשטאמט, אפילו עפעס פון אקערפער האט ער אויף גים געשטאט געבן די דבר שהזכיר עזרי שגא געשוואר אונ יעדער זאך וואס ער איז גארקאמטן ער זאל דאס גים טאנהן, זאל ער דיא זאך פיינט האבן אין הארצין וירחיק מלבו הנאות והנזפה והנאון והרופה יז אונ ער זאל דער-נווייטערין פון זיין הארץ אלע ערליי גרויסקייט, אונ וואס עס איז גלייך צו גרויסקייט, זאל ער אויף דער נויטערין ושיא יהיו נכונים בני אדם געבן אונ מענטשן זאלן גים זיין פארשעקט אין זיין הארצין ווא רבני הנביאים אונ דיא בייד פון דיא נביאים זאלן גים זיין פארשעקט אין זיין הארצין וסאם דע וברעים וקנאות ובהסרה אונ ער זאל פאר-מיאוסן אונ זיין הארצין אלע שלעכטס אונ קנאות אונ גרויסקייט ווא יקח געבן געבט יוצר אונ ער זאל גים פארמיאוסן אין זיין הארץ די גזרות פון גאט וחובת האברים הוא אונ וואס וינע גלידער ער זענען שולדיג צו טאנהן האהרה שילו ושתף דבר עם הבשרא בגווי ובהסרה עס איז אנגעזאגט גיווארן ער זאל גים צו געבן אשוהף צו גאט, גים עפענטליך, וואס אלע זאלן נעהן, אונ גים אין דערשטיי ווען קיינער זאל גים וויסען ויהי מלשון הרע ומשבוטת שווא וכוז ודבילות ער זאל ויהי הישען גים צו ריידן משון הרע, אונ גים צו שווערן אויסקום, אונ גים צו שווערן פאליש, אונ גים צו זאגן רבילות ונבילות איסור אונ ער זאל גים

פרעגן אשאלה פון דעם רבי פון איין אנדער עגן וואס מען לערנט איצט גים, גאר פון דעם ועלדיגען עגן וואס מען לערנט זאל ער פרעגן כדי שלא יתבייש דער רבי זאל גים פארשעקט ווערין ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשה שעושה בפניהם כדי להחדן וכדי שידע אם זוכרים חם מה שלמד' או אינם זוכרים ואין צורך לומר שיש לו רשות לשאול אותם בענין אחר שאין עוסקים בו כדי לזרז: (ב) אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד ולא מגבות ולא מרחוק ולא מאחורי הקנים ואין שואלין הרב אלא בענין שהן קורין בו ואין שואלין אלא מראה ולא ישאל בענין יותר משלש אחר שלא בענין נוקקין לבענין. מעשה ושאינו מעשה נוקקין למעשה. הלכה וסדר נוקקין להלכה. מדרש ואגרות

גופענט פון דעם עגן וואס מען האלט איצט וואס גיהער גים איצט ולקישל עס איז פאר פסח, איינער האט גיפרענט אשאלה פון פסח, דער אנדערער האט געפרענט אשאלה פון סוכות וזקמן געגן זאל מען ענפערין דענו וואס האט גיפרענט די זאך וואס מען דארף איצט פרעגן געשטאט ושיא געשטאט איינער האט גיפרענט אשאלה אין אזוי אזאך וואס מען דארף איצט שוין טאנהן, דער אנדערער האט גיפרענט אשאלה אין אזוי אזאך, וואס איז גים צום טאנהן נוקמן געשטאט זאל מען פריער ענפערין דעם וואס פרענט די שאלה וואס שוין צום טאנהן הנה וידעש איינער פרענט אדון, אונ איינער פרענט אפשיט אין אפסוק נקמן געבט זאל מען פריער ענפערין דעם וואס פרענט אדון פריער: אגדה איינער פרענט אפשיט אין

זכירות ופירות דמים וגו' ותמים ופירות להם. והמותר
 יחלק לשלושה חלקים. האחד די הספוק. והשני מותרות. והשלישי
 הכליות. די הספוק מה שאי אפשר בלעדו ומלואו על האדם
 שינהיג כל דרכיו על דרך האמנותי כחכמה ושמיה וכמלכותם
 וכנסים וכסמורות וככל הדברים שיעשו שנאמר טוב איש חונן
 ומלוא יכלול דבריו כמשפט :

נוקטין למדרש. אגדה וקל וחומר נוקטין לקל וחומר
 קל וחומר וגורח שזה נוקטין לקל וחומר. והוא
 חשואלין שנים אחר חכם ואחר תלמיד נוקטין
 לחכם. תלמיד ועם הארץ נוקטין לתלמיד. שניהם
 חכמים שניהם תלמידים שניהם עמי הארץ שאלו
 שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות או בשתי
 שאלות שני מעשים הרשות ביד המתרגם מעתה :

עסין וואס מען קאר גיט עסין וביאות אגדות אונ
 ער נאל גיט מונח ויין מיט אאשה וואס איז
 אסור צו אים ושיפכות דמים ונגד חסם והדמים להם
 אונ ער נאל קיין מענקש הרגן אונ ביא קיינעם
 רייבין אונ נאך אנעלע וזאכין קאר מען אקין
 גיט קאדן והמותר יחלק לשלושה חלקים אונ וואס מען
 קענ ווערמט צו מיינעל און דריי מיינעל האדער די היפוק
 איין מיינעל און וואס דער מענקש מוז דאס האבין
 והשני מותרות דאס צווייטע מיינעל און. וואס איז
 איבעריג. מען קען אויסקוקען אן דעם והשלישית
 חזקיות דאס דריטע איז די קארנשאפט צו נעמען
 נאך ווייניגער וויא מען דארף די הספוק מה שאי
 אפשר בלעדו די הספוק מיינעל מען. ער נעמט נאר
 וואס ער דארף גייטיג. וואס אן דעם קען מען
 גיט לעבין ויפנה על האדם שינהיג כל דרכיו על דרך
 ההקדע עם איז אמונה אויף יעדער מענקש ער
 נאל פירען נינע אלע ווענין. אויף מיטעלען וועג
 באכילה ושתיה מיט עסין אונ מריקען ויפגושם
 ויבגשים וסמורות אונ קליידונג. אונ מיט ויערע
 ווייבער. אונ מיט דעם האנדיל ויבג הדברים
 שיעשו אונ מיט אלע זאכין וואס ויין וועלדן קאדן
 נאל אלץ ויין מיטער שגאפ ווארומ עם שטייט
 אין פסוק טוב איש חונן ויכלול דבריו כמשפט עם
 איז גוט אקענקש וואס האט דחמנות אויף
 ארעקע אונ שיינקט ויין צדקה אדער ער מאכט
 קארנט ויין געלט. ער נאל אפער קאדן ווינע
 זאכין מיט ארענונג. אלעם גיט צו פיר אונ גיט
 צו ווייניג. נאר מיטער :

נאך. דער אנדערער האט גיפרענט אויף איין אנדער וואך הרשות ביד המתרגם מעתה עתה קען דער
 מתרגם ענפערין פריער צו וועמען ער וויל :

וישלה יום ד תורה
 אונקלדס
 לחמש'ק מת' ד'א יהוה נפש י' יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמת יהוה חיה יחידה ו' דמלי ר'ו אל שם
 ב'ן שבעשיה בניקור חולם :

יט ואמרת לעבדך לעקב מנחה יט ותימר לעבדך לעקב
 רשבים (יט) מנחה. כמו שפירשתי בפ' בראשית :
 רש"י

(יט) ואמרת לעבדך לעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון שאלת למי אתה לעבדך לעקב אתי ותרגמו
 פירוש לתורת אלהים

(יט) ואמרת ואלקטם דו ואגין לעבדך לעקב צו דיין קענקט יעקב מנחה הוא שיהיה אונ דיא מנחה איז
 (חק לישראל ע"ט) (ח"ב) 10 12 נעשיקט

הוא שלוחה לאדני לעשו והנה
 גם הוא אחרינו: כ ויצו גם את
 השני גם את השלישי גם את
 כל ההלכים אחרי העדרים לאמר
 בדרך הזה תדברון אל עשו
 במצאכם אתו: כא ואמרתם גם
 הנה עבדך יעקב אחרינו כראמר
 אכפרה פניו במנחה ההלכות לפני

תקדושתא היא דמשלחא
 דרבוני לעשו והא אף
 הוא אתי בתרגא:
 כ ופקיד אף ית תרגא
 אף ית תרגא אף ית
 כל דאדון בטר עדריא
 למימר בפתגמא דדין
 תמלצון עם עשו כד
 תשכחון יתיה: כא ותימרון
 אף הא עבדך יעקב אתי
 בתרגא ארי אמר
 אנחנייה לרונניה
 בתקדושתא דאזא

בעל הטורים

(יט) שלוחה. ג' כמס' הכא ואידך נפתלי אלה שלוחה והנה יד
 שלוחה נבי דניאל סי' מה התם אחרי שפר אף כלן שפי' המנחה
 נתן לו אחרי שפר וכבוד ואל מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו כה
 אמר עבדך יעקב וכמו התם יד שלוחה אף כלן שפס' שלח

רש"י

דעבדך דיעקב ושאלת ולמי אלה לפניך מנחה הוא שלוחה
 וגו': והנה גם הוא אחרינו. ד יעקב: (כא) אכפרה
 פניו. אכפל רגזו וכן (ישעיה כח) וכפר כריתכם את
 מות (סס מז) לא תוכלו כפרה. ונראה בעיני שכל כפרה
 שאלל עון וחסל ואלל פנים כולן לשון קנאה והעברה הן
 ולשון ארמי הוא והרבה בגמרא וכפר ידיו. בעי לכפורי ידיו

שליחת הדורין

לאמר ואחרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו. וגם נראה כיחוס
 לשון כמה שאלר אכפרה פניו במנחה ההלכות לפני. הי' די לומר
 אכפרה פניו במנחה ולא יותר. עין במפרשים. ואפשר לומר לפי
 מה שחיתא בדחיל דחזקת קודמת טעולה שום רלס הסרקליפ

פירוש לתורת אלהים

תרגיו אזוי ואלם איר אלע ריידין צו עשו אז איר
 נועם אים קרעפין: (כא) ואפרתם אזוי איר ואלם
 ואנין גם אויה הנה עבדך דיין קנעכם יעקב אז אויה
 אונקטער אונז נאר פאר נואם גיט מיט אונז גלייך
 פי אפר נוארום ער האט גיטראכט געפירט איר נועל
 אפ ווישען זיין צארין בפתח מיט דער מפתח וואס
 זיא גייט פאר פאר נאחרי אונז דער נאח נועל איר

ספר הישר

געמאנגען אפאר בייל אונז האט גיטראפן אפערטע פתח
 ווי די ערשטע אונז זיי האבין אויה גיטראפן אונז גירעם מיט
 עשו ווי די ערשטע פתח, האט עשו שטארק מוכא געהאט
 פאר יעקב, אונז ער איז געמאנגען צו נערין ש"ס מיט
 יעקב, דיא שגאח פון עשו צו יעקב איז גיט ארויס
 געמאנגען פון זיין הארצין, נאר ער האט זיא שטארק געהאט
 ריידן מיט אים גוטע אונז קריינליכע בייד, ווי יעקב מיט עשו נעמען צו ואסען געקושט האבין זיי געקושט איינער

משלי חכמים

ער קאנען אונז נואם יעקב האט גיבעטן ביי נאם ער ואל אים
 רעספין פון עשו, איז נאר גינען זייל רוקה דעם נועם גיטראפן
 נערין דער וילען פון נאם, אונז אזוי האט יעקב גינאנס פאר
 נאם

(ח"ב)

(חם לישראל ע"ט)

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

חכמים
 קטנים וטענין וואס די האקס קיר צו נאגאס, וועט דאך נישט
 קאמפלימענטן זיין ווילען, אבער אז די וואלפס קיר נישט אז
 10
 14
 וואגן

14

10

יִבְקָא : כִּי וַדְּבִרְיֵנוּ אֶת מַעְבַּר יִבְקָא : כִּי וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבְרֵם
וַאֲזַדְרִינֵנוּ יֵת נִחְלָא : אֶת־הַנֶּחֱל וַיַּעֲבַר אֶת־אֲשֶׁר־לָו :
נַעֲבַר יֵת דִּי לִיה : אֶת־הַנֶּחֱל וַיַּעֲבַר אֶת־אֲשֶׁר־לָו :

רשבים

חירדן עד אור הבקר עד אחד לא נעדר אשר לא עבר
את חירדן וגו' ודוד בא מחנים ואבשלום עבר את
חירדן וגו' : מעבר יבק . מעברות חמים . מרי לבחור :

שפתי חכמים

אמר כן נכנימין וסירש"י שם דנשאר י"א שנים שמעט לשון
חנינה דכתיב אחר חנן אלהים וגו' ונכנימין עדיין לא היה נולד
לכך נכרו יוסף כחנינה א"כ ש"מ כהדיו דל"א ילדים קלי א"י
שנים חזן מדינה דל"א דהרף קושיא לדוכתא : ? כלומר לכך
אנו לריבין לפרש שדינה היתה חסרה ושם אותם בחיבה מפני
פשו דלם לא כן למה נענש יעקב כדניס א"י מפני זם נענש שפי'
מחירא מפני עשו ושם אותה בחיבה וק"ל וכו' יחורן קושיא
שם לפי שחזרה בדרך נענשה וכו' וי"ל דזה חס נרמו וק"ל : מ דל"א
נשיו ואת"כ ויקחם וגו' . עוד י"ל דרש"י דייק מדכתיב ויקחם ויעבירם
אלא ודל"א אלא ויעבירם אלא ודל"א עשה עמלו כנשר וכו' :

בעל המורים

כך ראה רבנאח מילדיו וכמו שהם ילדיו אל אז ישועו גם כן
אמר לילדיו שיחללו לא שילם מיר עשו כמו שיש כנ"ר שהלכו כ"א
לכדו ואמר כ"א יחללו לכדו כפ"ט : (כד) ויעברם . כ' כמס' הכה
וזיך ויעבירם כיכסה מלמד שנקבע לו מעבר יבוק ועבר כיכסה :

רש"י

ונעל בפניה שאל יתן כה עשו עניו ? ולכך נענש יעקב
שמענה מחתיו ח שאל מחזירנו למוטב ונעלה ביד
שם : יבק . שם הנהר : (כד) את אשר לו . הבהמה
והמעטלים עשה עמלו כנשר מ טול מכאן ומחיה כאן :

מחירא מפני עשו ושם אותה בחיבה וק"ל וכו' יחורן קושיא
שם לפי שחזרה בדרך נענשה וכו' וי"ל דזה חס נרמו וק"ל : מ דל"א
נשיו ואת"כ ויקחם וגו' . עוד י"ל דרש"י דייק מדכתיב ויקחם ויעבירם
אלא ודל"א אלא ויעבירם אלא ודל"א עשה עמלו כנשר וכו' :

שליתת הדורין

או הוא כעמלו ה' לו להביא הדורין אלכך . יען כזה מראה ומחזרה
אשמתו כי רבה היא אלכך אשר לא ודכך כנפשו שו להביא הדורין
אלכך כעמלו . לכן שלח הדורין ע"י שלוחיו . ואל"כ הרי הוא כמורה
לספך שחטא נגדך וסרי זאת כמקום החטא ואל"כ ירם הדורין

פירוש לתורת אלהים

איו אריקער נינאנקען דעם טייך יבוק : (כד) ויקחם
אונ האם נינאנקען דיא וייקער מים דיא קינקער
נאם איו צו אים דיא קהמות מיט דיא נאכין :

ספר הישר

וינע קענקשין צוריק קענאנקען אין ציון לאנד שאר , אונ
נעקב האם זיך נישטעלעט ויהען קעבין די שטאט שקם ,
דעם ארץ האם קען דערשין סופוט

פרקי דרבי אליעזר

האקם ניקעם איו דעם ציון , עשו נעם איו דיר גינעקשין
דיר קשית נעם קיפין , אונ דען קשית נעם קיפין נעקטו
גינעקשין איו עשו :

משלי חכמים

נעם עשו קיד תנען , נארום איו קר נאקם קיד נעקען
נאקם דאם נינען ציון ויקע :

נאנין איו דו נעקם קיד נעקם קאנק , נאקם איו פון דיר נאר
גיס גינעקשין , נארום איו נאקם קאנק גיס מורא נעקאם קאנק

נביאים עובדיה

תרנום

להמשיך כנ"ה ד"א צבאות נמש צ צב צבא צבאות רח יהוה נשמה רנצא אדני נשמה רחוד יהוה חיה
יחידה רנצא יהוה חיה יחידה רחוד אל שם ב"ן שבעשתי :

א ארי קמא דהיתון על קחת
מורא דקדשי ישתון כל
עקמאפם פורענהון דירא
וישתון ניקסלעמון ויהון
כדלא חו : ב ובמורא דציון
הדי קשנבא ויהון קרישין
ניחקנו דבית נעקב ניקסי
עקמא דהון טחקנין דהון :
ג ויהון דבית נעקב טקיפין קאשטא ודבית יוסף חסינין בשלהוביתא ודבית עשו חלשין בקשא

מצודת דוד

רש"י

(א) באשר שותיתם . ושמחתם על הר קדשי על בית
מקדש ששם : ולעו . לשון מהומה : (ב) את
מורשיהם . הרשעים שהיו מורשיים אותם : (ג) ודלקו .
וזככלל : והיו כמא חיר . ר"ל יהיו כלים כאלו לא . היו מעולם : (ד) ובהר ציון . אל כל כהן ציון חסיה פליטה ושלחית . ר"ל חסיהם
ושאלו : ודח קדש . כי לא יוסף לבוא כה ערל ועמא : את מורשיהם . את האומות שירשו אותם מאל : (ג) אש . ישרפו כמא
שם : ובה יוסף דחבה . הוא ככל ענין כמ"ס : דקש . יסיו דומים לקט שסורף מר : ודלקו בהם . ישראל ידלקו את בית
שם

יהיה שריר לבית עשו כי ידוע דבר: ד וירשו
הנגב את-הר עשו והשפלה את-פלתים וירשו
את-שרה אפרים ואת שרה שמרון ובנימן את-
הגלעד: ה וגלת החלה לה לבני ישראל אשר-
פגענים עד-צרפת וגלת ירושלם אשר בספרד
ירשו את ערי הנגב: ו ועלו מושיעים בחר ציון
לשפט את-הר עשו והיתה ליתיה המלוכה:
וגלות ירושלם בקספיה יחננו ית קרוי ארצא רומא: ו יוסקון משובון בסורא דציון לסדון ית
קרקא רעשו ותתגלי מלכותא דנ: על קל יתבי ארצא:

מצודת דוד

רשי

עשו וישרפס ר"ל הם יגמרו בהם הכליון ולא יהיה שארית להם: כי ח' דבר, וכו' כן יהיה: (ד) וירשו הנגב, בית יעקב
בנוכח במקרא שלפניו הם יירשו את הנגב ותחור ומפרש את הר
עשו דהוא כדומה של ארץ ישראל: והשפלה, גם יירשו את
השפלה ותחור ומפרש את פלשתים כי ארץ פלשתים היתה כשפלה:
את שרי אפרים, כי כימי יהושע לא ידעו כלל הר אפרים ולא
יכלו להוריש, את העמק כי רכב כחל לו כח"ש שם ולכן אמר
שלחוד יירשו גם שדות העמק: ואת שרה שמרון, כח"א
נאמר שערמי מלך ישראל קנה את ההר שמרון ואמר שלחוד
יירשו הכלי אף השדות: ובנימן את הגלעד, בנימן יירש את
ארץ הנגב (וזהו מלמד חק רעיה הנחת לו כח"א) כעבר הירדן המערבי כח"א, כקוף יחזקאל בני מנפס יצניו נלמד יממדו על
נחלתם כעבר הירדן המערבי היו הירשפים ואמר בני הגולה של החיל הזה של בני ישראל אשר הם כל השטחים כח"א שם:
(ה) וגלות החל הזה וגו', במקרא שלפניו נאמר שבות יעקב יירשו הנגב וגומר ויפגע פתח מי ומי מהם יחיו הירוקים ואמר
בני הגולה של החיל הזה של בני ישראל אשר ישובו עם הכנענים, שברחו מהארץ כימי יהושע אשר מקום מושבם עד לרפת וגם בני
הגולה של ירושלים אשר ישובו בספרד הם יירשו את ערי הנגב הוא (א) ועלו מושיעים, ר"ל המושיעים שבהר ציון הם מלך
ושומרון מהם כחוד גבולי ארץ ישראל ויחזק את"כ כח"א כקוף יחזקאל: (ו) ועלו מושיעים, ר"ל המושיעים שבהר ציון הם מלך
המשיח ופריו כאשר יעלו באותם שחקור מהלכס' מהר עשו לעשות בהם משפט על מה שברחו לישאל או תהיה לה' המלוכה ר"ל
או כל האומות יודו במלכותו ויקבלוהו לאלוס:

דעם פירוש עברי מיישש נעפיתם עזו ביא דער הפסוקה פון דער וואך:

תרנום

כתובים משלי

לחמשך מוסר ומלכות ד"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונה נשמה דיסור א אר
ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יד דו דו חיה יחידה דיסור יתן חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשה:

א עד יפלה חן כבודו כבוד אלהים ולא ידע כי
בנפשו היא: ב ועתה בנים שמעו לי ותקשיבו לאמרי
פי: ג אל-ישלם אל-ידבדק לבך אל-תתע בנתיבותיה: דלמותא דנפשיה איה:
ב ויהשקא בנא שמעון די ואציתו למימרי דפומי: ג לא יקמי דקא לאורחיה וא לא תימצי בשביקהא:
רשי

מצודת דוד

(א) עד יפלה, עד אשר נכשל בה ותלה יפלה את כדו כי
מאבד עולמו על יד: כבוד, והרי הוא כלומר הממטר
לשון אל הפה כעבור הנאה מועתת לאכול מהזרעונים אשר הם
ואינו ידע כי האכילה היא תהיה כאלו נפשו כן הוא מאבד עולמו כעבור הנאה שער: (ב) ועתה בנים, הואיל ושמעתם
שכן הוא לוא שמעו לי ולא תהיו כמוהו: (ג) אל ישלם, אל יסיר לבך אל הדרך, הסולק לבית הוזה ואל תתע מדרך, סיגור
פירוש ע"מ

(א) עד יפלה חן כבודו היא פאנה כרענא אין וייגע
נאנצע בלוט ביו זיא צו שפאלט דיא
לעקער ניינע אזוי וויא מייט אפיל כמיה צפור אי פח
וויא געשווינקט אפויגיל לויקט אין דיא קלאדקע
נואם ויא זעהט אינזוייניג קערנער ויא ידע די געפשו
הוא אונ גר ווייס גיט אז אין דיא קלאדקע טעט
ויה עקדיגען ויין לעבין, אזוי לויקט דער נאר צו
דיא זונה אין שטוב, אונ גר ווייס נאר גיט אז
(ח) לישראל ע"מ (ח"ב) 10 16 וועגן

ד מסור דסגיא קטילא ד כיידיבם תללים הפיה נעצמים פלחונות: ה דרגי
 אפילת נעשיין פולחן שאול ביתה יודות אלהיה: ו תלא חקמה תקרא
 קטילא: ה אורחא דשור ותבונה תמן קולה:
 ביתה נחמן קטילא דקירא:
 ו מסור היקא חקמה תקרא ובינה תרמי קלה:

מצודת דוד

רשי

נפרס סס כשני נסח לודו: (ד) ועצומים. היו: ללכת כנתיבותיו: (ה) חסידה. הונח המתקת אמרים: ועצומים.
 מספר טעם ורכ: (ה) ביתח. דרך הסוכה אל ביתם הוא דרך
 שאול ויודות אל חדרי מות כי בקל יתפסה ומאכז עולמו: (ו) היא חכמה תקרא. ר"ל מעלה החכמה הלא נכרת מספר
 פלגה וכלה היא חכמה אמרי להמשך אמרים:

פירוש ע"פ

נוענין וואס אין זיין גייען דא וונות: (ד) די בנים
 חזקים הפיה נארום דא מענקשין וואס זיא האם
 געהרנט זענען זייער פיל נעצומים די תרומה דא
 אלע מענקשין וואס זיא האם געהרנט זענען
 גיטען שטארקע מענקשין. פון דעם נוענין זענען
 זיי געהרנט גיטארין: (ה) דריי שאול ביתה די נוענין
 וואס גייען צו איר שטוב. זענען דא נוענין וואס

ברטנורא משנה בבא קמא פרק ח עיקר תוי"ט

[א] עבר בו. דהא מה שחל חסדו יותר ונחמיה מחמת חשיבותו זה בכלל נוסח. ט"ע: כמה כו'. פ"י עבר שנכתב כשוק
 כמה היה יסע עם האכר. וכמה הוא יסע עבר הנמכר בלא אותו האכר. ופומל וז' לסקל דלמדין מוכר כסדה אחר
 ואמרה חורה לשם ערוב' אבד שדה כמ"ב פ"ו. כהר"א"ש: [ג] במספר. כלל חסד' וז'ל עריל שאלו חור' פל כולו. מלא
 שחכר לו מספר שאלו קס וחרי גוויי נקט ועדיין קשה תרמי למ"ל ואפי' כו'. דכוס כין אית כס חבורה כין לין כס חבורה
 משמע. וז"ל חבורה למ"ל.
 לדמי יתירי גנבה. ופי' החוס'
 שמשלם יותר לפי מה שנתגנ'
 מחמת הרושם. ואני חמה על זה
 דהם בכלל נוסח הוא והנ"י כ'
 כסם הרמ"ם לדמי יתירי ה"ס
 שאל חכל זה כוס. ופל זה מרובה
 שאל חכל זה כוס. ופל זה מרובה
 יאל זה כוס והכי משמע קרל
 חבורה תחת חבורה ולא כויה
 תחת חבורה ואפי' דתרווייהו
 מקרי כויה כו' וה"ל ל' חבורות
 ששמן ומשלים חבורה וע' תוי"ט:
 [ג] יישוב. לין שמן כמה
 חלם רחל ליתול ולהצטרך לכל אשר לאדם יתן כער נסח ואין ערך לשומה זו אלף ששמן מי שחייב למכור נספור פל

פרק ח א החובל בחבירו חייב עליו משום
 חמשה דברים בנזק בצער ברפוי
 בשבת ובבושת. בנזק כיצד. כימא את עינו.
 קטע את ידו. שיבר את רגלו רואין אותו
 כאילו הוא [א] עבר נמכר בשוק. ושמן כמה
 היה יפה. וכמה הוא יפה. צער. כואו כשפוד
 או [ב] במסמר. ואפי' על צפורנו. מקום
 אומדין כמה אדם כיוצא בזה. רצה [ג] ליטול להיות מצמער כך.
 צנוייה הענש אדער נוען ער האם געהאט צנוייה
 פים נפסה הוא יפה און וויא פיל ער איז איצט
 ווייניגער נוערם. אז ער האם נאר איין אויג
 אדער אז ער האם נאר איין האנט אדער אז ער
 האם נאר איין פוס. אזוי פיל נאל ראובן בצאהלין
 צו שמעון צער ווי בצאהלט מען פאר די שמעקצין
 אן אשארין בוא בשעת ראובן האם אהרען גיטאהן
 שמעון מיט אהייסין שפיו או בפספס אדער מיט
 אהייסין ששנאק ואפילו על צדדו מקום שאינו עושח
 חבורה אפילו אויף דעם נאגיל אויף אזוי אארם
 וואס עס נוערם גיט קיין בייד אהרין נפסה אדם כיוצא
 בה שאצם מען איין אנדער קענטש וואס איז
 אזוי איידיל וויא שמעון איז רוצה לשון וויא פיל
 ער וויל נעמען געלט להיות בפספס פו ער נאל
 האבין אזוי פיל צער וויא שמעון האם. אזוי
 נאל מען בצאהלין צו שמעון. דער דין איז אזוי.
 (חק לישראל ע"ט) (ח"ב) יא 11 1 מען

דארף	2	11
------	---	----

ט: ב' וישור ואינו משש)
 ימיתו ולא שור בעמיתו (ח):
 ויחזיקו כי ילגו ואשמו אשם
 ובדור ביה"ב דוי"ב. ואש"ג
 דככל התורה כולה העובר
 עשה עשה. תחייב עליה מלקות
 ופסולותיו לוקה. ואינו משלם
 הכא משלם ואינו לוקה דכפיו
 ריבנה חזרה חובל בחבירו
 לא שבו מין ולא למלקות
 מדכתיב ד' ביד דהיינו ממון
 ממדי כתיב כאשר עשה כן
 ישעיה לו ד' ביד למה לו (פ)
 אלא ל'הכא חובל בחבירו
 ביה"כ שמשל' ואינו לוקה:
 רבי יהודה אומר אין
 לעבדים ברושת. דכתיב
 כי ילגו אשם יקדו אש
 ואחו (י) כתיב לו לאחיה
 (יא) אש עבד ואינו שחבלו
 : ד עבד ואש' שחבלו
 שחין להם נזמה שלם :

פ' ד'א קינדער. דער בער
 גיט ב'צאהלין פאר ד'א
 וואס אסו וואס קלוג ב'הם
 זיין פאטער אדער זיין
 גוט נאכאמט און וויי און
 גוט האלטן וויב'ס ב'הער
 גיבילט זיין ג'בר אום יום
 ג'ט האלטן ח'יב'ס ב'הער
 ג'ון האלטן ג'ב'ד. ג'בר אז
 ג'ט וואס ער ג'יזער צו און
 ג'יב'ס ב'הער אז ער
 האלטן גאר פאר וואס ער
 ג'ון גיט פארד'ען. אז ער
 ג'ן ג'ט פ'האט ג'טו און
 ג'רום וואס ער אקעמט ג'ט
 ג'וב'ס ג'ב'ד ג'ב'ען ש'ס א'ה'ים
 ג'ב'עני. וואס דער ג'עקט
 ג'על ב'ה'ת וויב'ס ב'הער
 ג'אכ'ין ב'ן ו'ה'ה א'פ'ס און
 ג'אמט אז קען איז כ'ב'יש
 ג'אכ'עני דארף קען ג'ט
 ג'ה: ד' ח'ש ש'ה'ת ו'פ'ס
 ג'ש'גענער און א'ק'ר אז
 ג'ז'ש'עקט וויב'ס ב'ה'ת
 ג'ז'ה' אק'ה'לין ו'ס ש'ח'ני
 ג'ז'ילין אק'דערע קענ'ש'ין
 ג'ז'אפ'ין ווי ג'ט ב'צאהלין
 ג'אכ'עני און א'א'שה וואס
 ג'ז'ן קען בא'געניגט וויי איז
 ג'ז'ער וואס ב'י'קט וויי מ'ז'ט
 ג'ז'אהלין

חייבת כה: (יג) כל' משא"כ חס' דמחל' לא היו חייבים לפי
האין בני עושין בשעת הדיקן הכרח אפי' לאור זמן מעורין
הר"ש: (יג) וזל' אמרין דמחור בשעת הדיק' כלומר לאור 'מות'
הענין בחיים ישי' לקונה אותם משום דינ' לגבי כשה' ודאי
מחלה. וקי"ל המחור ש"ח לחכור וחסר ויחלו מחול. ואטרורתי

שֶׁאֵץ עַל פִּי שְׂאֵל מִקֶּלֶל
 מִמֶּנּוּ הוּא אֵלֶּל יִכְרוּ שֶׁכֶּכֶּה
 מִתְחַו וְנָח יִתְּנוּ כֵּכֶּךְ (יד):
 וְהַתּוֹקֵעַ לְחַבְרוֹ שֶׁמִּכְבֵּר
 אֲכֻזָּתוֹ בְּסֵם יָדוֹ וּמִכֵּה
 אֲחֵיו בְּחִדְרוֹ: נִתָּן לוֹ
 מֵלֶךְ דְּמִי כּוֹשֵׁת אֶחָד
 הַלֵּכֶה כְּרִבִּי יְהוּדָה שְׁמוֹ
 מֵנֶה: מִסְרֹו שֶׁהֵכֶה בְּסֵם
 יָדוֹ עַל לִמּוֹ וְיִרְכָּא בּוֹשֵׁת עֵשֶׂה:
 צָרָם מִךָ לְשׁוֹן אֶחָד שֶׁרָא
 הֵבֵל לִפִּי כְּבוֹדוֹ: כֵּל
 אֶלֹּו הַדְּמִים שֶׁהִזְכִּיר בְּמִשְׁנֵה
 יִצְחָק אֵלֶּל מִכְשִׁיד חֵיתוֹ:
 אֲבֵל לֹאֵדֶם כּוֹזִי מִכְשִׁדוֹ
 מִכְשִׁדוֹ רִעַ וְכוּ' ר"ע פִּלְגִי

שפכו באתר ידו והוא קלון יותר הר"מ: [כי] בו. דאלו כנגדו לא. מאי אמת-נהוי כי בייש בדברים זאת אומרת בייש רמשמע דלא חייבה חורה אלא על כושת גוטו כו'. הראש: ין שירדו וכן עניי ולין יבולין לדקדק עליהן כל כך אחיה מהן

הָאָם אִים גִּיעֵבִין אַפֶּאָשׁ מִיט וי אַנְדֶּרע װײַס
הָאָמט נױטן 10 אַרבע מאַות ווי דאָרף ער אִים גִּעבִין
פֿיר הונדערט גִּלְדִין פֿאַר דיא זװרפֿה צום גאָט
ער האָט אַזײַה גִּטאָהן רעם אױער פֿון ויין חֶבֶר
פֿלש בָּשֶׁט ער האָט גֶערִיסען דיא האָר פֿון ויין
חֶבֶר 200 גֶעװײַס בױ וויקן ער האָט אַשפּײַי גִּטאָהן
אױף ויין חֶבֶר אונ דיא שפּײַאָקמץ איז אַרױף
אַרבעטלעך אױף ויין חֶבֶר הַגְּבִיר פֿלױט מִטֵּט ער האָט
גֶערִיסן גִּלְדִין פֿון ויין חֶבֶר פֿאַר אַש
הַשֶּׁשׁ בִּשׁוּק ער האָט אױף גִּיעֶרעכט דאָס קאַפּ פֿון
אַ אַשׁה אִין גאָס נױטן אַרבע מאַות ווי פֿאַר די נאָכִין
דאָרף ער גִּעבִין פֿיר הונדערט גִּלְדִין פֿאַר דיא
חֶרֶף. דאָס דאָרף קען גִּעבִין זױס אײַרלִקסן
מִעֶנשט. מער ווײַא עס שפּײַט אױס גִּיעֶרעכט
אִין די מִשְׁנֶה דאָרף קען צו גִּיעֶנעם גִּישׁע גִּעבִין.
גאָר עס אִין ווײַנִיגער צו גִּעבִין צו פֿראָם-
שטער עֶנשטן דאָס הַגְּבִיר אִין דער פֿלִיש קען
זאָל גִּעבִין חֶבֶר 10 פֿיר פֿאַר צו זעכען עֶנשטן נאָך
וויין פֿאַר אַפֿר בױ מִקִּיבֶה האָט רבֿי מִקִּיבֶה גִּיזאַמט
אַפֿילו עֶנשט שפּײַאָק אַפֿילו דיא אַרעמע יודִין וואָס
אָהם באָלן חס בִּין חורִין שְׂרָדוּ מִכִּסֵּיהֶם נֶעֱהוּ מִיר ווי
גִּלְדִין ווי ווײַא וואָלען גִּיעֶנע פֿרײַע עֶנשטן גִּיט
פֿאַרױנגען אונ גִּיט פֿאַרקױפֿט אונ גִּלְדִין ווײַא
ווײַא וואָלען אַמאָהל בִּינע גִּיעֶנע. גאָר ווי זענען
אַמאָל עֶנדיערט פֿון ווײַער פֿאַרענען שׂחם בִּין
אַבֶּרס: יִצְחָק וַעֲקֵב וואָרם ווי זענען די קִינדער פֿון
אַבֶּרס אונ יִצְחָק אונ וַעֲקֵב, דִּרְבֵּער זענען דיא
יודִין אַלע גִּלְדִין. אונ ווײַא פֿיר גִּיט שפּײַט אִין

הללו ואין הלכה כר"ע: ונתן לו זמן. וה"מ כותש
 דלא חסרי ממנו יתבין זמן אכל לנזקין דחשדים ממונא
 לא יתבין זמן (טו): שמרה. המזין לה עד
 שראה אותה עומדת על פתח חדרה: וזו כאיסור
 שמן. שמן קטן כאיסור:
 לזו אני נותן ארבע
 מאות וזו. שעל כאיסור
 שמן זלולה כגומה לגלות
 ראשה ומראה היא שאינה
 מקדשת על השטת (טו):

מתכניס פאלו ירד ואחרי מתכניס יורד או פחות וכיוצא בזה
 כהעביר ענינו וספר דלין מדקדק בדבר אם היו שם כ"א
 משוכים או לא חלף שום לשונות אחת. תו': (טו) וכו' חבלה
 דכוננו דלין לך חבלה דכוננו שלא יחסר לו ממון רפוי ושבת.
 ועמ"ס: [יד] מספחת בו'. כלומר היתה מאספת השמן
 בעת שזה והניחה ידה על
 ראשה לטור: (טו) כלומר שחש"פ
 שזה השמן אם ילך לחיבור אינו
 שזה חלף איסור. והיתה יכולה
 לקנות בכאסור ותסוך בה כלע"פ
 ועמ"ס: [טו] אע"פ בו'. כדתיבול
 וכפר עליו מחשבת חטא על הנפש.
 וכו' כלומר כפש חטא זה
 חלף שניער ענינו מן היין אפי'
 כדור סטור מ"ד חתענית חלום
 בשבת דלרין ליתכ תענית
 לתעניתו בו' תוס'. ועמ"ס: [טו]
 [טו] פסור. אע"פ שאין בו ד'
 חיוב שאין חס על גופו. אחרים
 שחבלי בו' חייבין. תו':
 [יג] שאינו ראשי. דעבר על
 כל תשחית. רש"י. ועמ"ס: [יח]
 [יח] חייבים. גדלה חתרו ביה
 שאינו לוקה. תו': [יט] אע"פ בו'. סתמא
 [כא] השב וגו'. ויתפלל כעדך וממילא סיפייסו כדי שיתפלל.

ומעשה בא' שפרע ראש האשה בשוק ובאת
 לפני רבי עקיבא וחייבו ליתן לה ארבע מאות
 וזו. אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו זמן. שמרה.
 עומדת על פתח חדרה. ושבר את הפך בפני'
 ובו כאיסור שמן גילתה את ראשה והיתה [יד]
 מספחת ומנחת ידה על ראשה העמיד עליה
 עדים. ובא לפני ר"ע. אמר לו רבי לזו אני נותן
 ארבע מאות וזו אמר לו לא אמרת כלום. שהחובל בעצמו [טו] אע"פ
 שאינו ראשי [טו] פסור אחרים שחבלי בו' חייבין. הקוצץ נטיעותיו אע"פ
 [יח] שאינו ראשי פסור אחרים שקצצו את נטיעותיו [יח] חייבים:
 [יט] אע"פ שהוא נותן לו [כ] אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר
 ועתה [כא] השב אשת וגו' ומניין שלא יהא המוחל (ס"א) ומניין שאם
 לא מחל לו שהוא) אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וגו'.

לזמן ר"ע. אמר לו רבי לזו אני נותן
 ארבע מאות וזו אמר לו לא אמרת כלום. שהחובל בעצמו [טו] אע"פ
 שאינו ראשי [טו] פסור אחרים שחבלי בו' חייבין. הקוצץ נטיעותיו אע"פ
 [יח] שאינו ראשי פסור אחרים שקצצו את נטיעותיו [יח] חייבים:
 [יט] אע"פ שהוא נותן לו [כ] אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר
 ועתה [כא] השב אשת וגו' ומניין שלא יהא המוחל (ס"א) ומניין שאם
 לא מחל לו שהוא) אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וגו'.

גאר גים גינאנט, ביינע רייר איו גאר גים החובל
 בעצמו או איינער ביינע זיך אליין אפי' פי שאינו
 ראשי אפילו עד קאר גים, פון דעקסוועגן פסור
 איו עד פסור ועמ"ס אחרים שחבלי בו' חייבין אפער
 או אנדערע ביילין אים וענען זיי חייב צי בצאהלין
 וקוצץ נטיעותיו או איינער האקט אים זיין אייגענע
 בויקער אפי' פי שאינו ראשי אפילו עד קאר גים
 אויסהאקן זיינע בויקער, פון דעקסוועגן פסור
 איו עד פסור ועמ"ס אחרים שקצצו את נטיעותיו
 חייבים אפער או אנדערע האקן אים זיינע בויקער
 וענען זיי חייב צו בצאהלין, אזוי די אשה אויה.
 זיא אליין מעג זיך פאר שיעקען. אפער ויו סאקט
 איר גים פארשעקען: ז אפי' פי שזינא נותן לו
 אפילו דער שלענקע בצאהלקט צו זיין חבד אלע
 פינף זאכן. פון דעקסוועגן איו נפלי לו ווערט
 דעם שלענקער גים געשיינקט עד שגגש מפני ביו
 עד זאל בעטין בייא זיין חבד עד זאל אים מוחל
 זיין שנאמר אזוי וזיא עם שטייט אין פסוק ועתה השב
 אשת האיש נאם האם גינאנט צו אבימלך גיב צוריק
 דיא ווייב צו דעם מאן צו אברהם אונ בעט אים
 עד זאל מתפלל זיין פאר ריר, זעהן מיר אפילו
 אבימלך האם גיגעבן צו אברהם מויעד קאלער
 אונ שיעקסין אונ רינדער קנעקט אונ רינקסין.
 פון דעקסוועגן האם גיגעבן צו אים געמוזט איבער
 בעטין עד זאל אים מוחל זיין ומנן שאם יא פליי
 שהוא אפרי פון וואנען נוייסין מיר אויב עד איו
 אים גים מוחל, איו עד אשעקבער קענקש
 שנאמר ווארום עם שטייט ויתפלל אברהם אל האלהים
 וירפא אלהים את אבימלך אברהם האם מתפלל גיווען
 צו גאט אונ גאט האם געהיילט צו אבימלך.
 זעהן מיר דיא גומע מכה פון אברהם, או עד

די משנה קען זאל געבין פאר דיא חרפה. דאס
 איו צו אלע יודין גלייך ארעקע אונ ביינע ופעשה
 באהר שפרע ראש האשה בשוק עם האם גינאנט
 איינער האם אויה גירעקט דעם קאפ פון אאשה
 אין גאם גאט פני רבי עקיבא איו דיא אשה געקומען
 פאר רבי עקיבא צו ארין תורה וחייבו ליתן לה ארבע
 מאות וזו האם רבי עקיבא געהייסן עד זאל איד
 געבין פאר דיא חרפה פיר הונדערט גילדן אפי'
 יו האם דער קענקש גינאנט צו רבי עקיבא רבי
 מו' זי וזו רבי גיב מיר צייט איה זאל קענען האבין
 די פיר הונדערט גילדן איר צו בצאהלין ונמו' יו
 וזו האם רבי עקיבא אים אויסגיוועקט אציט ווען
 עד זאל איר געבין דאס געלט שפרה עומדת על פתח
 חדרה האם עד גיווארט ביו עד האם גינעקן זיא
 שטייט אין מיר פון הויף ושבר את הכר בפניה האם
 עד צו בקאבין אקרוג פאר איר ובו כאיסור שמן אונ
 אין דעם קרוג איו גיווען פאר אנקראשין בוימאיייל
 גיחה את ראשה האם זיא אפגירעקט איר קאפ
 והיתה מספחת אונ זיא האם איין גינעקט די האנט
 אין ריא אייל ופנתה ידה על ראשה אונ האם ארויף
 גיליינט דיא האנט אויה איר קאפ בשמירין דיא
 האר מיט די אייל הקמיד עליה עדים אונ עד האם
 גישעקלט דארויף צרות, או פאר איין גראשין
 האם זיא אליין אויה גירעקט איר קאפ וזא פני
 רבי עקיבא אונ עד איו געקומען פאר רבי עקיבא
 אפי' פי וזאנט דער קענקש צו רבי עקיבא רבי מו'
 אפי' נותן ארבע מאות וזו רבי צו דיא אשה זאל איה
 געבין פיר הונדערט גילדן, אונ דיא צרות האבין
 גינאנט פאר רבי עקיבא אלץ וזאם זיא האבין
 גינעקן פון דיא אשה אפי' יו האם רבי עקיבא
 גינאנט צו דעם קענקש לא אפרת כמים דו האקט

חטא ארס חטא נדד זה האדם עליו ולא יפיונו חטא ועמור
(יו) ולפיכך סמא חת פיו לאו דוקא חטא אפי' כחל ועלשם
כלל חסרון ראשי אכרס נמי וכן כסיפא לא נקט חטא נוקר
ממנו דכחסי פסור ונקט סמא ללמדנו דאף אחר כפירוש של
מנה לפסור דפסור אפי' כחסי . ועתוי' : [כנ] פסור . מתני'
דאחי לידים כחורח שפירא .
וסדר אל' עבר בו ומשם אי'
לאו דאלי' ע"מ לפסור הוה חייב
דשכר של מנה לשלם קאמר
דמתחייב כנר בשמירה . אכל
אי לא אחי לידים משולם כחורח
שמירה אלא כחסי אל' שכן
פסור . חסי' כי לא אחר על
מנה לפסור . כחמא . ועתוי' : [כנ] חייב . חסי' אחר ליה ע"מ
שאי' לשלם חייב . דאין שלים לדבר עכירה וזומיא דרישא נקט
ועתוי' :

ן על מנת לפסור חייב . אם שאלו חובל למחל ע"מ
לפסור אחי חתא חומר סמא חת עיני והשיבו הנחבל
הן חס"כ חייב שיש הן שהא כלאו וכלשון חתא חת
לו הן שאין דרך בני אדם למחל על גער גופן (יו)
אכל האומר להניחו שכן
אח כדי שאלו האויק על
מנה לפסור אחי חתא
אומר חס"כ שהשיבו האויק
לאו זה הלוא הוא כהן
וכאלו אחר לו וכו' לא
חמרי לך על מנה לפסור ולפיכך פסור שכן דרך בני
אדם למחל על נוקי ממון :

ועתא אים אפהאקין אהאנא אדער אפוס . אפער
או ראובן ואנאם צו שקעון קער את כסותי צו רייס
מיין קלייד שפר את צד צו ברעה מיין קרוג חייב
דארף שקעון בצאהאלין פאר דיא קלייד אונ פאר
דיא קרוג מי מנה נפסור אפער או שקעון פרעגט
צו ראובן ווער איף פסור זיין או איף וועל צו-
רייסין דיין קלייד אונ או איף וועל צו ברעכין
דיין קרוג . אפילו ראובן האט גינגקשערט גיין
פסור פון דעקסוועגין איז שקעון פסור . ווארום
דער גיין , איז יא , ראובן האט געבויגט דארקס
גאך פרעגין דארויף אויב די וועלט פסור זיין .
אז איף הייס דיר צורייסין מיין קלייד אונ צו
ברעכין דעם קרוג געוויס מיין איף די ואלקס
פסור זיין וועתוי' : שיש בן יאיש פשוט אויב ראובן
ואנאם צו שקעון צו רייס לויס קלייד צו ברעה לויס
קרוג , אדער ער ואנאם צו אים צו וברעה דיא פוס
פון לוי סאך בלינד זיין אויג , האק אפ זיין האנט ,
אפילו ראובן ואנאם צו שקעון מי מנה נפסור דאס
ואלקסו סאך אויף דעם תנאי די ואלקס פסור
זיין . אונ שקעון האט אזוי גיטאקן חייב צו שקעון
בצאהאלין אלע שאדיגס וואס ער האט גיטאקן צו
לוי בן גיטו סיי דעם גוף שגילוי זיין בוסטו סייא
דאס געלט פון לוי וועתוי' :

האט כאלד מוחל גיווען צו אביקלה אונ האט
גאך גיבעטין פון ווינקטוועגין . אפער אז אברהם
וואלט גיט מתפלל גיווען פאר אביקלה , וואלט
אים גיט גיטיקט , וואלט דאך שרעקט
גיווען צו אביקלה , אונ דיא שרעקטיקייט וואלט
אים געקוקט דורך אברהם , וואלט אברהם
געהייסן אשעקטער האופר פסא את עיני ראובן
ואנאם צו שקעון סאך בלינד מיין אויג קפע את ידי
האק אפ מיין האנט שפר את רגלי צו ברעה מיין
פוס , אונ שקעון האט אזוי גיטאקן ווי ראובן האט
אים געהייסן . פון דעקסוועגין חייב צו שקעון
בצאהאלין צו ראובן אלע פיגף ואכין מי מנה נפסור
אפילו שקעון האט גיפרעגט צו ראובן וועל איף
פסור זיין או איף וועל דיה בלינד מאכין , אדער
אז איף וועל אפהאקין דיין האנט , אדער אז איף
וועל צו ברעכין דיין פוס , אונ ראובן האט גיעג-
פערט יא חייב פון דעקסוועגין צו שקעון בצאהאלין
צו ראובן אלע פיגף ואכין , ווארום דער יא , איז
גיין , ראובן האט געטייגט דעם יא , מיט אוואג-
דער , קען דאס זיין אז די ואלקס מיר אנעקעס
סאך אונ די ואלקס פסור זיין . ווייר עס איז גיטא
אקענקט אויף די וועלט ואל שיינקען אויף דעם
אויב קען וועט אים בלינד מאכין אדער קען

רש"י

בבא קמא דף צ"ב ע"א

הלכה ה' כלל כלי החיטון דגנח דמלטת דכריחא במ
ח"ר כל אלו שאמרו דמיבושתו אבל צערגאפ"י הביא כל אילי נביו' שבעול'
אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנא' השב אשת האיש כי נביא הוא
קנו רגזו דיא רבנן האבין גילערונט גי איז שאפרי
דמי בושתי דיא אלע געצאהאונגען וואס קען
האט גינאנט ואין קשנה ו' דאס איז נאר גע-
צאהלט פאר דעם פארשעמונג וואס ער האט
יענעם פארשעקט גי צו אפער פאר דעם צער
וואס ער האט יענעם מצער גיווען אפילו הביא
גי צי גיביות שבעולס אפילו ער וועט גריינגען אלע
חוק לישראל ע"ס (ח"ב)

וחתפלא

6

11

(ח"ב)

ודואו עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשחו עד אחיו ר' אלעזר פתח ואמר (שמות לד) כי לא תשתחו לאל אחר כי ה' קנא שמו וכי יעקב. ולדאיהו שלימה דלכבן דלחכביר חולקא שלימתא לקב"ה ואיהו אחקריב לגביה יתיר (ס"א) ואשתלים לעילא ולתתא) היך סגיד ליה לההוא רשע דשא דלדאיהו בסמרה דלל אחר ומחן דסגיד ליה סגיד אלא אחר אל תימא בנין דלחורו תעלה כשידיניה סגיד ליה לאו הכי דהא עש כאל אחר הוה ויסקינא לא סגוד לההוא סגוד אלא לההוא חולקא כלל. (פתח ר' אבא ואמר) אלל כתבי (ס"ב) ואמרתם כח אחי ויהי עולם שילם ויביתך עשרו וכל אשר לך שולק אלא אחר דלסגור לקדומוי ויהי שלם ברשיעא וכוון דלדאיהו הכי משכנא דדוד אחר הארי קרנ נככל אלל הא חוקמיה דלקב"ה קאמר בנין לקשרא ליה לחי. ותשיב נכל דעליה קאמר כנומא דא (בראשית יב) וישתחו ישראל על ראש המסה וכי לגביה דכריה סגיד אלל לאתריה דשינימא קא כרע וסגיד אוף הבא הוא עבר לפניהם אחי הוא דא כשינימא עמלא דהוא חולא קמיה (כרע) ודא הוא נעירי עמלא כיון דנומא ויסקינא אחר הא עידן סגדא לגביה דקב"ה דהא חילי קמיה כרע וסגיד שבע ומנין עד גשחו עד אחיו וכל כתיב וישתחו לעשו אלל כיון דחמא אחר קב"ה חילי קמיה כרע סגיד לקבליה בנין דלל למבאי יקר למסגד לחמרה בר מניה וכלא איהו דקדא יאות וכלאן אינין דליקריא דכל עובדיהון סגיד עבדי בנין יקרא דמלחיהון איהו ובנין דלא יסקון לימינא ולשמאלא :

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלבות תלמוד תורה פ"ח

חמורות הוא רכיו עזר גבול די הסקס אל הסוסס חסר אין
לורכס לרס כמו רכיו אכלה וסחיס וסלסוס וסיל
לחיי העוה"ל ורבו שלסרו חכמה מביאו לחיי העולם הבא .
המותרות הוא ריבוי עזר גבול רי הסקס מותרות
ווערס גערופין וואס עס איז צו פיל
עס איז שוין אריבער דעם גרענעץ פון גענוג
אל תוססות אשר אין צורך בהם ואזוי אסע-
רעקייט וואס דער מענטש דארף דאס גיט גט
ריבוי אכלה וסחיס אזוי וויא צו פיל עסין אונ
סרינקען וסלסוס אונ צו פיל קליידער וביאות אונ
שטח חסס מביאו לחיי העולם הבא אונ ויין רבי וואס האט
לעבין פון עולם הבא דא אבידת אבי ואבידת רבו ער האט
קאטער האט פארלארן , אונ איין ואך וואס ויין רבי האט פארלארן ש רבו קודקט לש אבי
ואל ער פריער געקען וואס ויין רבי האט פארלארן נאכדעם וועט ער געקען וואס ויין קאטער
(חק לישראל ע"ט) (ח"ב) 11 8 תנא

ואביו ורבו נושאים במשא מניה את של רבו ואח"כ של אביו. אביו ורבו שבוים בשביח פורת את רבו ואח"כ פורה את אביו ואם היה אביו תלמיד חכם פורה את אביו תחלה וכן אם היה אביו ת"ח אעפ"י שאינו שקול כנגד רבו משיב אבירתו ואח"כ משיב אבירת רבו ואין לך כבוד גדול מכבוד הרב ולא מורא כמורא הרב. אמרו חכמים מורא רבך כמורא שמים לסיכך אמרו כל החולק על רבו כחולק על חשיבנה שנאמר כחצותם על ה'. וכל העושה מריבה עם רבו כעושה מריבה עם חשיבנה שנאמר אשר רבו בני ישראל את ה' ויקרש בס'. וכל המתרעם על רבו כמתרעם על ה' שנאמר לא עלינו הלונותיכם כי על ה'. וכל המתהדר אחר רבו כאילו מתהדר אחר חשיבנה שנאמר וירב העם באלהים ובנושה :

האם פארלארין אביו ורבו נושאים בקשא או ער האם גיזעין ויין פאטער טראגט אמשא. אונ ויין רבי טראגט אמשא מניה את שי רבו נאל ער פריער אראפגעקען די משא פון ויין רבי ואחר כך שי אביו נאכדעם וועט ער אראפגעקען די משא פון ויין פאטער אביו ורבו שבים בשביח אויב ויין פאטער אונ ויין רבי זענען גיזען געפאנגען פורת את רבו פריער זאל ער אויסלייזן ויין רבי ואחר כך פורה את אביו נאכדעם לייזט ער אויס ויין פאטער ואם היה אביו תלמיד חכם אונ אויב ויין פאטער איז גיזען אפלימיר חכם פורה את אביו תחלה זאל ער פריער אויס לייזן ויין פאטער וכן אם היה אביו תלמיד חכם אף על פי שאינו שקול כנגד רבו אונ אזוי איז דער דין אויב ויין פאטער איז גיזען אפלימיר חכם. אפילו ער איז גיט גיזען אזוי אפלימיר חכם ווי דער רבי זיגער משיב אבירתו זאל ער פריער צוריק געבן וואס ויין פאטער האט פארלארן זאחר כך משיב אבירת רבו נאכדעם זאל ער צוריק געבן וואס ויין רבי האט פארלארן ואין כך כבוד גדול מכבוד הרב עם איז גיטא קיין גרעסער כבוד לויא דער כבוד וואס קען דאך געבן צו ארבעין ולא מורא כמורא הרב עם איז גיטא קיין גרעסער מורא וויא דיא מורא וואס קען דאך מורא האבן פאר ארבי אמרו חכמים מורא דרך כמורא שמים די חכמים זכרונם לברכה האבין גיזאנט דו זאלסט מורא האבן פאר דין רבי וויא דו האסט מורא פאר גאט פריער האבין דא חכמים גיזאנט די החולק על רבו כחולק על השכינה דער וואס קריגט אויף ויין רבי איז גלייך וויא ער וואלט געקריגט אויף דא שכינה שנאמר כחצותם על ה' ווארומ עם שמיים אין פסוק קרח מיט זיגע קענטשין האבין געקריגט אויף גאט. ויין האבין דאך נאר געקריגט אויף משה רבינו. נאר עם איז גלייך ווי זיי וואלטין געקריגט אויף גאט וכל העושה מריבה עם רבו כעושה מריבה עם השכינה אונ דער קענטשין וואס מאכט אקריג מיט ויין רבי איז גלייך וויא ער וואלט געמאכט אקריג מיט דא שכינה שנאמר ווארומ עם שמיים אין פסוק אשר רבו בני ישראל את ה' ויקרש בס. דא יודין האבין געקריגט מיט גאט אונ ער איז געהייליגט גיזאנט דורך זיין. דא יודין האבין דאך נאר געקריגט מיט משה רבינו. נאר עם איז גלייך ווי זיין וואלטין געקריגט מיט גאט וכל המתרעם על רבו אונ דער וואס איז ביז אין הארצין אויף ויין רבי כמתרעם על ה' איז גלייך ווי ער וואלט ביז גיזען אויף גאט שנאמר ווארומ עם שמיים אין פסוק אשר רבו בני ישראל את ה' ויקרש בס. דא יודין האבין געקריגט מיט גאט אונ ער איז געהייליגט גיזאנט דורך זיין. דא יודין האבין דאך נאר געקריגט מיט משה רבינו. נאר עם איז גלייך ווי זיין וואלטין געקריגט מיט גאט וכל המתהדר אחר רבו כאילו מתהדר אחר חשיבנה שנאמר וירב העם באלהים ובנושה :

גיזאנט דו זאלסט מורא האבן פאר דין רבי וויא דו האסט מורא פאר גאט פריער האבין דא חכמים גיזאנט די החולק על רבו כחולק על השכינה דער וואס קריגט אויף ויין רבי איז גלייך וויא ער וואלט געקריגט אויף דא שכינה שנאמר כחצותם על ה' ווארומ עם שמיים אין פסוק קרח מיט זיגע קענטשין האבין געקריגט אויף גאט. ויין האבין דאך נאר געקריגט אויף משה רבינו. נאר עם איז גלייך ווי זיי וואלטין געקריגט אויף גאט וכל העושה מריבה עם רבו כעושה מריבה עם השכינה אונ דער קענטשין וואס מאכט אקריג מיט ויין רבי איז גלייך וויא ער וואלט געמאכט אקריג מיט דא שכינה שנאמר ווארומ עם שמיים אין פסוק אשר רבו בני ישראל את ה' ויקרש בס. דא יודין האבין געקריגט מיט גאט אונ ער איז געהייליגט גיזאנט דורך זיין. דא יודין האבין דאך נאר געקריגט מיט משה רבינו. נאר עם איז גלייך ווי זיין וואלטין געקריגט מיט גאט וכל המתרעם על רבו אונ דער וואס איז ביז אין הארצין אויף ויין רבי כמתרעם על ה' איז גלייך ווי ער וואלט ביז גיזען אויף גאט שנאמר ווארומ עם שמיים אין פסוק אשר רבו בני ישראל את ה' ויקרש בס. דא יודין האבין געקריגט מיט גאט אונ ער איז געהייליגט גיזאנט דורך זיין. דא יודין האבין דאך נאר געקריגט מיט משה רבינו. נאר עם איז גלייך ווי זיין וואלטין געקריגט מיט גאט וכל המתהדר אחר רבו כאילו מתהדר אחר חשיבנה שנאמר וירב העם באלהים ובנושה :

וכן יעשה זה המניעות מהדברים הנזכרים לכך תלמוד הילך. ולא יעשה זה לשם ולתכלית ולדמות כי בני העולם הוא מנוגד וחומס את נפשו וגופו והוא דומה למכנה את כלם כמתן :

וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה: (ג) היה בינו ובין רבו ו"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה מותר להשיב. ולהפריש מן האסור אפי' בפני רבו מותר להורות. כיצור כגון שראה אדם עושה רבר האסור וספני שלא ירע באיסורו או מפני רשעו יש לו להפרישו ולומר לו רבר זה אסור ואפי' בפני רבו ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ב"א ברבר שנקרה מקרה אבל לקבוע עצמו להוראה ולשיב ולהורות לכל שואל אפי' הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם אסור לו להורות עד שימות רבו אלא א"כ נשל רשות מרבו. ולא כל מי שמת רבו מותר לו לישב ולהורות בתורה אלא"כ היה תלמיד שהגיע להוראה:

איבערינן זאבין ונאם ונענן גינאריין אין אים פון וועגין דאס פיל עסין ובו יעשה זה המניעות מהדברים הנזכרים לשבד פאמית היצר אונ אוי זאל ער אויף מאהן ער זאל ויה פארמיידן פון די זאבין ונאם מען דארף ויה פארמיידן צום צו ברעכין דיא פאמית פון יצר הרע ואם יעשה זה לשם ולתכלית להסות בו בני העולם אבער אז ער נועט דאס מאהן וייל ער זאל האבין אנאמען פאר אפרוקען נועט מען אים לויבין נועט ער נארין מענטשן, מען נועט זאגן ער איז אצדיק הוא מניח דאס איז מיאוס וחומס את נפשו ונפשו אונ ער גולת פון ויה אליין ויין לעבין אונ ויין גוף והוא דומה למכנה את האש בתבן אונ ער איז גלייך וויא איינער פארלעשט פייער מיט שמרוי. ברענט נאך מער. אזוי מיט ויין גיט עסין אונ פייניגען ויה פארנערעקט ער נאך דיא עבירות :

ער איז נעבין תלמיד וכל המורה הלכה בפני רבו אונ דער מענטש ונאם פסקת ארין ווען ער איז נעבין ויין רבי חייב מיתה נועט ער בעשטראפט ווערין פון גאט. ער זאל שטארבן פאר ויין צייט: (ג) היה בינו ובין רבו יב מי אויב פון דעם תלמיד ביו צום רבי איז ווייט צוועלף תחום שבת ושאיז אדם דבר הלכה אונ אבענטש האט גיפריענט ארין ביי דעם תלמיד מותר להשיב מען דער תלמיד ענטפערין דעם דין ויהפריש מן האסור אונ אפשיידן איינעם פון אעבירה אפי' בפני רבו מותר להורות אפי'לו דאס איז נעבען ויין רבי מען ער אויף פסקנן ביצד וויא אזוי כגון שראה אדם עושה דבר האסור וספני שלא ירע באיסורו אויב דער תלמיד נעקט איינער מזהם אזהר ונאם מען מאר גיט מאהן. ווייל ער ווייט גיט אז מען מאר דאס גיט מאהן או ספני רשעו אבער ער מזהם די זאך וייל ער איז ארשע, אונ ויין רבי איז אויף דא נעבין אונ זאגט נאר גישט יש לו להפרישו ולומר לו דבר זה אסור דאך דער תלמיד אפשיידן דעם מענטש פון צו מאהן דיא זאך אונ ער זאגט צו אים דיא זאך ואמר מען גיט מאהן וספני רבו אונ אפילו דער רבי איז דא דערנעבין ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות אונ אפילו דער רבי האט גיט גינעבין דעם תלמיד רשות צו פסקנן דעם דין. מען ער אויף פסקנן שני פקום שיש חילול השם ונאדם ווא עס איז דא אפארשעמונג פאר גאט אין חזקין פגור קרב גיט מען גיט כבוד צו ארבי בטה דברים אפריים ווען נענן די רייד גינאנט גינאריין אז דער תלמיד מען פסקנן ארין פאר ויין רבי אפ-צו-שיידן פון אעבירה בדבר שנקרה סקנה אזהר ונאם האט אקאהל גיטראפין אבי לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכי שואי אבער ער זאל דאט מאבין פאר אשטענדיגע זאך צו ווענן פסקנן דינים צו יעדער מענטש ונאם וועט קומען פרעגן ארין אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם אפילו דער תלמיד איז אין איין עק וועלט אונ דער רבי איז אין אנדערין עק וועלט אסור לו להורות עד שימות רבו פון דעסוועגין מאר ער גיט פסקנן ארין ביו דער רבי נועט שטארבן אלא אם כן נפל רשות מרבו מיידן ער האט גענומען ערלויבנים פון ויין רבי ודער רבי האט אים געהייסן פסקנן דינים ויין רבי איז גישטארבן אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה יעדער תלמיד מען פסקנן דינים אפילו ויין רבי איז גישטארבן אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה מיידן ער איז גינען אפליד ונאם ויין רבי האט אויף אים גינאנט אז ער קען פסקנן דינים. דער תלמיד מען פסקנן דינים נאכדעם ווי ויין רבי איז גישטארבן :

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב) 11

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

10

ייתר

המשפך מתיח ד"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ה' וימיליו ה'ה אל שם ב"ן שבעש"ה בניקוד חרום :

כה ואשתאר יעקב בלחודוהי נאשתדל נבדא עמיה עד דסליק צפרא: כי וחזא ארי דא יכיל דיה דקריב בפתי ירכיה וזע פתי ירכא דיעקב באשתדלותיה

תר"א ויזר יעקב. שם אל: ויאבק שם: וירא כי לא. ס': הוה ר' בראשית: כהלקן עמו חולין שם:

רשבים בעל המורים (כה) ויאבק. כנ"י כסא הכבוד מלמד שסעלו האבק עד כסא הכבוד: איש עמו. כנ"י עשו חרום: ויאבק איש עמו. ס"ח קשו על שם בית עשו לקש: (כו) ויגע בכף ירכו. לראות אם הוא מלאך כמותו אם היו לו קפלים שהמלאכים אין להם קפלים אי"נ לטוסלו מן השכודה לפי שקנה מעשו הכטרה שבהן השכודה: לו. המלאך ורצה לעבור ולברוח בעל כרחו: ותקע. נברלה מן הירך כמו מן הקע נפשי סמך:

שפתי חבמים רש"י

(כה) ויותר יעקב. שכה פכים קפלים י חזר עליהם (חולין אל): ויאבק איש. מנחה פי' ויתעשר איש מלשון אבק שהיו מעלים עפר ברגליהם ע"י נענועם. ול"נ שהוא לשון ויתקשר ולשון חרמי הוא כתר דלכיקו ביה ואבק ליה מייקב ל' עיניה שכן דרך שנים שמתעלמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו כזרועותיו וסירשו רז"ל שהוא ב שרו של עשו (כ"ר): (כו) ויגע בבק ירכו. קולית היך התקוע בקלנסות קרוי כף ע"ש שהבשר שעליה כמין כף של קדידה: ותקע. נתקעקע ממקום מחברתה ודומה לו (ירמיה ו) מן תקע נפשי ממד לשון הסרה וכמשנה לקעקע בינתן לגרש שרשיהן:

אביקת המלאך עם יעקב דעת וקנים מבעלי התוספות

(כה) ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו ונ'. להחודפ פגנים וסכך דבר מוכתוב לבד. או תיקרי לבדו אלא לבד. ד"א לשון בית הבד שמוסכין ממנו שטן דת ודרך הוא להצניע שטן בפנים:

לא היה יעקב מחנכר עליו. מה היה סוף המלחמה הזאת. האם היה הורג את יעקב. הוולל מלאך נעשות דבר מכלפדי ה'. האם הוא בעל כחיה כאלהם נעשות מה שימסון. הלא כל מלאך אין לו רשות לרד משמים אלא בלתי שלוח מאת הקב"ה. ואם הקב"ה שלחו להרוג את יעקב. איך היה יעקב יכול מידו. ומה חטא יעקב שהקב"ה ירצה להרגו. ושד דקדוקים אחרים רבים חלד. ולפי כבודו הענין הנכבד הזה נליע הקדמה קטנה. הלא ידוע כי הסכרת לא יגונה ולא שובת. דהיינו אם היו מכריחים איש אחד לעשות איזה עבירה [לא מהג' עבירות שיהרג ולא יעבור] והאיש הזה עשה העבירה ההיא. לא נוכל לנגותו ע"י. כי נראה בעליל שאינו חסך למשוא. ולולא הסכרת לא ה' חוטא. וכן אם היו טבע עולמו מלך החולדה מכריחו לחטא. דהיינו שהוא איש מחומם מאלד. והתגבר בו כח האש והתכסם מאלד על חבדו וחרטו. ונדפו. ג"כ אין להאשימו כ"כ. כי טבעו הכריחו לו. וכן להפך אם היו מכריחים אותו ליתן מעות לזדקק ונתן. לא נוכל לשכחו ע"י. כי נראה ג"כ שאינו חסך ליתן לזדקק ולולא הסכרת לא ה' טחן. וכן אם האיש הזה ה' לדיכ לכ מלך החולדה ואינו יכול לשמוע ועקת דל ולא יכול לראות פני כעניו. וכא איש אחר עני ורש וככה לפניו. ונתן לו איזה מטבע הגונה. ג"כ לא נוכל לשכחו כ"כ. כי לא מחמת מלוח נחיתת הזדקק נתן. להעני מה שנתן לו. רק כדי לגול מעליו כבוד משא הרחמנות. אשר לנו נמס כדונם כראותו איזה איש קשי יוס כמו שזו"ל. הרחמנים חייסם אינם חיים. וכן הוא בכל עניני המלות והעבירות. אם אדם עושה אחת מלד עבשו החמיר לא יגונה ולא ישובת. חס פי' טעם יתקם על שני כניו יעקב ועשו. יתקם ראה את עשו כי הוא טולד אדמוני. סימן לאכזר ורולת שופך דו. ואף אם ידפ

פירוש לתורת אלהים רבונים ער התורה

(כו) וירא כי לא יוכל לו וגר. דער קענקש איז גינען משללך דער שר פון עשו. נוי"ל יצחק האם גינאנט או יעקב וועט גיט הייטשן די חורף נועלין גינענען דיא ברכות דו עשו. דריבער איז דער שר פון עשו אראם איז דער יצר הרע קעקענען אגריידיגן יעקב ער נאר ויגידען. ער האט אים אָבער גיט געקענט אגריידיגן. דריבער האט ער פון יעקב גיט געקענט אַינעם קעקען די ברכות. דער פלאך דער יצר הרע האט אָבער אָנגעניגן יעקב ביא קוקען ויג האט ער אים אָן געערימ זיין ויית ויחזק אונ עם איז גינאנען פאר דיקם דיא ויית פון יעצב

והם לישראל ע"ט) (ח"ב) 11 11

כִּי וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי בְּיָעֲלָה הַשָּׂחָר
וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בִּרְכָתָנִי:
כִּי וַיֹּאמֶר אֱלֹדִי מִה־שִּׁמְךָ וַיֹּאמֶר

עמיה: כו וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי
ארי סדיק נפרא וַיֹּאמֶר
לא אשְׁלַחְךָ אֶלְהִין
בְּרַכְתָּ לִי: כו וַיֹּאמֶר לִי
מה שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:

תויא ויאמר שלחני. שם לא וכן ס' הוהרס' תוריע' רשבים

בעל הטורים

(כו) כי עלה השחר. ובין שהאיר היום מעתה יש לילך לדרכך: כי אם ברכתני שתשלחני מאתר בשלום שלא אהיה נווק במה שנתאבקתי עמך כי עתה עלה השחר או ידע יעקב שהוא מלאך:

רש"י

שפתי חכמים

עש עכ"ל: ל ואל' דלמא ביקש ממנו שיכרכו ממנו. וי"ל מדהשיב לו המלאך לא יעקב וגו' הילך כלה תשובה זו לזה אבי קשה לרש"י תברכני הל"ל אלא הודה וכו' וכן איתא בהדיא בזהר פרשת תוריע עמוד

אביקת המלאך עם יעקב

מכל מעשי עשו הרעים. לא האשימו בדבר. רק חשב כי מלך ההכרח עשה זאת. כי טבעו מכריחו לזה. ע"כ התנבא אל יתק רחמנות על עשו על כי נולד בטבע רעה כ"כ. וחשב יתק שפשו שופך אכזריותו על זרית חיות ועושות הטורפות למען שכן כזה טבעו. ע"כ ויהאב יתק את עשו כי זיר כפיו. ר"ל נפיו של עשו הי' תמיד מורגל לומר חיבת זיר. נלך ל' לילך לזר זיר. וכדבר אלה הי' נגד טבעו הי' לזיק לסני. ושאל לו איך מעשרין הכתן והמלח. ואת יעקב ראה כי הוא איש חס. וחשב עליו ג"כ כי זה הוא מלך טבעו. ע"כ אין לשכחו ע"ז. ואין לו שום יחרון בתמימותו זאת. וכוה לא ראה יתק גנות כעשו ולא מעלה וטבח ביעקב. והיו שניהם שוין אלו. ואדרבה הי' לו התקרבות הדעת לעשו יותר מליעקב כנ"ל. ושור יחרון לעשו על יעקב מלך הכבור. כי הוא הכבור. ע"כ שפט יתק בדעתו כי הברכה ראיה לעשו יותר מיעקב. ואילו ידע יתק כי רשעת עשו הוא לא רק מלך טבעו רק במרד ובמעל. ויכולת בירו לכבוש ילדו רק הוא הפקיד עמלו לכל תועבד. שונא הוא את הקדושה כתכלית שואה. ולהפך יעקב הוא איש חס. וכל אשר הוא עושה הוא מלך החכמה. אף דברים שהם נגד טבעו. כעס היה הוא בעמלו מתחלה מנרץ ליעקב. ע"כ אחרי אשר עשו הודה לפני אביו יתק כי יעקב לקח מחלו הכבור והברכות. וראה יתק כי יעקב בתחולות חכמה עובד ה' והשתדל לקנות הכבור ע"כ הסכים גם כן שהברכה תשאר אלל יעקב. ובאשר שמע עשו מאביו כי הסכים על הברכות שכר אח יעקב ומעשה אין הברכות כיר יעקב בטעות. וישעו עשו את יעקב ורזה להרגו. ובאשר יעקב לא יקי' עוד כעולם ע"כ ברכות יתק וברכות אברהם ישונו אליו כי על מי יחולו אם לא עליו וס"כ ברח יעקב מפני עשו ומעט חמת

לקוטים על התורה

דער נישט, צו ווייזן אים אז אויף ווייזע קינדר נעמט ער קענען גינעלטיגען אונז ביי ווי נעמט גיט גלייבדיג ברכות: (כו) ויאמר לא אשְׁלַחְךָ כִּי אִם בִּרְכָתָנִי. וי"ל יעקב האט מורא געמאכט פאר דעם יציר הרע, איצט האט ער אים גיט גיגענט אַגרידיין צו אַעבידיה, דער הנא אַגנט דאך אז אַקענטש ואל גיט גלייבדיג ויך אַליין ביי ער נעמט שטאַרדין, קען דאך ויין קארגין אדער איין אַגדער קאג נעמט דער יציר הרע גאך אַקאדע קוקען צו יעקב אים אַגרידיין צום וינדיגען, נעמט דאך יעקב קיין קאדל גיט רוחיג ויין, דריקער האט יעקב גינאנט צום מלאך איה נועל דין גיט אונזעק שיקען ביי דו וועסט מיר גענעשין, דו וועסט מיר צו אַגין אז די ברכות זענען שוין מייגע אונז דו וועסט מיר גיט פרייבין:

פירוש לתורת אלהים
יעקב אין ויין מאהו ראנגלען מיט אים: (כו) ויאמר האט דער מלאך גינאנט צו יעקב שְׁלַחְנִי שיק מיר אונזעק לאז מיר אפ ווארום דער קארגין שטערין אז אויף גינאנגען. ודער מרש לשרייבט יעקב האט צו אים גינאנט ביינשו דען אַגב וואס דו האסט מורא פאר דעם קארגען שקערין האט ער אים גיענקערט איה בין אמלאך אונ פון דער צייט וואס איה בין בשאפין אזי נאך מיין צייט גיט גיקומען שירה צו אַגין גאר אַזויגד בעט איה דיה דו ואלסט מיר לאזין גיין שירה אַגין ויאמר האט יעקב גינאנט יא אשְׁנַח איה נועל דיה גיט אפ לאזין כי אם גיענקט אז דו וועסט מיר גענעשין. ורש"י לשרייבט יעקב האט אים גינאנט איה נועל דיה גיט אפ לאזין סיידין דו וועסט מקדים ויין אויף דיא ברכות וואס מיין פאקער האט מיר גיענקעשט ווארום עשו קריגט אויף ויא: (כח) ויאמר אליו האט דער מלאך צו אים גינאנט מה שְׁמֶךָ ווי אזי ביין נאמען נאמר האט ער גינאנט יעקב

בס ויאמר לא יעקב יתאמר
עוד שמך אלהי ישראל
ארי רב את מדם
ועם גובריא ויכלתא
עם יאמר לא יעקב יתאמר
עוד שמך אלהי ישראל
ארי רב את מדם
ועם גובריא ויכלתא

מ"ה דוק: (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהכרכות
באו לך בעקבה ורמיה כי אם כשררה וגלוי פנים וסוף
שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך מ וסם הוא
מכרכך ואני שם היתה ואודה לך עליהן וזהו שכתוב
(השם יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך
ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימאלנו ושם ידבר עמנו המתן לי
עוד שידבר עמנו שם ולא ראה יעקב ועל כרחו
הודה לו עליהן וזהו ויכרך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא ראה: ועם אנשים. שמו ולכן: ותוכל. להס:

רש"י

רש"י (כט) כי שרית. מגורת שרה את אלהים כמו קנה קנית.
עשה עשית. אכל וישר אל מלאך ויוכל מגורת שב קם
רץ שואמר ויקם וישר וירץ ומה שלקה יעקב ונצלע לפי
שהקב"ה הכשירו והוא היה בורח. וכן מצינו בכל ההולכי
בדרך שלא כרצון הקב"ה או כמאניהם ללכת שנעשו
במשה כתיב שלא נא ביד תשלח ויחר אף ה' כמשה.
ולפי הדרש אעפ"י שאמרו חכמים בכ"מ חרין אף עושה

רש"י (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהכרכות
באו לך בעקבה ורמיה כי אם כשררה וגלוי פנים וסוף
שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך מ וסם הוא
מכרכך ואני שם היתה ואודה לך עליהן וזהו שכתוב
(השם יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך
ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימאלנו ושם ידבר עמנו המתן לי
עוד שידבר עמנו שם ולא ראה יעקב ועל כרחו
הודה לו עליהן וזהו ויכרך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא ראה: ועם אנשים. שמו ולכן: ותוכל. להס:

שפתי חכמים

אלא ודחי ה"ס כדמפרש רש"י לא יאמר עליך וכו' א"כ ש"מ
שיעקב היה מבקש ממנו דבר זה שידע לו על הכרכות וכו'
היה משיבו ספור. רש"י: מ ר"ל לא שחליף המלאך כאלו
שמו אלא היה אומר לו שהקב"ה עתיד להחליף את שמו
ואמר לו שאתו חילוף אני מפ' אותו עליך על הכרכות וכו':

מ"ה דוק: (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהכרכות
באו לך בעקבה ורמיה כי אם כשררה וגלוי פנים וסוף
שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך מ וסם הוא
מכרכך ואני שם היתה ואודה לך עליהן וזהו שכתוב
(השם יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך
ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימאלנו ושם ידבר עמנו המתן לי
עוד שידבר עמנו שם ולא ראה יעקב ועל כרחו
הודה לו עליהן וזהו ויכרך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא ראה: ועם אנשים. שמו ולכן: ותוכל. להס:

אביקת המלאך עם יעקב

ומכשר בהמה נעשה כשר אדם. וידוע כי עינו המזון משנה
את טעם הזון. וע"כ הוסיפה תורה שלא לזכור משהמות
וחיות ושפות הטורפים. כי האדם יחי' ג"כ רוצה וטורף.
וידוע כי תאות המושג עקרו כהירך [ע"כ אמרו חז"ל כסופס
ירכך נפלת כי טורף חסאם הוא בירך] בין באלים ובין בבשר
ובאשר יאכל האדם גיד הנשה של בהמה יתרכנו כן כח תאות
המושג. ע"כ חסרה תורה לישראל אכילת גיד הנשה של בהמה
שישראל יחי' פרושים ומוכרלים מכל תאות ויר' ויהי' קדושים
לאליהם:

מחדש מהמלאך. אך יעקב ה' ירא לנפשו. הגם כי השטן נסכו
היום ועמד כנסיונו. מה יעשה לו אם יבא יום אחר יום לנסותו
כאשר עשה לאיוב. וכן יעשה לו שיאמר הנסיון הראשון לא
היה בו ממש ולמחר יבא מחדש עליו כנסיון אחר ואולי לא יוכל
לעמוד בו. ולו יתורו הכרכות לעשו. ויהי' דבר שאין לו סוף.
ע"כ אמר לו יעקב לא תשלחך כי אם כרכתי. שחאמר כפס
מלא כי הכרכות שלי הנה ולא תחבט אותם ממני ולא תנסני
עוד. ע"כ הסיב לו המלאך הזה הוא השטן לא יעקב יאמר עוד
שמך. כי שם זה הוא לנגח עבדך. כמו שאמר עשו. הכי קרא
שמו יעקב ויעקבנו זה פעמים. ומכיון ישראל יחי' שמך. כי
הכרכות שייכים אליו מלך הדין. ואחרי שר עליהם: ואחרי מותו
בהכרכות מהיום והלאה. כי כעשות רעה יתקן לכרך את עשו.
ולו ידע יתקן מראש אשר נודע לו כסוף לא ה' מתאווה כלל
לעשו ולא ה' אוהב אותו. עוד נוכל לומר ויגע בכף ירכו ר"ל
שרמו לו על בניו ויזאלי ירכו. שאללם לא יתקיימו הכרכות
בשלמות. ע"כ הוא זלע על ירכו. ר"ל ה' מלעטר עבדו בניו.
וזה שאמר הכתוב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה.
שהי' להם למזכרת כי געג בכף ירך יעקב בגיד הנשה. ולהדין
מה שייכות יש לגיד הנשה של בהמה לענין גיד הנשה של יעקב.
אבל ידוע כי מכל מאלל אשר יאכל האדם נעשה באלים המזון
חל דם בשר. נמאל מלחם או משאר מיני מזון נעשה בשר אדם

פירוש לתורת אלהים

יעקב איז מיין נאקען: (כט) יאמר האם דער
מלאך ג'ואנט צו יעקב יא יעקב יאמר עוד שמך
דיין נאקען זאל שוין מעהר גים גערופען ווערין
יעקב די אם ישראלי יאמר זאל זיין דיין נאקען
די שרית ווארונ דו האקסט ג'הערשט מיט איין
מלאך ועם אונ מיט מענטשין דאס מיינט מען
עשו אונ לבן ותיקי אונ דו האקסט זיין ביין
ג'יקוקען. ורש"י שרייבט אזוי האט ער אים ג'ואנט
לא יעקב. עם זאל שוין גים ג'ואנט ווערין אז די
קרבות זענען צו דיר ג'יקוקען מיט פאלשקייט

מ"ה דוק: (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהכרכות
באו לך בעקבה ורמיה כי אם כשררה וגלוי פנים וסוף
שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך מ וסם הוא
מכרכך ואני שם היתה ואודה לך עליהן וזהו שכתוב
(השם יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך
ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימאלנו ושם ידבר עמנו המתן לי
עוד שידבר עמנו שם ולא ראה יעקב ועל כרחו
הודה לו עליהן וזהו ויכרך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא ראה: ועם אנשים. שמו ולכן: ותוכל. להס:

להמשיך מנה דא צבאות נפש צ צב צבא צבאות דא יהודה נשמה רננה אדני נשמה דודי יתנה דודי
יהודה רננה יתנה דודי יהודה דודי אל שם בן שבעשה :

א יהי דבר יהוה אל יונה בן אמתי לאמר :
ב קום לך אל יונה העיר הגדולה וקרא
עליה כי עלתה רעתם לפני : נ ויקם יונה לברח
תרשישה מלפני יהוה וירד יפו וימצא אגיה
באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה לבוא עמהם
תרשישה מלפני יהוה : ו יהוה המיל רוח גדולה
אלהים ויהי סער גדול בים והאניה חשבה
להשבר : ה ויראו המלחים ויעקבו איש אל אלהיו
וימלכו את הכלים אשר באניה אלהים להקל
מעליהם ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם :
סקניא וקעו גבר מן חלחיה נחו ארי לית קהון צרוה ורמו ית קניא דבאילסא ליסא לאקלא
מנהון יונה נחית לארצית שינא דאקלא וישכב ודמוה :

מצודת דוד
(ג) וקרא עליה : ר"ל שזכותם ויחזיקם וכדרך הנביא ועדיין לא
פירש לו מה יקרה : כי עלתה רעתם : סרעות שהם עושים
עלתה למרום נעמוד לפני לקסרג עליהם ולפי שנינוס היא ראש
מלכות אשר שבע אפס של המקום כ"ה רנה לסתורם למקום
למען יעמדו לסיוח רלועה מדרות על ישראל : (ג) דברוח
תרשישה : הוא חוץ לנרץ מקום שאין סכנה שורה על
הנביאים ו"ש מלפני ה' ור"ל מהמקום שהוא לפני ה' והוא א"י
ויסרס מה יקרה ויוכרת ללכת ועל כי העמדת ניוסם היה רעם לישראל לכן לא היה חפץ לסוית שליח כדבר כי היה טוב כפינו
שיעמדו כרשפים וילכדו ולא יהיו לשטן לישראל : ור"ל אמרו שחשכ יונם שהיה פלומות קרובי חשוכה הם ויחייבו את ישראל
שאינם ממשרים לבד : וירד יפו : מקום שפורשים שמה הספינות : באה תרשיש : ביתם מוכנת ללכת ולבוא לתרשים : ויתן שכרה :
הקדים ליתן שכרם תחילה ולא עוד אלא שנתן שכר כל הספינה למען תמסר ללכת : לבוא עמהם : עם אנשי הספינה : (ד) הפיל
ספינה והמשיך אל הים רוח גדולה וסיה סער גדול בים : והאגית : ר"ל אנשי האנים חשבו שהאנים חשכר מחזק סרוח סמולוכס
בדרים ונרנוד רכ מהרמת הנלים וכוכר משא הספינה יונם בדרים וסוא סיהם לשבירת הספינה : (ה) ויראו המלחים
פולטי הספינה סתמרו וכ"ל מהם נמק להסתלל אל פ"ג שלו : וישירו : השליכו את הכלים מן הספינה אל הים להקל מעליהם
המשא למען תוכל ללכת בדרים מכלי מונע : אל ירכתי : ר"ל אל אחת מהסירות וכן ויקבר בערי גלעד (שופטים י"ב) :

תרנום
כתובים משלי ח
להמשיך מידר ומלכות דא שין דלת שין דלת שין דלת יוד דא יאהרדנהי גומס דיסוד א דא
אדני אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יתנה דודי יהודה דודי
דמלכות אל שם בן שבעשה :

א בראש מלכים עלי דרך בית נתיבות נצבה : ב ליד
שערים לפי קרת מבוא פתחים תרנה : ג אצרכם אישים
ובמעצמא דתרצי משתבחה ואמרה : נ לכן גברי קרינא
רשי

מצודת דוד
(א) בראש מלכים : כאלו שמדת כראש סהרים סרמס
להשמיע קולה למרחוק : עלי דרך : נלכס אלל דרך מקום
יתפרשו ממנו נתיבות רבות ומלוס שם אנשים רבים עובדים ושנים : (ב) ליד שערים : וסמון היא אל מקום השערים אשר לפתח
סקרים : סבוא פתחים : ר"ל פשוים המה לכל כפתחים כי השערים המה פתוחים וסומדים ולזה רבים נכנסים ויוצאים להם : תרונה :
שמה מנחות סתמיה את אמריה וכו' הוא ענין מליגה למר הלא שנתה ידוע וסאלו מנחות כשרסוס רכ : (ג) אצרכם : ואלס
פירוש ע"ס

(ג) בראש מלכים עלי דרך היא חכמה שמיים אויף
דעם שפיץ פון אלע הויכע ערשער :
אויף דעם בריימין וועג ווא פיל מענטשין גייען
בית נתיבות נצבה אונז ויא שמיים בייא דיא שטובין
פון דיא שקאלע אונז ויימיגע וועגין וואס דארט
(חק לישראל ע"ט) (ח"ב) 11 14 שטובים

נקלי צד בני נשא: ד אהבנו אקרא וקולי אד-בני אדם: ד הבנו פתאים ערמוז וקסילים
ש ב רי ערימותא ושמיני הבנו לב: ה שמעו פני נגידים אבדור ומפתח שפתי מישורים:
בסמקליו בלבושיו: ה שמעו
מטול דשרירותא מטלמא אגא ומסלף פומי הריצותא:

רש"י
תוספתא: (ה) נגידים. דברי חסידות: אמרתי אליכם אישים וכו': (ד) ערמוז. התחזקות ותחבולות
להערים להסיר הסתיות: הבנו לב. חנו כינה אל הלב:
(ה) נגידים. ר"ל דברים חשובים ונגידים: ומפתח שפתי. מה שפתי פותחים לדבר המה דברים מישורים וכלי הדבר כמ"ס:

פירוש ע"ט
שמוקמק: (ג) אגידים אישים אקרא ריא חקמה ואגמ
צו אייה גרויקע לייט מזה אייה רופין וקלי אי בני
אדם אונ מיין שמוקמק וועט גיהערט ווערין צו
אלע מענטשין. צו פראקסע מענטשין אויף:
(ד) הבנו פתאים איר נארען ווערט גיט
איבערגירעט פון דיא מענטשין וואס ריידן אייה
אן צום וינדקען. נאר פארשטייט ויער שווינדיל
דיא שלעקמס וואס וייא טראכטין אויף אייה
צו טאהן וקסילים הבנו לב אונ דיא מענטשין

עיקר תו"ש משנה ובחיים פרק ח ברמנורא

פרק ח א כל הזבחים שנתעברו בחטאות המתות. ה"ק כל הזבחים שנתעברו בהן חטאות המתות.
או שור הנסקל אפי' אחת בריבוא ימותו כולו. דכיון דנתעברו בלויסורי הנא' אין נזקה לפדותם
דנימא ירעו עד שיסתאבו ולא בעלי ברובא דבעלי חיים חשיבי ולא בעלי חטאות המתות' הן חמשה ואלו הן ולד
חטאת ותמור' חטאת וחטאת שמתו בעלי' ושכפרו בעליה בלחורם ושעבר' שמה אלו ה' חטאות מניחין אותן במקום
סגור עד שיוצאו מלויסן.
וכן נקראים חטאות המתות:
ב שור שנעברה בו
עבירה. שהוא נספל בה
להקריבה כגון (א) שהמית
את האדם ע"פ עד' א' שאינו
אסור להדיקו. לפי שאינו
נספל אלא ע"פ שני עדים:
כל אמנע דהוד דמלכות דליה א אל אלה אלהים
פרק ח א [א]. כל הזבחים שנתעברו בחטאות
המתות או בשור הנסקל אפי'
אחד ברבוא ימותו כולם נתעברו בשור שנעברה
בו עבירה או שהמית את האדם ע"פ עד אחד
או ע"פ הבעלים ברובע ובנרבע ובמוקצה

או על פי הבעלים. שנאלו בעלים לבד' והודו שהמית לאסור ליה מסקלי' דמור' בקום פטור אכל' לגבוה נאסר
דקי'ל מן האלו להוציא את הטונגה: ברובע ובנרבע. ע"פ עד א' או ע"פ הבעלים או קודם שגמר
דינו (ב) או שהיה אותו שהמית והרובע של עכו"ם נאסר לגבו' ולא להדיקו: מוקצה. שהפרישנו
פרק ח א כל הזבחים שנתעברו בחטאות המתות אלק
קרבתות וואס אין וייא איז אריין
געמישט גיווארין אהקאט וואס קען דארף אים
הרגענען וועיין בהרע"ב או בשור הנסקל אדער עם
איז אריין געמישט גיווארין אאקס ואפראקסער
גיט אקרבן וואס קען דארף אים הרגענען מיט
שטיינער ודהיינו ער האט געהרגה אקענטשן
אפי' אחד בריבוא אפילו דער חטאת אדער דער
שור הנסקל איז נאר איינער אונ ער איז אריין
געמישט גיווארין צווישען צעהן טויזענד קרבנות.
פון דעקסטונענין ביטו ביזם ואל קען הרגענען אלע
קרבתות. ווייל דער חטאת וואס קען דארף אים
הרגענען אונ דער אקס וואס קען דארף אים
הרגענען. פון וייא טאר קען גיט הנאה האבען
אונ קען ווייס דאך גיט וועלכער איז דער חטאת
אדער וועלכער איז דער אקס וואס קען דארף

לקרבן לע"נ (ג) ונעבד נמי טהיה מותרים להדיוט :
באהנן ומחיר. כל הני חולין נינהו וזכא אחד מעורב
בהן (ד) כולן ידעו. שאלא לשחוט אחד מהם בלא מוס
סמא וזה הזכא. והשחוט קדשים בחוץ חייב כרת ולמכרן
לזרכי עולות ח"ל שהרי
ססול' : ויביא ברמי
היפה שבהן מאותו
המין. אם חטאת חטאת
(ה) ואם עולה עולה ויקח
מעות כשיעור דמי היפה
שככול ויאמר כל מקום
שחול הזכא יהא מחולל על המעות הללו : נתערב.
לצרכי אותו המין. שהיה הזכא שנתערב בהן וממלאו כולן קדשים ממין אחד חלל שאלו ידעו מי בעליו של
כ"ל ואחד שהרי הזכא הראשון שם בעליו עליו ואין ידוע איזהו ותקנתו שקריב כל אחד לשם מי שהוא ויאמר
כשקריב כל אחד הרי הוא לשם בעליו שלו : ב' מין במינו. חטאת חטאת עולה עולה שמים שמים בשמים
אלא שהן של בעלים הרבה יקריב כל ח' לשם מי שהוא ולא יזכיר שם אדם (ו) וה"ל בקרבנות וכל מים (ז) דלא
כעו ממכה דכתיב בני ישראל וסמך בני ישראל סומכ' ואין כנות ישראל סומכות. אבל בקרבן אכשם דכש
גישודם קען ואל אים מקריב וזין אקרבן צו
דיא עבדור גלולים יגזבר אדער צו נאגט קען
האם גימאקט דעם אקס פאר עבדור גלולים אונ
קען האם געדניגט צו אים ויגהנן דער אקס איז
גיגעבין גיווארין אקמנה צו אונזר יגזבר דער
אקס איז גימאהשט גיווארין אויף אהונט דהיינו
ראובן האם געהאט אהונט אונ שטענן האם
געהאט אקס. האם ראובן געמאהשט מיט
שטענן. ראובן האם גיגעבין צו שטענן דעם הונט
אונ שטענן האם גיגעבין צו ראובן דעם אקס.
סאר גיט ראובן גריינגען דעם אקס פאר אקרבן
יגזבר דער אקס איז גיבאהרין גיווארין פון צוויי
מינים בהמות ויפרה דער אקס איז קראנק צו
נועם גיט לעבין יגזבר דין דער אקס איז גיט
גיבאהרין גיווארין נאר קען האם אויף געשניטען
דיא מוסער דעם בויה אונ קען האם אים ארום
גינעקען. אויב איין קרבן איז אריין געמישט
גיווארען צווישען אנדערע פיל בהמות וואס זענען
פסול צו אקרבן אדער צו קענקשין וואס זענען נייא
קשר אונ קען דער קענט גיט וועלכער איז דער
קרבן ידען צו שטמאבן יגזבר נאל קען נייא פישערין
בין נייא וועלן דעקומען אפעלער. אונ קען נאל
נייא פאר קויפין ויביא דרבי תפא שבהן פארוי המין
אונ קען נאל געקען דיא געלט פון דיא בעקסטע
בהמה פון נייא. אונ קען נאל פאר דיא געלט
קויפען אזוי אקרבן וויא עס איז אריין געמישט
גיווארין. אויב עס איז אריין געמישט גיווארין
אחטאט נאל קען קויפען אחטאט. אונ אויב עס
איז אריין געמישט גיווארין אעולה נאל קען
קויפען אעולה וועין תו"ט נגערב בחולין תמימים
אויב אקרבן איז אריין געמישט גיווארין צווישען
אנדערע בהמות וואס זענען גיט קרבנות. אונ
זיין זענען נאגץ. זיין האבין קיין פעלער יגזבר
מחלן גזבר' אויף המין נאל קען פאר קויפען די

שחמית כ"י : (ג) וכפ"י דתמורה מ"י דקמי' נזיר שטכדו כה הפ"י
(ס"י) ששש כה חשש' לשם ע"י ח"ח : (ד) וז"ל רש"י וכתב
הגה"מ חשש' לפירוש שפוכה מעורב ברכות על רובע ונרבע
והלשון משמע כן. ואל' נזיר כן דדאית דריש' קתני שהנסקל
נתערב ברכי זכאים וכן מוכח בגמרא כ"י : (ו) משמע אכל יזכיר
לשם מי שה'ל' וזהו' ס"י לשם
מי שאל' היינו סתמא דסתמא
נמי בלשמו דמי : (ז) ולא חשני
כתחלת הסוף כ"י דהכל בנזכים
מחירי ועוד דעוסות לאו בני
רעים ופסידים נכחו ת"י ועתי"ט :
והר"מ

אקרבן וויא דער קרבן וואס איז אריין געמישט
גיווארין. אויב עס איז אריין געמישט גיווארען
אעולה. נאל קען פאר קויפען צו דיא קענקשין
וואס דארפן עזרות. אויב עס איז אריין געמישט
גיווארין אחטאט נאל קען פאר קויפען צו דיא
קענקשין וואס דארפן אחטאט. וועט קען אלע
מקריב זיין פאר קרבנות. נאר אויף יעדער בהמה
פאונדער איז אקס ווער איז אויף בעל הבית.
דריבער נאל דער פהן וואס וועט נאקריב זיין דיא
קרבנות נאל צו נאגין איה בין מקריב דעם קרבן
פאר זיין בעל הבית. ווער דער בעל הבית איז.
נאל דער קרבן זיין פון זייענענענדיגן : ב' קדשים
גקדשים אויב עס איז צו מישט גיווארין אקרבן מיט
אקרבן. רחל האם גיבאקט אקרבן אונ לאה האם
גיבאקט אקרבן. אונ קען דער קענט גיט וועלכע
בהמה גיהער צו רחל אונ וועלכע בהמה גיהער
צו לאה פון גיט אויב דיא קרבנות זענען איין מין.
ביידע זענען עזרות. אדער ביידע זענען סמאות.
אדער ביידע זענען שלמים וז' יגזבר לשם מי שה'ל
וזה יגזבר לשם מי שה'ל נאל קען פריער מקריב זיין
איין בהמה. אונ דער פהן נאל נאגין אויב דיא
בהמה גיהער צו רחל נאל דער קרבן זיין פאר איה.
אונ אויב דיא בהמה גיהער צו לאה נאל דער
קרבן זיין פאר איה. דער נאך נאל קען מקריב זיין
דיא אנדערע בהמה. אונ דער פהן נאל אויף
אזוי נאגין. אויב זענער קרבן איז גינען פאר
רחל נאל דער קרבן זיין פאר לאה. אונ אויב
זענער קרבן איז גינען פאר לאה נאל דער קרבן
זיין פאר רחל. דער דין איז נאר אויב די קרבנות
גיהערן צו טייער וואס זיין דאריין גיט ארויף
לייגן זייערע הענט אויף די קרבנות. אדער אז
דיא קרבנות נאלקטין גיהערין צו זכרים אונ זיין
זענען צו מישט גיווארין קען זיין גיט מקריב

זכא ח' בחולין כשרים הרבה : ימכרו החולין כולן
לצרכי אותו המין. שהיה הזכא שנתערב בהן וממלאו כולן קדשים ממין אחד חלל שאלו ידעו מי בעליו של
כ"ל ואחד שהרי הזכא הראשון שם בעליו עליו ואין ידוע איזהו ותקנתו שקריב כל אחד לשם מי שהוא ויאמר
כשקריב כל אחד הרי הוא לשם בעליו שלו : ב' מין במינו. חטאת חטאת עולה עולה שמים שמים בשמים
אלא שהן של בעלים הרבה יקריב כל ח' לשם מי שהוא ולא יזכיר שם אדם (ו) וה"ל בקרבנות וכל מים (ז) דלא
כעו ממכה דכתיב בני ישראל וסמך בני ישראל סומכ' ואין כנות ישראל סומכות. אבל בקרבן אכשם דכש
גישודם קען ואל אים מקריב וזין אקרבן צו
דיא עבדור גלולים יגזבר אדער צו נאגט קען
האם גימאקט דעם אקס פאר עבדור גלולים אונ
קען האם געדניגט צו אים ויגהנן דער אקס איז
גיגעבין גיווארין אקמנה צו אונזר יגזבר דער
אקס איז גימאהשט גיווארין אויף אהונט דהיינו
ראובן האם געהאט אהונט אונ שטענן האם
געהאט אקס. האם ראובן געמאהשט מיט
שטענן. ראובן האם גיגעבין צו שטענן דעם הונט
אונ שטענן האם גיגעבין צו ראובן דעם אקס.
סאר גיט ראובן גריינגען דעם אקס פאר אקרבן
יגזבר דער אקס איז גיבאהרין גיווארין פון צוויי
מינים בהמות ויפרה דער אקס איז קראנק צו
נועם גיט לעבין יגזבר דין דער אקס איז גיט
גיבאהרין גיווארין נאר קען האם אויף געשניטען
דיא מוסער דעם בויה אונ קען האם אים ארום
גינעקען. אויב איין קרבן איז אריין געמישט
גיווארען צווישען אנדערע פיל בהמות וואס זענען
פסול צו אקרבן אדער צו קענקשין וואס זענען נייא
קשר אונ קען דער קענט גיט וועלכער איז דער
קרבן ידען צו שטמאבן יגזבר נאל קען נייא פישערין
בין נייא וועלן דעקומען אפעלער. אונ קען נאל
נייא פאר קויפין ויביא דרבי תפא שבהן פארוי המין
אונ קען נאל געקען דיא געלט פון דיא בעקסטע
בהמה פון נייא. אונ קען נאל פאר דיא געלט
קויפען אזוי אקרבן וויא עס איז אריין געמישט
גיווארין. אויב עס איז אריין געמישט גיווארין
אחטאט נאל קען קויפען אחטאט. אונ אויב עס
איז אריין געמישט גיווארין אעולה נאל קען
קויפען אעולה וועין תו"ט נגערב בחולין תמימים
אויב אקרבן איז אריין געמישט גיווארין צווישען
אנדערע בהמות וואס זענען גיט קרבנות. אונ
זיין זענען נאגץ. זיין האבין קיין פעלער יגזבר
מחלן גזבר' אויף המין נאל קען פאר קויפען די

מכירה לא: מין בשאינו מינו ירעו. שא"ל בהקד' שחלקין במתן דמים או בהקדמתן או באכילתן: ויפסיד המותר מביתו. שאם מכר אחד מהן בשנים והאחר באחד (ח) לרד להביא מכל מין בשנים כיון שאין יודע מאיזה מין הוא אותו שנמכר בשנים ומלא מפסיד ח' מכירתו: נתרעבו בבכור ובמעשר. כהנה שאין להם פדיון שחול קדושתו על דמיה ונאלו הן לחולין. אלא נאכלין במתן הכסור נאכל לכהנים והמעשר לנעלים: כולן ירעו עד שיסתאבו.

שיפול בהן מוט ויחמר כ"מ
שכח הזכר יתחולל על המעות
הללו. ומימימים לאכלן.
ובלנד שאלו כחור ככור
ומעשר שלא יתכנס באטליח
ולא יסקלס בליטרא (ט)
ומדמי הזכר יקריב מינו
של זכר: הכול יבוליס
להתרעב. כלומר אם

קדשים בקדשים מין בשאינו מינו ירעו עד
שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן
ממין זה ובדמי היפה שבהן ממין זה ויפסיד
המותר מביתו נתרעבו בבכור ובמעשר ירעו
עד שיסתאבו [ג] ויאכלו בכבור ובמעשר.
הכל יכולין להתערב חוץ מן החטאת
והאשם: ג' אשם שנתערב בשלמים (גמ' ל"ג)
(ירעו עד שיסתאבו) רבי שמעון ואמר שניהם
ישחטו בצפון. ויאכלו כחמור שבהן.

(ח) והר"מ מחייבו שימכרו כ"א
בפ"ע והטעם שאם ימכרו כ"א
אחתי הדמים מעורבים ומלא
שעריין יס' לחוש שמה יחליף
שקדושת כהנה חלה על דמיה
ואין משנין מקדוש לקדושה:
(ג) ויאכלו. הכא ל"ג וימכרו
דהא ככור ומעשר חסורי' כמכור'
עתי"ט: (ט) דשאר פסולי
מוקדשים נמכרים באטליח כ"י ד"ס
הנלוו להקדש ועתי"ט: (י)
מלנד שער גיאל כדכ"ה שער
עו"ס זכר. ומש"ה אינערך לפרס דהחטאת אינה לעולם

האשם. שהחטאת אינה לעולם איל. ואשם אינו אלא איל. ואי אשם מותר ואשם גזיר הוא שכן בלוי כבשים מ"מ
הן זכרים והחטאת אינה בזה אלא נקבה (י) אבל חטאת ועולה מתערכים כגון שער נשיא כשעיר עולה נדבה. וכ"ס
חטאת ושלמים שהכל קרב שלמים בין זכרים בין נקבות וכן איל של עולה נדבה כלשם: ג' אשם שנתערב בשלמים.
שמתן דמו של אשם ושלמים זה: שניהם ישחטו בצפון. דשלמים שחיתתן בכל מקום ויכולים נמי
לשחטן כגון במקום שחיתתם האשם: כחמור שבהן. לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה ליום ולילה ולא בשלמים
הקלים שנאכלים בכל העיר לכל אדם לשני ימים ולילה אחד ובעל השלמים ילא ידי נדר דהא שלמים לשמן הן

חולין. אונ פאר דיא געלט נאל קען קויפען איין
אנדער קרבן אונ אים קקריב ניין ויאקני בבכור
ויבשער אונ די צו מישקע בהמות נאל קען אלע
קסין אזוי וויא קען עקט אבכור אונ בעשר
בהמה, ווארום אבכור אונ בעשר בהמה אפילו
וויא בעקוקען אפאלער אונ קען קאר וויא גיט
קקריב ויין. פון דעסקווענין זענען וויא אין
ווייערע הייליגקייטן, קען קאר גיט נאר קויפען
ווייערע קלייזש אין איאמקע, אונ קען קאר וויא
גיט ווענין צום פאר קויפען, נאר קען פאר
קויפט וויא שטיקער אונ גיוואנין, אונ אין שטוב
צו בעקאנטע בעקנשין הכל יבין ונתערב אלע
קרבנות קענען צו מישט ווערין איין קרבן מיט
דעם אנדערין, עס נאל ווערין אספק היז מן החטאת
יסן האשם נאר אחטאת מיט אשם קענען גיט
צו מישט ווערין, ווארום אשם איז נאר אא"ל.
אונ אחטאת איז קען גיט קקריב אא"ל, אונ
אשם איז אבכר, אונ אחטאת איז נאר אנקבה.
אבכר אחטאת מיט אעולה קענען צו מישט
ווערין, אונ אחטאת מיט שקמים קענען אויך צו
מישט ווערין, אונ אעולה מיט אשם קענען
אויך צו מישט ווערין וועיין בהרעבו: ג' אשם
שנתערב בשלמים אויב אשם מיט שלמים זענען צו
מישט גיוואנין ירעו עד שיסתאבו נאל קען וויא
פיטערין ביו וויא וועלין בעקוקען אפאלער, וועט
קען וויא פאר קויפען אונ קען וועט פאר דיא
געלט קויפען איין אנדער אשם אונ אנדערע
שלמים, רבי שמעון זאגט שניהם ישחטו בצפון קען
נאל ביידע וועט אשם מיט דיא שלמינו שעקמין
אין צפון וי"ט פון מנחם ויאקני כחמור שבהן אונ קען

וויין ווייערע בעל הבית דארף ארויף לייגין
דיא הענט אויף ויין אייגענעם קרבן פאר דער
שחיטה ונעתי"ט קדשים בקדשים מין בשאינו מינו
אבכר אז צוויי קרבנות פון צוויי בעקנשין אדר פון
איין בעקנש זענען צו מישט גיוואנין, אונ וויא
זענען גיט פון איין מין, עס איז צו מישט גיוואנין
אעולה מיט אחטאת, אונ קען ווייט גיט וועלכע
בהמה איז דיא עולה אונ וועלכע בהמה איז דער
חטאת ירעו עד שיסתאבו ויפסיד נאל קען ויפסיד
ביו וי וועלין בעקוקען אפאלער אונ קען נאל וי
פאר קויפען וויא בדמי היפה שבהן כמין זה אויב דיא
צוויי בהמות זענען גיט גלייך ווערט גיווען, נאר
איינע איז ווערט גיווען הונדערט גילדן אונ
איינע איז ווערט גיווען פופציג גילדן, נאל ער
קויפען פאר דיא געלט פון דיא בעקערע בהמה
נפאר דיא הונדערט גילדן אעולה ויבדמי היפה
שבהן כמין זה אונ פאר די געלט פון די בעקערע
בהמה נפאר די הונדערט גילדן נאל ער קויפט
אחטאת, ווייל קען ווייט גיט די בעקערע בהמה
וואס ויא איז גיווען אעולה צו אחטאת ויפסיד
המותר מביתו אונ די איבעריגע פופציג גילדן נאל
ער שארין האבען פון ויין אייגענע געלט ונתערבו
בכור ובמעשר אויב אעולה אדער שלמים זענען
צו מישט גיוואנין מיט אבכור אדר מיט אבכור
וואס ויא איז בעשר ירעו עד שיסתאבו נאל קען וויא
פיטערין ביו וי וועלין בעקוקען אפאלער, אונ
קען נאל בעקען געלט אזוי פיל וויא די בעקערע
בהמה פון וויא איז ווערט, אונ קען נאל זאגן
די בהמה וועלכע ויא איז דער קרבן נאל ויא ויין
אויפקעמאקשט אויף די געלט, ווערט די בהמה

נאל עסין ריא פלייש פון ביידע ופון אלשם אונ
פון די שלמים) ווי דער קרנן וואס איז הייליגער
וויא דער אלשם) מען זאל וויא עסין אין הויף פון
בית המקדש, און גאר פהנים זכרים, און גאר
איין טאג מיט אנאכט אפוי זיה האבן די חכמים
גיזאנט צו רבי שמעון איז מביאן קרשים לבית הפסול
מען טאר נישט מאכין קרשים אלזין פסול ווערין.
ווארום שלמים מעג מען עסין? עטייא טאג מיט
איין נאכט, און נישט גאר פהנים זכרים, גאר
ליום און ישראלים זכרים און נקבות קעגן אויף
עסין און אז דו זאגסט מען זאל גאר עסין ריא
שלמים אזוי וויא אלשם, איין טאג מיט איין
נאכט און גאר פהנים זכרים, שאסער נועט
בלייבן פון ריא פלייש ביז דעם אנדערן טאג
אין דער פריא, וועלן וויא שוין פסול ווערין
דריבער איז בעסער מען זאל ווארמין ביז וויא
וועלן בעקומען אפעלעך, און מען נועט וויא
פאר קויפען, און פאר ריא געלט נועט מען
קויפען איין אנדער אלשם און אנדערע שלמים
נעטערבן חסידות בחסידות אויב שטיקער קרננות
זענען צו מישט גינארין קרש, קרשים קרשים קרשים
שטיקער פלייש פון אחסאות און שטיקער פלייש
פון שלמים זענען צו מישט גינארין, מען טאר
קעגנט נישט וועלכע שטיק פלייש איז פון אחסאות
און וועלכע שטיק פלייש איז פון שלמים האגאזין
זייס איד גנאגליש זענן וואס אדער שטיקער פלייש
פון אקרנן הורה וואס ער ווערט גינעסין איין
טאג מיט אנאכט זענען צו מישט גינארין מיט
ריא שטיקער פלייש פון אקרנן שלמים וואס ער

END

דודאי חד מהך זון דהיתרף הוא ונתנה הקרבה זו ליקרב
מסוס ההוא דהיתר וזו מסוס ההוא דספק ליסור
ליכא למתלייה בלוחו שקרב תחלה קודם שנמך אכל
אחד אחד שמה לא נתנה הקרבה זו ליקרב אפי' לר"ל
למחא האי דלויסורא הוא :
חזין מאחד מהן . חזין
מוזג אחד . הכי מפרש לה
במראה דכחד גירלד מודה
ר"ל דלא נתנה הקרבה זו
ליקרב כדלמחן : ו אם יש
בו מראה דב כשר . וה"מ
כשנפלו המים לתוך דם
דמסוס אכל אס נפל דם
דמסוס : נתערב ביין . שזהו אדום : רואין אותו כאילו
הוא מים . ואם היה דם זה
יכר בלוחו המים כשר : ברם כהמה . על חולין : רואין אותו . דם של חולין כאלו הוא מים . ואם
היה מראה אדמומית של דם הכשר ניכר כהם כשר ואף על פי שהדם הססול מרובה וגלוי הרבה :

דחמקא אורס . אורס הוא אי אורס מעלה על המזבח אכל אורס
מעלה לשם עלים . אכל מידי אחריו שמתנו לאורס דנסיק
מסיפא דקרא קמא לא . ור"ל מוקי למשטוי דלוחו כ"ל לשני
ככש כ"ל ורכין תרתי ש"מ . פתוי"ט : [נ] במים כ"ל . אפי'
דכש מידו דלא אסרי לשם עלים ולשם מים אלא כמידי דסקרבה .
כ"ל אכל חולין גמורין שרי לכ"ע
לשם עלים ולשם מים וכן דם
פסולין והתמיות . חוס' :
(יב) וסיני כשנפל מתוך כלי
קטן שאינו מוציא אלא טפה
טפה : [ד] מראה כ"ל . לאו
באדמומיות מעט מתכשר אלא
מראית דם גמור קאמר כ"ל .

של קדשים אכל אס נפל דם של קדשים לתוך המים אמרין קמא קמא כמיל
דמסוס : נתערב ביין . שזהו אדום : רואין אותו כאילו הוא מים . ואם היה דם זה
יכר בלוחו המים כשר : ברם כהמה . על חולין : רואין אותו . דם של חולין כאלו הוא מים . ואם
היה מראה אדמומית של דם הכשר ניכר כהם כשר ואף על פי שהדם הססול מרובה וגלוי הרבה :

אק"ל פון אקרבן וואס איז פסול איז אריין
געמישט גינארין צווישען געמליכע קעפ פשעה
אונ קען דער קענט נים וועלכער קאפ איז דער
פסולער אדער אפוס פון אקרבן וואס איז פסול
איז אריין געמישט גינארין צווישען געמליכע
פוס פשעה אונ קען דער קענט נים וועלכער פוס
איז דער פסולער . רבי אליעזר זאגט אס קרב ראש
אדער פון אויב אפון וואס האט נים גיוואקסט פון
דעם צו מישונג וואס דיא קעפ זענען צו מישט
גינארין האט גינאקטן איין קאפ פון די צומישטע
קעפ אונ האט איר שוין מקריב גיווען אויף דעם
מזבח קריב די הראשון קען שוין מקריב זיין
אלע קעפ דיא צומישטע . ווארום מיר זאגן דיא
פסולה קעפ האט קען שוין מקריב גיווען אונ
דיא קעפ וואס זענען געבליבען זענען דיא פשעה
גרע ש"י אדער פון אדער דער פון וואס האט נים
גיוואקסט פון דעם צו מישונג וואס די פוס זענען
צו מישט גינארין האט מקריב גיווען איין פוס
פון דיא צו מישטע פוס . קריב די הקדשים קען קען
שוין מקריב זיין אלע פוס דיא צו מישטע . ווארום
מיר זאגן דיא פסולה פוס האט קען שוין מקריב
גיווען . אונ דיא פוס וואס זענען געבליבען זענען
דיא פשעה . וואו אז קען איז מקריב דיא קעפ
אדער די פוס זאל קען זיין מקריב זיין צו צוויי
מיט איין קאהל . צוויי קעפ מיט איין קאהל .
אדער צוויי פוס מיט איין קאהל . איז דאך איין
קאפ אדער איין פוס גענוים פשר . צו זאקען קען
קען שוין מקריב זיין דעם אגדערין וואס ער
איז אפסק אויף . אדער איין קאפ אליין אדער
איין פוס אליין קאר קען נים מקריב זיין . קאקער
איז דאס דער וואס איז פסול ודקמים אפוס אונ
דיא חקמים זאגן אפי' קרב כולם אפי' דער
פון וואס האט נים געוואקסט פון דעם צו מישונג
האט ער שוין מקריב גיווען אלע קעפ אונ אלע

פוס חזין פאחד פון נאר איין פאר וווייז קעפ
אדער צוויי פוס זענען נאך געבליבען . קאר
קען זיין נים מקריב זיין אויף דעם מזבח . נאר
זאגן בית השלשה קען זאל זיין פאר גרענען ווא
קען פאר ברענט אלע פלייש וואס ווערין פסול :
ו דם שפירצט בנים אויב וואקער איז אריין גינאקטן
גינארין איז בלוט פון אקרבן אס יש בו פארה דם
בשר אויב דער קאלער איז בלוט . קען קען
שפירצט דיא בלוט אויף דעם מזבח ואקער אז
דיא בלוט איז אריין גינאקטן גינארען איין וואקער .
אפי' דער קאלער איז בלוט . קאר קען אויף
נים שפירצט אויף דעם מזבח ווערין בהרעבו
החשב בן אויב וויין איז אריין גינאקטן גינארין
איין בלוט פון אקרבן . ווייל דיא וויין איז רויט
אונ דיא בלוט איז רויט . דערקענט קען נים צו
דאס האט אקאלער פון בלוט אדער אקאלער
פון וויין רואין אותו כאילו הוא פוס זענען קען דיא
וויין גלייך וויא זיא וואלט גיווען וואקער . אונ
אויב עס וואלט אריין גינאקטן גינארין אזוי פיל
וואקער וויא פיל דיא וויין איז . איין אזוי פיל
בלוט פון קרבן . וואלט גיווען דער קאלער בלוט .
איז דיא בלוט פשר צו שפירצט אויף דעם מזבח .
אונ אויב עס וואלט נים גיווען דער קאלער בלוט
קאר קען דאס נים שפירצט אויף דעם מזבח
נתערב בדם בהמה או בדם חיה אויב דיא בלוט פון
אבהמה וואס איז חולין אדער דיא בלוט פון
אחיה איז אריין גינאקטן גינארין איין דיא בלוט
פון קרבן רואין אותו כאילו הוא פוס זענען קען דיא
בלוט פון חולין אדער דיא בלוט פון דיא חיה
גלייך וויא זיא וואלט גיווען וואקער . אונ אויב
עס וואלט אריין גינאקטן גינארין אזוי פיל
וואקער וויא פיל דיא בלוט פון חולין אדער פון
דיא חיה איז . איין אזוי פיל בלוט פון קרבן .
וואלט גיווען דער קאלער בלוט . איז דיא בלוט

תוס' ועתו"ט: [פ] אין דם. ושניס מקר' אחד דרשו. ולקח מדרס הפך ומדרס השפיר הדבר ידוע שדמו של פ' מרובס משל שפיר. רבנן סברי מכלל לטולין שאין מכסלין זה את זה (והכל דמיס דמתני' לא טולין ניהו וזהו מכללין אהדרי) ור"י סבר מכלל למין כמיטו שפיר כול כו' בגמרא: (י) רש"י ומדכריסם למדרג דר"י בקמח קמח כסיל נמי פליג. ועתו"ט: (יד) וה"ס כדס פסוליס דעצמם לנבי מוכח ורש"י (והר"ו) כ' כנון כדס רובע ונרבע או ששפט חוץ כו': (טו) וזה לא נזיר' כדס ממוס הכהמה וכדס החס' משוס דכסהו לא חתי למטעי לאכשורי כענינה. חוס': (טז) דלי פליג לערכיכו ולחנינהו כו' בגמרא כדת"ק משוס כענינהו פליג ר"א כתריוויהו דס"ל דלא נזירין ולמ"ס הר"ב כאן לא סו"ל לפ' כסתלי דנזיר' החק' משוס כעניניהו כו': (יז) כל אשר בו מוס לא חקירכו כס' אמר:

אין דם מבטל דם. דמין כמיטו לרבי יהודה לא בטיל. ואפי' ספה לתוך כלי גדול (יג) אע"פ שאלו היה הדם מים אין הדם הכשר כיכר כהס. אפי"ה כשר לזריקה. ואין הלכה כרבי יהודה: ז נתערב בדם הפסולין. כגון כדס הנשחט לחוץ לזמנו (יד): ישפך לאמה. לאמה האיס העוברת בעזרה ויורדת לנחל קדון. ולא אמרינן רואים אותו כאלו הוא מים ואם דם הכשר ניכר כהס יורק. דגזרינן דלמא חתי לאכשורי דס פסוליס כעניניהו (טו). וכן דס התמית. דמלדורית' דס התמית לא חזי לכשר'. כדכתיב כי נפש כל בשר כדס הוא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר דס שהנשחט יולאת בו מכפרת. ושלין הנפש יולאת בו אינו מכפרת. וגזרינן על דס הנשחט שנתערב עם דס הכסף. דסכר אין דס התמית של כהמה כעניניהו: ר"א מכשיר. לכחל' כדס התמית שנתערב עם דס הכסף. דסכר אין דס התמית של כהמה מלוי להיות רבה על דס הנשחט הלכך אמאי נגזור ה"ל כנתערב דס החולין כדס קדשים דלא גזרינן ביה מידי וכשנתערב כדס פסולין דמלת' דשכיח לא פליג ר"א (טז) ות"ק סבר פעמים שדס התמית רבה על דס הכסף הלכך גזר הכה לא רבה אטו הכה היכא דמיהו היכא דלא נמך הכה ככ"ד אס יתן מתערבת זו אס לאו ונתן מלחי מודה ח"ק דכשר. דגזרה כעלמא היא וכדיעבד כשר. וכי חתי לאמלכו אמרינן ליה לטויכו לאמה משוס נזירה והלכה כחכמים: ח דם תמימים. שמתערבו כדס כעלי מומין: ישפך לאמה. וכנה לא פליג ר"א דעבר נזיריקו משוס לא חקירכו (יז): נתערב כוס בכוסות. כוס דס של כעל מוס בכוסות של דס כשר אין ידוע איזו כוס של דס כעל מוס: ר"א אם קרב א' כוסם כו'. כדריך שחלקו כדכריס ואכרי כעלי מומין

קשר צו שפריצען אויף דעם מןבם רבי יהודה אומר אין דם כפטי דם רבי יהודה ואגם בלוט אין גיט כפטי בלוט. דיא קשרה בלוט פון קרנן ווערסט גיט כפטי אין דיא בלוט פון חולין אונ גיט אין דיא בלוט פון אחיה. נאר אפי"ו דיא בלוט פון חולין אדער דיא בלוט פון אחיה איז פיל קעגער וויא דיא בלוט פון קרנן. פון דעקסנטענין איז דיא בלוט פון קרנן קשר צו שפריצען אויף דעם מןבם: ז נתערב בדם פסולין אויב דיא בלוט נואם איז פסול איז אריין געמישט גיטארין אין קשרה בלוט פון אקרנן ועתו"ט: ישפך לאמה ואל קען די בלוט אריין גיטען אין דעם קנואל וואסער נואם גייט פון דיא עזרה אין דעם טאהל קררון. אונ קען טאר גיט שפריצען דיא בלוט אויף דעם מןבם און צווייא ערצייא בלוטין. דיא ערשטע בלוט נואם גייט ארויס פון האקדו מים אשטראם. דיא שפריצט קען אויף דעם מןבם פון אקרנן. אונ דיא אנדערע בלוט נואם גייט גיט מים אשטראם. נאר דיא בנהמה ציהט ארויס דיא בלוט פון אינגווייניג. דאס הייקט. דס התמית'. די בלוט פון טאר קען גיט שפריצען אויף דעם מןבם פון אקרנן. ואגם דיא קשנה אויב דס התמית איז אריין געמישט גיטארין אין קשרה בלוט פון אקרנן ישפך לאמה ואל קען דיא בלוט אריין גיטען אין דעם קנואל וואסער נואם גייט פון דיא עזרה אין דעם טאהל קררון. אונ קען טאר גיט שפריצען דיא בלוט אויף דעם מןבם רבי אהיזר

מכשיר רבי אליעזר ואגם אויב דם התמצית איז אריין געמישט אין קשרה בלוט פון אקרנן. מעג קען די בלוט שפריצען אויף דעם מןבם. אונ די חכמים ואגם אויב דם התמצית איז אריין געמישט אין קשרה בלוט פון אקרנן אס יא נפד ונמך קשר אויב דער פהן איז גיט גיקוען פרענין דעם דין. אויב מעג קעגן שפריצען דיא בלוט אדער גיין. אונ ער האט געשפריצט דיא בלוט אויף דעם מןבם. איז קשר. אדער אז ער קומט פרענין. אויב ער זאל שפריצען דיא בלוט אדער גיין. ואגם קען אים ער זאל גיט שפריצען דיא בלוט אויף דעם מןבם. נאר ער זאל אריין גיטען דיא בלוט אין דעם קנואל וואסער נואם גייט פון דיא עזרה אין דעם טאהל קררון: ח דם תמימים בדם פליג טיפין אויב עס איז אריין גיטארין גיטארין בלוט פון אקרנן נואם האט אפגעלער אין דיא בלוט פון אקרנן קרנן נואם האט גיין פעדער ישפך לאמה ואל קען דיא בלוט אריין גיטען אין דעם קנואל וואסער נואם גייט פון דיא עזרה אין דעם טאהל קררון כוס בכוסות עס איז גישטאנען עמליכע בליס קשרה בלוט. אונ אפלי בלוט פון אקרנן נואם האט אפגעלער. אונ קען ווייט גיט וועלכע בלוט איז דיא פסולת רבי אליעזר אומר אס קרב פוט אחר רבי אליעזר ואגם אויב אכנה האט גיט גי- נואסט אז איין בלי בלוט איז פסול. ער האט גימינגט אלע בלוט ונענען קשר. אונ ער האט גיטען איין בלי בלוט אונ האט געשפריצט אויף דעם מןבם קרניו פי פסולות פונג קען שוין

כך נמלקו כבוסות וכדפרשינא לטל. וזריכא לאפלוני כתריויהו דאי אשמועי' כדכריס. כהא קאמרי רבי אליעזר יקרבנו משום דלחטבנא כסרתן כהכר דהייט זריקת דמן שהיא עיקר כסרה. אבל גבי כוס כבוסות דעיקר כסר' בקלקול אחיה לא. זריכא (יה): ה' הנתנין למטה. מחוט הסקילה כגון דס עולה ואשם ושלמים וכדור ופסח ומעשר: שנתערבו. כדס חטאת שהוא ניתן למטה: רא"א יתן למעלה. מתנות חטאת ואש"פ שדס וחבמים אומרים אפילו קרבו כולם חוץ מאחד מהן ישפך דאמה: ה' הנתנין למטה שנתערבו בנתנין למעלה ר' אליעזר אומר יתן למעלה ורואה אני את התחתונים למעלה באלו הן מים. ויחזור ויתן למטה. וחב"א ישפכו לאמה ואם לא נמלך ונתן בשר: י' הנתנין מתנה אחת שנתערבו בנתנין מתנה אחת ינתנו מתנה אחת. מתן ארבע במתן ארבע. ינתנו במתן ד'.

חטאת ולהחלת מתנות עולה: ישפכו דאמה. דלית להו רואם: ואם לא נמלך ונתן בשר. דהא ניתן ממנו למעלה (יט) ואין הלכה כר"א: י' הנתנין במתנה אחת. כנמ' מפרש כגון כוס (כ) דס זכור שנתערב בכוס דס מעשר: ינתנו מתנה אחת. מכל כוס וכוס יתן מתנה אחת מכוס זה. ומתנה אחת מכוס זה: מתן ד' במתן ד'. כגון דס עולה כדס שלמים או כדס אשם ששניהם טעונות כ' מתנות שהן ארבע ושניהם תחתונים:

שפריצתן אצל בלית אויף דעם מןבם. אויף דעם מןבם. נים אונקער דעם רויטין פאדים אונג נים איבער דעם רויטין פאדים ואם יא נקבד נחת דער אונג אויב דער פלדן איז נים ניקוקען פריענן דעם דין וואס ער זאל קאנן מיט דיא בלוט אונג ער האט געשפריצט דיא בלוט אויף דעם מןבם. איבער דעם רויטין פאדים אונג אונקער דעם רויטין פאדים. איז בלש: י' הנתנין מתנה אחת שנתערבו בנתנין במתנה אחת אפלי בלוט פון אזוי אקרבן וואס מען שפריצט פון וויא נאר איין מאהל אויף דעם מןבם. דהיינו דיא בלוט פון אקבור. איז צו מישט גינארין מיט נאך אפלי בלוט פון אזוי אקרבן וואס פון זיי שפריצט מען אויף נאר איין מאהל אויף דעם מןבם. דהיינו דיא בלוט פון מעשר בהמה. אונג דיא צווייא בלית בלוט שפריצט. מען ווייס נים וועלכע איז פון אקבור אונג וועלכע איז פון מעשר בהמה יתנו במתנה אחת זאל מען איין שפריצט מאהל אויף דעם מןבם פון דיא בלי אונג איין שפריצט מאהל אויף דעם מןבם פון דיא אנדערע בלי פון ארבע בשמן ארבע אויב עס זענען גישטאנען צווייא בלית בלוט פון צווייערלייא קרבנות. איין בלי בלוט איז פון אעולה. אונג זען דארף שפריצט פון איר אויף דעם מןבם צוויי ווינקלען וואס זייא פאר נעמען אלע פיר ווענט ודחיינו דעם ווינקל דרום אונג מןבם אונג דעם ווינקל צפון אונג מערב אונג דיא אנדערע בלי בלוט איז פון אשם. אונג פון איר דארף מען אויף אזוי שפריצט אויף דעם מןבם אויף צוויי ווינקלען וואס זיי פארנעמען אלע פיר ווענט. אונג מען ווייס נים וועלכע בלוט איז פון דעם אשם יתנו בשמן ארבע זאל מען שפריצט פון איין בלי. אויף צווייא ווינקלען וואס זייא פארנעמען אלע פיר ווענט. אונג אזוי זאל מען שפריצט פון דיא אנדערע בלי.

(יה) ולי אחמר כהא כהא קאמרי רבנן אבל כהא אחמר מודו לר"א גמ': (יט) ומסיים כדרייתא דיהור ויתן למטה עתו"ט: (כ) דס"ל אין בילה ולכך איז אפשר לפרש מתני' ככלול דלמא מהאי יתיב ומאחי לא יתיב וכי פליגי כבוסות וקאי גס אחתני' ו' פ"ע ועתו"ט:

נארום מיר זאגן דיא פסוקה בלוט איז שוין געשפריצט גינארין אונג דיא בלוט זענען אלע בלש ויחבמים אויפריס אונג דיא חבמים זאגן אפלי קרבו בלית חוץ מאחר מהן ישפך דאמה אפילו מען האט נים געוואקט פון דעם צומישונג ביז מען האט שוין געשפריצט אלע בלוטין פון אלע בלית. נאר איין בלי בלוט איז נאך געבליבען. זאל מען דיא בלוט נים שפריצט אויף דעם מןבם נאר מען זאל אריין גיסען אין דעם קוואל וואקער וואס גייט פון דיא עזרה אין דעם מאהל קדרון: מ' הנתנין במתנה אחת שנתערבו בנתנין במתנה אחת אונג צו מישט גינארין די בלוט פון דעם קרבן עולה וואס מען דארף שפריצט אויף דעם מןבם אונקער דעם רויטין פאדים מיט דיא בלוט פון דעם קרבן חטאת וואס מען דארף שפריצט אויף דעם מןבם איבער דעם רויטין פאדים ועיין פרק ב' משנה א' דיא בלוט פון אעולה איז צו מישט גינארין מיט די בלוט פון אשם רבי אליעזר אומר יתנו במתנה אחת זאל מען שפריצט אויף דעם מןבם שפריצט די צו מישטע בלוט אויף דעם מןבם איבער דעם רויטין פאדים וואס איז אשם באיז הו מים אונג מיר זען דיא בלוט וואס דארפן געשפריצט ווערין אויף דעם מןבם אונקער דעם רויטין פאדים וואס זייא זענען געשפריצט גינארין איבער דעם רויטין פאדים גלייך וויא זייא וואקטין גינען וואקער ויחיי ויחיי ויסה דער נאך זאל ער נעמען דיא וועלכע צו מישטע בלוט אונג זאל פון זייא שפריצט אויף דעם מןבם אונקער דעם רויטין פאדים ויחבמים אויפריס אונג דיא חבמים זאגן אפלי קרבו בלית חוץ מאחר מהן ישפך דאמה אפילו מען האט נים געוואקט פון דעם צומישונג ביז מען האט שוין געשפריצט אלע בלוטין פון אלע בלית. נאר איין בלי בלוט איז נאך געבליבען. זאל מען דיא בלוט נים שפריצט אויף דעם מןבם נאר מען זאל אריין גיסען אין דעם קוואל וואקער וואס גייט פון דיא עזרה אין דעם מאהל קדרון: מ' הנתנין במתנה אחת שנתערבו בנתנין במתנה אחת אונג צו מישט גינארין די בלוט פון דעם קרבן עולה וואס מען דארף שפריצט אויף דעם מןבם אונקער דעם רויטין פאדים מיט דיא בלוט פון דעם קרבן חטאת וואס מען דארף שפריצט אויף דעם מןבם איבער דעם רויטין פאדים ועיין פרק ב' משנה א' דיא בלוט פון אעולה איז צו מישט גינארין מיט די בלוט פון אשם רבי אליעזר אומר יתנו במתנה אחת זאל מען שפריצט אויף דעם מןבם שפריצט די צו מישטע בלוט אויף דעם מןבם איבער דעם רויטין פאדים וואס איז אשם באיז הו מים אונג מיר זען דיא בלוט וואס דארפן געשפריצט ווערין אויף דעם מןבם אונקער דעם רויטין פאדים וואס זייא זענען געשפריצט גינארין איבער דעם רויטין פאדים גלייך וויא זייא וואקטין גינען וואקער ויחיי ויחיי ויסה דער נאך זאל ער נעמען דיא וועלכע צו מישטע בלוט אונג זאל פון זייא שפריצט אויף דעם מןבם אונקער דעם רויטין פאדים ויחבמים אויפריס אונג דיא חבמים זאגן אפלי קרבו בלית חוץ מאחר מהן ישפך דאמה אפילו מען האט נים געוואקט פון דעם צומישונג ביז מען האט שוין געשפריצט אלע בלוטין פון אלע בלית.

ואסור לשנות את חלו מפני הכשרן של חלו ור"א דסבר אמרין רוחן לא פליג הכא דהכי לעבד נתיב לחן והדר לפני כסם שמונה להקדים עליונים לתחתונים. כך מזה להקדים פנימי לחיצוני דפנימי חשוב. ונתיב כפנים והדר נתיב בחוץ כיון דליכא חזקת ואשם שאם נתערב דמם בדמים הפנימים. לא מלי למימר יתן כפנים ואח"כ יתן בחוץ משום דמפסלי חילונים. לא פסיקא ליה. וא"ת לפסלנו לחילונים כדי להכשיר פנימי' למפסלניהו בידים לא קאמר ר"א ונוטב להמתין

אחר ואפי"ן דכל חגרע נמי כ"י טוב שלא חגרע המלות חו': [מן] כשר. וכגון דיהיב דמי הפנימיות בחוץ לשם מוס' דא"ל היקר חור ונתן כפנים. וסלא ככר נתקפר וכה"ג מיירי כמפ"ל בפנים ונתן בחוץ שהכנים דמים החילונים לשם מוס'. חו' ופשוט"ק דכן צריך נמי לפרש לשל כמ"ע: [ט] פוסק כ"י. פליגי בלשונא

נתן בחוץ וחזר ונתן בפנים [מן] כשר. כפנים וחזר ונתן בחוץ ר' עקיבא [ט] פוסק. וחכמים מכשירין, שהיה רבי עקיבא אומר כל הרמים שנכנסו לכפר בהיכל פסולין. וחכ"א חטאת בלכר. ר' אליעזר אומר אף האשם. שנאמר בחטאת ובאשם: יב חטאת שקיבל רמה בשני כוסות. יצא אחר מהן לחוץ. הפנימי כשר. נכנס א' מהן לפנים ר"י הגלילי מכשיר בחיצון וחכמים פוסלין. אמר רבי יוסי הגלילי מה אם במקום שהמחשבה פוסלת בחוץ. לא עשה את המשוואר כיוצא. אשר יוכל וכו' והלכה

כחכמים: יב יצא אחר מהן לחוץ. חוץ לעזרה: הפנימי כשר. נתן ממנו מתחתיו והקרבן כשר: וחכמים פוסלים. דכתיב אשר יוכל מדמה ואפי' מקלת דמה פסול. מדלא כתיב את דמה: ומה אם במקום שהמחשבה פוסלת בחוץ. כלימר ומה חוץ שהוא מקום שהמחשבה פוסלת בו שם חשב נשמיטה על מנת לזרוק דמה לחוץ פסולה: לא עשה. אלל מולא מקלת דמה לחוץ: את המשוואר. כפנים: כיוצא. כדאמריהו הגמיי כשר: פסולה: לא עשה.

קען ריא בלוט אריין גיסקען אין רעם קוואל וואסער וואס גייט פון רי ענדה אין רעם מאהל קררן נחן בחיץ וחר ונתן בפנים כשר אויב אפהן האט גיט גיפריצט דעם דין וויא ער זאל מאהן מיט ריא צו מישקע בלוט נאר ער האט געשפריצט פון ריא צו מישקע בלוט אויף רעם אויף-ווייניגסטין מןבם. רער נאך האט ער געשפריצט פון ריא צו מישקע בלוט אינגווייניג אין היכל. איז פאר בפנים וחר ונתן בחיץ אויב ער האט געשפריצט פון ריא צו מישקע בלוט אינגווייניג אין היכל. רער נאך האט ער געשפריצט פון רי צו מישקע בלוט אויף רעם אויסקווייניגסטען מןבם רבי עקיבא פוסק רבי עקיבא זאגט עס איז פסול וחקמים פקשדים און ריא חכמים זאגן עס איז פאר שתייה רבי עקיבא אומר ווארום רבי עקיבא האט גיזאגט פי הדמים שנכנסו לכפר בהיכל אלע בלוט נואם קען דארף שפריצען אויף רעם אויף-ווייניגסטין מןבם און זייא זענען אריין גיבראכט גינארין אין היכל פסול איז ריא בלוט פסול גינארין און קען מאר זייא שוין גיט שפריצען אויף רעם אויסקווייניגסטין מןבם וחקמים אומרים חטאת בלכר און ריא חכמים זאגן נאר ריא בלוט פון אחטאת נואם קען דארף שפריצען אויף רעם אויסקווייניגסטין מןבם אויב זייא זענען אריין גיבראכט גינארין אין היכל זענען זייא פסול גינארין. אבער אנדערע קרבנות נואם קען דארף שפריצען ויער בלוט אויף רעם אויף-ווייניגסטין מןבם. אויב זייער בלוט איז אריין גיבראכט גינארין אינגווייניג אין היכל. איז ריא בלוט גיט פסול גינארין רבי אליעזר אומר אף האשם רבי אליעזר זאגט אויב ריא בלוט פון אשם

איו אריין גיבראכט גינארין אין היכל. זייא אויף פסול גינארין שפריצט פארשם נוארום עס שקייט אין ריא הורה אזוי ווי אחטאת אזוי ווי אשם. זענען ביינען גליון: יב חטאת שקבל דמה בשני כוסות אויב ער האט צו גינאקען ריא בלוט פון אחטאת אין צוויי בליס יצא אחר פון לחיץ און איין בלי בלוט איז ארויט גיבראכט גינארין פון ריא ענדה. איז נואם פסול גינארין הפנימי כשר ריא בלי בלוט נואם איז געבליבען אין ריא ענדה איז קשר. און קען שפריצט פון איר אויף רעם מןבם. און רער קרבן איז פאר נכנס אחר פון לחיץ אויב איין בלי בלוט איז אריין גיבראכט גינארין אין היכל. און איין בלי בלוט איז געבליבען אין ריא ענדה רבי יוסי הגלילי פקשיר בחיצון רבי יוסי הגלילי זאגט ריא בלי בלוט נואם איז געבליבען אויסקווייניג אין ריא ענדה איז פאר וחקמים פוסלין און ריא חכמים זאגן ריא בלי בלוט נואם איז געבליבען אויסקווייניג אין ריא ענדה איז פסול אפר רבי יוסי הגלילי האט רבי יוסי הגלילי גיזאגט פה אם בקבום שהמחשבה פוסלת בוצץ מאדאף אויסקער ריא ענדה. נואם ריאם איז אזוי אא"רש וואס ריא מחשבה מאכט פסול רעם קרבן. אויב קען מראכט ווען קען שעכט רעם קרבן קען זאל שפריצען ריא בלוט אויסקער ריא ענדה. ווערט רער קרבן פסול. פון רעסוועגין אויב אפלי מיט בלוט פון אחטאת איז ארויט גיבראכט גינארין אויסקער ריא ענדה. יא עשה את המשואר גיזאג האט קען גיט גימאכט ריא געבליבענע בלוט נואם איז געבליבען אין ריא ענדה זאל זיין וויא ריא בלוט נואם איז ארויט גיבראכט גינארין אויסקער ריא ענדה. נאר ריא בלוט נואם

מקום שאין המחשבה פוסלת בפנים. כל' היכל שהוא מקום שאין מחשבה פוסלת בו שטח ע"מ ליתן את הניחוי' בחוץ בפנים כשר אינו דין וכו' ואין הלכה כר"י הגלילי ודוקא כדס הוא. דלמרינן דאף יאל חוץ לעזרה או כנסם בפני' להזות ממנו כהיכל נפסל. אבל כשר קדשים נהי דאס יאל לחוץ נפסל ואסור באכילה. דכתיב וכשר כשרה מרפה. כשר שאל חוץ למחצתו דהיינו קדשי קדשים חוץ לעזרה וקדשים קלים מחוץ לעזר נעשה כאלו הוא כשר כשרה והרי היא מרפה ולא חאלכו. מ"מ אס נכנסם לפנים אל חוץ ההיכל לא נפסל כשכיל כן ומוחר באכילה. דלמרי קרא אשר יוכא מדמה לא תחלל מדמה ולא מכשרה: עד שיכפר. כהיכל: ר"י אומר וכו'. והלכה כר' יהודה: ואין הציץ מרצה על היוצא. ואט"נ ופסולים שגלו לא ירדו ארצוי מיהא לא מרלו דכתיב בליץ וכאלו אהרן את עון הקדשים. וכפ' אמור כתיב כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וכו' וזומאחו עליו מה קדשים האמורים להלן בטומא' הכל מדבר אף עון קדשים האמורים בליץ בטומא' הכתוב מדבר:

מקום שאין המחשבה פוסלת בפנים. אינו דין שלא נעשה את המשוואר כנכנס. נכנס לכפר אע"פ שלא ביפר פסול ד"ר אליעזר. ר' שמעון אומר עד שיכפר ר' יהודה אומר אם (נמ' ל"ג הכנים) [ו] בשונג בשר. כל הדמים הפסולים שניתנו ע"ג המזבח לא הרצה הציץ אלא על הטמא שהציץ מרצה על הטמא ואינו מרצה על היוצא:

אויסער דיא עזרה איז פסול. אונ דיא בלוט וואס אין דיא עזרה איז קשר קים שאין הפחשבה פוסלת בפנים דער ארמ וואס דיא מחשבה מאכט גיט פסול דעם קרבן. אויב קען קראכט ווען קען שעקט דעם קרבן קען זאל שפריצען אין היקר ודיא בלוט וואס קען דארף שפריצען אין דיא עזרה. ווערט גיט פסול דער קרבן אינו דין איז דען גיט געוויס או דער דין דארף ויין. אויב אפלי גיט בלוט פון אהטאט איז אריין גיטראגין גיטראגין אינווייניג אין היכל שלא נעשה את הכשוואר כנכנס קען זאל גיט מאכין דיא געקליבענע בלוט ווואס איז געקליבען אין דיא עזרה וויא דיא בלוט וואס איז אריין גיטראגין גיטראגין אין היכל. נאר דיא בלוט וואס אין היקר איז פסול אונ די בלוט וואס אין דיא עזרה איז קשר נכנס כשר אויב קען האט דיא בלוט וואס קען דארף שפריצען אין דיא עזרה אויף דעם אויסקווייניגסטין מןבא אריין גיטראגין אין היכל קען זאל שפריצען פון ויאי אין היכל אף זי שי שאל נפר אפילו קען האט נאך גיט געשפריצט פסול איז שוין דיא בלוט פסול דברי רבי אליעזר אזוי נאגט רבי אליעזר דבי שמעון אומר עד שיכפר רבי שמעון נאגט די בלוט ווערט אנדערש גיט פסול סיידין קען האט שוין

וישלי

במרא ובחיים דף פיה ע"א

הלכה ה' כלה כלי החיטון דהוד ומלכות דנריאה במובן
ת"ר בלי קודש שניקבו אין מתיבין אותן ואין מתיבין לתוכן אבר. שטחין למדות מטקנות נפגמו אין מתקנין אותן. סבין שנפגמו אין משחיוין פנימית. ונסתם הנקב: ואין מתיבין לתוכן אבר. לסתם הנקב וכולהו משום דמחוי כענין' ולאו אורח ארעא: גפגמו. פנימית גדולה שחיקון מנו רבנן די רבנן האגין גילערוגט כלי קולש שניקבו אויב אהייליגע גלי פון בית המקדש איז גילעקערט גיטראגין אין פתיבין אותם נאל קען זיא גיט שמעלצין אויסקווייניג בייא דעם פייער דאם לעכיל נאל זיך פאר מאכין ואין פתיבין זומא אבר אונ קען קאר גיט אריין שמעלצין אינווייניג בלייא

דעם

8

12

(ח"ב)

(חק לישראל ע"ט)

השחחה ניכר : סבין מטרפת . שהיתה רכה ליפנס פנימות דקות חמיר ומטרפ' את הקדשים : אין עושין אותן מעשה בחם . לאורכן כמין יריעה ולעשותן אחרי כן לבוש חסור נחמט חלל כמין מלבוש אורגין אותן צכליהם : אהל . מין כיכוס היא שמעביר את הניטול וכן נחר : הא במים מבכסין . נחמיה כיון דעממא משום דמיחוי כעני' הוא מה לי נחר מה לי מים הרי נתנגלו וכבסן כל שכן דכי לא מחמד להו שפיר גריעי טפי : הונעו למי' .
כלומר אם היה גיעול מעט ולא הוזהרו חלל לכבוס מים מכבסין אותן אף בנחר ואהל :
הונעו לנחר ואהל . שנתגעלו גיעול רב שהגיעו ליוקא לכבוס נחר ואהל חו לא מתקן להו כלל : אף במים . לאו רבוחא הוא חלל למימרא דנחר ואהל דנקט להו לענין כיכוס נקט דהיכא דאסור חסור לגמרי ודיכא דשרי שרי לגמרי חלל לענין גיעול נקט ליה וה"ל נתגעלו אין מכבסין אותן כלל אם הוזהרו לנחר ואהל . נראה בעיני דה"ל : שוליו ביצר היה מביא וכו' . דברמיונים נאמרו שלשה דברים : שלא פתחו פיהם . דרך רימונים כששהיו בחלל אחר גמר גיעול מתפתחין מחליהן בדרך שטחי' קליפי אגוזים ההיוניות : וכמין קונאות . כוונת' עשוין כמין חיק של נחמט שטחין בסוף בית יד הרומח שקורין אריסטלי"ל ל' ומשקל קיט דשכי כבוס והתינוקות חולק אותן ביאשי כובעי נגרי' שטחין אותן למלחמתן שקורין הילמ"ש : קנסות שבראשי תינוקות . לשון וקסא דנחמט על רישיה :

דעם שששערב . נאר מען קויפט אנניעם מעקער גשפטה אין מחירין אותה אויב רער קלינג האט זיך ארויסגענומען פון שטיהל . זאל מען גיט צוריק אריין זעצין אין דעם שטיהל . אבא שאול נאנט סבין מטרפת היתה במקדש אין בית המקדש איז גיווען אקעסער צום שעקטין . און ווייל דער שארף פון מעקער איז גיווען גאנץ דין און ווייך . וויא מען פלעגט נאר אנהייבן שעקטין מיט אים . פלעגט זיך באלר סאכין . קליינע שששערקליך און ריא קרקנות פלעגין מרפה ווערין נקט עליה כהנים ונגזיה האבין רי פהנים געקלערט וואס מען זאל מאהן מיט דעם מעקער . אנדערע האבין גיוואנט מען זאל אים אלע מאהל שארפין און שעקטין מיט אים . אנדערע האבין גיוואנט מען זאל אים געהאלטן . האט מען געציילט ריא מענטשין . און די וואס האבין גיוואנט מען זאל געהאלטן זענען גיווען מער . האט מען אים געהאלטן מיט רבנן דיא רבנן האבין גילערונט גנדי בהונת אין עושין אותן פשטה פתס רי קליידער פון דיא פהנים האט מען גענועקט שטיקערניו און צו ואמען גענייט מיט אנאדיר אלא פשטה אירג נאר עם איז געווענט גיווארין אנאנצע קלייד שגאמר ווארום עם שטייט אין פסוק פשטה אירג עם זאל ויין נאר געווענט נחגשי אויב רי כלים זענען פארמאוסקת וברודיקן גיווארין אין מכבסין יא בנחר ויא באהל זאל מען ווי גיט וואשין גיט מיט נחר און גיט מיט אהל ונקר און אהל דאס איז אנעלכע ויין . פלעגט דיא נקרא הא גיט מכבסין אבער מיט וואסער אלץ אן ויין מעג מען וואשין . פאר וואס . עם נעמט דאך נאך מאוסקת ויין אפר אפי חכי

קאסר האט אפי' גיוואנט אזוי מיינט דיא נקרא הינען גיט אויב ריא קליידער . זענען נאר אפיסול פארמאוסקת . אז מיט אפיסול וואסער אלץ אן ויין וועלן ויין אויך ביין ווערין מכבסין אותו בנחר ואהל מעג מען ויין מיט ויין אויך וואשין הינט נחר ואהל אבער אז די קליידער זענען אזוי ברודיק אז מען מוז ויין וואשין מיט ויין אף גיט אין מכבסין נאר מען גיט וואשין אפילו מיט וואסער אלץ אן אויך גיט גיט אפרים אין מכבסין אותו די מעקער אקערע זאגן מען האט נאר גיט געוואשין דיא קליידער פון די פהנים . נאר ווען ויין זענען ברודיק . לייגט מען ויין אנוועק און מען מאכט גיט שאז גיט געט בסקס עשירות ווא עם איז רייקגייט . דאך מען גיט פירען מיט ארעמקייט מיט רבנן דיא רבנן האבין גילערונט מיט כולו של תבלת היה דער מעקער וואס רער פהן גרוד איז גיווען אנגעקליידט . איז ער גיווען אין גאנצין פון תבלת שגאמר ווארום עם שטייט אין פסוק ונעש את כלי האפוד כלי תבלת ער האט געמאכט רעם מעיל פון אפור אין גאנצין פון תבלת שילי ביצר ווי אזוי איז געמאכט גיווארין אונקען רער וויס פון מעיל פביא תבלת ווארנפן וחולצת שני שוידים ער נעמט אפאדים וזבלת מיט אפאדים ארנאן מיט אפאדים חולצת שני . און ער פלעקט ויין צו ואמען . עם זאל ווערין אשגירול ועושה אותן כמין רבונים שלא פתחו פיהם אפי' ער מאכט פון רעם שגירול אזוי ווי מילגרויקען וואס האבין נאך גיט געפונט ויערע מיילער וקטין קונאות שי קנסות שבראשי תינוקות און מען מאכט פון דעם שגירול אזוי ווי מילגערניגע קנעפ וואס זענען אויף די היטלען פון די קליינע קינדער ויפאז יב

במחלוקת כחן כך מחלוקת
במחלוקת נגעים :
פר"ח דתלה הלי כהלי דמשום
דמשיל כחן לנפול על לשון הרע
וכן נגעי כחין על לשון הרע
כדלמרי פרק יש בערכין (ד טו):
שבעים ושנים. לא פליג התנא
למחניחין דשטות (דף
(כ) דתנן שנים שהן ארבע דהתם
מיידי כנגעים לנפול והכל מיידי
ככל מני נגעים ירקרק ודלמדס
ופחוכים ויש להוסיף עוד נגעי כחין ונגעי כנדים :

וגין ובהם ע"כ ענבלין ותולה בהם ל"ו בצד
זה ול"ו בצד זה ר' דוסא אומר משום ר' יהודה
ל"ו היו י"ח מצד זה וי"ח מצד זה. אמר רבי
ענני בר ששון במחלוקת כאן כך מחלוקת
במראות נגעים דתניא מראות נגעים ר' דוסא
בן הרבנים אומר ל"ו עקביא בן מהללאל
אומר ע"כ :
מראות נגעים. למחלוקת נגעים של לכן ושל אדמס
ולכנים ושל נחקי ראש וזקן ושל נגעי כחין :
וי"ו אונ ער ברין נגים צוויי אונ זיבעציג גלעקליה
וכהם ע"כ ענבלין אונ אין יעדער גלעקליה אין דא
אצינגול. צו נאמען אין צוויי אונ זיבעציג צינגליה.
דיא גלעקליה נאלין קלונגען ותידיה בהם די בצד זה
ול"ו בצד זה אונ ער היינגט אן די גלעקליה אויף
דעם קעזל. זעקס אונ דרייסיג גלעקליה פון
דער וייט. אונ זעקס אונ דרייסיג גלעקליה אין
די אנדערע וייט רבי דוסא אויפ' משום רבי יהודה רבי
דוסא נאגט פון רבי יהודה'ס וועגן י"ו היי עס איז
נאר גיווען זעקס אונ דרייסיג גלעקליה י"ח מצד זה
י"ח מצד זה אכטצעהן גלעקליה אין גיווען אין די

זוהר וישלח דף קע"ח ע"ב ת"ת דאליה יוד הא ואז הא

פתח רבי יוסי ואמר (תהלים לב) אחה סתר לי מזר חרני רני פלט תסוכני סלה. אחה סתר לי דא קודשא ב"ה
דאיהו סתרא ומנן לבר נש דאזיל באורחיו דאורייתא ואיהו אסתתר בללס דגדשי דלא יכלין לאכאש ליה מזר
חרני משילא ומתחל לשילא איה ליה לב"ח מארי דכבו. לתתא אוף ה"י ומאן איהו דא ית"ר דאיהו צר לשילא וצר
לתתא ואלמלא ית"ר לא אשתכח מארי דכבו נש בעלמא בנין כך מזר חרני רני פלט תסוכני סלה יסוכני
סלה מבטי ליה מאי תסוכני חילין איטון שרין דאית כהו דרגין להללה תסוכני כהו לשוכא לי באורחא והאי קרא
איהו כסדרא ואיהו למשרע מהאי גיסא ומהאי גיסא ת"ח כאלין שרין ותוסבחו דקא' דוד איה כהן רזין ומלין עלאין
בריו דחכמתא בנין דגלהו כרוח קודשא תתאמרו דהוא שרא רוח קודשא עלי' דוד והוא אמר שירתא ונגין כך
כלהו בריו דחכמתא תתאמרו. פתח רבי אלעזר ואמר (תהלים קיח) דחה דחיתני לנפול וק' עורני דחה דחיתני דחה
דחוני מבטי ליה מאי דחה דחיתני אלל דא סגרא אחרא דדחיא ליה לבר נש תדיר וכטי לדחיא ליה ולאסאפה ליה
מעס קב"ה ודא הוא יער הרע דאשתכח לגבי דבר נש תדיר ולקבליה אהדר דוד. ואמר דחה דחיתני לנפול בנין
דחיוהו הוא אשתדל לגביה ככל איטון עקתינ לאסאפה ליה מעס קב"ה ועליה אמר דוד דחה דחיתני לנפול כניהנס.
וק' עורני דלא אהמסרנא בידיך ועל דא איה ליה לבר נש לאודעהר מניה בנין דלא יטלוט עליה וקב"ה כדון נמר
ליה בכל ארחיו דכתיב (משלי ג) אז תלך לבטח דרכך ורגלך לא תגוף (שם ד) כלכתך לא יער נעדרך ואם תרוץ
לא תחשל וכתיב (שם) ואורח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום. אמר רבי יהודה זכאון איטון ישראל דקב"ה
נעיר לוו בעלמא דין ובעלמא דחיי דכתיב (ישעיה ס) ועמך כולם צדיקים לשולס ירשו חייך בילא' :

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

מספר צידה לדרך דף דמ"ז ע"א

הרמב"ם הל' תלמוד תורו פ"ה

צריך שיקבל הכנסה גדולה לפני הכורא ולפני עבדיו ואחיהיו (א) כל תלמוד שלא הגיע להוראה ומורה הרי זה
רשע שומה וגם רוח ועליו נאמר כי רבים הללים הפילה וכן חכם שהגיע להוראה ואינו מורה דורי זה מונע תורה
צריך שיקבל הכנסה גדולה לפני תבואה ולפני עבדיו ואחיהיו (א) כל תלמוד שלא הגיע להוראה ומורה הרי זה
רשע שומה וגם רוח ועליו נאמר כי רבים הללים הפילה וכן חכם שהגיע להוראה ואינו מורה דורי זה מונע תורה
דער קענטש דארף אויף זיך געבן
אגרויסקע אונטערשטעניגקייט פאר נאם אונ פאר
האם נים פאלש געפסקת. פון דעסקונעגין איז ער אשוטה אונ דאם איז אנרויסקנייט וזלי נאמר
גי רבים הללים הפילה אויף אים איז גינאגט גיווארין דער פוסק ויא האם פיל געהרגה געמאכט
פאלין ופיל קענטשין זענען דורך דעם גישמארקין אונ געפאלין אין גיהנם) וכן חכם שהגיע להוראה
נאני מורה אונ אויף איז בייא אחקם וואס קען פסקנן אונ ער וייר גיט פסקנן דרי זה מונע תורה
פארמירט 10 12 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

ושיעבוד לו כדבור וכמעשה. ושיירא ממש בכל זמן לפי שסוף
לסני חמיר וזין דבר נסתר ממנו ויטעם אותו לילו ויזכור
קונו עמו כסתר וכנולו. וירון לטכורתו כשמתה ויטעם נכח ויחמק
לו חמיר לרעו ויהמקן לפניו ולקש מחלי' על עוונותיו וישיב
אל לבו מה שטער עליו מן הטעות שטעל לפניו וכן ישוב אל
לבו סטונות אשר עשה לו כל ימי חייו והוא מורד בו ויודם

ונתן מכשולות לפני העורים ועליו גמור ועצמים כל
הרגיה. אלו חלמדים הקטנים שלא הרבו תורה
כראוי והם מבקשים להתגבר בפני עמי הארץ ובין
אנשי עירם וקופצין ויושבין כראש לדון ולהורות
בישראל חם המרבים המחלוקת והם המכריבים את
העולם והמכבין גרה של תורה והמחבילים כרם ה'

צבאות עליה אמר שדמה כחכמתו אחוז לנו שועלים שועלים
לקרות לרבו בשמו ואפי' שלא בפניו והוא שיהיה השם פלאי שכל השומע ידע שהוא פלוני ולא יזכיר
שמו בפניו ואפילו לקרות לאחרים ששםם בשם רבו כדרך שעושה בשם אביו אלא ישנו את שםם
אפילו לאחר מותם. ולא יתן שלום לרבו או יחזור לו שלום בדרך שנותנים לרעים ומחזירים זה לזה

וייגע קענקט און פאר די קענקשין וואס האפין
אים ליב ושיעבוד לו בדבור ובמעשה און ער זאל
דינען צו גאט מיט ריידן און מיט וואהן ושיירא
פניו בכל זמן און ער זאל מורא האבין פאר גאט
צו יעדער צייט מי שיהא לפניו קמיר וייר ער איז
אייביג פאר גאט וזא דבר נסתר ממנו און עס איז
גמיר אלא וואס זאל זיין בעהאלטן פון אים
וישבה אותו לילו ויזכור מותו און ער זאל לויבן גאט בייא
גאט און בייא קאג ויזכור טובות עמו כסתר וכנולו
און ער זאל געדיינקען די טובות וואס גאט טוהט
מיט אים בעהאלטן און עפענענדיק וואס קיינער
ווייסט און וואס אלע ווייסיקן וירון גענוגות בשקחת
וכסוד נכב און ער זאל לויבן דינען גאט מיט
פרייד און מיט גוט הארציגקייט ויהתננו תמיד
לדבורו און ער זאל אייביג בעטין בייא גאט. ער
זאל אים בענוויליגען ויהתננו לפניו ולבוש מחילה גי
צוהו און ער זאל שטענדיג בעטין בייא גאט
ער זאל אים מוחל זיין ויגע זינד וישוב אל לבו מה
שעבר עליו מן הטעות שטעל לפניו און ער זאל אליין
בעטראכטן אין הארצין און זאל געזעכענען
דיא אלע געבורות וואס ער האט געזינדיקט פאר
גאט וכן ישוב אל לבו הטובות אשר עשה לו כל ימי חייו
און ער זאל בעטראכטן אין הארצין אלע טובות
וואס גאט האט אים גוטאהן אין זיין נאנצין
לעבין והוא מורד בו און ער זינדיקט צו גאט וייה

פארקייט ער תורה פון יודין ונתן מכשולות לפני
העורים און ער גיט שטרויכלעך פאר דיא
קענקשין וואס זענען בלינד אין דיא תורה. וייר
זייא האבין גיט ווער עס זאל זייא פסקנן ארין
זענען זייא מתיר וואס איז אסור וזייא נאפיר בעצמים
גי חרקה אויף אים זאגט דער פסוק עס זענען
פיל דיא קענקשין וואס זיא האט זייא געהרגה
אלי חלמדים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי די קליינע
חלמדים וואס האבין גאר נישט געלערנט פיל
תורה וזיא עס דארף געלערנט ווערין צו דינים
פסקנן והם מבקשים להתגבר בפני עמי הארץ ובין אנשי
עירם און זייא ווילען גרויס ווערין בייא דיא עמי
הארצים און בייא דיא קענקשין פון זייער שקטא
וקופצין ויושבין כראש לדון ולהורות בישראל
זייא ארורים פאר דיא צייט און זעצין זיך מיט
גרויסקייט צו משפטן און פסקנן דינים ביי יודין
הם הפרכים הפחיתות זייא מאכין פיל קריג ונארום
דיא אקתה מורה הוראות וועלן קריגען אויף
זייא און וועלן מתיר זיין וואס זייא האבין
געאקרה. אדער אקריג וואס זייא האבין מתיר
גינען. וועט ווערין אקריג בייא דיא קענקשין
פון שקטא וועקען קען זאל פאלקלין והם הפחיתים
את העולם און זייא וועלן חרוב מאכין דיא וועלט
והמכבין גרה של תורה און זייא פארקעשין דיא
ליכטיגקייט פון דיא תורה והמחבילים כרם ה' צבאות
און זייא פארדארבין דעם וויינגארטן פון גאט

נדאם מיינט קען זייא פארדארבין די יודין עליהם אמר שלמה בחכמתו אויף זייא האט שללוח געזאגט
מיט זיין חכמה אחוז לנו שועלים שועלים כרם ה' סתכלים כרמים איר נאלט פון אונזערקעטונען חאפין דיא
קליינע פיקס וואס פארדארבין די וויינגערקעטונען (ב) ואסור לו תלמיד לקרות לרבו בשמו און אהלסיד
קאר גיט רופין זיין רבי בייא זיין נאמען ואפילו שלא בפניו אפילו ווען ער איז גיט פאר זיין רבי
והוא שיהיה השם פלאי דאס איז נאר אז דער רבי האט אונזערקעטונען נאמען שכל השומע ידע
שהוא פלוני ווער עס וועט הערין דעם נאמען וועט ער בארד וויסען אז דאס איז זיין
רבי ולא יזכיר שמו בפניו און ווען ער שטייט פאר זיין רבי זאל ער גיט דער כאנען דעם
נאמען פון זיין רבי ואפילו דער נאמען איז גיט וואנזערקעטונען ואפילו לקרות אחרים ששםם בשם רבו
אפילו ער נאל רופין איין אנדער קענקש וואס זיין נאמען איז ווי דער נאמען פון זיין רבי קאר
ער אויף גיט ווען ער שטייט פאר זיין רבי בדרך שעושה בשם אביו אזוי ווי ער טוהט ביי דעם נאמען
פון זיין פאטער זאל ער טאהן ביי דעם נאמען פון זיין רבי אלא ישנה את שםם אפילו לאחר מותם נאר ער
זאל ענדערין זייער נאמען. אפילו נאכדעם ווי זייא זענען גישטארבן ולא יתן שלום לרבו או יחזור לו שלום
בדרך שנותנים לרעים ומחזירים זה לזה ער זאל גיט געבין שלום צו זיין רבי. אדער ווען דער רבי
האט אים גיגעבן שלום. זאל ער אים גיט געקערן שלום. אזוי ווי גוסע פריינד זיגען שלום

ב"ז פסוקי שמות נגד פסוקי ב"ז ור' ה' ו' ח' ותעשה מבני צירוף ויהי בניקוד ששי

ל ושאיר יעקב ואמר חוי
 בען שפד ואמר דמן דמן
 את שאיר דשמי ובריה
 יתיהתמן: לא וקרא יעקב
 שמא דאתרא פניאל ארי
 חזיתי מלאכא דני אפין
 באפין ואשתזיבת נפשי:
 לב ודנח ליה שמשא פד
 עבר ית פנואל ודוא
 במלע עד ירכיה: לג עד
 פן לא אקדן בני ישראל
 ית נידא דנשיא די עד
 פתי ירכא עד יומא דדין
 תנא ויבית לו סהדיון על חולין לא
 על כן לא ספחית נב חולין: אשר
 על כן חולין לו כדיתוס חל: סידר
 קדושין חל הוריות יב חולין לא וקל:

ל וישאל יעקב ויאמר הנדה נא
 שמוך ויאמר למה זה תשאל לשמי
 ויברך אתו שם: שלישי לא ויקרא יעקב
 שם המקום פניאל כי ראיתי אלהים
 פנים אל פנים ותנצל נפשי:
 לב ויזרח לו השמש כאשר עבר
 את פנואל והוא צלע על ירכו:
 לג על כן לא יאכלו בני ישראל את
 גיד הנשה אשר על כף הירך עד

רשבים

(לב) והוא צולע על ירכו. עתה כשהיה השמש ראוהו
 צולע על ירכו. כמו ויהי בכוכר וחנה היא לאה כי עד
 רש"י

לכ) ויהי צולע על ירכו. עתה כשהיה השמש ראוהו
 צולע על ירכו. כמו ויהי בכוכר וחנה היא לאה כי עד
 רש"י

(ל) למה זה תשאל. (כ"ר) חין לו שם קבוע משתני
 נ שמותינו (הכל) לפי מלות עבודת השליחות שלנו משתלחים:
 (לב) ויזרח לו השמש. ל' בני אדם הוא כשהגענו
 למקום פלוגי האיר לנו השמש וזה פסוקו ומ"א ויזרח לו
 נדקה ומרפא כנפיה ואותן שעות שמהרה לשקוע בשבילו
 היה צולע ע כשזרחה השמש: (לג) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה לפי שגשה ממקומו ונלה והוא לשון
 קפלה וכן (ירמיה חא) נשחה גבורתם וכן (לקמן מא) כי נשני אלהים את כל עמלי: (על כף הירך. סולפ"א

דעת וקנים מבעלי התוספות

(לג) עד כן לא יאכלו בני ישראל. ע"כ לזכרון הנס שניצל
 יעקב מן המלאך שלא נגע אלא בכף ירכו ולא הרגו
 משל אדם שהוא חש בראשו חסיד או בלוגו ומקבל עליו
 שלא לאכול עוד מן הראש או מן חלב כדי שיהיה לו רפואה.

פירוש לתורת אלהים

(יד) ויברך אונ דיא וזמן האם פון וייגעט וועגין
 גישייקט צו היילין ויין וייט באשר אז ער איז אונזעק
 געגאנגען פון דעם ארץ פנואל ורשי שרייבט
 דיא צייט וואס דיא וזמן האם גיאייילט אונזער
 צו גיין אז ער איז ארויס גיגאנגען פון באר שבע
 האם זיא היינט גיאייילט צו שייגען פון וייגעט
 וועגין וואס אונז ער האט געלאהקט ונעהנגען
 אויף ויין וייט איידער דיא וזמן איז אויף גיגאנגען
 אונז אז ויא האט גישייקט איז ער גייהייילט גיגאנגען:
 (יג) ער 20 יא יאכיו דרום זאלין גימו עקין דיא
 קינדער ושראל דעם גיד הנשה אשר וואס ער

(יד) וישאל יעקב אונ ויעקב האט גיפגעקט דעם מלאך
 ויאמר אונ ער האט גיזאגט הנדה וזאן מיר דיין
 גאמען ויאמר האט דער מלאך גיזאגט זמה וועגין
 וואס פרעגט אויף מיין גאמען מלאכים האבין
 מיין גיזעצטין גאמען דען אונזערע געקען ווערין
 פאר ענדערט נאך דעם שליחות נאך וואס מיר
 ווערין געשיקט פון השי ויברך אונז שם אונ דער
 מלאך האט אים דארטין גיגעקענט: (יא) ויקרא
 האט יעקב גירופען דעם גאמען פון דעם ארץ
 פנואל כי יאיתי טייל איה האב גיזעהן אכלאך
 פון גאט ומנצי אונ מיין לייב איז גיצול גיגאנגען:

מצות השם

(לג) ולא חל שלא לאכול גיד הנשה שנאמר על כן לא יאכלו
 (יג) ער 20 יא יאכיו בני ישראל את גיד הנשה. גאט
 האט גיבאמט דיא יידן זאלין גיט עסין דעם גיד
 הנשה מן אכילה. ווארום ווען דער מלאך דאס איז דער
 (ח"ב)

ארי קריב בְּפתי ירכֹא
 דיעקב בְּנִיָּא דְנִשְׂא :
 וזקף יַעֲקֹב עֵינוּהּ וְחֹא
 וְהָא עָשׂוּ אֲתִי וְעֵמִיה
 אַרְבַּע מֵאָה גְבֵרָא וּפְלִיג
 ית בְּנִיָּא עַל לָאָה וְעַד רַחֵל
 וְעַד פְּרָתִין לְחִינְתָּא :
 ב וְשׁוּי ית לְחִינְתָּא וְיֵת
 בְּנִיָּהּ קְדַמְתָּא וְיֵת לָאָה
 וּבְנֵהָא בְּתֵרָאין וְיֵת רַחֵל
 וְיֵת יוֹסֵף בְּתֵרָאין :
 ג וְהוּא עֵבֶר קְדַמְהוּן
 וּסְגִיד עַל אֶרְעָא שְׁבַע
 זְמָנִין עַד מִקְרִבִּיהָ ? וְיֵת
 אֲחֻהּ : ד וְיֵהֱוֶה עָשׂוּ
 לְקְדַמְתִּיהָ וּנְפִלְיָהּ וּנְפִלְ

תולדות אהרן

יכול עבר. פסחים / מוכה לט מנילם כל
גדל טג ?

הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב
בְּגִיד הַנָּשָׂה: לֹא יוֹשֵׁא יַעֲקֹב עֵינָיו
וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע
מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲזֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־
לָאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת:
ב וַיֵּשֶׁם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יְלָדֵיהֶן
רֵאשִׁנָּה וְאֶת־לָאָה וַיְלֵדֶיהָ אַחֲרָנִים
וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:
ג וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתָּחוּ אֶרְצָה
שִׁבְעַת פְּעָמִים עַד־נִשְׁתָּחוּ עַד־אָחִיו:
ד וַיֵּרֶץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל

רעזב'ם

בעל הטורים

הירך, מעמו דמטה ברי"ש בי בן שמה וכן גרר מזה וכן גול וכשירך רבוק נתפכים להיות פתח קטן ומעמו באות

רע"י

בלעו (גראבע דיקט) כל בשר נבזה ותלול ועגול
קרוי כף כמו עד שנתמרך הכף בסמני בגרות)
(ב) ואת לאה וילריה אחורונים. אחרון אחרון
נעלנו רחמי כשראבו משתחוה כל השתחוואת כללו:
רשע להלם ילם כי תחילה: (ז) ויחבקוהו.
חזיב: (ג) עבר לפניהם. אמר אם יבא אחר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ד"ר ע"כ ששעשו בני ישראל שלא כחונן שהנהיגו וזלזת יחידי ולא עשו לו ליה והחוק על ידם בניד הנשה לכך אסר

פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיֵּשֶׁב אֹנֶן עַד הָאֵם נִימְשָׁהֶנּוּ אֹתוֹ הַשְׁפָּחוֹת דִּיא דִּינִקְטָטֶנּוּ מִיט וַיִּיעָרַע קִינְדֶּר צִוּם עֲלִישְׁמִינ וְאֵת לָאָה אֹנֶן לָאָה מִיט אִירַע קִינְדֶּר צִוּם הִוְנִקְעֶרשְׁמִינ וְאֵת רֵחִי אֹנֶן רַחֵל אֹנֶן מִיט יִרְבֵּף צִוּם גִּלְאֵנֶץ הִוְנִקְעֶרשְׁמִינ וְרֵשִׁי שְׁרִיבֵט וְנֵאָם עַד הָאֵם גִּישְׁמַעֲלֵט צִוּם הִוְנִקְעֶרשְׁמִינ אִיז בִּימָא אִים גִּינְוֶעַ גִּעֲלִיבִקְטֶער: (ג) וְהָיָא אֹנֶן עַד אֵלִיין אִיז גִּעֲנֵאֲנֶעֶן פֶּאָר וַיֵּאָ וַיִּשְׁתַּחֲוֶי אֹנֶן הָאֵם וַיֵּק גִּעֲבִיקֵט צוּ דֶּעֶר עֶקֶד וַיִּבְעֶן מֵאֵהֶל עַד גִּשְׁמֹ בִּיז עַד וְנֵאָם גִּינְעֵהֶנּוּ צוּ וַיֵּינ בְּרֹדֶדֶר: (ד) וַיֵּינ אֹנֶן עֲשֹׂו אִיז גִּילְאֵפִין

מצות השם

אונג ביים אנהאק א״ץ איינס, פון דעם אַנדער גינגארט
אומגעקערט אַנדער אנהאק ווילנער קינדער, דעם אַנדער האט
דער מלמד אָנגערעדט פון אַרט, צו תיזיון זעלב א״ץ זינע
קידוש פערסון ווי דערנוועקט פון אים, זיין וועלן
גאט זיין אויף מירן ווי זעלב אונס פון זיי וועט ער קענען

57

14

13

(ה'כ)

(חמ"ל לישראל ע"מ)

על צואריה ונשקיה
 וככו: ה וקף ית עינוהי
 וקזא ית נשיא וית בנאי
 וקמר מאן איזין קד נאמר
 בנאי די חן יי לעבדה:
 י וקריכו קחינא אינו
 וקגידו וסגידו: וקריבת
 אף לאה וקנהא וסגידו
 וקתר בן קריב יוסף ורחל
 וסגידו: י וקמר מאן קד

תולדות אהרן

וירא את הנשים. מ' הוטר מ' נק:

על צוארו ונשקיה ויבכו: ה וישא
 את עינו וירא את הנשים ואת
 הילדים ויאמר מירא לה קד ויאמר
 הילדים אשר חנן אלהים את
 עבדה: רביע ויתנשן השפתות הנה
 וילדיהן ושתחיון: ויתנש גם לאה
 וילדיה ושתחיו ואחר נגש יוסף
 ורחל ושתחיו: ה ויאמר מי לה כל

בער הטורים

(ד) וישקו. נקוד למעלה שכוין לנשקו: וישקו. בנמי' לנשקיה
 דור חרות שני' בנ' פשו: (ח) מי לה. ב' במס' הכא ואידך מי לה
 פה כי חלכת לה פה קבר עוד מי לה פה חתן ובניך וכו' שיש במדרש
 דהיו כחות מלכ' פ' פוגעין בעשו ובאנשיו ומכים כהם וכו' מי לה כל
 המחנה שחיו מכים כהם עד שחיו חלבים להם קברים לקבור המתים
 וכשפגע בו וראה לו בנים ובנות אמר מי לה פה בנים ובנות לא

רש"י

וישקו. נקוד עליו ויש מולקין בדבר הזה בבריתא
 דספרי יש שדרשו נקודה פ' זו לומר שלא נשקו בכל
 לבו (ב"ר). אר"ש בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו
 שואג ליעקב אלא שנכמרו רחמיו בזאתה שעה ונשקו בכל
 לבו (ב"ר): (ה) מי אלה לה. מי אלה להיות צי' שלך:
 (ו) נגש יוסף ורחל. בזולן האמהות נגשות לפני
 תואר שמה יתלה בה כיציו אותו רשע לעמוד כנגדה
 (ח) מי לה בר המחנה. מי כל המחנה אשר פנשתי ק
 שהוא שלך כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ותנשן השפתות ווי' ותשתחיון השפתות אב' ילדיהן לא השתחיון שאמר אבותינו אינן חשובות כמוני אבל בני נאח
 כשראו זאבן שהשתחיו נם הם השתחיו כמה:

פירוש לתורת אלהים

אקענין אים וישקיה אונ האט אים גיקישט ויבכו
 אונ ויירא האבין געווינקט, ורש"י שרייבט דיא
 אוהיות וישקו ונענען געפינעלשט אין דער
 תורה, קרינען אונזערע חקמים דרנען, אטייל
 זאגין דאס ווייזט אונז או ער האט אים גיט
 גיקישט מיט ויין נאנצין הארץ, אונ רבי שמעון
 בן יוחאי זאגט דאס איז געוויס אז עשו איז געקבט
 שונא נאר עס ונענען דער היצט גיווארין ויין
 רחמנות אונ האט אים גיקישט מיט ויין נאנצין
 הארץ: (ה) נישא אונ עשו האט אויף גיהויבין
 וינגע אויגין וירא את הנשים אונ ער האט גיזעהן
 דיא ווייבער אונ דיא קינדער ויאמר אונ ער האט
 גיזאגט מי וואס ונענען דיא מענטשין צו דיר,
 ונענען ויירא דיינע קינדער אדער קנעכט ויאמר
 האט יעקב גיזאגט מיר דאס ונענען דיא קינדער
 וואס גאט האט געשיינקט דיין קנעכט:
 (ו) ותנשן, אונ ויירא. האבין גינעהנט דיא דיינקטען
 מיט וייערע קינדער אונ האבין זיין געביקט:
 (ז) ותנש אונ לאה מיט אירע קינדער האבין אויף
 גינעהנט אונ האבין זיך געביקט ואחר אונ דער
 גאט האט גינעהנט יוסף אונ רחל אונ האבין
 זיך געביקט, ורש"י שרייבט פאר וואס בייא
 אלע האבין די מוטער גינעהנט פאר די קינדער
 אונ בייא רחל האט יוסף פריער גינעהנט פאר
 רחל, ווארום יוסף האט אזוי גיטראכט מיין
 מוטער איז איהר תואר מאמער וועט עשו ויך
 אין איר פאר ריכען דרום וועל איהר ביה שטעלן
 פאר איר אונ וועל זיא פאר שטעלן ער זאל אויף
 איר גיט קוקען אונ דרום האט יוסף זוכה גינען
 צו דער ברכה עלי צין. אז אצין הויע זאל אין
 וינגע קינדער גיט שולט ניין: (ח) ויאמר אונ עשו
 האט גיזאגט מי ווער איז דיא מלכה וואס איהר
 חאב 15 12 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

כִּי מִשְׁרִיתָהּ הָיָה רִי
עֲרֵעִית וְאָמַר: אֲשַׁכְּחָה
רַחֲמִין בְּעֵינַי רַבּוֹנִי:
וְאָמַר עֲשׂוּ אִתִּי לִי סְגִי
אֲחִי אֲצִלָּה בְּדִלְקָה:
וְאָמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִמִּי
בְּעֵן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינָהּ וְתִקְבֵּיל תִּקְרֹבֶתִי
מִן יְדֵי אֲרִי עַל כֵּן חֲזִיתִינוּ
אֲפָקָה בְּחִיּוֹתָא פִּי רַבִּי בִּיא
וְאִתְרַעִיתָא לִי: יא קבֵּר

הַמִּחְנָה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּנִישְׁתִּי וַיֹּאמֶר
לְמַצְאֵהוּן בְּעֵינַי אֲדָנִי: וַיֹּאמֶר
עֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל רַב אֲחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-
לָךְ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֲלֵנָּה אִם-נָא
מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָתָהּ מִנְּחָתִי
מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ בְּרֹאֵת
פְּנֵי אֱלֹהִים וְהִתְרַצְנִי: יא קִהְנָה אֶת-

תרא כדלוח פני. סוכה ה. סוכה עא פ' הוהר. פרשת תרומה:

בעל המורים

סייג כוחר כע"כ שאין בו פריה ורביה א"כ מי לך אלו הכנים: (ע) אחי יהי לך אשר לך. כנימטריא זה הכרעות: (י) כדלוח פני אלהים. כנימט' שר שגל שרמו לו שראה שכן וניטול ממנו:

רש"י

מוליכי המנחה וכו' ודלוי עבדיו הם. ויוד מה השיב לו למזל חן בעיניך אלא וגו' כלומר למה טרחת לכל זה. ומהרש"ל כתב כי בודאי פ' של מי לך פירושו של מי הם. וה"ל א"כ מה השיב לו למזל חן בעיניך ה"ל להשיב תחלה שהם שלו אין זה קושית כי כך שאל אותו עשו מי לך כל המנחה כלומר למה הם כל המנחה שפגשתי שאלו לך לומר למה הוא לך לך השיב לו יעקב למזל חן בעיניך כי עיקר שאלתו היה על למה הוא לך וכו' ע"ל: ר' דא"כ מאי כל המנחה דהא מוליכי המנחה לא פיו כ"א ה' עבדים. ומה שהשיב ויאמר למזל חן בעיני אדוני וכו' כשכיל שהיו אותו המלאכים ימלא חן בעיניו וי"ל דכיון כשאתרו אחיו של יעקב הוא היו משגיחים א"כ ראה שיעקב היה חשוב בעיניהם של מלאכים לכן וימלא חן בעיניו כלומר להודיע שיש לו הכרה אלהים וע"ז גם הוא ישוב להיות אהובו: ש רש"י דייק מכאן ל' יהי לך אשר לך כיש ל' רב סג' ו' שחלת אל תמיד לעולם דבוק עם אהבה לך אחר אל נא חאמר לי כן שפירושו כבקשה אל כו' (מהרש"ל) שלא חאמר אל נא קאי על הודאתו שהודה לו על הכרעות זה לא יתכן אלא על חאמירה שאל' יש לי רב ואינו רוצה לקבלה לחוד קאי: א הולך לתוספת הוה מפני שפ' כי על כן הוא כי על אשר כן א"כ היה די באל' מהם או שיהיה על אשר ראיתי פניך וגו' או כי ראיתי פניך לסייג הולך להוסיף תוספת זה כדי שתהיה מלת כי טעם על ולקחת מנחתי מידי שלמעלה הימנו כאלו אמר ולקחת את מנחתי מידי כי כדאי והגון לך שתקבלנו ומלת על כן דקדק עם ראיתי פניך וכו' ועד"ז פ' בכ"מ שכתוב כי על כן: ב לא שבראות כ"ף ההשואה כלומר ראיתי פניך כמו שראיתי ג"כ פני אלהים שאין השואה הראיה סבה לנתינת המנחה ל"פ חשובים וכו': ג הודיענו כוה שהי"ו של ותרנני הוא במקום ועוד סכס

שפתי חכמים

מוליכי המנחה וכו' ודלוי עבדיו הם. ויוד מה השיב לו למזל חן בעיניך אלא וגו' כלומר למה טרחת לכל זה. ומהרש"ל כתב כי בודאי פ' של מי לך פירושו של מי הם. וה"ל א"כ מה השיב לו למזל חן בעיניך ה"ל להשיב תחלה שהם שלו אין זה קושית כי כך שאל אותו עשו מי לך כל המנחה כלומר למה הם כל המנחה שפגשתי שאלו לך לומר למה הוא לך לך השיב לו יעקב למזל חן בעיניך כי עיקר שאלתו היה על למה הוא לך וכו' ע"ל: ר' דא"כ מאי כל המנחה דהא מוליכי המנחה לא פיו כ"א ה' עבדים. ומה שהשיב ויאמר למזל חן בעיני אדוני וכו' כשכיל שהיו אותו המלאכים ימלא חן בעיניו וי"ל דכיון כשאתרו אחיו של יעקב הוא היו משגיחים א"כ ראה שיעקב היה חשוב בעיניהם של מלאכים לכן וימלא חן בעיניו כלומר להודיע שיש לו הכרה אלהים וע"ז גם הוא ישוב להיות אהובו: ש רש"י דייק מכאן ל' יהי לך אשר לך כיש ל' רב סג' ו' שחלת אל תמיד לעולם דבוק עם אהבה לך אחר אל נא חאמר לי כן שפירושו כבקשה אל כו' (מהרש"ל) שלא חאמר אל נא קאי על הודאתו שהודה לו על הכרעות זה לא יתכן אלא על חאמירה שאל' יש לי רב ואינו רוצה לקבלה לחוד קאי: א הולך לתוספת הוה מפני שפ' כי על כן הוא כי על אשר כן א"כ היה די באל' מהם או שיהיה על אשר ראיתי פניך וגו' או כי ראיתי פניך לסייג הולך להוסיף תוספת זה כדי שתהיה מלת כי טעם על ולקחת מנחתי מידי שלמעלה הימנו כאלו אמר ולקחת את מנחתי מידי כי כדאי והגון לך שתקבלנו ומלת על כן דקדק עם ראיתי פניך וכו' ועד"ז פ' בכ"מ שכתוב כי על כן: ב לא שבראות כ"ף ההשואה כלומר ראיתי פניך כמו שראיתי ג"כ פני אלהים שאין השואה הראיה סבה לנתינת המנחה ל"פ חשובים וכו': ג הודיענו כוה שהי"ו של ותרנני הוא במקום ועוד סכס

פירוש לתורת אלהים

האב באנעניגט וואס ויא איז דיין. ורש"י שרייבט דאס גייט אויף דא קענענשין וואס ויאי האבין געפירט די מתנה האט עשו אים גיפרענט וואס טויג דאס דיר וואס דו האקסט מיר גישיקט אמתנה ויאמר האט יעקב גינאנט גינאנט צו גיפונען חן אין דא אויגין פון מיין האר: (מ) ויאמר אונ עשו האט גינאנט יא איה האב גענוג מיין ברוךער יח עס נאל ויין צו דיר וואס דו האקסט פלוקר האלט דיר דאס בייניגע. ורש"י שרייבט דא האט ער אים מודה גיווען אונ האט מקבים גיווען צו דא ברכות וואס דער פאקטער האט אים גיבענשט אונ דאס האט ער גימיינט מיט

דעם וואס ער האט גינאנט יהי. פלוקר האלט דיר דא ברכות: (י) ויאמר אונ יעקב האט גינאנט יא גיט נא איה קעט דיה אס אויב איה האב גיפונען חן אין דיין גענוג אויגין גיפונען געמען מיין מתנה פון מיין האנט צו דען עס איז ווערמ דו נאלקסט געמען פון מיר דא מתנה צו ווייז איה האב גיזעהן דיין פנים אונ עס איז ביי מיר חשוב גראת פני אלהים אזוי ויאי איה וואלט גיזעהן דאס פנים פון אמלאך וואס איה האב גיזעהן דיין שר ותרנני אונ ווייז דו ביזט באווייליגט גינאנרן צו מיר: (יא) קה נעם מיין מתנה וואס איז גיבראקט צו דיר אן דיין

בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי־חַנְנִי
אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלַח־לִי כָל וַיִּפְצַר־בִּי
וַיִּקַּח: י וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאֵלֶכָּה
לְנִגְדָּךְ: י וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יָדַע
כִּי־הִילָדִים רַבִּים וְהֵצֵאן וְהִבָּקֶר
עָלוֹת עָלַי וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ
כָּל־הֵצֵאן: י יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי
עַבְדִּי וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאַמִּי לְרַגְלִי

פִּעֵן ית תְּקַוְבְּתִי דִּי
אִיתְּוִתִּיאת לְךָ אֲרִי רַחֵם
עָלַי קָדָם יי וְאֲרִי אִיתִי לִי
כֹּל־אִתְּוִתִּיאת בְּיָהּ וְקָבִי:
י וַאֲמַר מוֹר וְנִהָךְ וְאִתְּוִתִּיאת
לְקָבִיךָ: י וַאֲמַר לִי
רַבּוּנִי יָדַע אֲרִי יִנְקִיאת
רַבִּי כִּין וְעָנָא וְתוֹרִי
מִי־נִקְתָּא עָלַי וְאֵם
יִדְחִיקִנּוֹן יוֹמָא חַד
וּמִיתוּן כָּל־עָנָא: י יַעֲבֹר
פִּעֵן רַבּוּנִי קָדָם עַבְדִּי
וְאֵנָּא אֶדְבֵּר בְּנִים לְרַגְלִי

הו"א ויט יט לי כל . טוטס ס כתר יז : ויאמר נסעה . חנייה ה ע"א ח :

רשב"ם

בער הטורים

(יא) חנני (ס"א חנני) חנני :

(יב) לנגדך . כי כמס' ואלכה לנגדך . שמה עונותיו לנגדך ששם
לזה לילך עם יעקב ואמר יעקב למה חלך עמי וחזכור עונותי
שפשתיו לנגדך וכשלא אהיה עמך שמה חשבת : (יג) עלות . ה' כמס' דין ואידך (ש"א ו) פרות עלות ב"ס וכדור . מאמר עלות הכילא
ואידך וכחסי יסא עלות ינהל אר"ל דוד המלך ויעקב היו מרחמין על האלן והיו מורעין אותן כמרעה דך ו"ש כאן עלות וכדור
מאמר עלות הכילא ומה היו ששים כרוטה עדורו ידעה :

שפתי חכמים
שנייה לקבלה מנחה דאל"כ איך טפל וחרצני על ראות פני
אלהים : ד פירוש מאמר שלא ערחת כס כמותי נאיו שחקבלנה .
פי' עד שכלה לידך עד הזמן הזה שכבר כלת לידך : ה' כמו
שמעה פלחה שהשי"ן היא מן היסוד והס"א היא נוספת אף כאן
הנ"ן היא מהיסוד והס"א נוסף והוא מבנין נוטל ולא מבנין
נפעל ולא נ"ן האית"ן הראש"ן . דלי הוא נ"ן האית"ן הולל"ב
נוי"ן חד נ"ן מן היסוד וחד נ"ן מן השימוש וה"ה ראוי לכתוב
נכספה : ו ר"ל להחרגוס גמי מוכיח דך שמתרגמי על נכספה טול
משמע שהוא ציווי כיון שלא מתרגם טעל אבל נלכה קלי גם על
עשו לך חרגומו ונכך וק"ל : ז כלומר לא שילך הוא לפניו והוא
שהיה לו לומר חנני שאין חנן כלל שתי ניניו והשלישית
לשימוש כמו עשני ודני : יש לי בר' כל ספורי ועשו דבר כלשון גאולה יש לי רב יותר ויותר וכדו' לרבי :
(יב) נסעה . כמו שמעה פלחה שהוא כמו שמע סלח אף כאן נסעה כמו נסע והנ"ן יסוד בתיבה זו וחרגוס של
אונקלוס טול ונהך עשו אמר ליעקב ו נסע מכאן ונלך : ואלכה לנגדך . כשה לך טובה זו אעשה לך שאחריך
ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אחת נריר וזהו לנגדך כשה לך : (יג) עלות עלי . האלן והבקר שהן עלות מועלות
עלי לנהלן לאט : עלות . מנדלות עולליהן לשון (איכה ב) עולל ויונק . (ישעיה סה) עול ומים (ש"א ו) שתי פרות
עלות כלעז אנפטי"ש (בעקינדערט) : ודפקום יום אחד . (ואם ידפקום יום אחד) ליגעס בדך כמרובה ומתו כל
האלן : ודפקום . כמו קול דודי דוסק (שה"ש ה) טקס כדלת : (יד) יעבר נא אדני . אל אחריך ימי הליכתך
עבור כפי דרכך ז וואף אם תחרק : אתנהלה . אתנהל ה"א יתירה כמו ארדה אשמעה : ראמ"י . לאט שלי לשון נחת
(ישעיה ח) ההולכים לאט . (ש"ב יח) לאט לי לנער . לאמי הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת אתנהל נחת שלי : לרגל

ולרעות : (יא) ברכתי . מנחתי מנחה זו הכאה על ראיתי
פנים ולפרקים איה כאה אלא לשאלת שלום וכל ברכה
שהיא לראיית פנים כגון ויכרך יעקב את פרעה (מ"ב יח)
עשו אחי ברכה דסנחריב . וכן (ש"ב ח) לשאל לו לשלום
ולכרכו דחועי מלך חמת כולם לשון ברכת שלום הן שקורין
כלעז שלודא"ר (גריססען) אף זו ברכתי מו"ן שלוד"ר
(מיון גרים) : אשר הובאת לך . לא ערחת כה ואמי
יגעתי ד להגיעה עד שכלה לידך (כ"ר) : חנני . נו"ן
ראשונה מודגשת לפי שהוא משמשת כמקום שתי נוני"ן
לשימוש כמו עשני ודני : יש לי בר' כל ספורי ועשו דבר כלשון גאולה יש לי רב יותר ויותר וכדו' לרבי :
(יב) נסעה . כמו שמעה פלחה שהוא כמו שמע סלח אף כאן נסעה כמו נסע והנ"ן יסוד בתיבה זו וחרגוס של
אונקלוס טול ונהך עשו אמר ליעקב ו נסע מכאן ונלך : ואלכה לנגדך . כשה לך טובה זו אעשה לך שאחריך
ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אחת נריר וזהו לנגדך כשה לך : (יג) עלות עלי . האלן והבקר שהן עלות מועלות
עלי לנהלן לאט : עלות . מנדלות עולליהן לשון (איכה ב) עולל ויונק . (ישעיה סה) עול ומים (ש"א ו) שתי פרות
עלות כלעז אנפטי"ש (בעקינדערט) : ודפקום יום אחד . (ואם ידפקום יום אחד) ליגעס בדך כמרובה ומתו כל
האלן : ודפקום . כמו קול דודי דוסק (שה"ש ה) טקס כדלת : (יד) יעבר נא אדני . אל אחריך ימי הליכתך
עבור כפי דרכך ז וואף אם תחרק : אתנהלה . אתנהל ה"א יתירה כמו ארדה אשמעה : ראמ"י . לאט שלי לשון נחת
(ישעיה ח) ההולכים לאט . (ש"ב יח) לאט לי לנער . לאמי הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת אתנהל נחת שלי : לרגל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) וכי יש לי כל . פי' שיש לי כל הצריך לי ללכת לנגד שכבר נלד יוסף ויש לי עתה אש ויהבה לשרף קש שדך
פירוש לתורת אלהים

מִרְחָא גֵּאָר אִיךְ הָאֵב מִיָּה גְּעֻמִּיהֶם בִּיז וַיֹּא
אִיז גִּיקוּמֶעֶן צו דִּיר אִין דִּיא הָעֵנֶם אֲרִיין כִּי
ווארום גֵּאָם הָאֵם מִיר גְּעֻשִׁיגְקֶם וְכִי אִין אִיךְ
הָאֵב גֵּאָר בְּעִדְרֶפֶקֶעֶנֶשׁ וּפְצַר בִּי עַר הָאֵם אִים
שְׂטֵאָרְק גִּבְעֵטִין וְחָא אִין עַר הָאֵם גִּינְקֶעֶן:
(יב) וַאֲמַר הָאֵם עֲשׂו גִּינְאָמֶם נִסְעָה צִיחַ וְנִלְכָּה אִין
מִיר וְעֵלִין גִּיין וְאִלְכָּה אִין אִיךְ וְעֵל גִּיין קֵעֵנִין
דִּיר גִּלְיִיךְ מִיט דִּיר אִין וְיִיא דו דִּארְפֶּקֶם:
(יג) וַאֲמַר הָאֵם יַעֲבֹר צו אִים גִּינְאָמֶם אֲדֹנִי מִיין
וַאֲנִי אִין אִיךְ וְעֵל מִיךְ פִּירֶעֶן וְאִם פִּאָמְעֶקֶה
לִרְגֵל

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב) יב 18

עובדא ד' קדמי ו' קדמי
ינקא עד די' איתי' ד'נת
רבוני' ד'שעיר: מ' ואמר
עשו' אשבוך בען עמך
מן עמא די עמי ואמר
דמא ד'נן אשבח ב'חמין
בעיני רבוני: מ' ותב
פ'ומא ד'הוא עשו
ד'אר חיה ד'שעיר:
י' יעקב נש'ל ד'סופות
ובנא ד'יה ב'יתא ו'ל'בעירה
עבר מ'מל'דן ע'ל פ'ן קרא
ש'מא ד'אתרא סופות:
י' ו'אתא יעקב ש'לים

תו"א עד אשר אבא אל אדוני שעירה. ש'מא ד'אתרא סופות: י' ו'אתא יעקב ש'לים

המלאכה אשר לפני ולרנל הידלים
עד אשר אבא אל אדני שעירה:
מ' ואמר עשו אציגהנא עמך מן
העם אשר אתי ואמר למה זה
אמצא חן בעיני אדני: מ' וישב ביום
ההוא עשו דרךו שעירה: י' ויעקב
נסע ספתה ויבן לו בית ולמקנהו
עשה ספת עליון קרא שם המקום
סכות: מ' י' ויבא יעקב שלם עיר

רשבים

(י' עד אשר אבא אל אדוני שעירה. הרחיב לו את
הדרך: (יח) ויבא יעקב שלם. אל עיר ששמה שלם.
כמו ותבאנה בית לחם. המפרש שלם בתורתו שלם בממונו טועה הוא לפי הפשט שאין דרך הסקרא

רש"י

שפתי חכמים

המלאכה. לפי קורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת
ח עלי להליך: ולרנל הידלים. לפי רגליהם שהם
יכולים ללך: עד אשר אבא אל אדני שעירה.
הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת חלל עד סוכות
ואמר עד אשר אבא אל אדוני שעירה אמר אם דעתו
לעשות לי רעה ימתין עד ביאתי חלל והוא לא הלך (ב"ר)
ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר (עובדיה ה') ועלו מושיעים
בהר ציון לשקות את הר עשו ומ"א יש לפרשה זו רבים:
(טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו ש. שאני לריץ
לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תזלזל לי עתה שום
גמול: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרבן. (ב"ר) עשו
לכדו וד' מלות חס שהלכו עמו כשעמו גאללו אחד אחד
י והוכן פרע להם הקב"ה בימי דוד שנאמר (ש"א ל) כי
חס ד' מלות חס נער אשר רכבו על הגמלים: (יז) ויבן לו
בית. (מגילה יז) שהם שם י"ח חדש ב קין וחרף וקין. סוכות קין. בית חורף. סוכות קין: (יח) שלם. שלם

פירוש לתורת אלהים

הנה המלאכה צו היא ארבעת אשר נאם פאר מיר
כלומר נאך דעם פ'ח פון ד'א ב'המות ויפיל וי'א
קענען גיין מיט ד'א פ'ים און דעם פ'ח פון ד'א
קיגדער עד בי' איה נועל קומען צו מיין האר נאך
שעיר. ורש"י שרייבט ד'א דעה פון יעקב איז דאך
גינען גאר צו גיין אין סופות ג'ט אין שעיר. גאר
יעקב האט ו'ח א'זוי גיטראכט אז עשו האט
אמ'ש'קה מיר ש'לעק'ן צו טענען ואל ער נוארשטען
בי' איה נועל צו אים קומען א'קער יעקב איז גאר
צו אים גיט גינאנגען און נוען דען נועט ער גיין
אז מ'שים נועט קומען (עין רש"י): (טו) ויאמר האט
עשו גינאנגט אציגה איה נועל א'פ ש'מעלען דיר

(ח'ב)

(ח'ב)

גאנץ

2

18

שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וּבְבֵן
מִפְּנֵי אֲרָם וַיְחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר :
וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקֶת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
נָטָה־שָׁם אֹהֶלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר
אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיָה : וַיַּצֵּב
שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל : ׀ חֲמִישִׁי לַד ׀ וַתֵּצֵא דִינָה

לְבָרְתָא דְשְׁכֶם דִּי בְּאֶרֶעָא
דְּכְנָעַן בְּמִיתוּהִי מִפְּנֵי
אַרְם וְשָׂרָא לְקַבִּיל אִפִּי
קִרְתָּא : וַיַּזְכֵּר אֶת־חֶלְקֶת
הַשָּׂדֶה דִּי פִרְסִיָה תִּמְן
לְמִשְׁבְּגִיָּה מִיָּדָא דְּבְנֵי
חֲמוֹר אֲבֹהֵי דְשְׁכֶם
בְּמֵאָה חֲוִרְפִּין : וַיַּצֵּב
תִּמְן מִדְּבָרָא וּפְלַח עֲלֵיהִי
קִדְם אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל :
א וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לָאָה

ת"א ויחן את פני העיר : שם : במאה קשיות. ר' ויקרא לו אל אלהי ישראל. חמישי ל' : ותיצא דינה

רש"י

בעל המדרש

וזהו עד אשר חלל אל חמוני שפירס ס'ת חללים. חלל עולה ד' רמו. לרבר רד וגם מה צורך וכי כשביל מיעוט רורון שנתן
לאחר ד' גליות יבא חללים לפני כל יום ה' הגדול והטורף ואלו לעשו הושרך לכתוב כן : עיר שכם. עירו של שכם
במו כי חשבונו עיר מיתון מלך האמרי היא כדכתיב וירא אותה שכם בן חמור החני : (יש) קשישה. מין משכע
ששמה כן : (כ) אל אלהי ישראל. שהצילנו מלבן ומעשו וכמו שקורים שם אדם אליעזר עמנואל כמו כן נקרא
המזבח כך וכמו שפירשתי פשוטה : (א) ותצא דינה כי חוץ לעיר נטת אהלו ויצאה משם ונכנסה לעיר :

שפתי חכמים

רש"י

בנופי ד שנתרפא מללעתו (שבת לג) גלם בממונו שלח חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו שלח שכת תלמודו
ככית לכן : עיר שכם. כמו לעיר וכמוהו (רות ח) עד כואה בית לחם : כבואו מפרן ארם. כאדם
האומר לחבירו יאל פלוני מכין שני אריות וכל שלם. חף כחן ויבא שלם מסדן ארם מלבן ומעשו שגדונו לו בדרך : ויחן את פני העיר. ערב שנת היה. בשאלות
דרכ אחאי. כר"י : (יש) קשישה. מעה אמר ר"ע כשהלכתי לכרכי היס היו קורין למטה קשישה. (ותרנומו
חורפן טובים חריפים ככל מקום עובר לסוחר) : (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי

מעשה שכם ועונשם

(א) ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב וגו'. המלמד וולתה. או ילדה לאה וולתי ליעקב. גם מאמר ויקח אותם
הוא הוא מחסר ר' דנה ובי היתה שם דינה אחרת בת לאה וישכח אותה ויענה. הלא המה דברי מותר והכל וכלל ויענה .

לפנים על התורה

פירוש לתורת אלהים

גאנץ אין דער שטאט שכם וואס איז אין ארץ כנען. ורש"י שרייבט זיך איז גאנץ אין געווינר
מיט ויין גוף ער איז גייהילט גינארין אויף ויין ויין אונד ער האט אויף גייהערט צו הונקען אונ
גאנץ מיט ויין געלט עס איז אים גיט גיפערט גינארין ויין געלד וועגן דער מלכה וואס ער
האט גישיקט צו עשו ווארום גאט האט אים גיגעבן אנדערע בהמות אונד גאנץ מיט ויין הורה
ער האט גיט פאר געסין דאס לערנען אין דער צייט וואס ער איז גינען אין הויז פון לָבָן גבואו
אז יעקב איז גיקוקען פון פון ארם ויחן אונד ער האט גירועט פאר דער שטאט : (יש) ויחן את חלקת
השדה אונד יעקב האט גיקויפט דאס שטיק פֿעלד וואס ער האט דארטען גיגייגט ויין גיצעלט פיר
בייא דיא קינדער פון חמור דער פאטער פון שכם בִּמְאָה פאר הונדערט מטבעות : (י) ויצב אונ
ער האט דארטען גישטעלט אַמְנוֹנֶת ונקרא יז אונד ער האט דעם סוֹבֶה גירופען איז. ורש"י שרייבט
גיט דאס סוֹבֶה ווערט גירופען איז אֵיחִי יִשְׂרָאֵל גאר פון וועגין דיא גסים וואס גאט האט מיט אים
גיטהען האט ער גיזאגט אי דער וואס איז אַמְנוֹנֶת דאס איז הקב"ה אֵיחִי יִשְׂרָאֵל ער איז אַמְנוֹנֶת צו קיר
(וואס מיין גאקען איז יִשְׂרָאֵל : (א) וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לָאָה וַיִּקְרָא לָהּ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : וואס וואס וואס גיבארין

ספר הישר

פרקי דרבי אליעזר

(א) וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לָאָה וַיִּקְרָא לָהּ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : וואס וואס וואס גיבארין
נעקטען אין שטוב אונד האט געלייגט די האנט
די שטאט שכם וועגן ארזים געגאנגען טאנצן. וְהָאֵל
צִאָה בְּלֶקְהָה וְרָחֵל. וועגן געגאנגען וועגן וועגן טאנצן. דִּינָה איז אויף געגאנגען מיט ניי. אונד אַלֶּע טאנצער פון
זוכם 8 18 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

בַּת־לֵאָה אִשָּׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב
לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ: וַיִּרְא אֶת־הָאֵל
שָׁכַם בֶּן־חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ
וַיִּקַּח אֶת־הָאֵל וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה:

די ילדת דיעקב
בבנות ארץ: ב וירא
יתה שכם בן חמור
חיוי ארץ ארעאודבר
יתה ושכיב יתה וענה:

תויא וירא חמור שכם בן חמור . נער
נג סהדרינ ע סודיות :

רשבים

(ב) נשיא הארץ. והמפרש שכם שם העיר טועה הוא
שלא מצינו בכל מקום עיר ציון עיר ירושלים אלא
העיר נזכרת אחרי השם ואסילו אם זאת היא שכם שמה
לזכרון גבורת בני יעקב שמו את שמה שכם כדכתיב
בלוח שנקרא בית אל וכדכתיב ויקרא ללשם דן על שם
ויהי כונה עיר ויקרא שם העיר בשם בנו חנוך:

בעל הטורים

ועלו מושיעים לשפות את הר עשו: (א) כננות. שנים כמס
כננות הארץ. כננות אחיד אשר בני שמעון. לומר כשכיל שלא
לזה ליתן לאחיו כחו כדאי' במדרש שהענינה כתיבה מפניו
נעשה שאלה לראות כננות הארץ ובעלה שכם:
דן אביהם לזכרון גבורתם שהרגו אנשי העיר. וכדכתיב
ויהי כונה עיר ויקרא שם העיר בשם בנו חנוך:

שפתי חכמים

אדם שכולם עמי הארץ אף על פי כן לא שכן תלמודו: כן כאלו
אמר ויקרא חלוי ישראל ליעקב אל והכל פירושו הקדוש כיוון
הוא אל בעליונים ויעקב אל כחחזונים רזונו לומר ויבין שהשכינה
שרויה בשכילו על הארץ א"כ הוא דומה כאלו הוא בעלזמו אל:
אדם שכולם עמי הארץ אף על פי כן לא שכן תלמודו: כן כאלו
אמר ויקרא חלוי ישראל ליעקב אל והכל פירושו הקדוש כיוון
הוא אל בעליונים ויעקב אל כחחזונים רזונו לומר ויבין שהשכינה
שרויה בשכילו על הארץ א"כ הוא דומה כאלו הוא בעלזמו אל:

רש"י

אלהי ישראל חלל על שם שהיה הקב"ה עמו והלילו קרא שם
המזבח על שם הנס להיות שבו של מנין נזכר בקריאת
הנס כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהים לי
שמי ישראל. וכן מצינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו ה'
נסי לא שהמזבח קרוי ה' חלל על שם הנס קרא שם המזבח
קראו ליעקב אל (מגילה יח) כן ודברי תורה כפטיש יפוצץ
כחתי: (א) בת לאה. ולא בת יעקב חלל ע"ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יציאתה היתה (ג"ר) שנאמר ותלד
לאה לקראתו. (ועליה משלו המשל כחמה כבחה): (ב) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עו):

מעשה שכם ועוונתו

ותלד דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב. כי ביציאה זו לא
לאה ממחילת לאה ויעקב. והענין מוכיח בלומרו ויקח אותה
וישכב אותה ויענה. לומר שלא היה לה לרצון לא בתחילה ולא

אך הכתוב מדבר בשכח הנערה שלא היתה כלנס מחשבה פוסלת
כיציאה. ושלא ילדת ממחילת אביה ואמה לבקש דבר רע. חלל
שיצאה סתם ונודמנה לה זאת החללה. וזו היא כונת הכתוב

לקושים על התורה

אז נישט גיין שפאצירען אין גאס, ויא זאל גיט קוקען צו
אויגער אונ זאלן גיט גריינגען אנדערע קענטשין צום
ווינדען, פאקטלייט זאלן גיט קוקען צו ווינדען, אזוי
ווי מיר זעהן דינה איז גאר איין קאהל ארויסגעגאנגען
אין די שטאט שכם, האט איר בארד געטרראפן א אומגליק,
דכי יוסף זאגט די אשה וואס איז שטענדיג אין שטוב איז
זי ווערט זי א זאל האבן אפאן אפאלן גרד, אונ דיא
קינדער וואס זענען פון איר גיבארין ווערן וועלן ווערט
זיין זיי זאלן זיין פאגים גרדיים, דער אלשיך הקדוש
שרייבט ווען לאה איז קענפערט גינארין מיט דינה, איז זי
קאמט גינען אויגער, גאר לאה האט גינאנט אז דאס קינד
וועט אויך זיין אויגער, וועט דאך שוין געקב האבן געלף
זיין, וועט דאך מיין שוועסטער רחל גיט קער האבן גאר
איין ווען, דעם צוועלפטן, וועט זי דאך זיין געגער פון
די דיקסטען, דריבער איז דאס קינד געגעבער גינארין
פיי לאה אין בויג אונ פון דעם זכר איז גינארין אגאקע,
דריבער איז גיין וואנדער וואס דינה איז ארויס געגאנגען אין
גינען אויגער:

צו יעקב איז ארויס געגאנגען זענען די מעקטער
פון דעם לאנד, ורש"י שרייבט דרום שטייט דיא
קאכטער פון לאה אונ גיט די קאכטער פון יעקב
ווייל זי האט גיהאט דיא נאמור פון איר מוטער
לאה דען איר מוטער לאה האט אויך ליב גיהאט
ארויס צו גיין וויא עס שטייט אין פסוק ויצא
דאס איז טייטש לאה איז אקעגן גינאנגען איר
פאן יעקב אונ האט גינאנט אלי תבוא וגו': (ב) וירא
איהא אונ שכם דער ווען פון חמור דער חוי נשיא
דער האר פון דעם לאנד האט זי גינען געקב
איהא אונ ער האט זי גינאנט געשכב איהא אונ ער
איז גינעגן מיט איר גענען אונ ער האט זי

ספר הישר

שכם נעמען אויך גינען זעהן דאס טאנצין, אונ שכם דער
ווען פון חמור וואס ער איז גינען דער קלף פון דעם לאנד
איז אויך דאס גינען, דערנאך האט שכם גינען וויא
דינה דיא קאכטער פון יעקב וועט געבן איר מוטער איז
זי אים גינען, אונ ער האט גינענט זינע קענטשין
פיינליך זאלן נח קרייזן אונ זאלן פויקן אונ שפליצן, איז דינה ארויס געגאנגען זעהן, האט שכם
אסאכטער אסנת, דיא קינדער פון יעקב זאבין זי גינאלס
(ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

פאקטלייט זאלן גיט קוקען צו ווינדען, אזוי
ווי מיר זעהן דינה איז גאר איין קאהל ארויסגעגאנגען
אין די שטאט שכם, האט איר בארד געטרראפן א אומגליק,
דכי יוסף זאגט די אשה וואס איז שטענדיג אין שטוב איז
זי ווערט זי א זאל האבן אפאן אפאלן גרד, אונ דיא
קינדער וואס זענען פון איר גיבארין ווערן וועלן ווערט
זיין זיי זאלן זיין פאגים גרדיים, דער אלשיך הקדוש
שרייבט ווען לאה איז קענפערט גינארין מיט דינה, איז זי
קאמט גינען אויגער, גאר לאה האט גינאנט אז דאס קינד
וועט אויך זיין אויגער, וועט דאך שוין געקב האבן געלף
זיין, וועט דאך מיין שוועסטער רחל גיט קער האבן גאר
איין ווען, דעם צוועלפטן, וועט זי דאך זיין געגער פון
די דיקסטען, דריבער איז דאס קינד געגעבער גינארין
פיי לאה אין בויג אונ פון דעם זכר איז גינארין אגאקע,
דריבער איז גיין וואנדער וואס דינה איז ארויס געגאנגען זעהן, האט שכם
אסאכטער אסנת, דיא קינדער פון יעקב זאבין זי גינאלס
הארגענען

כדי להשיג כל הסדרה שנים מקרא ואחר תרגום תצננו השלים כל הסדרה ותרגום והפסרה.

וְאִתְרַעֲיָאָת נִפְשִׁיהּ בְּדִינָהּ בְּתִי־יַעֲקֹב
 וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנֶּעֱר וַיְדַבֵּר עִלִּיָּלָב
 הַנֶּעֱר : וַיֹּאמֶר שְׂכֵם אֶל־חֲמוֹר
 אָבִיו לֵאמֹר קִחֲדִי אֶת־הַיְלָדָה
 הַזֹּאת לְאִשָּׁה : וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי
 טָמְאָה אֶת־דִּינָה בְּתוֹ וּבְנִי הָיוּ אֶת־
 מִקְנֶהוּ בַּשָּׂדֶה וַהֲחֵרֵשׁ יַעֲקֹב עַד־
 בָּאָם : וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֶבְי־שְׂכֵם אֶל־
 יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ : וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ
 מִן־הַשָּׂדֶה בְּשָׁמְעָם וַיַּתְעֲצֹבוּ

רשב"ם
 (ז) ובני יעקב באו מן השדה. ובתוך כך יצא חמור לדבר אל יעקב ומצאם וידבר אתם וגו' בוותיכם תתנו רע"י
 (ג) על לב הנערה. דברים המתיישבין על הלכ ראי אחיך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזהו אני אשאל מעשה שכם ועונשם
 בסוף לא כמו שיקרה בקלף האנוסות שתחלתן בלויים וסופן כרעון. וזה כוונת הכותב הנס ויקח אותה וישכב אותה בכל זאת. וענה. היה לה זאת לעינוי (ע"י)
 (ז) ובני יעקב באו מן השדה וגו' וכן לא יעשה. הכותב מספר שכן של בני יעקב שלא חרה להם בשכיל שפגע בכבודם שרולה לישא את בת יעקב ולהתחתן עמהם רק מפני הנבלה שעשה בישאל. ואף שקודם מתן תורה היה אדם פוגע בפירוש לתורת אלהים

גיפויגנט : (ג) ותדבק אונ עם איז גיווארין בהעפס
 זיין לייב אין דינה דיא טאכטער פון יעקב ויאתב
 את הנערה אונ ער האט ליב גיהאט דיא יונג פרוי
 גיבר על לב הנערה אונ ער האט גירעט אויף דעם
 הארץ פון דעם מיידעל. ורשיי שרייבט ער האט
 מיט איר גירעט אנעלכע רייד וואס זיין ווערין
 אן גינומען אויף דעם הארץ. ער האט איר
 גיואנט ועה פאר אזוי אקליין שטיקעל פערל
 וויא פיל גערל דיין פאטער האט גיגעבין איה
 וועל דיך געמען וועסטו האבין דיא גאנצע שטאט
 מיט אלע פערלר : (ד) ויאמר שכם אונ שכם האט
 גיואנט צו זיין פאטער חמור אזוי צו זאגען מה
 נעם מיר דאס דאזיגע מיידעל פאר אנווייב :
 (ח) ויעקב אונ יעקב האט גיהערט אז ער האט פו
 אום רייניגט זיין טאכטער דינה ובני אונ זיינע
 ווהן זענען גיווען מיט זיינע פיה אין פערל והחריש
 יעקב אונ יעקב האט גישוויגען ביז זייער קומען :
 (י) ויצא אונ חמור דער פאטער פון שכם איז
 ארויס געגאנגען צו ריידן מיט יעקב : (ז) ובני יעקב
 באו מן השדה אונ דיא קינדער פון יעקב זענען
 גיקומען פון דעם פערל קשקשם אז זיין האבין
 דער הערט דיא מעשה ויתעצבו האנשים אונ דיא

ספר הישר
 אויף דינה ווער זיא איז. האבין די קענטשין אים געגנפערט
 זיא איז די טאכטער פון יעקב וואס ער וואהנט דיא געבין
 שטאט. שכם האט געשיקט זייע קענטשין אונ מען האט
 געעמאפט דינה פון איר מוטער אונ מען האט איר געבריינגט צו שכם אין שטוב. שכם האט מיט איר קונד גיווען. אונ

משלי חכמים
 (ז) ובני יעקב באו מן השדה וגו'. ווען דיא קינדער פון יעקב
 זענען געקומען פון פערל אונ האבין גיהערט וואס
 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

הַאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נִבְלָה עֲשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְעֹשֶׁב אֶת־בֵּית יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה: וַיַּדְבֵּר חֲמוּר רַשְׁבִּים

וְהָיוּ לְחֵדָּא אֲרִי קִדְנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכָּב יָת בֵּית יַעֲקֹב וְכֵן לֹא כִשְׁרָא לְאַתְּעֲבָדָא: חוֹמְרִיל תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן

כי נבלה עשה. כדנא טו סהדנין מדא

לנו ואת בנוחיו תקחו לכם. בכני יעקב חלו החיתונים לכבודם לתת ולקחת. אבל בשמפרו את הרבר לאנשי עירם אמרו למפרע לכבוד בני העיר שהם יהיו הלוקחים והנותנים כרי לפתותם שיסמנו אליהם להמול:

שפתי חכמים

ג' והטוב יהא נכון כמיתס כך קבלו עליהם אף שלא מן הדיון כדפי' לפיל כפי' מיי שרה וכן דייק הלשון היו נודרין וכו' פשוט סגור לא שהאז לוי מפי הסם ודוק. וא"ת הא סנויה אינה ככלל פירות. י"ל כיון שגזל אותה וכל עליה קום כמו ערזה וחייב עליה פרייה ר"ס. (נח"י) סקסס פ"ו החיזוק ודמור דסקסיות

מעשה שכם ועונשו

אסם כשוק וכל אלים וגמלא שלא היה הסעק רק מה שאנס אותה פרל וסנס ככבוד יעקב וכניו. מכל מקום עיקר כונתם הי' רק כשכיל שלא יעשה כן בישראל. לפחול. כשיתן סקכ"ס הסורה. כי גם קודם מ"ח שמו יעקב וכניו הסורה:

פירוש לתורה אלהים (י) כי נבלה עשה בישראל לשכב. אפי' עם בת הדיום כג שכן עם בת יעקב שהיא ארזו חשוב:

מעקשין וענען גיווארין קריעריג ויחר להם סאור אונ עם האם ויאי וייער גיגריקם דאם הייקם עם האם ויאי וייער פאר דראסין כי נבלה עשה בישראל ווארום עם איז גיטוהען גיווארין אשאנד צווישען דיא וישראל נשכב את בת יעקב צו ליגען מיט דיא

ספר הישר

האם זיא סערמאלטין ביי זיך אין שמוב, דיא ווייבער פון יעקב נענען געקוקען אונ האבין דאם גימאנט צו געקב. האם יעקב געשיקט צוויי קנעכט צו שכם אקנעקען פון אים זיין סאקטער דינה, האם שכם מיט וויינע מעקשין אונעק געטריבען דיא קנעכט אונ האם ויי גיט אריין גיליאט צו דינה, אונ שכם האם ארום גענוקען דינה אונ האם איד געקוקט אונ די קנעכט האבין דאם גינעהן, דיא קנעכט נענען געקוקען צו יעקב אונ האבין אים רעצייילט וואס זיי האבין גינעהן, האם יעקב פארשטאנען אז שכם האם שוין קונד גינעהן מיט דינה, יעקב האם געשוויגען אונ האם געווארם גיז וויינע קינדער וועלען קוקען פון פערל, ווי די קינדער נענען געקוקען אונ יעקב האם ניי רעצייילט וואס דיא האם גיטראפין מיט דינה, נענען שטען אונ לוי אונ אלע קרייכער שטארק בייז גיווארין אונ ויאי האבין גימאנט צום סאטער אזוי ווי אלע סעקטער נענען גימאנט גיווארין ווי זאלין גיט גיגז אונ זאלין גיט קונד זיין אונ שכם האם געגלעך אונגער שוועקסער וואו האם מיט איר קונד גינעהן אונ דער סאטער מיט אלע מעקשין פון שטאט האבין אים גיט גישטערט, דריבער איז שכם מיט

משרי חכמים צו בראכין אפייערע כלי האקסו דיר גיט געגיינערט, אונ איצט ביינערסטו דיר, האם שלמה געקעקט נען קען סוהם סיר אשאדן געלם האם האב איך בייז צו נערין איך דיר גענעם צו רין תורה סו ער סיר בצאהלן, איינער זיהלם סיר, קען איך אים צוריק וידען, אקער אז ראובן איז גיטקען צו סיר אונ לאזם סיר גיט דאונגען אונ גיט לערנען, זאם איז אזוי אונאק וואס איך קען אים גיט אקסאקן צוריק, איך פאר דאך גיט אים שטערין דאם דאונגען אונ גיט שטערין דאם לערנען, דריבער ביי איך בייז גיווארין אונ אים, דאם האבין גימאנט די קינדער פון יעקב נען שכם וואלט אונז גיטאקן וויין אונדער שווארין וואס סיר קענען ויאי אזוי אשאדן צוריק וואקן, וואלשין סיר גאר גיט בייז גיווארין, זיי האבין אקער אונז גיטאקן אזוי אונאק וואס וכן לא געשעה, אזוי קענען סיר ויאי גיט צוריק פאקן, דריבער האבין וויינעכטם צו שטראפן ווייטם אונדער שטראפן

אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו
בבתכם תנו נא אתה לו לאשה :
והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו
לנו ואת בנותינו תקחו לכם : ואתנו
תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו
וסחרוה והאחוז בה : ויאמר שכם
אל אביו ואל אחיו אמנא חן
בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן :
י הרבו עלי מאד מהר ומתן ואתנה

חמור עמון דמימר
שכם ברי אתרעיות
נפשיה בבריתון הבו
בען יתה ליה לאתו :
סותחתנו בנא בנתיכון
תתנו לנא וית בנתנא
תסבון לכון : וועמנא
תיתבון וארעא תהי
קדמיכון תיבו ועבדו
בה סחורתא ואחסינו
בה : ויאמר שכם
לאביוהא ולאחיוהא אמנא
ר חמין בעיניכון ודי
תימרון לי אתו : י אסנו
עלי לחדא מהרין ומתן

רשבים

בער הטורים

(י) וסחרוה . החי"ת גורמת הקמ"ץ וכן מן גאל יגאלני מ
שחט שחטורו מן שאל וישאלוני משפטי צדק . מן בחר
שפתי חכמים

(יג) הכו . כי כמס' הכא וליך כנגלל הכו לפסוק אע"פ
ספרה כחוקר כמו שהכרז כנגלל דהיינו כע"א הכרז גם אל
לפסוק שהכרז עמם שלא לעבוד ע"א :
רש"י

המכול (כ"ר) : (ח) חשקה . חפזה : (יב) מהר . כתיבה
לכונה דהרמז"ן וסא דהרז לא הזכיר א' עאלו הכ' עעמים לפי שהרז לא ניקש למלוא עעם למיזכר מיתוה אלל לפרס לשכב

פירוש לתורת אלהים

(י) ואתנו תשבו אונ כימ אונז ואלס איר ויען
והארץ תהיה לפניכם אונ דאס לאנד ואל ויין פאר
אייך וסחרוה אונ האנדעלט אין איר והאחוז בה אונ
באנרייפס ויא : (יא) ויאמר שכם אונ שכם האמ
גיואנט צו איר פאטער אונ צו אירע ברודער
אמנא חן בעיניכם לאוס מיה געפונען חן אין אייערע
אויגין ואשר תאמרו אלי אתן אונ וואס איר וועט מיר
זאגן וועל איך געבין : (יב) הרבו עלי מער אונז

אזוי צו זאגן שכם בני מיין וזהו שכם האמ
באנערט אדער ער האט גילויקס אין אייער
סאכטער חנו נא איהא לו לאשה גיבט ויא צו אים
פאר אנוייב : (ט) והתחתנו אוחנו אונ זאלין
זיך צווישען אנאנדער מתחתן ויין בנתיכם תתנו
נט אייערע טעכטער זאלט איר געבין צו אונז
פאר ווייבער ואת בנותינו תקחו לכם אונ אונזערע
טעכטער זאלט איר געמען צו אייך פאר ווייבער :

ספר הישר

פרקי דרבי אליעזר

ויין פאטער אונ אלע שטאט מענטשין געשליקט גיווארין
דעם טויט , אונ זיי האבין גילערט אעצה זיי זאלין האבין
אבלבול ווי אזוי מען זאל זיי הרגלן , האט שמעון גיוואנט
אייך האב אעצה מען זאל זאגן זיי מוזין זיך מל זיין , דיא
מענטשין פון שכם האבין גיפאלגט דיא אעצה אונ אלע
האבין זיך מל גיווען אין איין טאג , זעקס הונדערט טינה
אונ סערציו מירדער , נאר דער פאטער פון דומור מיט זיינע
זעקס ברודער האבין נישט גיוואלט זיך מל זיין , דעם
אנדערין טאג פארין נאכט האט מען געפונען אכט מירדער וואס זענען נישט גיווען געמלד , ווייל די טיטערס האבין
זיי געהאלטן , האט שכם אונ דומור געשיקט מענטשין מען זאל בריווגען די מירדער מען זאל זייא מל זיין , האט

זיי געקב האט גיהערט וואס שפען אונ לוי האבין גיפאלטן האט
ער שפארק מירא געהאט ער האט גיוואנט פאטער וועלן זיך
פארזאמלען די פעלקער וואס וואונגען ארום אונז אונ וועלן אונז
הרגלן , האט זעקס געפולקט וייער כעס אונ ניוער שווער , עס
איז אבער פארגעסן גיווען אלע מלכים דא בין מירא געהאט פאר
דיא מירדער פון זעקס , זיי האבין גיוואנט אז די צוויי מירדער
פון זעקס האבין געקענט הרגלן די מענטשין פון שכם אז אלע
מירדער צו זאמען וועלן קומען וועלן זיי די וועלט חרוב מאכן ,
אנדערין טאג פארין נאכט האט מען געפונען אכט מירדער וואס זענען נישט גיווען געמלד , ווייל די טיטערס האבין
זיי געהאלטן , האט שכם אונ דומור געשיקט מענטשין מען זאל בריווגען די מירדער מען זאל זייא מל זיין , האט

משלי חכמים

איו דא וואס איין גוף האט ליב דעם אנדערין גוף , אזוי וויא
אפאן האט ליב זיי ווייב , ווערן דעם פערציגטע וואס ער
האט פון איר , איז אים מיין אונפערשייד וועלכע ווייב , פון
וועלכע ער האט פערציגטען די האט ער ליב , עס איז דא
אליה שפאט

(ח) שכם בני חשקה נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה :
צו זעקס מיט זיינע מירדער מיין וזהו שכם גילויקס צו
נעמען אייער סאכטער פאר אנוייב , ליבשאפט וואס איין מענטש
האט ליב דעם אנדערין , זענען דא צווייגליי , איין ליבשאפט
(ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

בְּאֵשׁ תֹאמְרוּ אֵלַי וְתִנְנֶנִי אֶת־
הַנֶּעֱרָ לְאִשָּׁה: י וַיַּעַן בְּנֵי־יִעֲקֹב
אֶת־שִׁבְלָה וְאֶת־חֲמוֹר אֲבִיו בְּמִרְמָה
וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְאָה אֶת־דִּינָה אֲחֹתָם:
י וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת
הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ
אֲשֶׁר־לֹא עֲרָלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ:

יחזקיה קרי

שפתי חכמים

לח כח יעקב וכן לא יעשה אפי' כפניה והוקשה לו קושיית
(יד) חרפה הוא. שמן פסול הוא אלגלו הכא לחך חזירו הוא חומר לו ערל אחת או כן ערל. חרפה ככל
מעשה שבם ועונשם

(יג) ויענו בני יעקב את שבם וגו' במרמה וידברו וגו' ויאמרו:
איהם. קשה. (ח) מכו המרמה. (כ) כחלה וידברו. שהוא
לשון קשה. ואח"כ ויאמרו שהוא לשון רכה. ונראה כי אם היו
בני יעקב מתרצים להם חזק כשתכעו את דינה לחתה לשבם
כתנאי שימולו כולם שאז יאחזו להם. היו אנשי שבם מרנישים
דולמי כמרמה יענו להם כן. ע"כ עשו הם כמרמה ודברו

פירוש

מיר טוהר דיא כתובה ופתן אונ גישאנק ואחנה
באשר תאמרו אני אונ איך וועל געבין אזוי וויא
איר נועם זאגן צו מיר ונתנו אונ גיט מיר דיא
ינג פרוי פאר אנויב: (יג) ויענו בני יעקב אונ דיא
בני יעקב האבין געקערט צו שבם אונ צו זיין
פאטער חמור בפרט מיט חקקה גרדיו אונ וויא
האבין דריקער גירעט מיט חקקה האמשי וויא
האבין גיט מקיים גיוען ויערע רייד זענען וויא

ספר הישר

הרקם דער פאטער פון חמור מיט זיינע נעקם גרדער גיט
גילאזין כל זמן די קינדער, אונ זיי האבין גינאמלט דרגנ
שבם מיט זיין פאטער חמור אונ דאס איז מיט זיי פאר
וואס זיי האבין גינאמלט דיא געה פון יעקב'ס קינדער אונ
אלע קענטשין פון שטאט האבין זיך ב' גיוען, חקקם מיט
זיינע גרדער האבין גינאמט צו שבם אונ חמור האט איר
דען גיט וויקער פון אייער פאטער וואס איר זענט געגאנגען
געקען וויקער פון די עקרים וידען אונ איר האט גינאמט
אזוי אונדא וואס אייערע אלטערין האבין אייך קיין קאמף
גינאמטן אויף דער זאך, קיינט גיט אז איר נועם וועגן דעם גילאזין זיין, אונ וואס נועם איר עקערין אלע
פערקער וואס וועלן האבין פון אייך, וועגן איין ברוי'ה פון יעקב'ס קינדער האט איר אלע זיך ב' גיוען, עס וועט
דאך זיין אשאנקע פאר אייך, קארגן וועלן מיר פארנאקען אויף אייך דיא קנענים אונ מיר ווידען אייר אלע
הרגנן. ווי שבם אונ חמור אונ די קענטשין פון שטאט האבין גייערעט די בייד פון חקקם מיט זיינע גרדער האבין

משלי חכמים

וילישאמט וואס איין נשמה האט ליב דיא אנדערע נשמה,
דחיינו אפענטש האט ליב צוריק, נישט זיין גוף האט ליב
דעם גוף פון צוריק, ווארום זיין גוף האט קיין הנאה פון דעם
צוריק'ס גוף, נאר זיין נשמה האט ליב די נשמה פון דעם צוריק,
(חק לישראל) (ח"ב)

רש"י

כח כח יעקב וכן לא יעשה אפי' כפניה והוקשה לו קושיית
(יד) חרפה הוא. שמן פסול הוא אלגלו הכא לחך חזירו הוא חומר לו ערל אחת או כן ערל. חרפה ככל
מעשה שבם ועונשם

כתחלה כעס על הגבלה הוצא שטשו. וזה וידברו. שהוא לשון
קשה. על אשר עמל את דינה לחתה. ולחתי הקטנה נחלת
להם ואחזרו בשון רכה. ואחזרו אליהם לא נוכל לעשות וגו'. אך
כוח נאות לכס להמול לכס כל זכר. כיון שבכ"ר נעשה המעשה.
וכו לא היו מרגישים הערמה. גם יש לפרש כמרמה על אשר
עמל את דינה לחתה. כי לכוונה היה הערמה נכח. כי להם

פירוש

גירענט גיוען אשר פטא את דינה אוויען ווייל ער
האט פאר אונ רייניגט זייער שוועקסער דינה:
(יד) ויאמרו אליהם אונ דיא בני יעקב וזאבין גינאמט
צו שבם אונ זיין פאטער דיא נוכל לעשות הדבר מיר
קאנען גיט טוהען דיא זאך דת זית אחותנו צו
געבין אונזער שוועקסער פאר אנויב גאיש אשר לו
גירע צו אזוי אכאן וואס ער איז גיט גימלך
כי חרפה הוא לנו ווארום דאס איז צו אונז אשאנר:

פרקי דרבי אליעזר

האט הקב"ה גינעבן אויף זיי אפוקא, אונ יעקב האט גענופען
זיינע קינדער אונ זיינע אייניקליך אונ זיינע ווייבער אונ איז
געגאנגען צו זיין פאטער אין קרית ארבע, אונ ער האט דאס
גיקראפן עשו מיט זיינע ווייבער וזען אין יעם גינאמלט פון
יעקב, האט יעקב געפאכט זיינע גינאמלטן אביסל ווייטער
פון יעקב, אונ יעקב האט זיך שפארק געפרייט מיט יעקב אונ
מיט זיינע קינדער אונ מיט דעם דריטן רייק'ס וואס ער האט
געבריינגט, כדי לוי זאגט איידער יעקב איז גישארגן האט

גינאמטן אויף דער זאך, קיינט גיט אז איר נועם וועגן דעם גילאזין זיין, אונ וואס נועם איר עקערין אלע
פערקער וואס וועלן האבין פון אייך, וועגן איין ברוי'ה פון יעקב'ס קינדער האט איר אלע זיך ב' גיוען, עס וועט
דאך זיין אשאנקע פאר אייך, קארגן וועלן מיר פארנאקען אויף אייך דיא קנענים אונ מיר ווידען אייר אלע
הרגנן. ווי שבם אונ חמור אונ די קענטשין פון שטאט האבין גייערעט די בייד פון חקקם מיט זיינע גרדער האבין

משלי חכמים

וילישאמט וואס איין נשמה האט ליב דיא אנדערע נשמה,
דחיינו אפענטש האט ליב צוריק, נישט זיין גוף האט ליב
דעם גוף פון צוריק, ווארום זיין גוף האט קיין הנאה פון דעם
צוריק'ס גוף, נאר זיין נשמה האט ליב די נשמה פון דעם צוריק,
(חק לישראל) (ח"ב)

אמאל

8

13

היא לנא: מי ברום ברא
גמפס דכון אם תדון
פונתנא דמגור דכון ב
דכורא: מי ונתפן ית בנתנא
לכון וית בנתיכון נשב
לנא ונתיב עמכון ונתי
דעמא חד: י ואם דא
תקבלון מננא דאתגורא
ונדבר ית ברתנא ונתיב:
י וישפרו פתגמיהון בעיני

רשב"ם

בחרותו. מן פעל יפעלוהו: (טו) ונתנו. דגש. המו ונתנו פירוש ניהן. וכן מצרים נתנו יר. כמו נתנו:

שפתי חכמים

רש"י

מקום גדוף: (טו) נאות לכם. נתנו ע' לכם לשון
(מ"ב יב) ויאותו (הכניסו ביהידע): להמול. להיות
נמול ע' אינו לשון לפעול אלא לשון להפעל: (טו) ונתנו.
כיון שניה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נתיבין
ונתנו: ואת בנותיכם נקח לנו. אחת מולא בתנאי
שאמר חמור ליעקב וכתובת בני יעקב לחמור שחלי החשיבות
יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו את בנותינו לפי דעתנו ואת בנותיכם נקח לנו ככל אשר נחפון. וכשדברו חמור
ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם כדי לרעותם שיאותו

מעשה שכם ועונשם

יחולו עכשיו כל בני שכם. האיש אשר ירצה ליקח מבנות יעקב
יחול את עולמו. ומי שאינו רוצה ליקח אשה מבנות יעקב למה
יחול עולמו. אכל בני יעקב אמרו להם כן היה צריך להיות אם
לא היה נעשה עדיין מעשה כזה שעתה את דונה אחותם. שהלכה
לחומה ונאנסה. אכל כיון שנעשה כזאת. איך אפשר לנו להיות
לנחנו וישיבים בקרבם. וכי יהיו בנותינו כלואים תמיד בבית.

פירוש לתורת אלהים

(טו) אך ניערם בואת נאות לכם מיט דעם וועלען
מיר צו אייך איינזויליגען אם תהי כבוננו אז איר
נועם זיין אזוי וויא מיר דהבוי לכם ב' זכר עם זאל
ווערין גיטלעך צו אייך אלע זכרים: (טו) ונתנו את
בנותינו לכם וועלען מיר געבין אונזערע טעקטער
צו אייך פאר ווייבער ואת בנותיכם גיטלעך צו אונז
אייגענע טעקטער וועלען מיר געמען צו אונז

פרקי דרבי אליעזר

ער צושיילט זיין פארשטענד צו ביידע קונדער גלייך, העלעם צו
יעקב העלעם צו עשו, האם עשו גינאנס צו יעקב איך בין
אבכור דארף איך געמען צוויי העלעם און דו זאלסט געמען
אדריסול, האם יעקב אנדערש צושיילט, פון דאס גאנצע פאר
איר טראכט אין איינער הארץ און וויא מיר טראכטן אין אונזער הארץ, דנה האט איר געהערט וואס זיי האבן

משלי חכמים

אסאחל וינרם אפגיטאקן די ליבשאפט נאך פריער, די תאנה
גייט אסאחל פון זיך אליין אונזק פון דעם טענקש. למשל
אסאחל האט אסאחל גינאנס צו איינעם קום צו מיר אין קראם
איך וועל דיר געבין סחורה אויף בארג ווי פיל דו וועסט וועלען,
(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

וּבְעֵינֵי שְׂכָם בְּחִמּוֹר: יִסְלֹא אַחֵר
הַנֶּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבִתִּי
יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבֵּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:
כִּי יִבְאֵה חִמּוֹר וּשְׂכָם בָּנוּ אֶל־שַׁעַר
עִירָם וַיִּדְבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:
כֹּה הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם
אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ
וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבֵת־יָדַיִם לַפְּנִיָּהם

רשבי

(יט) ולא אחר. מגורת לא תאחר שהוא משקל כבר כמו תשבר: והוא נכבד. ושמונו לו:

רש"י

להמול: (כא) שלמים. כשלוס וכלל שלם: והארץ הנה רחבת ידים. כאלס שידו רחבה ורחבת כלומר

מעשה שכם ועונשו

(כ) ויבא חמור ושכם בנו ונ' האנשים הזוהר שלמים הם
אחזו ונ'. הנראה לכוף דחמור ושכם בנו פשו כחמס
ואחרו כלכם אם כבוד לאנשי עירנו ונאמר להם דבואת יאותו לנו
סלמים ליתן דינה לשכם בני אם נחול כולנו כל זכר. היו אנשי
שכם אומרים מה כך אללנו האם כשכיל כנר שכם אשר חספ
כחוסכות ימולו כל זכר כעירנו. זהו מהמנו לעשות. ולכך
אמרו שכם וחמור כערמה האנשים האלה שלמים הם אחט.

פירוש לתורת אלהים

אויגין פון שְׂכָם דער וזהו פון חמור: (יט) ולא אחר
הנער לעשות הדבר. ויגן שְׂכָם האם נים
גיןאקט צו מוהען דיא נאך פלומר ער האט
זיך מל גינען והוא נכבד מכל בית אביו אונ ער איז
גינען דער בעקטער פון נאר זיין פאטערס הויז:
(כ) ויבא חמור אונ זיין וזהו שְׂכָם זענען
גינען אונ אי שער עירם צום מויער פון זייער שטאט
נדיברי אונ זיי האבין צו זייערע שטאט לייט גירעט

ספר הישר

גירעט האט זיא געשיקט צו איר פאטער זאגין וואס זיא
האט גירעט. ווי געקב מיט זייער קינדער האבין גירעט
וואס שְׂכָם מיט חמור וזייען צו זיי טאהן, האבין שְׂכָם
אונ לוי גישנארוין אז בוי מארגין זאל איין קענטש גיט
גלייבין פון די קענטשין פון שְׂכָם צוואנגיג יונגע קענטשין
זענען גינען אין שְׂכָם בעהאלטין וואס האבין זיך גיט
געפילט. איצט האבין זיי געמאכט אפֿהקמה מיט די קינדער
פון געקב, האבין שְׂכָם אונ לוי געהרגט אקטעווען פון זיי, אונ צוויי זענען אנגלאפין אונ האבין זיך בעהאלטין
אין שְׂכָם אונ שְׂכָם מיט לוי האבין זיי גיט געפונען, דערנאך האבין שְׂכָם אונ לוי

משלי חכמים

נעם דער קשרת אנטלויפין פון דיר מיט דעם בנר נעם זיך
דיר נים גלוסקין צו פצאחלין, דאס געלויבט איז דא גינען ביי
שְׂכָם מיט דינה, חמור האט גינאנס צו געקב מיט זייער קינדער
מיין וזהו שְׂכָם האט ליב דינה, גיט זענען זיין האנד, נאר דיא
נשמת 10 18 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

את־בנותם נקח־לנו לנשים ואת־
בנותינו נתן להם: כב אך־בזאת
יאתו לנו האנשים לשבת אתנו
להיות לעם אחד בהמול לנו כל־
זכר כאשר הם נמלים: כג מקניהם
וקניהם וכל־בהמתם הלא לנו הם
אך נאותה להם וישבו אתנו:
כד וישמעו אל־חמור ואל־שכם בנו
כל־יצאי שער עירו וימלו כל־זכר

בנותהון ניסב לנא לנשין
ות בנתנא נתן להון:
כב ברם ברא ימפסון לנא
גבריא למיתב עמנא
למחי לעמא חד במגור
לנא כל רכורא ברא די
אינו גזירין: כג גיתיהון
וקניהון וכל בעירהון
הלא דילנא אינון ברם
נמפס להון ויתבון עמנא:
כד וקפידו מן חמור ומן
שכם בריה כל נפקי
תרע ברתיה וגורו כל
רכורא

רשי

אל תסידו כלום פרקמטיא הרכה בזה לכלא ואין לנו קני: (כב) בהמול. כהיות מול: (כג) אך נאותה להם. מעשה שכם ועונשם

היינו מה שיש לנו עם כה יעקב ארזות דינה. ככר עשיתו שלום כי הארץ רתבת ידים לשבת חון לעיר. וזה ארץ נאות לנו. כינינו ונחפסרנו לחם. כהרכות מזהר ומתן. וככל נתנו אותה לגני שכם שהיא ער ומולד העיר וגם לה יהי השולטנות. רק זאת אמרו האנשים שלא ישנו בעיר אחת יחד. אף שדינה חתה

פירוש לתורת אלהים

ביא אונו וועט זיין רער האנדיל גרויס וועלן
מיר אלע פארריןען את בנותם נקח לנו וייערי
סעקטער וועלן מיר נעקען צו אונו פאר וייער
ות בנותנו נתן להם ונא אונו פאר וייער
מיר נעבין צו נייא: (כב) אך נישערם בזאת יאותנו לנו
מיט רעם הנאי וועלן דיא לייט צו אונו בעויליגם
ווערין צו ויעצן מיט אונו להיות קעם איד צו ניון
צו איין פאלק בהמול לנו כל זכר אז עס וועט ווערין
גימלת צו אונו אלע זקרים אזוי נייא ווערין
גימלת: (כג) מקניהם וייערע סיה ומקניהם וייער

פרקי דרבי אליעזר

יעקב אויף אייביג און מען האט אזוי געשרייען, נאכדעם האט
יעקב גינגען צו עשו נייא אונזע פון פון לאנד, האט עשו
גענומען זיינע ווייבער און זיין פארקעגן און איז אונזע געגאנגען
פון ארץ ישראל, און ווייל עשו איז אונזע געגאנגען און האט
ליידן געמאכט ארץ ישראל פאר יעקב דריבער האט אים גאט
גייעבן ווערערס מדינות, ראקאלס איז יעקב גייעסין רותג
אין לאנד גען. יא עס שטייט אין פסוק יעקב איז גייעסין אין
רעם לאנד וואו זיין פאטער האט געוואהנט:

פארנומען אלע בהמות און אלע נקבות און קליינע קינדער און האבין זיי געפירט צו וייער פאטער גענוג, וויא יעקב

משלי חכמים

דינה פאר אנויב איידער דיא תאף וועט פון אים אונזע גיין.
פי תפץ בבת יעקב. ווייז דער נוף פון שכם האט גענוקט צו
רעם נוף פון דינה, דריבער האט ער געזאגט איידער די תאף
וועט פון אים אונזע גיין:

כְּלִי־צִאי שַׁעַר עִירוֹ: כִּי וַיְהִי בַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם בְּאֲבִים וַיִּקְחוּ
שְׁנֵי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׂמֵעוֹן וְלֹוִי אֶחָי
דִּינָה אִישׁ חָרְבוּ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר
בְּטַח וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר: כִּי וְאֶת־חֲמוֹר

דְּבִקְרָא כָּל גִּפְתִּי תִרַע
קִרְתִּיָּה: כִּי וַיְהִי בַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם בְּאֲבִים
וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי־יַעֲקֹב
שְׂמֵעוֹן וְלֹוִי אֶחָי דִּינָה
אִישׁ חָרְבוּ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר
בְּטַח וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר: כִּי
וְאֶת־חֲמוֹר

תריא ויסי ביום. שנת קל נדרים לא:

רשבים

(כה) בהיותם כואבים. לפי דרך ארץ. ופשוטו של מקרא
אז היו כואבים מיום ראשון ושני: ויבואו על העיר.

שפתי חכמים

פ' רל"ח דבקרל משמע שני יעקב היו מנקהים אותם להניח ליטב
אחם והא' איסכא הוה: צ' דהל"ל שמעון ולוי שני בני יעקב ל"ל
אלא וט'. מהרש"ל: ק' דל"ל אחי דינא ל"ל אלא לומר שמלך
פאחוס עשו זה ולא מנח שבו אנשי דמים: ר' ר"ל יעקב א"ל
על תפילתו של אנריס שהתפלל עליהם כדמפרש ס"פ לך נך.

מעשה שכם ועוגשם

מאתנו. ור"ל אין לנכס חשד עלינו שאנו עושין זאת עבור דינא.
כי בל"א דינא שלנו היא ואין אחם לריכס להמול כשנולדו.
אלא כשכיל טוכתס. והסכימו למול עולם. אבל לא החרטו
למול כל הטף כאשר התנו בני יעקב רק הגדולים ואלו שער
שכם מלו עמנו אבל הקטנים לא מלו והפירו מק התנאי:
(כה) ויבואו על העיר בטה וגו' ויקחו את דינא וגו'. וקשה
מדוע לא הללו תחלה את דינא מבית שכם הלא זה ה'

לכותים על התורה

(כה) ויבואו ע' העיר בטה וגו'. דער כלי יקר שרייבט
די קינדער פון יעקב האבין זיך פארזיכערט
אויף דעם זכות פון זייער זיידע אברהם, נוארם פארר ווי
אברהם איז אריין געקוקען דאס, ערשטע קאהל איז געגען
אין ער געקוקען צו דיא שיקאט שכם, אונ האט דארט
גיבעטן אויף די קינדער פון יעקב זיי זאלן גיט גישטראקט
ווערן אויף דעם נואם זייא וועלן הרנגן דיא קענקשין פון
שכם, אפילו זייא וועלן זיין געפילט, טייל זיי וועלן זיך
גיט פל זיין פון וועגן מצוה, גאר טייל יעקב מיט זייער
קינדער זאלן וואהנען מיט זייא צו זאמען וועלן זיי קענען

גינען אדער זייא האבין זיך פאר זיכערט אויף דעם פח פון זייער אלטען פאטער. ורשי שרייבט
האמטשע זיי זענען דיא קינדער פון יעקב האבין זייא זיך נאכג גינען אזוי וויא פרענדע קענקשען
נואם זענען גיט זייער וזהו דען זייא האבין מיט אים קיין גצה גיהאלטען אונ ווידער פון וועקט
וועגן שטייט אחי דינא ווייסען מיר דען גיט אז זייא זענען גינען דיא ברידער פון דינא גאר
ווייל זייא האבין זיך מוסר נפש גינען פון אירעט וועגן דרום זענען זייא גירופען גינארין אירע
בריידער וזהו וזהו אונ זייא האבין גיהרגת אלע זכרים: (כו) גאט חמור גאט שכם אונ חמור אונ זיין

ספר הישר

האט גינען נואם זייער קינדער האבין גיטארן אין דיא
שקאט שכם אונ ער האט גינען דעם פארקעגן פון שכם
נואם זיי האבין פארנוקען, איז יעקב ביי גינארין אויף
זייער קינדער, אונ האט גינאנט צו זיי ביו איצט האב איה
געהאט רוהיגקייט פון די קענקשין פון געגען, אונ איצט
וועלן זיי ביי זיין אויף מיר אונ וועלן זיך אויף אונז פאר
זאקלען אונ וועלן מיר מיט איה הרנגן. האבין אלע
קינדער גינאנט צו יעקב האבין מיר דען גיקענט דאזיי

(ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

אונזער שוועסטער זאל זיין ווי אונז, טיף אונ אקטציג
קליינע בחורות האבין זיי געפאנגען פון שכם, איין מיידל
אקליינע זיא האט געהייסן בונה האט שיקען זיא גענוקען
פאר אונז, זייער אונ פערציג קינדער זכרים האבין דיא
קינדער פון יעקב געפאנגען לעבעדיג פון שכם אונ זענען
געקליבען ביי זיי פאר געקעט, די אונז יונגע קענקשין
נואם האבין זיך געהאלטן זענען איצט ארויס געגאנגען
פון זייער געהאלטעניש אונ האבין גינען ווי וויקט די

שטאט 12 18

וְאֶת־שִׁכְמְכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חֶרֶב וַיִּקְחוּ
אֶת־דִּינָה מִבֵּית שִׁכְמָם וַיֵּצְאוּ: כו בְּנֵי
יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיַּבְּזוּ הָעִיר
אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲזָתָם: כח אֶת־צֹאנָם
וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת
אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
לָקְחוּ: כט וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־

וַיִּתְּ שִׁכְמָם בְּרִיָּה קָטְלוּ
לְפָתְנָם דָּחָרְב וּדְבָרוֹ יֵת
דִּינָה מִבֵּית שִׁכְמָם וַיִּנְפְּקוּ:
כו בְּנֵי יַעֲקֹב עָלָיו
לְחַלָּצָא קְטִילָא וַיַּבְּזוּ
קְרָתָא דִּי סְאִיבוֹ אַחֲזָתָהּ:
כח יֵת עֲנָהוֹן וַיִּתְּ תוֹרִידוֹן
וַיִּתְּ חֲמֹרִיהוֹן וַיִּתְּ דִּי
בְּקָרְתָא וַיִּתְּ דִּי בְּחֶקְרָא
דְּבָרוֹ: כט וַיִּתְּ כָּל־נַפְסֵיהוֹן
וַיִּתְּ כָּל טַפְלָהוֹן וַיִּתְּ

בעל הטורים

(כו) טמאו. ג' בתם. טמאו אחותם טמאו את מקדשי טמאו את היכל קדשך כדכתיב נשים כזיון ענו. את היכל קדשך כולם למדין מזה טמאו מקדשי לעשות רשע

(כז) על החללים. לפשט החללים וכן ת"א לחלל קטילא: (כט) חילים. ממונט. וכן (דברים ח) עשה לי את החיל

מבזה הא' וב'. אלא נראה הפסע כי כל אנשי שכם לא יכלו לחסול מכולם ביום אחד וזו בשנים וביוב השלישי היו כולם כואבים שכבר מלו כולן מיד ויקחו איש חרבו: פל דבר שהוא נגד רצונו. אבל כל זמן שדינה בבית שכם עוד לעשות נקמה בלנשי שכם ולהרגם כחפזם: רשע

פירוש לתורה אלהים
וזהו ששם האבין זי"א גיהרנה צום שארף פון דער שווערד ויקחו את אונ זי"א האבין גינוקען דינה פון דעם הויז פון ששם אונ זענען ארויס גינאנגען: (כו) בְּנֵי יַעֲקֹב דִּיא קִינְרֶעַר פֿון יַעֲקֹב זענען גִּיקִימֶען אָפּ צו צִיהֶען דִּיא רֶעַר שְׁלֶאמֶענֶע וַיַּבְּזוּ הָעִיר אונ זי"א האבין גִּירוֹיבֶט דִּיא שְׁטאַט וַיִּירֶל זי"א האבין קטמא גִּינוֹעֶן וַיִּיעֶר שְׁוֹעֶקְטֶר: (כח) את צאנם זייערי שאף ואת בקרם אונ זייערי רינגרער ואת חמוריהם אונ זייערי איינלען ואת אשר אונ ראם וואס איז גִּינוֹעֶן אין שְׁטאַט ואת אשר בשדה אונ דאס וואס איז גִּינוֹעֶן אין פֿעלד גָּחִי האבין זי"א צו גִּינוֹקֶען: (כט) ואת כל חילם אונ גָּאָר וַיִּיעֶר גֶּעלֶט ואת כל חילם

ספר הישר
שְׁטאַט ששם איז געבליבען, עס איז קיין מאנסקערנאקן געבליבען אונ דִּיא וַיִּיעֶר וַיִּנְעֶן זענען דִּיא צוויי יונגע מענטשן געמאנגען אין דִּי שְׁטאַט תפוח אונ האבין דאָרטן דערציילט וואס דִּי קִינְרֶעַר פֿון יַעֲקֹב האבין גיטאָהן אין דִּי שְׁטאַט ששם, דִּי מענטשן פֿון שְׁטאַט האבין דאס דער־ציילט צו וַיִּיעֶר פֿלֶה, אונ דער פֿלֶה האט געשיקט מענטשן אין דִּי שְׁטאַט ששם זעהן אויב עס איז אַמֶּת ווי דִּי צוויי יונגע מענטשן זאגן, וַיִּירֶל דער פֿלֶה האט גיט גינואלט גיטאָהן אונ צוויי מענטשן זאגן, קענען הרנגן אלע מענטשן פֿון דִּי שְׁטאַט ששם, דִּי מענטשן זענען געקומען צוריק צום פֿלֶה אונ האבין גינאנט עס איז אַלֶּע אַמֶּת וויא דִּיא צוויי יונגע מענטשן האבין גינאנט, דער פֿלֶה תפוח האט גינאנט צו וַיִּין פֿאַרֶק מיר וועלן גיין מאכין אַמֶּת־הַקָּה מִיט יַעֲקֹב אַת וַיִּיעֶר קִינְרֶעַר, דִּי מענטשן פֿון תפוח האבין גינאנט צו וַיִּיעֶר פֿלֶה דִּי וועקט גיט קענען געשטיין געגן זי, ווארום זי זענען גאנץ שטארק, זי וועלן אונ פֿאַר־ (חק דישראל ע"ט) (ח"ב)

מִפֶּם וְאֶת־נִשְׁיָהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֶת
כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵית : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־שְׂמֹעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲבַדְתֶּם אֹתִי
לְהַבְאִישְׁנִי בַּיָּשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֵנִי
וּבַפָּרוֹז וְאֲנִי מִתִּי מִסֹּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ
עָלַי וְהַכּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי :

רשבים

(ל) להבאישני. את ריתי כמו אשר הבאשם את ריהנו:
רש"י

שפתי חכמים

מהר"ל: ש' ושרשו שם אכל אם היה עמו מלעיל על משקל
קמו שבו היה שרשו שבו והיה מלשון שוכה: ר' פסוק הוא
כפרשת כי תשא ר"ל לאחר שחפרס ותרסה ונחלת: א' אכל עכשיו
עכשיו. ולאנה ללילה היתה הכזית ועברתם אותה (תנחומא). מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב
אלה שהיו אומרים עד אשר חסרה ת ונחלת את הארץ לסיכך היו א' שחקן: מתי מספר. ולנשים מועטים:

לכותים על התורה

געהרקה דיא קענששין פון ששם וואס זענען גינען אויף
שווייג, האבין ביה רין געקעקט צו פאר, וועגן דיא
קענששין וואס זענען געשטעל בארקסטו דיר גיט אן געקען.
נ"י געהערן גיט צו דיר, די קענששין פון ששם זענען גינען
געשטעל, אונד צו דיר געהערן נאר די קענששין וואס זענען
גיט געשטעל, איז ער אונזעק געמאכען פארשעקט:

אונד אלע זייערע קינדער וואס נשים אונד זייערע
נוייער שבו האבין זיין גיפאנגען גיבן אונד האבין
גירויבט וואס די אונד אלץ וואס איז גינען אין דיא
היינער: (ו) ויאמר יעקב האם יעקב גינאנט צו
שקען אונד לוי עבדתם איתי איר האם ביה באשטייבט
הבאישני צו פאר מיאוסין ביה גיט בייא דיא
זייער פון רעם לאנד, ווער מרגום מאכט דעם פשט להבאישני. צו געבין אפינגר שאפט
צווישען מיר אונד דיא זייער פון רעם לאנד וואס איך בין מיט ווייניג קענששין ויהיג אונד זיין
וועלן ביה שלאגין ונשפדתי אונד איך וועל ווערין פאר מיידלעך גיט איך אונד מיין הויז געווינד:

ספר הישר

אפיסקה, האם יהודה גינאנט צו יעקב אויפוקסט האבין
דען שיקען אונד לוי געהרקה די קענששין פון ששם, האם
האם ביה גינאנט אלע קעקער קען נאל גיט גולדן אונד
גיט קונד נין, אונד זיי האבין געגלח אונדער שוועקשער
אונד האבין מיט איר קונד גינען אונד אלע קענששין פון
ששם האבין אים גיט גישטערט, האבין זיי אויך אייגן
געשטוקט צו דער נאך, ריידער האבין זיי געהרקה דיא
אלע קענששין פון ששם, ריידער בארשטו קיין סוף
האבין, אזוי ווי האם האם גינעבין אין אונזערע הענט די
קענששין פון ששם אזוי וועט ער געבין אין אונזערע הענט
די אלע קלבים מיט וייערע קענששין, קעט ביי הקב"ה ער
נאל אונד העלפין, אונד ער נאל געבין אונזערע פיגור אין
אונזערע הענט, יהודה האם גינאנט צו איינעם פון וייערע
קענט גי נאר ווען ווא די קלבים מיט וייערע קענששין
שטייגן איינע, דער קענט האם גינען פון ווייטן דעם
אונד ווא די קלבים מיט וייערע קענששין שטייגן אונד ער
האם גינאנט צו יהודה אויף וועלכין אונד דיא קלבים מיט
זייערע קענששין שטייגן אונד די קענששין זענען אזוי פיל
ווי די נאכר וואס זעבין ברעג ים, יהודה האם גינאנט צו
אלע ברידער איר זאלט אייך שטארקן גענוים וועט האם
זיין מיט אונד איר זאלט קיין מורא האבין, איר זאלט
שטארקן איינע שווערדיג אונד אלע קלים וואס קען בארן
(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

אין 14 13

(חֶסֶק לְיִשְׂרָאֵל ע"ט)

והפיהו והחליפו שמלתיכם :
 ונקומה ונעלה בית אל ואעשה
 שם מזבח לאל הענה אתי ביום
 צאתי ויהי עמדי בדרך אשר
 הלכתי : ויהנו אלי יעקב את כל
 אלהי הנכר אשר בידם ואת
 הנזמים אשר באזניהם ויטמן אתם
 יעקב תחת האלה אשר עם

תולדות אהרן
 ונקומה ונעלה . עקידה עמר כה : אלל כעולה .
 מנחם דין נח :

בעל המורים

(ב) וסמלינו שמלוחיכם . ונקומה ונעלה בית אל . רמז להא דליתא כס"ק דשבת רמי סוממי ומלל : (ג) ונקומה . ג' כח' הכ"ה
 וליד שנה הכנר אחי ונקומה . ונקומה עליה למלחמה . שאמר יסודה ככות ונקומה ונעלה בית אל שנה הכנר ונקומה וכן כחול
 ככות ונקומה עליה למלחמה :

שפתי חכמים

לנחית קום עליה הלא כבר נדר יעקב כי לא אלה ה"ק ליה מהר
 ועלה ואל תחלחר עוד וכו' אכל על' חיתורו ככות לכן לא נסמ
 לפי שלא חל הנדר עליו אלא חסילא נסוב כדכתיב וסכתי כסלום
 וגו' : זה ר"ל שאינו עשה פירות . סרק פי' רק מן השירות .
 (נח"י) יעקב לא ראה לעכס סיוניך אוחס לים המלח כי ראה
 למחר נקיים נדרו א"כ נחמסם לעומנה כעשר וכדי שלא ירנוש אדם לאחר זמן שיש כלן חסירה לסיכך שמנס תחת חיל

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (ד) ויטמן אותם וגו' . סדרש זו ע"ז דמות יונה והיינו דאמרין בריש מסכת חולין דמות יונה מצאו להם בראש
 הר גריזים והיו עובדין אותה :

לקומים על התורה

חייקט ניי נאלין קאמין קאמער האבין זיי גישאין
 קעקס מעבירה אויפגעבן און זייא געדינגען גיט , אז איר
 וועט אזוי קאמין וועלן מיר קענען קוקען אין בית אל ,
 ווייל אין בית אל איז דא די שכינה בוי קען קוקען אין
 בית אל גאנץ ביין פון עברות . די קינדער פון יעקב האבין
 גיגעבן צו זייער קאמער יעקב אלע גליים וואס אויף זייא
 איז גינען געקאמלט מצורה פון מעבדים , און האבין אים
 גיגעבן די אויגערדינגלעך וואס איז גינען אין די אויגערין
 פון די קענשליין פון שקם , ווייל פאר צייטן קלעגין דיא
 עבדים קראגין אויגערדינגלעך אין די אויגערין , און אויף
 דעם וועג וואס איז בין גיגאנגען : (ה) ויחט און זיי האבין גיגעבן צו יעקב אז די אלע פרעקנדע
 אפ געקער וואס עם איז גינען אין זייערע הענט ואת הנזמים און דיא אויגערדינגלעך וואס איז גינען
 אין זייערע אויגערין ויטמן און יעקב האט זייא געהאלטן תחת אונקער דעם ליגדען בויים וואס

ספר הישר

האט געצויגן איצט פון בית אל צו חברון צו זיין פאטער .
 ווי עס איז נאך גינען אשטויקל וועג צו קוקען אין אפרת
 האט דאס געראקט גיגארין אקור און ווי זיא האט דאס
 קינד גיגארין איז זיא גישטאמקט . רחל איז אלס גינען
 פונם און פערציג יאָר ווען זיא איז גישטאמקט , ווען
 רחל איז גישטאמקט האט יעקב געמאכט זיין וואהנגען ביי
 גלילה , ראובן איז גיין גיגארין אויף דער וואך פאר וואס
 האט זיין פאטער גיט געמאכט זיין וואהנגען ביי זיין מוטער
 לאַה , איז ער אביין געגאנגען אין דעם גיגאמקט פון
 בלהה

שכם: ה ויסעו ויהי חתת אלהים
 עליהם אשר סביבותיהם ולא
 רדפו אחרי בני יעקב: ויבא יעקב
 לזוה אשר בארץ כנען הוא בית
 אל הוא וכל העם אשר עמו: ויבן
 שם מזבח ויקרא למקום אל בית
 אל כי שם נגלו אליו האלהים
 בבשרו מפני אהיו: ה ותמת דבורה

עם שכם: ה ונסעו ויהי
 דחלא מן קדם יי על
 עממא די בקרני
 סחרניהון וקא רדפו פתר
 בני יעקב: ויבא יעקב
 לענן די בארעא
 דכנען היא בית אל הוא
 וכי עמא די עמיה:
 ויבנא תמן מדבחא
 וקרא לאתרא אל בית
 אל ארי תמן אתגלי ליה
 מדאכיא דיי במערקיה
 מן קדם אהיו: ה ומיתת
 תורא ויקרא למקום פתח
 עמא: כי שם נגלו
 אליו האלהים

בעל המזבח
 (פ) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

רשבים
 (פ) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

שפתי חכמים
 (פ) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

פירוש לתורת אלהים
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

ספר הישר
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

ספר הישר
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

ספר הישר
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

ספר הישר
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

ספר הישר
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

ספר הישר
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

ספר הישר
 (ה) ויסעו. כי נחמ' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס"פ
 אלה מסעי כ. ישראל ויסעו ממלך שהיו הדגנים נוסעין כעין
 מעטו של יעקב לומר מה כלן חתת אלהים על הערים אף להלן
 אבל עבשיו קרא שם המקום בית אל שחיו לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעוורו:

מִיִּנְקַת רִבְכָּה וְתַקְבֵּר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן כָּבוֹת: פ וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶל־

רשבי

(ח) אלון כבות. לא נכתב אלא מפני שכל המקומות שחלף יעקב בחזרתו חולך ומפוש: (ט) וירא אלהים

שפתי חכמים

הטעם שחתח אל שהיה טעם חסד מוכר: ז ר"ל דאלון אין פירושו מישור אלון חלון. גו. של מישור כדפרי"ש כס' נר אלון פארן וע"ס: ח דכיון דקודם לכן לא חתח ספרי שחתח דבורה אלון ש"מ עדיין לא חתח וכפאל יעקב אל בית חסד לא חתח אלון ויכא יעקב אל יתק חסד ולא חתח אל רכבה חסד ספרי על ידי שחתח לו דבורה כל אלון ש"מ שחתח וכו' עכ"ל נחשאר לו על החכמות שני דחתי אלון ככות ר"ל אכילות אחר נחשאר שם כאלה שני שהגד לו על חסד שחתח (כ"ר). אלון כלשון וי"ו (אבל) [אחר] ולפיכך (ולפי) (ט) העלימו פירושו לתורת אלהים

האם אים געשיקט צו לבן איה וועל שיקען אונ וועל דיה פון דארטין צוריק געקען האט נא געשיקט דבורה צו יעקב אין פדן ארם ער נאל פון דארטין ארזים גיין אונ ויא איו גישטארבין אין נועג צוריק וועקסן ונקבר אונ ויא איו באגראבין גינארין פון אונטער בית אל. ורשי

ספר הישר

געזען זיי גינען ווי בערין. אנדערע חיות פון וויא האבין אויפגעוועקט ווי פאלשעס, אונטען געווישען די אקטען האט געהאנגען אונזער, אונ אונטען געפין די ערד איז אויך גינען אונזער ווי פון די פיגור דוכיפת, ווי די חיות געזען געקוקטן האבין זיי ויה גינעט אויף די איינלען אונ געזען אונזער מיט דיא איינלען אין דער מדבר אונ מען ווייס גיט ביי היינט ויא זיי געזען ארזין געקוקטן, אונ איינע פון די חיות איז געקוקט צו ענה אונ האט אים גישטארבן מיט איר וויידיא אונ איז אנטלאפן, ווי ענה האט דאס גינען איז ער דערשראקן גינארין אונ איז אנטלאפן צוריק אין שער, אונ ער האט דאס דערציילט זיין קאטער אונ זינע ברודער אונ זיי געזען אלע געמאנגען ווערן דיא איינלען אונ האבין גיט געטונען, אונ ענה מיט זינע ברודער געזען אויף דעם ארם גיט מער געקוקטן, ווייל זיי האבין מורא געהאט פאר זייער לעבן, ווען יעקב איז שוין אלט גינען הונדערט מיט פינף יאהר האט יעקב מיט זינע ברודער מיט ווערענדיגות אונ זייער פארקעגן געצויגן צו וואהנען געבין די שטאט שקם אויף זיין פעלד וואס ער האט אקאהל געקויפט פון חסד דער קאטער פון שקם, ווייל דארט איז גינען אונטען פיסערדיג פאר דהמות, אין די צייט איז די שטאט שקם צוריק גיבאט גינארין אונ אין שקם האבין איינע געוואהנט דריי הונדערט מענטשן אלע קלבים וואס האבין געוואהנט ארזים דיא שטאט שקם, האבין גיהערט אז יעקב מיט זינע ברודער געזען נאך אקאהל געקוקטן צו דיא שטאט שקם אונ וואהנען שוין דארט, האבין זיי גימאנט געוויס ווייל יעקב מיט זינע ברודער איינע נאך אקאהל הרגון די מענטשן פון שקם, אונ זיי ווייזען גינען די שטאט שקם פאר ויה, האבין ויה פארנאמאלט אלע קלבים פון גנצן צו אקאהל אויף יעקב מיט זינע ברודער, דער סוף פון פסוק האט צו נאמען געוויסן נאך געקם קלבים צו די מלחמה, צו נאמען איז גינען מענטשן

(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

איו 2 14

יעקב עוד בבא מפתן ארם ויברך
 אתו : ויאמר לו אלהים שמך
 יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי
 אסישראל יהיה שמך ויקרא את
 שמו ישראל : ויאמר לו אלהים
 אני אל עשתי פרה ורבה גוי וקהל
 גוים יהיה ממך ומלכים מחלצין

יעקב עוד במתוהי
 מפתן ארם וברך יתיה :
 ויאמר ליה : שמך
 יעקב לא יתקרי שמך
 עוד יעקב אלהינו ישראל
 יהי שמך וקרא ית שמיה
 ישראל : ויאמר ליה :
 אנא אל עשתי פרה ורבה
 גוים וקהל גוים
 מחלצין דשליטין
 בעממא ממך ופקון :
 ה' לא יקרא שמך . דכחזק יב : ח'י אל
 עדי . יצמות סט עקידה עמר מת :

בעל המאורים

כל העמים יראים מהם : (וי) ח'י אל עדי פרה ורבה . הוא שם
 של פרים ורבים כי נפלא של ש"ן דל"ח וי"ד עולה ח"ק כמנין
 ח'יכרים שח'אם ונכחשם . גוי וקהל גוים

רש"י

אל יעקב עוד . אחר שנאמר מלוא הוא בית אל קרא
 בנמי' ירכעם ויהא :

שפתי חכמים

א"כ ודאי הוה לו פל אמו שמחה : ב' ויחנק ה' כלוא כביתו
 כיון של יוכל לראות ויעקב סיה כמדן ארם ולא ה' שם עדן אלס
 אלס עשו לכל וכלך הפלימו את יום מתה כדי שלא יעסוק עשו
 נקבורתם כי ע"ז יקללו את הכרם שלא ממנו . י' מקשין נחם
 יקללו אותה לאחר מיתת יוסף מנחיו . וי"ל כי קודם מיתתה לא
 ראו אותו כי ה' שם אלס ממנו בלחץ עשיר עשיר יעקב שלם
 לשם המנחה אבל עכשיו שיבוא לקברה ולא יסיה שם אלס הוא
 מ"ס יקללו אותה . ומכרש"ל פ"י דמ"ה הפלימו מיתתם כדי שיהיו
 סבורים שסיה עודנה חיה ואין רשעין לקלל אותה ושם לא תקלל
 חרש וזה דוקא מחיים : י' לשון אורכ וקס עליו : ב' דק"ל למס
 נאמר ח'י ועוד למס נאמר שם של שדי ולא אחד משאר שמות :
 5 כתב הר"ם לר"ך לגרוס וקסל גוים מנשם ואפרים דרשיו גוי
 חד וקסל חד כי ה'י' דלא תקשה אחי' דפי' כפרות ויחי כשרפי
 שפתיים ללאח ממנו עוד קסל ועמים וא' לר"ך לגרוס סחם קסל
 עמים כלא וי"ו וסכא גרסינן גוים מנשם ואפרים . ועיין בנ"ס
 פירוש ויחי שמנשם הגויסל : ב' פ"י דכתיב מחלצין ילאו משמע

אח יום מותה של יקללו הכריות ב' כרם שלא ממנו עשו
 אף הכתוב לא פרסמה : (ט) עוד . פסע שני במקום
 הזה אחד בלכותו ואחד בשוכו : ויברך אתו . ברכת חכמים
 (כ"ד) : (י) לא יקרא שמך עוד יעקב . לשון אדם
 הכא במלכ' י וצנקה אלס לשון ער וגיד : (יא) אני
 אל שדי . שח'י כדאי לברך כ שהכריות עלי : פרה
 ורבה . על שם שפדיין לא תולד בנימין ואפ"ס שכבר
 3 שפדיין ללאח מיוסף והם בנימין השכנים : ומלכים .
 נתעברה ממנו : גוי . בנימין : גוים . (כ"ר) מנשה ואפרים
 כ שפדיין ללאח מיוסף והם בנימין השכנים : ומלכים .
 (כ"ר) שאלו ואיש נוסח שהו משכב ב' בנימין שפדיין לא
 תולדו (וססוק זה דרשו אכבר כשהמליך איש נוסח ואף
 השכנים דרשוהו וקברו בנימין דכתיב (שופטים כ"א) איש
 ממנו לא יתן את בנו לבנימין לנשה וחורו ואמרו אלמלא
 היה עולה מן השכנים לא היה הקב"ה אומר ליעקב ומלכים

פירוש לתורת אלהים

ויקרא אונ ער האם גירופען ויין נאקען וישראל
 (יא) ויאמר אונ גאמ האם צו אים גיאמגם ח'י איה
 בין דער אלטענקשטער גאמ איה בענקשט דיה
 אונ זאג דיר פרה פרוקשער זיה יריבה אונ קער זיה
 טי איין פאלק דאס איז בגימין קהי גוים אונ איין
 זאמלונג פון פערלעקער דאס מייגט זען קנשה
 אונ אפרים וואס וי"א וועלין ארויס קוקען פון
 יוסף אונ וי"א וועלין גירעכטען ווערין אין צאהר
 פון דא שפטים יהיה וועלין זיין פון דיר ויפכים
 אונ מלכים וועלין ארויס גיין פון דייען לעגריין :

ספר הישר

ויפערדיג אויף דעם פערד אונ האם טיט זייען פילין אייביג
 גיפראסין . אקער איצט ווען דער קלף פון תפוח איז גער
 קוקען האלשין מלחמה טיט יהודה . אונ ער האם גיפראסין
 טיט פילין אויף יהודה האם גאמ בעקאמג וזו דאס פילין
 זענען גיפראסין אויף זייען בענקשטין . האם זיבד דער קלף
 פון תפוח גיאמג ער מוז צו גיין נאמג צו יהודה אונ אויף
 אים ווארשין דאס פילין . אונ זיי זענען גינען זייען אייבער
 פון אקערדין דאס פילין . וי"א יהודה האם גינען לשוב
 ווארשם 8

אוי גילאסין דער ערשטער אין די מלחמה אונ זענען קנעקט
 זענען בעקוקען טיט אים . אונ דער קלף פון תפוח טיט
 זייען זענען זענען אויף ארויס דאס ערשטע זענען יהודה
 אונ יהודה איז טיט גוים בעם געמאנגען צו אים . אונ דער
 קלף פון תפוח איז גינען אשטאנקער בענקשט אונ איז
 גינען בעקט טיט אייזון אונ קופער פון קאם בוי דאס פים
 אונ האם גערישען אויף אשטאנקער פערד . אונ ער האם
 בעקעגם ווארשין פילין פון קאנקט אונ פון אונקטען
 (ח"ב) (תק לישראל ע"ט)

יב וית ארעא די יהבית
לאברהם וליצחק לה
אתניה וליגנא בתרה
אתניה ארעא: ינאספלק
מעוהי יקרא די
באתרא די מליל עמיה:
די ואקים יעקב קמתא
באתרא די מליל עמיה

יצאו: ששי יב ואת הארץ אשר נתתי
לאברהם וליצחק לה אתנה
ולגנא בתרה אתניה ארעא:
ינאספלק מעוהי יקרא די
באתרא די מליל עמיה:
די ואקים יעקב קמתא
באתרא די מליל עמיה
במקום אשר דבר אתו מצבת אבן

תולדות אהרן

יענל מענוי אלהים . פקדון 58 :

רשב"ם

עור את המקום השני בית אל כמו שמפרש והולך : (יר) במקום אשר דבר אתו . כמה פעמים נאמר לשון
שפתי חכמים

רש"י

שעדיין הם בחור חללו דלון זה אלא משכנו כנמיין שעדיין לא
נולד : ב (נח"י) חע"ג דכ"ר נמדו מזה הפסוק הכות הן הן
הנמות כנוים כימי אליהו (כרס"י יסן) : (יד) במקום אשר דבר אתו . איני יודע נ מה מלמדי :

פירוש לתורת אלהים
(יב) וית אבן דאם לאנד וואס איז האב גינעבין
צו אברהם לה אתנה צו דיר וועל איך דאם געבין
וילדע אבן צו דייגע קינדער וואס וועלן זיין נאך
דיר וועל איך געבין דאם לאנד : (יב) ויעל אבן דאם

ספר הישר

ווארעם אויף אים פילין . האט יהודה גענומען אגרויסן
שטיין וואס האט געווארן געקציג פונט און האט דעם
שטיין גינארטן אויף ישוב איז ישוב שטארק דערשטארקן
גינארטן פון דעם קלאס און ער איז אראפגעפאלן פון
פערד און זיין פאנציר איז צובראכן גינארטן . און דיא
אויבעריגע קלייב האבין גינעהן פון ווייטן דיא שטארקייט
פון יהודה ונענן זייא דערשטארקן גינארטן און האבין זיך
פערזאמלט צו דיא מנהג פון ישוב . דערנוייל האט יהודה
ארויסגענומען זיין שווערד און האט געהרגט צוויי און
פערציג מענטשן . איז דיא מנהג פון ישוב אנטלאפן און
ישוב איז נאך גילעגן אויף די ערד . וויא ער האט גינעהן
ער ליגט אלץ אויף די ערד און אלע מענטשן זינע ונענן
אנטלאפן . האט ער זיך געשטארקט און האט זיך אויפ-
געהויבן און האט זיך גישטעלט געגן יהודה און זייא
גינע האבין געהאלטן מלחמה . און ישוב האט גענומען
זיין שפיז געגן יהודה און האט גינארט שטארק מיט דעם
שפיז אויף דעם קאפ פון יהודה האט יהודה געשוויקט
געלייגט זיין פאנציר אויף זיין קאפ און ישוב האט גינארטן
אנטלאפן מיט זיין שפיז אויף דעם פאנציר איז ער צו שטארק
גינארטן . האט יהודה געשוויקט גענומען זיין שווערד און
האט אפגעוואקט דיא קנעכט פון ישוב'ס פיס איז ישוב
געפאלן אויף די ערד און דער שפיז איז ארויסגעפאלן
פון זיין האנט האט יהודה געהאפט דעם שפיז און האט
מיט אים אפגעשניטען דעם קאפ פון ישוב און האט דעם
קאפ געווארפן פאר זינע פיס . ווי די קינדער פון יהודה
האבין גינעהן וואס יהודה האט גינארטן צו ישוב . ונענן
זייא אלע אריין גילאפן צווישען דעם מלך פון דיא קלייב
און האבין געהרגט פון זיי סוףצעהן טויזענד מענטשן .
און די אויבעריגע מענטשן ונענן אנטלאפן און יהודה
איז נאך געשטאנען געבין דעם טויטן קערפער פון ישוב

(ח"ב)

(חק לישראל ע"ט)

אין

4

14

ויסד עליה נסד ויצק עליה שמן :
 ויקרא יעקב את שם המקום
 אשר דבר אתו שם אלהים בית
 אל : ויסעו מבית אל ויהי עוד
 בברת הארץ לבוא אפרתה ותלד
 רחל ותקש בלדתה : ויהי
 בהקשתה בלדתה ותאמר לה
 המלדת אל תיראי כי גסיה לך

קמת אבנא ונסד עליה
 נסבין ואריק עליה משחא :
 ויקרא יעקב ית שמא
 דאתרא די מליל עמיה
 תמן בית אל : ויסעו
 מבית אל ויהי עוד כרוב
 ארעא דמיעל לאפרת
 וילידת רחל וקשיאת
 במילדה : ויהי
 בהקשיאתה במילדה
 ותאמר לה תיראי לא
 תדחלין ארי אף הין דין

רשב"ם

זה כפרשה זו לפי שהיה המקום באמצע הררים ואין
 שם עיר : (טו) ככרת. כמו ירוע כבירים. ואוריר
 בביר יושבים. לשון ריבוי ולפי ריבוי ארץ עד אפרת

שפתי חכמים

רש"י

המכונה והרב ס"ל להאי דרוש דאס הנילו סוף פ' לך מ"מ
 ס"ל דאלו התיבות במקום אשר דבר רחל מיתרת דאס בני
 אברהם כתיב ויעל מעליו אלהים ולא סיים במקום אשר דבר
 רחל : מ' שאל"פ שומן יספ היה וא"כ לא היה לו לקבוע בדרך
 אלא היה לו לשאת אותה לאפרת אע"פ כן לא עשה כן כדפירש"י
 כפ' ויהי ואל"פ שפי' שם דעת הנביא היה משמע שחלוצה הקין
 היה א"כ י"ל דלך מנע להולידה ליקבר בלחץ ישינא כיון שהיה
 החוס גדול. וי"ל דמה שפי' עת הגרוד היה שהאין חלוצה כו'
 לא היה בחלוצה הקין אלא בחתימת הקין והאין היתה חלוצה ע"י
 כחול של התרשע שהניח היה מלוי : ע' ר"ל והתן מלוי רכותיו
 הוא אם הוא ככרה והסתיו עבר והסרי עדיין לא בא למלוי

(טו) בברת הארץ. מנחם ס"ל כי כביר רבוי מהלך רב.
 ולאגדה בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה (כ"ר) שהניח
 מלוי והסתיו עבר והסרי עדיין לא בא מ'. ואין זה פשוטו של
 מקרא שברי כנעמן מלינו (מ"ב ה) וילך מלחמו ככרת ארץ
 ע' ואומר אני שהוא שם מדת הקרקע כמו מהלך פרסה או
 יותר כמו שאתה אומר למד כרס חלקת שדה פ' כן במהלך
 אדם נותן שם מדה (קרקע כמו מהלך מיל) ככרת ארץ :
 (יו) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ור"ל עס כל שבת
 פסקא מיעה אלא ודאי מהלך מועט היה ומיד דף אחריני נחשו : פ'

זראות אלהים ליעקב

האלדס זקן מאלד. וכל ילדיו גווי נתלשים מלד הזקנה פנינו כמות.
 אוניו ככרות משמוע. כלי העיכול נחלשו ואינם פותחים עוד
 המזלכל. והכס נחקר. ומעט מעט הולך ומתקרב אל קט
 וסופו. כמותה שהשמן נתמעט עד שולי המורט והלש נפשה

(טו) ותלד רחל ותקש בלדתה וגו'. ויהי בצאת נפשה וגו'.
 נרין להכין הכלל לשון כלאה נפשה כי מתה המיתה היא
 פ"י ויאלה הנפש. ונראה כי כבר נודע שיש שני מיני מיתות
 בעולם. מיתה טבעית ומיתה בעולם. המיתה טבעית היא כאשר

פירוש לתורת אלהים

קוסען אין אפרת ותלד רחל האם רחל אנגעהויבין
 גיבארין ותקש בלדתה אונ גס איז איר גיווען שווער
 דאס געבורט דאס הייבט ויא איז שווער גיבאנגען
 צו קינד : (יו) ויהי אונ גס איז גיווען דהקשוחה אין
 איר טאהן שווער גיבארין ותאמר לה הקינדת האם רי
 הייבין צו איר גיבאנגט אי דו זאלקס זיך ניש
 פארקבטין די דען דער נועם אויה ויין צו דיר אווהן :

הישר

ווי געהרגה אין וועג דאספרינג, אונ האבין גיוואלט אריין
 גיין אין שטאט האבין ווי גיווען אז ארום דא שטאט איז
 נאך אקאהער ווי האבין געוויקט דעם מויער פון שטאט
 אונ האבין ניש געקענט געפירען, איז והורה שמעון לוי
 ארויף געבאנגען אויף די קאהער אונ זענען אריין געשפרינג
 גען אין שטאט אונ האבין געהרגה די אלע קעניגשין וואס
 זענען איצט אריין געקוסען אין שטאט אונ ויין האבין
 געהרגה אלע איינזאהנער פון שטאט, ווייבער אונ
 קינדער, אונ גס איז גיווען אין שטאט אגרויס געשריין

ספר
 אין די שטאט חסר, ווייל רי שטאט חסר איז גיווען אגרויסע
 שטאט, רי קינדער פון יעקב האבין אויף גיוואלט אריין
 גיין אין די שטאט, זענען ארויס געבאנגען פון שטאט
 פיר שטארקע מענטשין אונ האבין זיך גישטעלט געבין
 מויער מוט שווערדין אונ שפייען אין די הענט אונ האבין
 ניש אריין גיבאנגען דא קינדער פון יעקב אין שטאט איז
 געפילי גיבאנגען צו ווי מוט שטארקייט אונ האט מוט איין
 מאה געהרגה צוויי פון ווי, די אנדערע צוויי זענען צוריק
 אריין גיבאנגען אין שטאט, אונ די קינדער פון יעקב האבין
 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

בן: יי ויהי בצאת נפשה פי מתה ותקרא שמו בראוני ואביו קרא לו בנימין: יי ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם: יי יעקב מצבה על קברתה

רשבים

אלא קבל תפילתך ולדבר על לבה נתכוונה: (יח) בנימין. בן ימים. כמו לקח חיים. כמו חיים:

רש"י

שפתי חכמים

כרם וכשמונר לו שדה אומר לו חלקת שדה כלומר שהיא מדה כן לערי: בנימין. נראה כעניי לפי שהוא נולד בלחך כנען שהיה נכבד מאלהם כח מלךם והרים כמו שנאמר כננכ בלחך כנען הלך וכסעו העבדה: בנימין. בן ימין לשון (האלים פס) לשון ימין אחת בראתם לסיכ הוא מלא (ד"ל) בנימין בן ימים שגלד לשת זקנתו ונכתב ענין דעת וקנים מבלי התוספת

מראות אלהים ליעקב

כסס כסס עד שנכנס. וזה נקרא מיהם סחמית, מחמת שסגוף אינו יכול להחזיק עוד הנשמה בחייו. ע"כ תמולא הנשמה ילאה. כללם סחמית כלי כידו וידם ופסל הכלי מלוי מידו. מחמת כי כרסו ידיו. והמיתה מחמת שונש הוא. סגוף עורו כרסו חלום. סולא הנשמה מתוך גופו כחוקס. כמו חלום שפס כיער והגרון פירוש לתורת אלהים

(יח) ויהי אונ עם אינו ניוען בצאת או איר נשקה האם ניואלם אוים גיין כי מתה ווארום ויא אינו גישקארפין וחקא שמו האם ויא גירופין ויין נאקען בן אוי דער זון פון מיין צער ואביו אונ דער פאקער האם אים גירופען בגימין: (יט) ותקט רחל

ספר

וענען דן אונ גתלי ארזף אויף די מאהער זעהן וואס דער געשעדי איז, האבין זיי גיהערט ווי די קענקשין פון שטאט בעטן ביי יהודה זעקס אונזער גאנץ פארקענין נאר דערקט אונז גיט, דערנאך האבין זיי געפונען דעם מויער פון שטאט אונ האבין אים געפונען אונ האבין גערויפן זייערע אלע קינדער אונ זייערע קענקס ווי נאלין פארקענין דאס פארקענין פון די שטאט חסר, אונ זיי האבין גענומען רינדער אונ שטעטן אונ גאך אונדערע נאכין אונ זענען ארויסגעגאנגען פון שטאט, אויף פארגיין האבין די קינדער פון יעקב גיהערט או די קענקשין פון פארגיין ווילען גיין אויף ווי צו אפליקט וויל וויי האבין געהערקט זייער פלך, זענען די קינדער פון יעקב געגאנגען צו די שטאט פארגיין ארום די שטאט פארגיין איז גייען אונדער אפערקטער אונ ארום די מאהער איז גייען אקאמא פארגיין אייזין טיף אונ פערציג איילין ברייט, אונ וועגן דעם קאמא האם קען גיט גיקענט אריין קוקען אין שטאט, ווי האבין געזוכט אונדעג אריין צו גיין אין שטאט אונ האבין גיט געפונען, די קענקשין פון שטאט זענען ארויף געגאנגען אויף די מאהער אונ האבין גייען ווי די קינדער פון יעקב שטייגן גריין שטאט אונ קענען גיט אריין גיין אין שטאט האבין די קענקשין פון שטאט געווינדעט אונ געפונען די קינדער פון יעקב זייערע רייד שטארק ביי גייראון אונ האבין אלע מיט גרויס שטארקייט אריבער געשפונגען דעם קאמא אונ זענען שוין געשטאנען זעבין די מאהער פון שטאט, ווי האבין

(ח"ב)

(חק לישראל ע"ט)

דיא

6

14

קמת קבורתא דרחל
עד יומא דין: כא ונצל
ישראל ופרסיה למשכניה
מהלאה למגדלא דעדר:
כד ויהי כד שרא ישראל
בארץ הוא ויגד ראובן וישכב
את בלהה פילגש אביו וישמע

קמת קבורתא דרחל
עד יומא דין: כא ונצל
ישראל ופרסיה למשכניה
מהלאה למגדלא דעדר:
כד ויהי כד שרא ישראל
בארץ הוא ויגד ראובן וישכב
את בלהה פילגש אביו וישמע

רשבים

בית לחם אפרתה וגו' וכתוב בסמוך ואחזן מגדל עדר
וגו': (כב) וישמע ישראל. לא נכתב זה אלא להודיע
שבשביל ששמע יעקב את הדבר אמר לו בשעת צוואתו

(ב) היא מצבת קבורת רחל. שאמר שמואל לשאול
כשהלך ממנו לאחר שמשו למלך: (בא) למגדל
עדר. סמוך לבית לחם היה בדכתיב בתרי עשר ואחזן

שפתי חכמים

ידוע להם: צ' ר"ל לפי שאחזן ביחזו מלכא חלל יחזק אביו
לכך אירע לו כל זמא: ק' לפי שהיה שפחה ויחל מהרש"ל.
וא"ל מ"ט דיעקב ולמה לא נתן בלהה י"ל לפי שעקב היה
סבור שלה לא תרצה ליקח משום שלא נתן משתחו כח"י רחל
כאלהה ג"כ עשויו לא תרצה ליקח אבל ראובן סתם רגיל חלל

כמו (דניאל יב) לקח (הימין): (כב) בשכון ישראל
בארץ הוא. עד שלא בא לחבריו צ' חלל יחזק ארעוהו
כל חלה: וישכב. (שבת נה) מתוך שכלכל משכבו מעלה
עליו הכתוב חללו שכתב ולמה כלכל וחלל יעושו שכתמה
רחל נטל יעקב משתו שהיתה נתונה תדיר בלהל רחל ולא
כשאר חללים ונתנה בלהל כלל כה ראובן וחבט ק עלבון

כשאר חללים ונתנה בלהל כלל כה ראובן וחבט ק עלבון

דעת וקנים מבעלי התוספות

ועשה פירוש פנינים. כן פ' הענין ברחל. שעדיין היתה עולה
ימים. והסב"ק הוליד נשמתה מנופה בע"כ. פ"כ אמר הכתוב
ויחי בלאל נפשה. ומזוה ילדה נשמתה קודם זמנה. כי משה
מיתם פחאומית. ומקרא שמו בן חוץ. כן חזי. שזה הכן נטל
לא רלח ששם הכן הזה יחי מורס על דבר רע. ע"כ הסיק שמו
לענין אחר וקרא לו בנימין [ועד אחי ענין ארוך על שתי השמות הללו]:

(כב) וישכב את בלהה פילגש אביו. יש מפרשים לפי מ"ש
ו"ד שבכל יצויה אביו עקר הסבב בסבבו ל' וישכב
הוא כמו ובכל חבואתי תשרש:
כחי ממני. פ"כ ילדה נשמתה. או כן נעדי. ומתחת שעקב
לענין אחר וקרא לו בנימין [ועד אחי ענין ארוך על שתי השמות הללו]:

פירוש על ענין מעשה ראובן

כריש פ"י לך. סהדך ממעשה ג' דברים אחד מהן הוא
פיר. פ"כ כל זמן שה' יעקב בדרך לא שמש משתו. אכל ויחי
בשכון ישראל בלאל. כקצוות שכן במקום הזה. רלח
לחיל עור כן אחד כעולם. ויחי י"ג שט"ו. יס. כמספר אחד.

(כב) ויחי בשכון ישראל בארץ החור וגו'. הפסוק הזה קשה
ענינו וחז"ל אמרו כל האומר ראובן חטא חטא חטא חטא.
ודעות הרבה נאמרו בפסוק זה. ושמעתי אומרים כי כן הוא
פסוק הפסוק. ידוע כי אכסנאי אסור בחשמים. ורש"י ז"ל פ'י

פירוש לתורת אלהים

קאמ: (כא) ויסע און ישראל האם גיצויגן ויס און
ער האם גיצויגן ויין גיצעלם וייער פון מגדל
עדר: (כב) ויהי און עם אי גיווען בשכון אז ישראל
האם גירועט אין דעם לאנד ויגד ראובן אי ראובן
גינאנגען וישכב און אי גילענין ביא בלהה דיא
פילגש פון ויין פאטער וישמע ישראל און ישראל
האם דאם גיהערט, ורש"י שרייבט ער איז גיט
גילענין ביא איר נאר וייר ער האם אייער
גיקראנין דאם גילענער פון ויין פאטער רעכניגט

קאמ: (כא) ויסע און ישראל האם גיצויגן ויס און
ער האם גיצויגן ויין גיצעלם וייער פון מגדל
עדר: (כב) ויהי און עם אי גיווען בשכון אז ישראל
האם גירועט אין דעם לאנד ויגד ראובן אי ראובן
גינאנגען וישכב און אי גילענין ביא בלהה דיא
פילגש פון ויין פאטער וישמע ישראל און ישראל
האם דאם גיהערט, ורש"י שרייבט ער איז גיט
גילענין ביא איר נאר וייר ער האם אייער
גיקראנין דאם גילענער פון ויין פאטער רעכניגט

ספר הישר

דיא מענטשין זענען אנטלאפן, שמעון און דני האבין
גענוגט די אנטלאפענע מענטשין, דערנאך זענען ארזיק
געגאנגען גענין ניי צוועלף מענטשין שטארקע און האבין
געמאכט אמלקה מיט שמעון און דני: די מענטשין האבין
איבערגעהאקט די פאנגירען פון שמעון און דני, און
איבער האם איבערהויבן ויין שווערד אויף דעם קאפ פון
דני האם לוי געשוויגט געלייגט די האנט אויף ויין קאפ
און דער שווערד האט אים געגעבן אקלאפ אויף ויין
האנט, עם האם ווייניג גיסעלעט מען זאל אים די האנט
איבערהאקן, לוי האט אפער מיט די אנדערע האנט
געחאפט דעם שווערד פון דעם גבור און האט אים מיט

דיא מענטשין זענען אנטלאפן, שמעון און דני האבין
גענוגט די אנטלאפענע מענטשין, דערנאך זענען ארזיק
געגאנגען גענין ניי צוועלף מענטשין שטארקע און האבין
געמאכט אמלקה מיט שמעון און דני: די מענטשין האבין
איבערגעהאקט די פאנגירען פון שמעון און דני, און
איבער האם איבערהויבן ויין שווערד אויף דעם קאפ פון
דני האם לוי געשוויגט געלייגט די האנט אויף ויין קאפ
און דער שווערד האט אים געגעבן אקלאפ אויף ויין
האנט, עם האם ווייניג גיסעלעט מען זאל אים די האנט
איבערהאקן, לוי האט אפער מיט די אנדערע האנט
געחאפט דעם שווערד פון דעם גבור און האט אים מיט

(וחק לישראל ע"ט)

(ח"ב)

14

7

וואס

ישראל * פ ויהיו בני יעקב שנים
עשר: כג בני לאה בכור יעקב
ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר
וזבולון: כד בני רחל יוסף ובנימין:
כה ובני בלהה שפחת רחל הן
ונפתלי: כו ובני זלפה שפחת לאה
גד ואשר אלה בני יעקב אשר
ילדלו בפדן ארם: כז ויבא יעקב

ישראל ויהיו בני יעקב
חרי עשר: כג בני לאה
בכור יעקב ראובן
ושמעון ולוי ויהודה
ויששכר וזבולון: כד בני
רחל יוסף ובנימין:
כה ובני בלהה שפחת
רחל הן ונפתלי: כו ובני
זלפה שפחת לאה גד
ואשר אלה בני יעקב
אשר ילדלו בפדן ארם:
כז ויבא יעקב

רש"ם

מסמקא באמצע פסוק

פחו כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך: ויהיו בני יעקב שנים עשר. עתה כשנולד בנימין היו שנים עשר

שפתי חכמים

אמו וידע שתק מ"ה לך וכלל. עכ"ל: ר"ל כשעשה כה"ג
עבודה היה מלכש כתשן וכאפור והיו שמות השכטים כתשן ועל
כתשם כאפור ראובן היה הראשון: ש' כשנמנו שמות השכטים
שכולן שוין וכולן זדיקים שלא חטא ראובן: (כג) בכור יעקב. אפי' בשעת הקללה קראו בכור: בכור יעקב.
בכור לנחלה בכור לעבודה בכור ר למנין ש' ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לעמין השכטים ונעשה לשני שכטים:

פירוש על ענין מעשה ראובן

הכ"ט ע"ס רחל [שין וילא לין]. ויחזר אף ראובן על הדבר הזה.
מדוע לא יתדבק יעקב עם אמו. מה עשה ראובן ויחזר ראובן.
הלך כבית הנה והנה. ומפרש הכתוב בלילה שעה הלך. כעת

פירוש לתורה אלהים

שנים עשר. דיא קינדער פון יעקב ונענן גיווען
צוועלף פרוקר זיין ונענן אלע גליות אונ
נענן אלע צדיקים דאס נויט מיר אז ראובן
האט חס ושלום נים גיוינדניט דער מיט וואס ער
האט איבער גיטראגן דעם פאטערס גילענער:
(כו) ויבא יעקב איז יעקב גיקוקען צו זיין פאטער
אין סברא אין קרית הארבע היי דאס מיינט קען
הישר

ספר

האט קען דאס דערציילט צו יעקב. יעקב האט גיפערט
פיי גאט ער זאל הערשן ווינע קינדער פון יעקב ונענן
מיט נקליו צו די מלחמה אונ יעקב האט גישאטן אויף
זיין אונ האט געהרגט דרייט פון זיין. ונענן שוין נאר
געבליבען אכט קענטשין. האבין זיי אנגעהויבן אנקלייפן.
האבין זיי געניגט די צוויי קינדער דן אונ אשר. דן אונ
אשר ונענן ארזף געפאלן אויף זיין אונ האבין געהרגט
צוויי פון זיי. ונענן נאר געבליבען עקס. איצט ונענן אלע
נעקס קינדער פון יעקב גילאפן צו די נעקס קענטשין אונ
האבין זיי געהרגט. נאכדעם ונענן די קינדער פון יעקב
צוריק געקוקען אין די שטאט סרסן אונ האבין דארט
געהרגט נעמען זיי האבין געפונען. זיי האבין אין שטאט
נאר גילאפן ווייבער. אונ אלע קהמות פון שטאט האבין
זיי גענוקען אונ נאך פארקעגן וואס זיין האבין געפונען
אין שטאט האבין זיי אלץ מיט גענוקען. וויא זיי ונענן
אונעק גענאנגען פון די שטאט סרסן. אצוויי הונדערט
איינליין האבין זיי גיטראפן די קענטשין פון תפוח גייען

(ח"ב)

(תק לישראל ע"ט)

8

14

כ"ג

מִתּוֹ יִצְחָק אָבִיהוּ לְמֶמְרָא
מִרִית אֲרַפֵּעַ הִיא חֲבֵרֹן
דִּי דָר טָמֹן אֲבִרְהָם
וְיִצְחָק: כִּי וְהָיוּ יוֹמֵי יִצְחָק
מֵאָה וְתַמְנִין שָׁנִין:
כִּי וְנִתְּנָה לְיִצְחָק וְסִימָה
וְנִתְּנָה לְעֵסָה סִיב
וְשִׁבְעַת יוֹמִין וְקִבְרוּ יִתְיָה
עָלָה וְעָקֵב בְּטָהִי:
תְּלֹדֹת אֵהָרִן

[illegible]

פירוש על ענין מעשה ראובן

וישכב את כלֹהם מולגם. כעת שאחרי שכל את כלֹהם מולגם. וישכב וישמח. כי ששם עקב קול חלולים בבית. ולא חסר ששם המעשה. והספיק וכל שיש עוד. ולא נולד הכן. וכן

[illegible][illegible]

בניו: פ לו * ואלה תלדות עשו
 הוא אדם: ב עשו לקח את-נשיו
 מבנות כנען את-עדה בת-אילון
 החתי ואת-אהליבמה בת-ענה
 בת-צבעון החתי: ג ואת-בשמת
 בת-ישמעאל אחות נביות: ד ותלד
 עדה לעשו את-אליפו ובשמת
 ילדה את-רעואל: ה ואהליבמה
 ילדה את-יעיש ואת-יעלם ואת-
 קרח אלה בני עשו אשר ילדו-לו

רשבים

(ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען. המדקדק יתן לב
 כי בפי' ראשונה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת
 בארי החתי. בשמת בת אילון החתי. מזהלת בת
 ישמעאל. ובפי' זו לא חוזקת בת בארי כלל לא שמה
 ולא שם אביה. אבל אילון וישמעאל אביהן של שתי
 קציתו בכמה מקומות. בשמת בת אילון נקראת כאן
 לכן יש לומר יהודית בת בארי מזה בלא בנים אבל
 ואהליבמה בת ענה בת צבעון החתי לקח אח"כ את-רעואל

שפתי חכמים

שקריה ארבע הוא שם המקום והפי' שמתל הארבע דכתיב הכא
 הוא במקום של כלומר חיל מישור פי' קריה ארבע וכמו שמפרש
 רש"י בענין אחר זה ופי' ב. וקשה ולשמת נמה לא כינה לה
 שם טוב כדי לרמזות חת אביה ופי' לעיל בפי' תולדות להזכיר
 חותו שם כינוי חס היה לה וי"ל ששם קרא לה שם אחר שאינו
 של פי' אלא הכתיב קראה כך בשם פי' לפי שכתוב לעיל אח"כ
 ותכנין עיניו מראות ופרש"י כעשן של אלו ואם היה משנה שמה
 היה קשה היכן מנינו שהיו מקטרויות לכך קראה לעיל בשם זה
 כדי להראות את זה שלכך נקראת בשמת פי' וכו' מהרש"ל.
 ואפי' שיהיה חת בת בארי החתי ואהליבמה היא בת ענה
 החתי י"ל הוא ענה הוא בארי דשני שמות הי"ל והא דמייחס אותה
 פסם למשפחת החתי ופסם למשפחת החתי אפשר דלכיון היה
 ממשפחת החתי ואמו היה ממשפחת החתי לכן מייחסו פי' א
 למשפחת החתי ופסם לחתי. הר"ם כי' אולי שכלו חתי וחתי על
 אשה ח'. וא"ת מני"ל לרש"י דיהודית היא אהליבמה דלמא יהודית
 מזה ואהליבמה אשה אחת היה ח' הרא"ם מדכתיב את
 על שם שהוא הנאיפה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו:

פירוש רחורת אלהים

בניי זינע קינדער: (א) ואלה אנן דאם זענען דיא קינדער פון עשו: (ב) עשו עשו האט גינדיקען

ספר הישר

זאך אקמאד' גינדיקע צו גיין צו די מויערין פון שטאט און
 האבין נים גינדיקע. ווייל קען האט אויף זייא גינדיקען
 שטיינער און פילין פון דיא קמאדער, די קענעןשין וואס
 זענען גינדיקען אויף די קמאדער האבין שטארק געזינד'ט און
 געשליקט די קינדער פון זעלב, ביז יהודה איז שטארק
 ביז גינדיקען און האט אקעשניי גינדיקען, האט העלף אונז,
 און קיט אקטארקין פון האט ער גינדיקען אקטארקען אויף
 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

בעל הטורים

הרמב"ם ילוד אשה קרי ימים וסעב רוגז: (ד) ותלד פדס. ככני יעקב
 כשמייתסס אומר בני לאה בני רחל וכן ככולן לפי שהם בנינו של
 שולם ולכך נקראו בנים אכל בני פשו אינם נקראים בנים אלא
 ולדות: (ה) יעיש. יעיש כתיב שקבץ "אומות לאה על ישראל

רש"י

ימי שני מגורי שלשים ומוחת שנה נמלא יעקב במכירתו
 ק"ח: (ג) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון
 ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת נשמים לע"א:
 אהליבמה. היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר
 שהיא כופרת בע"א כדי להקשות ב אח אבי: בת ענה
 בת צבעון. אס בת ענה לא בת צבעון ענה
 בנו של צבעון שנאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה
 מלמד שכל צבעון על כלתו אשת ענה ואלה אהליבמה
 מבין שניהם והודיע הכתיב שכולן בני ומורות הין:
 (ג) בשמת בת ישמעאל. ולכן קורא לה מחלת
 מלינו בלגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלים להן עונותיהן
 גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמז' העטם מכאן
 לכך נקראת מחלת שמתלו עונותיו: אחות נביות.
 (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה וכן

פירוש רחורת אלהים

בניי זינע קינדער: (א) ואלה אנן דאם זענען דיא קינדער פון עשו: (ב) עשו עשו האט גינדיקען

ספר הישר

זאך אקמאד' גינדיקע צו גיין צו די מויערין פון שטאט און
 האבין נים גינדיקע. ווייל קען האט אויף זייא גינדיקען
 שטיינער און פילין פון דיא קמאדער, די קענעןשין וואס
 זענען גינדיקען אויף די קמאדער האבין שטארק געזינד'ט און
 געשליקט די קינדער פון זעלב, ביז יהודה איז שטארק
 ביז גינדיקען און האט אקעשניי גינדיקען, האט העלף אונז,
 און קיט אקטארקין פון האט ער גינדיקען אקטארקען אויף
 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

בארעא דקנען: י ודבר
 עשוית נשואי וית פנאיה
 וית פנאיה וית פנאיה
 פיתיה וית גיתיה וית
 פנאיה וית פנאיה
 קנניה די קנא בארעא
 דקנען ואז בארעא
 אויפן מן קדם יעקב
 אחיו: י ארי הנה
 קנניהו סני מלמיתב
 פחדא וקא יכילת ארע
 תותבותהו דסוכרא
 יתהו מן קדם גיתיהו:
 ה יתיב עשו במורא

בארץ כנען: י ויקח עשו את-נשיו
 ואת-בניו ואת-בנותיו ואת-כל-
 נפשות ביתו ואת-מקנהו ואת-כל-
 בהמהו ואת כל-קנינו אשר רכש
 בארץ כנען וילך אל-ארץ מפני
 יעקב אחיו: י פיהיה רכושם רב
 משבת יחדו ולא יכלה ארץ
 מגוריהם לשאת אתם מפני
 מקניהם: ה יישב עשו בתר שעיר

בעל הטורים

כחורבן הכית וסס אהלי אדום וכו' גלות נלו ישראל על ידו:
 (1) ולא יכלה. כ' כמסורה דין ואידך ולא יכלה שד הלכיתו לפי
 שיעקב שרחה עליו שכנה ומלרים עובדי ע"א ולא היה יכול לסטול:
 בגיה בבל הפרשיות האלו לבסוף: (1) מפני יעקב אחיו. כי יעקב קנה את חבורה ודינו חיות לירש את

רשבים

לפנינו כי אהליבמה היתה בת צבעון בן שעיר החור
 ונחם חסנע פילגש אייפז בתוכה שם בבני שעיר. ודמי
 שאהליבמה אשתו אתרונה היתה לפיכך כחבור אהות ואת
 כי יעקב קנה את חבורה ודינו חיות לירש את

שפתי חכמים

נשי ולא כתב נשים ש"מ הן סן נשי האמריים לחסל: ג כתב
 סר"ס וס"ת רכיל דלחא תרי קרת סיו וי"ל כיון דלא חשכ אותו
 ככניו של אהליבמה ואיכ"כ חשב אותו כאלופים של חניפז ס"מ
 ממזר הוי: ד דלתיב למה חסו מפניו לזיוס ארץ הני:

רש"י

אליפז היה ג שבא על אשת אביו על אהליבמה אשת עשו
 שהרי הוא מטי עס אלופי אליפז כסוף הענין (כ"ר):
 (1) וילך אל ארץ. לגור ד כאשר ימלא: (1) ולא יכלה
 ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומ"א
 (כ"ר) מפני יעקב אחיו מפני שמר חוב של גזירת כי גר

פירוש דתורת אלהים

זיינע ווייפער פון דיא טעקטער פון קנען:
 (1) ויקח האם עשו גינאטען זיינע ווייפער ואת בני
 אונ זיינע וזהו אונ זיינע טעקטער ואת אונ אלע
 מענטשין פון זיין הויז געזונד ואת קנניה אונ
 זיינע פיה אונ אלע בהמות ואת אונ קאר זיין
 קויפונג אשר רכש וואס ער האט פארנומולט אין
 לאנד קנען וזג אונ ער איז אונעק גינאטען אין

אלאנד פון פאר זיין בידער יעקב פלומער ער
 איז גינאטען זיך אונאנהינג וויא ער וועט
 גיפונען: (1) כי הנה דען זיינע נפשו איז גינען פיר
 משבת פון צו זינען צו זאקען דאס היינט ויין
 האבין צו זאקען גיט גיקאנט וינען ולא נכלה אונ
 דאס לאנד פון זייער וואהנונג האט גיט גיקאנט
 געבין פיסעקניש צו זייערע בהמות: (ח) וישב עשו

ספר הישר

אונ האבין גינען אז יהודה האט קיין גינער אפילו
 אשטער אויף גיט האבין זיי זיך גישטארקט. אונ האבין
 גינאטען אראפנוארפן יהודה פון דיא מאהער אונ קאר
 צוואנציג מענטשין פון שטאט זענען ארויף אויף די מאהער
 העלפין אראפנוארפן יהודה, האט יהודה אנגעשרי גיטאון
 צו זיינע ברידער, האט יעקב גישאסן אויף דיא מאהער
 אונ האט געהרגט רכייא מענטשין, אונ יהודה האט
 אנגעשרי גיטאון זענען די אלע מענטשין שטארק דער
 שראקין גינאטען, אונ האבין ארויס גינאטען זייערע
 שווערין פון דיא הענט אונ זענען אנשלאפן. יהודה האט
 גענוקען זייערע שווערין אונ האט געהרגט צוואנציג
 מענטשין פון דיא מענטשין וואס זענען גאד גינען אויף
 דיא מאהער, רעדנוייל זענען געקוקען אויף דיא מאהער
 קאר אכציג מענטשין פון שטאט אונ גאט האט גינען

(ח'ב) (הק לישראל ע"ט)

אויף זיין אמונא אונ זיין האבין מורא געהאט געזענען
 צו יהודה, אונ יעקב מיט זיינע קינדער האבין גישאסן
 אויף די מאהער אונ האבין געהרגט צען מענטשין, דער
 נוייל איז איין מענטש אשטארקער גיטאון צו יהודה אונ
 האט אויפגעוויפן זיין שווער איבער דעם קאפ פון יהודה.
 האט יהודה געשוויקט געמאכט זיין פאנצור אונ האט אים
 געלייגט אויף זיין קאפ, דער מענטש האט גיטאון אקלאפ
 מיט זיין שווער אויף דעם פאנצור אונ האט אים צוהאקט,
 אונ נוייל דער מענטש האט גינאטען אונאנהינג האט ער
 זיך אויפגעקליפט אונ איז אראפגעפארן פון די מאהער
 אויף די ערד געבין יעקב מיט זיינע קינדער אונ זיין האבין
 אים געהרגט, יהודה האט אבער געקוקען קאפ שטערקען
 פון דעם קלאפ אז ער האט געמיינט ער וועט שטארבן.
 האט יהודה אנגעשרי גיטאון פון די שטערקען אונ דן האט

גיהענט

עֲשׂוּ הוּא אָדָם: ׀ וְאַלֶּה הַלְלוֹת
 עֲשׂוּ אָבִי אָדָם בְּהַר שְׁעִיר: ׀ אֵלֶּה
 שְׁמוֹת בְּנֵי־עֲשׂוֹ אֶלִּיפּוֹ בֶן־עֵדָה
 אִישֶׁת עֲשׂוֹ רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֶׁמֶת אִישֶׁת
 עֲשׂוֹ: ׀ וַיְהִי בְנֵי אֶלִּיפּוֹ תִימָן אוֹמֵר
 צִפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנּוֹ: ׀ וַתִּמְנַע הַיְּהוּדָה
 פִּילְגֶשׁ לְאֶלִּיפּוֹ בֶן־עֲשׂוֹ וַתִּלְדֵּה
 לְאֶלִּיפּוֹ אֶת־עַמְלֶק אֵלֶּה בְנֵי עֵדָה

דשעיר עשו הוא אדם:
 ואין תולדות עשו
 אברהם ודודמאי בטרם
 דשעיר: ׀ אלן שמות
 בני עשו אליפו בן עדה
 אשת עשו רעואל בן
 בשמת אשת עשו:
 והיו בני אליפו תימן
 אומר צפו וגעתם וקנו:
 ותמנע יהודה
 לאליפו בן עשו וילדה
 לאליפו את עמלק אלה

תר"א ותמנע היפס. סנהדרין טז

רשבים

חמנע. וכמוהו יהושע וענת חלק את הארץ והוא נחלת
 לתשעת השבטים וחצי השבט המנשה עמו. הראוכני
 והגרי לקחו נחלתם אשר נתן להם משה בעבר הירדן
 מזרח. על כרחך פסוק שני חסר ממנו. כי היה לו
 לומר וחצי שבט המנשה כבר לקחו. נחלתם לסיכך
 יש לך לומר כי פסוק זה פונה אל סוף הפסוק שכתוב
 בו וחצי שבט המנשה אצלם שמדברים הפסוקים בשני

הראשון וזכר מבני אליפו והשני נקבה. ואחות לוטן

שפתי חכמים

ה כלומר ושר טעם אחר: ׀ (ממ"ט) דל"כ ל"ל ותמנע היפה
 פילגש וגו' הל"ל גם עמלק. מכני אליפו בסתם למה. מזכיר שם
 אמו ספי מכני אליפו האחרים גם מל"ט סתיה פילגש או אשתו
 ז"ס להודיע וכו' עד הלואי והיה פילגש וכו' לכן פירש"י בסמוך
 דמ"ט הוזהר לכתוב משפחות. החורי וק"ל: ׀ כ' הרא"ס וז"ל
 מנ"ל דש כלן ממזרות דלמא לאחר שמת שער החורי נשא אליפו
 אשת שער והוליד ממנה תמנע. ומכאן ת"י דל"כ הי"ך שייך
 לומר סתיה כמו פילגש. כפרהס"א כשלמא כשא אליפו על אשת
 פילגש. ובדברי הימים מונה אחת בכניו של אליפו: ׀ מלמד שכל
 פירוש על ספור ותמנע וגו'

אין לו חלק לא במתנה שנחנה לו הארץ הזאת ולא בקרשון
 השטר ומפני ה הכושה שמכר בכורתו: (ט) ואלה.
 התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר: (יב) ותמנע
 היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו
 חלבים לידבק בשרו ותמנע זו בת אלופים היפה שנאמר
 ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי שער היה מן החורים
 שיסבו בה לפנים אמרה איני זוכה להנשא לך. והלואי והיה
 מלמד שכל על אשתו של שער וילאה תמנע מכיניהם

למה את עמלק ופ' רש"י להודיע גדולתו של אברהם וכו'.
 ויתכן כי אף בפסוקים הולך הכתוב להודיענו זאת. כי כלן
 יש שני כתובים המכחישים זה את זה וכל הכתוב הזה השלישי
 ומכריע ביניהם. כי כתוב אחד אומר לא תתעב אדומי כי אחיך
 פירוש לתורת אלהים

אונ עשו איז גינעקסין אויף דעם בארג ששעיר עשו
 ער איז אָדָם: (ט) וְאַלֶּה אוֹן דָּאָם וְעָנָן דִּי קִינְדֵּער
 פֿון עֲשׂוֹ אָבִי אָדָם עֵר איז דער פֿאָטער פֿון אָדָם
 דָּאָם מִיִּיגֶט מֵעַן פֿון אִים איז אַרײַם גִּיקומען
 אָדָם בְּרִי אֵין באַרג שְׁעִיר פֿלומֶר וואָס זײַנע

די קענטשין פון שטאט, ווי די קענטשין פון שטאט האבין
 גינעקן אז יהודה אונ דן ונענען געבין זיי, איז גינעקן
 צווישן זיי אַרײַם געשכײט אונ ונענען אַנטפֿאַפֿן פון דיא
 מאהער אונטן צווישן די מאהערין, ווי געבן מיט זיינע
 קינדער האבין גינעקט דאס געשכײט אונ ווי האבין גיט
 געוואקסן וואס דאס איז דער געשכײט, אונ זיי האבין גיט
 גינעקן גיט דן אונ גיט יהודה ווייל זיי ונענען גינעקן אויף
 די אַנדערע מאהער, דריקער ונענען זיי שטארק דערשטארקן
 גינעקן, איז געפֿלי אַרײַם געשפּרענגען אויף די מאהער,
 (ח"ב) (חק לישראל ע"ט)

אִשְׁתָּ עָשָׂו: יִנְאֵלָה בְּנִי רְעוּאֵל נָחַת
 וְזָרַח שְׁמָהּ וּמִזָּה אֵלָה הָיוּ בְּנֵי
 בְּשִׁמְתָּ אִשְׁתָּ עָשָׂו: יִנְאֵלָה הָיוּ
 בְּנֵי אֶהֱלִיכָמָה בְּתִיעָנָה בְּתִצְבָּעוֹן
 אִשְׁתָּ עָשָׂו וְהַתָּדָר לָעָשָׂו אֶת־יַעֲקֹב
 וְאֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־קָרָח: מִי אֵלָה אֱלֹהֵי
 בְּנֵי־עָשָׂו בְּנֵי אֱלִיפָן בְּכוֹר עָשָׂו אֱלֹהֵי
 תִּימָן אֱלֹהֵי אוֹמֵר אֱלֹהֵי צָפוֹ אֱלֹהֵי
 קָנֹז: מִי אֱלֹהֵי קָרָח אֱלֹהֵי גִעְתָּם אֱלֹהֵי

בְּנֵי עֵדָה אֶתָּה עָשָׂו:
 יִנְאֵלָה בְּנֵי רְעוּאֵל
 נָחַת וְזָרַח שְׁמָהּ וּמִזָּה
 אֵלָה הָיוּ בְּנֵי בְּשִׁמְתָּ
 אִשְׁתָּ עָשָׂו: יִנְאֵלָה הָיוּ
 בְּנֵי אֶהֱלִיכָמָה בְּתִיעָנָה
 בְּתִצְבָּעוֹן אִשְׁתָּ עָשָׂו
 וְהַתָּדָר לָעָשָׂו אֶת־יַעֲקֹב
 וְאֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־קָרָח:
 מִי אֵלָה אֱלֹהֵי בְּנֵי־עָשָׂו
 בְּנֵי אֱלִיפָן בְּכוֹרָא דְעָשָׂו
 אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי רָפָא
 אֱלֹהֵי רָפָא צָפוֹ רָפָא קָנֹז:
 מִי רָפָא קָרָח רָפָא גִעְתָּם

*יעוש קר

רשבים

מיכה פיתון ומלך ותחרע. ואחז הוליר וגו' בעל כרחך
 חסר ואחז פסוקו זה שהיה לו לכתוב ותחרע ואחז
 ואחז הוליר אלא שתיבת ואחז הוליר פניה אל פסוק
 שלמעלה כאילו כתיב ובני מיכה פיתון ומלך ותחרע
 ואחז ואחז הוליר וגו' שכך כתוב בפרשה ראשונה:
 (טו) כל אלופים שבפרשה משרי עזירות ומשפחות.
 אלוף קרח הנזכר בבני אליפז. נראה בעיני שהוא

חצאי שבט מנשה לאחר מהם חילק משה ולשני חילק
 יהושע. ואני שמואל מצאתי פסוק שלישי ברברי הימים
 רונבתן במשפחות בני יהונתן בן שאול. ובני מיכה
 פיתון ומלך ותחרע ואחז. ואחז הוליר את יהוערה
 ויהוערה הוליר את עלמת וגו' ואותה פרשה נשנית
 ובפולח בתוך רף אחר תחלת הפרשה אשר נשנית
 ובגבעון וישבו וסוף הפרשה אלה בני אצל. וכתוב ובני

רש"י

וכשגדלה נעשית פילגשו וזהו ולחות לטון תמנע ולא מנאה
 עם בני עטיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב:
 (טו) אלה אלופי בני עשו. ראשי ח משפחות:

שפתי חכמים
 עטיר כאיסור לא היו יודעין העולם שחמנע היתה כחו של אליפז.
 ולי' דאס היתה כחו של אליפז למה כתיב ולחות לטון תמנע
 התינת אי לאו כחו של אליפז היתה חלל מכח ממזרות ככל
 אליפז ע' אשת עטיר כעוד שהיה חי והיו העולם סבורין שהיה
 כחו של עטיר ולחות לטון מן האב ומן האם כח לאשמועינן
 ולח"כ נראה אליפז לטנג כי כן נת מותר בכתו למנ"מ כח
 להודיע הכח שהיה אחות לטון או להודיע גדולתו של אברהם וכו'
 כסא אליפז אשת עטיר והוליר ממנה תמנע וד"ק ב"ל. והר"ם ח' משום דכל המשפחות הללו לא נכתבו כלל אלא להודיע
 קלונם ומסולתם משה' כל היכא דליכא למיחלל בהו קלקולא חלין: ח' כלומר פיו נקיים וראשים כל אחד מהם על משפחת

גדולתו של אברהם אצל אי היה תמנע כחו של אליפז בהיתר
 להודיע הכח שהיה אחות לטון או להודיע גדולתו של אברהם וכו'
 כסא אליפז אשת עטיר והוליר ממנה תמנע וד"ק ב"ל. והר"ם ח' משום דכל המשפחות הללו לא נכתבו כלל אלא להודיע
 קלונם ומסולתם משה' כל היכא דליכא למיחלל בהו קלקולא חלין: ח' כלומר פיו נקיים וראשים כל אחד מהם על משפחת

פירוש על ספור ותמנע וגו'

והרי הם שני כחמים המכתיסים זה את זה. לכן כל הכתוב
 הזה השלישי ומכריע בנייהם. כי הכתוב טוןן קעם למס לא
 עמלק הוא מורע עשו הוא אדום וכבר נזכרנו לא תתעב אדומי.

הוא. וכתוב אחד אומר מתה תמנה את זכר עמלק. וקשה הלא
 עמלק הוא מורע עשו הוא אדום וכבר נזכרנו לא תתעב אדומי.

פירוש לתורת אלהים

זיה אין ויינע קינדער דען תכנע אין דאך גינען
 דיא שוועקטער פון דוסן אונ דוסן אין גינען
 פון דיא הארען וואס זענען גינעקין אין שער
 איידער עשו האט דאס באזונינגען האט זיא

זיה אין ויינע קינדער דען תכנע אין דאך גינען
 דיא שוועקטער פון דוסן אונ דוסן אין גינען
 פון דיא הארען וואס זענען גינעקין אין שער
 איידער עשו האט דאס באזונינגען האט זיא

כפר

הישר
 גינעקין דיא בלוט דויקט פון די שטאט געש. האבין זיין
 געשקט זיבעציג קענטשין אין די שטאט געש זעהן פון
 וואס אין די בלוט, די קענטשין זענען געאנגען מיט רעם
 זענען וואס די בלוט גייט אונ זענען געקומען צו די קאהער
 פון געש האבין זיי גינעקין ווי די בלוט דויקט פון שטאט
 אלע קאהער קער אונ אין שטאט איז אגרום געשרי, אונ
 דיא קינדער פון געקב האבין גאך געזאגט דיא קענטשין
 פון געש. ביי נאכט האבין זיי געזאגט צו וואסען פונק
 אונ צונאכציג מוידען קענטשין, די וינעציג קענטשין
 פון בית חורין האבין פארשטאנען אז אין שטאט בוז זיין

אונ יעשקב מיט זבולין האבין אויפגיפראכין דיא מוידען
 פון שטאט, אונ אלע זענען אריין געקומען אין שטאט,
 אונ נקטלי איז געשפרונגען פון די ערשטע קאהער אויף
 די אנדערע צו דן אונ יהודה, געקב מיט ויינע קינדער
 מיט ויינע קנעכט זענען אריין געקומען אין שטאט, יהודה
 דן נקטלי זענען אויף אראפ פון דיא קאהער אין שטאט,
 אונ זיין האבין געזאגט אין שטאט צונאכציג מוידען
 קענטשין, אונ אין דיא שטאט איז גינארין אטייה בלוט,
 די בלוט האט זיך אריינגיפראכין אויפער די שטאט בוז צו
 די שטאט בית חורין, דיא קענטשין פון בית חורין האבין
 (ח"ב) (חם לישראל ע"ט)

רְבָא עֲמִלְק אֱלֹהֵי אֲרִיז רַבְרָבִי
 רְבָאִיפּוּ בְּאַרְעָא דְאַדָּם
 אֲרִיז בְּנֵי עֵדָה: י' וְאַלֶּה בְּנֵי
 בְּנֵי רְעוּאֵל בְּרֵעֵשׁוּ אֱלֹהֵי נַחַת אֱלֹהֵי
 רְבָא נַחַת רְבָא וְרַח רְבָא
 שְׁמָה רְבָא מִזֶּה אֲרִיז
 רַבְרָבִי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא
 (ד) אֲדָם אֲרִיז בְּנֵי בְשִׁמַּת
 אֶתֶּת עֵשׂו: י' וְאַלֶּן בְּנֵי
 אֶהֱלִיבְמָה אֶתֶּת עֵשׂו
 רְבָא יְעוֹשׁ רְבָא יִעֲלֶם
 רְבָא קִנְח אֲרִיז רַבְרָבִי
 אֶהֱלִיבְמָה בֵּת עֵנָה אֶתֶּת
 עֵשׂו: י' אֲרִיז בְּנֵי עֵשׂו
 וְאַלֶּן רַבְרָבִי הוּא
 אֲדָם: כ' אֲרִיז בְּנֵי שְׁעִיר
 חוֹרָא יִתְבִּי דְאַרְעָא
 לוֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן
 וְעֵנָה: כ"א וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר
 וְדִשׁוֹן אֲרִיז רַבְרָבִי חוֹרָא
 בְּנֵי שְׁעִיר בְּאַרְעָא

תולדות אהרן

אלם בני שְׁעִיר . שנת . פס פסחים כ
 כסדר קטו :

בעל המורים

(כ) יושבי הארץ . בני סיו מרחיקים בלחץ :
 אהליבמה יש קרח אתר : (כ) יושבי הארץ . מתחלה ובני עשו יירשום ככתוב באלה הדברים וישבו תחתם:
 רש"י

(כ) יושבי הארץ . שהיו יושביה קודם שכל עשו לשם . ורכותיו דרשו (שנת פה) שהיו בקוהין בישובה של ארץ
 פירוש על ספור ותמנע וגר

תחשב אדומי . משום כי אחיך הוא . חס הוא דוקא מי שסוף
 מלדום ואחינו דומה לו . סיינו שגולד מעשו ובניו מנשים
 מנורות שלקחום בני עשו ככתובה וקידושין . כסוג אללם
 כעניני אישות . וסניס נקראו על שם אביהם . אלו הם נקראים
 אחינו ואסור לחתום . אכל אלו בני עשו כנולדים מפלגטיא
 וזוהו כלל כחכס וקידושין כסוג אללם . ע"כ אינם נקראים

פירוש לתורת אלהים
 פון עשו דאם מיינט מען דיא געלעצטע פון דיא
 משפחות : (כ) אלה בני דאם וענען דיא קינדער
 פון שְׁעִיר דיא זייער פון דעם לאנד וואס וענען

ספר הישר
 די מלחמה מיט די קינדער פון יעקב , די זיבעציג קענטשין
 וענען גילאפין געשווינקט צוריק אין בית חורין , אויג אלע
 קענטשין פון בית חורין האבין אנגיטאקט וייערע גינער
 צו גיין האלטיין מלחמה מיט דיא קינדער פון יעקב , נאך
 דיא גרויסע מלחמה אין געש וענען געמאנגען די קענטשין
 פון יעקב אפציהען די געהרגעט , אויג ווי זיי וענען ארויס
 געמאנגען פון שטאט האבין זיי גיטראפין דרייא שטארקע
 קענטשין נאר אן שווערדיג , דיא דרייא קענטשין וענען
 גילאפין צו דיא קינדער פון יעקב , איינער פון זייא האט
 געמאכט זיבליאן אויג האט אים אונארף גיטאקט אויף דיא
 ער , ווי יעקב האט דאס גינעהן איז ער גילאפין מיט זיין
 שווער איז האט אים אייגענעמאכט די פיס אויג האט
 אים געהרגט , דער אנדערער איז צו גילאפין צו יעקב אויג
 האט אים געמאכט אויג האט אים גיטאקט ווארפן אויף
 די ערד האט יעקב גיטאקט אנגעשרי איז צו גילאפין שטעקן
 אויג זיי מיט וייערע שווערדיג אויג האבין וויס גילאפין
 מיט די שווערדיג אויף די פיס איז ער געפאלן אויף דיא
 ערד , דער קענטש האט זיך אויסגעטיילט פון די ערד פיס
 גרויס 14 14 (ח"ב) (חס לישראל ע"ט)

דאדום : כב ויהו בני
 דוסן חורי ויהי
 ואחתייה דוסן תמנע :
 כב ואזין בני שובל עלון
 ומנחת ועיבל שפו
 ואונם : כד ואזין בני
 צבעון ואיה וענה הוא
 ענה די אשכנזית גבריא
 במדברא פד תהה בעי
 ית חמרנא לצבעון
 אבוהי : כה ואזין בני
 ענה דשן ואחליבמה
 פת ענה : כו ואזין בני
 דישן חמרנא ואשכנז ויתרו
 וכן : כז ואזין בני אצור
 תורא ואחום טמן . טמנדון טס : ואלה
 בני . פסחים נד במדבר קטו : הוא
 ענה . פסחים טס : אה סימס . טמנדון טס

בארץ אדום : כב ויהיו בגי'לוטן חרי
 והימם ואחות לוטן תמנע : כב ואלה
 בני שובל עלון ומנחת ועיבל שפו
 ואונם : כד ואלה בגי'צבעון ואיה
 וענה הוא ענה אשר מצא את
 הימם במדבר ברעתו את החמרים
 לצבעון אביו : כה ואלה בגי'ענה
 דשן ואחליבמה בת ענה : כו ואלה
 בני דישן חמרנא ואשכנז ויתרו וכן :
 כז אלה בגי'אצור בלהן ועזון ועקן :

רשבי

אינן יתירות ותשב תבר ושוממה . פירוש כמו שבי
 אלכנה בית אביך כי השיבה הוא כפל לשון של
 שוממה והרי הוא כאילו כתיב ותשב ברוחה ושוממה .
 מגערתך . אלהי יעקב נדרם ורכב וסוס . וכ פירוש .
 מגערת אלהי יעקב חיל שונאנו הנזכר למעלה וגם
 רכבו וסוסיו בדכתיב סוס ורכבו רמה בים : הוא ענה .
 שנוכר בימי משה על שם גבורתו : אשר מצא את
 הימים . הגבורים או היות רעות ונצחם . לפי פשוטו

(כב) ואחות לוטן תמנע . לפי שהיה גדול שבאחיו
 קורא לה אחות לוטן . וכן אחות נביות וכן מרים
 הנביאה אחות אהרן : (כד) ואיה וענה . נראה בעיני
 כך שמן כמו ופסי ושתי ואעפ"י שבדברי הימים כתיב
 איה וענה אין לדקדק בכך כאשר כתיב בתורה עוז וחול
 וגבור ומש . ובדברי הימים ומשך והכפרש לוי יתירה יש
 לתמוה מה היה לו לכתוב לוי יתירה בזה יוחד משאר
 בנים והראיות שמביאים אינן כמותן וי"ן שמביאים
 רש"י

אחת לא שמהם נולדו המספחות : ט וא"ת מנ"ל דלכשן כל של
 אמו דהיא אשתו של שער דלמח שער אביו של זכשון כל של
 אשת זכשון והוליד את שער והעולם היו סבורין דכשן של זכשון
 היה אכל בלחמ בנו של שער היה אחיו של זכשון . וי"ל דסכרל
 הוא דתליין הקלה במקולקל ולעיל נמי מליט דלכשון היה המקולקל
 דכא על כלתו אשתו של ענה ואין סכרל נומר דשוי מקולקלן היו
 וא"ת לפרש נופי מנ"ל דלכשון היה המקולקל וכל על כלתו דלמח
 ענה היה המקולקל וכל על אמו אשתו של זכשון וי"ל א"כ היו
 נמי שני מקולקלן ענה ושער ובין שיכולין לתלות הכל בזכשון
 חליטין הרא"ם . הקשה מהרש"ל למח נעשה שתי נשים מקולקלן
 אשת ענה כלתו של זכשון ואשת שער אמו של זכשון . וי"ל
 שהנשים אינן נקראות מקולקלן שהם אינם טעין מעשה כלל אכל
 הנשים היינו אכל האיש אינו יכול לפעור עלמו בעטנה זו לפי

מלא קנה זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים שהיו עומעין
 ויורעין אי זו נטיעה ראויה לה : (כד) ואיה וענה . וי"ן
 יתירה והוא כמו איה וענה והכרה יש במקרא (דניאל ח)
 תת וקדש ולבא מרמס . (תהלים ע"ו) נרדם ורכב וסוס :
 הוא ענה . האמור למעלה שהוא אחיו של זכשון וכאן
 הוא קורא אותו בנו מלמד שכל זכשון על ש אמו והוליד
 את ענה : את הימם . פרדים הרביע חמור על סוס נקבה
 וילדה פרד והוא היה ממור והביא פסולין לעולם (חילין
 ה') ולמה נקרא שם ימים שאימתן מוטלת על הכריות
 האיש שעושה מעשה נקרא מקולקל . אי הנשים יכולים לומר

פירוש על ספור ותמנע וגו'

על שם אביהם . אלו אינם נקראים אחינו . ועליהם נלטיט
 לתעס ולמחות את שם . לכן כוננה הכתוב להודיענו כאל

ותמנע היתה רק פילגס לאלוהים בן עשו ותלד לו את עמלק הכא
 להלם את ישראל כללם ממזרים . לכן הוא אינו נחשב ככלל

פירוש לתורת אלהים

פריער איז גישטאנען וואס ער איז געווען דער
 ברודער פון צבעון און דא רופט דער פסוק אים
 דער ויהן פון צבעון (עין רש"י) אשר יצא וואס ער
 האט גיפונען די איינקען צו זיין פיינער צבעון :

פון לאנד וי האבין פאר ווקט די ערד האבין זייא
 גיוויקט וואס עס איז גוט אויף דעם ארץ צו זייען :
 וכן ואלה בני אונ דאם וענען די קינדער פון
 צבעון ואיה וענה הוא ענה דער ענה וואס

הישר

געטונען אשונערד און איז גי'אמין צו יהודה און האט
 אויפגעוויבן דעם שטערד אויפער זיין קאמ און יהודה
 האט קיין פאנציר געהאט אויף זיין קאמ איז נקטלי צו
 גילאמין צו יהודה און האט געלייגט זיין פאנציר אויף דעם

ספר
 גרויס עסס און האט גיוואלט נאך אקאדע' דייטן צו יעקב
 איז אנגעקוקטן יהודה און האט אים מיט זיין שטערד
 גישטאליטן דעם קאמ . דער דריטער איז אנגעלאפן און רי
 קינדער פון יעקב האבין אים געזאגט דייטענדיג האט ער

כא אלה בני דישן עין וארן: כא אלה
אלופי החרי אלוף לוטן אלוף שובל
אלוף צבאון אלוף ענה: ל אלוף
דשן אלוף אצר אלוף דישן אלה
אלופי החרי לאלפיהם בארץ
שעיר: פ לא ואלה המלכים אשר
מלכו בארץ אדום לפני מלך-מלך
לכני ישראל: לב וימלך באדום
בלע בן-בעור ושם עירו דנהבה:
לג וימת בלע וימלך תחתיו יובב בן
זרח מבצרה: לד וימת יובב וימלך

תו"א ואלה המלכים. ספר הזכר סדר נאח: ויעל באדום. ס' הזכר שם:

בצר הטורים
אין לדקדק יותר: (לא) לפני מלך מלך. לפני משה
שחושיע את ישראל. כל שרי עם ועם קורא מלך ער
דוד. מצאתי ביוסףון אחרי אלו המלכים קרוב
וזכו חמון כנדים מלכה חלקה כנרה שנאמר יובב בן זרח מלכה
לפי שלא הי'ל מקום ידוע שהי'ל אויבים רבים והיה מתחבא היום כאן ולמחר כאן ולא היה יושב במקום ידוע:

רש"י
דאמר ר"ח מימי לא שאלני אדם י על מכת סדרה לבנה
וחיה (והלא קא חזין דחיה אל תקרי וזיה חלל וזיהה
כי המכה לא תתפסא לעולם. ברש"י [שן] ולא הווקק
לכתוב לנו משפחות החרי אלא מפני תמנע ויהודים גדולת
אברהם כמו שפירשתי למעלה: (לא) ואלה המלכים
וגו'. שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב וביטל מלכות עשו
אביה אסא יהושפט. ובימי יורם ל בנו כתיב (מ"ב ח) בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך ובימי
שאל כתיב אין מלך באדום נצח מלך: (לג) יובב בן זרח מבצרה. בצרה בערי מואב היא שגמור (ירמיה מח)

פירוש על ספור ותמנע וגו'
ואין. כי תמנע ולא עמלק דכתיב עליו מחט תמנע את זכר
עמלק. שלעית לא ישאר זכר ממנו כאלו לא הי' כלל
בעולם:

הישר
קאפ פון יהודה און דער שווער פון דעם גבור האט צו
האקט דעם פאנציר און דער קאפ פון יהודה איז גיךעשעט
גינארין און שבען מיט ד'י האבין געזאפט דעם גבור
און האבין אים צושניטען אין די גייג, די קינדער פון
יעקב מיט וייערע קענטשין האבין פארנוקען דאס גאנצע
פארקענין פון געש, און ביים נאכט זענען וויא ארויס
געגאנגען פון געש, און זענען געקוקען צו בית חורין
און די קענטשין פון בית חורין זענען געשטאנען גרייט צו
מלחמה, און די קענטשין פון בית חורין זענען גינען
גרויסע גבורים און די מלחמה איז גינען ביי נאכט אין
(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

16 14
געגאנגען

תחתיו השם מארץ התימני :
לה וימת השם וימלך תחתיו הדר
בן בדר המכה את מדין בשדה
מואב ושם עירו עוית : לו וימת הדר
וימלך תחתיו שמלה ממושרקה :
לו וימת שמלה וימלך תחתיו שאול
מרחבות הנחר : לו וימת שאול
וימלך תחתיו בעל חנן בן עכבור :
לו וימת בעל חנן בן עכבור וימלך
תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם
אשתו מהיטבאל בת מטרד בת
מי זהב : מפטיר מ ואלה שמות
אלופי עשו למשפחתם למקמתם

ושם מארץ דרומא :
לה ומית השם ומלך
תחתוהי הדר בר בדר
דקטי ית מדינאי
בחקלא דמואב ושום
קרתייה עוית : לו ומית
הדר ומלך תחתוהי
שמלה ממושרקה :
לו ומית שמלה ומלך
תחתוהי שאול מרחובי
דער פרת : לו ומית שאול
ומלך תחתוהי בעל חנן
בר עכבור : לו ומית
בעל חנן בר עכבור
ומלך תחתוהי הדר
ושום קרתייה פעו ושום
אתתייה מהיטבאל בת
מטרד בת מצרף דהבא :
מ ואלין שמות רבובי
עשו לדר עינתהון

תולדות אהרן

ויפטר קחיו . וזה שם סוף הסדרה :

בעל המורים

(לט) ושם אשתו . מזכיר שם אשתו מלמד שמלך על ידה שהיתה
בת גדולים ועשירים . מונה כלן ח' מלכים ויאל' חלופים וכנגדן
נאמרו כישראל יאל' שופטים מיהושע עד שמואל וח' מלכים עד
יורם וזהו חלפה לנגדך :

למעלה בכני עשו . יש לזכר שלכסוף נעשו אלו האחרונים עיקר להיות אלופי עיר וישר דבתים כמן
רש"י

ועל קריות ועל כזרה וגו' . ולפי שהעמידה מלך לאדום
עמידה ללקות מ עממה שנאמר (ישעיה לד) כי זבח לה'
בכזרה : (לה) המכה את מדין בשדה מואב . שכל
מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב
ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה וכימי
כלעם עשו שלום להתקשר על ישראל : (לט) בת מי זהב .
(מ) ואלה שמות אלופי עשו . שנקראו על שם מדינותיהם נ לאחר שמת הדר ופסקה מהם מלכות והראשונים
פירוש לתורת אלהים

(מ) ואלה אונ דאם זענען דיא נעקען פון די הארען
פון עשו צו זיינערע קשפחות צו זיינערע עקשער

ספר הישר
די קינער פון זעקב האבין געפירט אלץ נואם ווי האבין
געפאנגען פון געש אונ זענען געפאנגען אין בית חורין
אויף פאנגען . ווי זיי זענען צוריק געקוקען אין בית חורין
האבין זיי גיטראסין אין שטאט סיר קענטשין . האבין זיי
בין האבין קאג געהרגט אלע קענטשין פון בית חורין
אונ זיי האבין פארגעקען אלץ נואם ווי האבין געפאנגען
פון די אלע שטעט אונ זענען געפאנגען צו שכם . אין דיא
שטאט שכם האבין זייא גיט גיטראסין צוריק גיין צאר זייא
האבין גערוהט אונ גיטראסין אויסקער די שטאט אויף דעם
חורין זיינען אויף די קינער ווי די טוישע שפעסין . אונ
(חק לישראל ע"ט) (ח"ב)

רשבים

לארבעט מלכים נקובי שמות זה אחר זה : (לט) בת
מי זהב . אינו מדקדק לפי ששמו כשמות כל כך :
(מ) ואלה שמות אלופי עשו לכשפחותם למקומתם .
באלופים הללו מזכיר מקצתם של גלילים הנאמרים
למעלה בכני עשו . יש לזכר שלכסוף נעשו אלו האחרונים עיקר להיות אלופי עיר וישר דבתים כמן

שפתי חכמים

עשו : מ (מו' מעניין) דק"ל ל"ל לייחסו אחר אכיו כיון שחשבו
ע"ש מקומו כמו שמה ממשרקה וכו' ותי' שלא היה איש ידוע ויזכר
ע"ש מקומו וזהו הולך לייחסו ע"ש אכיו ולא ייחסו ע"ש מקומו
אלא להודיע שעתידים ללקות וכו' : נ (ממ"ט) ר"ל ז"ש הכתוב
למקומות בשמות פי' שנקראו שמונת ע"ש מקומות וז"ש אה"כ

עשו : מ (מו' מעניין) דק"ל ל"ל לייחסו אחר אכיו כיון שחשבו
ע"ש מקומו כמו שמה ממשרקה וכו' ותי' שלא היה איש ידוע ויזכר
ע"ש מקומו וזהו הולך לייחסו ע"ש אכיו ולא ייחסו ע"ש מקומו
אלא להודיע שעתידים ללקות וכו' : נ (ממ"ט) ר"ל ז"ש הכתוב
למקומות בשמות פי' שנקראו שמונת ע"ש מקומות וז"ש אה"כ

(מ) ואלה אונ דאם זענען דיא נעקען פון די הארען
פון עשו צו זיינערע קשפחות צו זיינערע עקשער

די קינער פון זעקב האבין געפירט אלץ נואם ווי האבין
געפאנגען פון געש אונ זענען געפאנגען אין בית חורין
אויף פאנגען . ווי זיי זענען צוריק געקוקען אין בית חורין
האבין זיי גיטראסין אין שטאט סיר קענטשין . האבין זיי
בין האבין קאג געהרגט אלע קענטשין פון בית חורין
אונ זיי האבין פארגעקען אלץ נואם ווי האבין געפאנגען
פון די אלע שטעט אונ זענען געפאנגען צו שכם . אין דיא
שטאט שכם האבין זייא גיט גיטראסין צוריק גיין צאר זייא
האבין גערוהט אונ גיטראסין אויסקער די שטאט אויף דעם
חורין זיינען אויף די קינער ווי די טוישע שפעסין . אונ
מלמאין 1 16 מן

בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה
אלוף יתת : מא אלוף אלהיבמה
אלוף אלה אלוף פינן : מב אלוף קנו
אלוף תימן אלוף מבצר : מג אלוף
מגדיאל אלוף עירם אלה אלוף
אדום למשבתם בארץ אחוזתם
הוא עשו אבי אדום : פ פ פ

בשמתהון בשמתהון
רבא תמנע רבא עלוה
רבא יתת : מא רבא
אלהיבמה רבא אלה
רבא פינן : מב רבא קנו
רבא תימן רבא מבצר :
מג רבא מגדיאל רבא
עירם אלה רבא אדום
למסבתהון פארע
אחוזתהון הוא עשו
אבדהון דאדומאי : פ פ פ
תרא סוף פ פ פ

קנ"ד קליטה סימן. ומסטרין חוון עובדיה כת"ע :
רשבים

למקומתם בארץ אחוזתם. וראיה לרברי שבבל פרשיות בני עשו ובני שער והמלכים אשר מלכו עד סוף
חפרשה כולת הנם כתובים ברברי הימים ופרשת אלופי בני עשו הראשונה אינה נזכרת שם כלל כי אם
אלופי פרשה שנייה לבד :

שפתי חכמים

רש"י

והראשונים וכו' הם שמות תולדותם שלא חיקשי הא ככר מנה
לעיל אלופי בני עשו גם שם מנה אחרים. והא ראה שאלו נקראים
ע"ש מדינותיהם דהא מגדיאל היא רומי כדליתא כמד"ר שגראה
ל' אמי אלוף בתלום היום מלך מגדיאל אכל באחרים כגון אלוף
קנו וי' אספר שהם נקראים ע"ש תולדותם מאחר שזכרים למעלה
בשמות אלו וכן ג"כ אלהיבמה אלוף תמנע וי' שמות תולדותם עסי מאחר דמזינו לעיל שהם שמות אדם וליקן ג"כ אין הכרח
שהם שמות מדינה לבד מכא ראה ממגדיאל שהוא שם מקום לכן יש לומר שכולם נקראו על שם מדינותיהם שכל זה וזילה על זה :
חסלת פרשת וישלה

פירוש לתורת אלהים

בדוקר וואסיריא געקען פון דיא הארען וענען
גירופען גיווארען אויף דעם נאמען פון זייערע
קדינות : (מג) אלוף מגדיאל, נרשיי שרייבט מגדיאל
דער פאשער פון אדום :

ספר הישר

פלאטין נואם געקב האט אקאהל געקויפט פון חבור, אונ
אלץ נואם זיי האבין געפאנגען פון דיא אלע שפעט איז
גיווען אזוי סיל גאר גיט צו ציילין, אונ אלע קלבים האבין
מזרח געהאט פאר די קינדער פון געקב, נוייל אנערקע
געצלי קלחקה האט קען גאר גיט גיהערט אונ גיווערן, אונ
אלע קלבים פון קנען געקען צו די קינדער פון

נבואת הושע

הפטרת וישלה בהושע סימן י"ב

א ועמי תלואים למשובתי ואל-על יקראו יחד לא
קנער, איינער האט געהאט ווייניג פארשטאנד אונ האט גיט גיוואלט גיט אין חדר, גאר אנאנצע קאג האט גר געשפילט אין נאם
מיט דיא קינדער, דאס אנדערע קינד איז גיווען קלוג, אונ איז געגאנגען אין חדר אונ האט גוט גילערונג, דער פאשער האט

פירוש ע"מ

(א) ועמי תלואים געשופתי אונ מיין פאלק ישראל
הענגען צו מיין ווידער קערין בדוקר
זיין גענען מסופק צו זאלין זיין תשובה מאהן
אנדער גיט תשובה מאהן וזי אונ צו דער זאך
נואם דיא גביאים רופען זיין, גענען זיין מיט
אנאנד גיט דער הויפין אונ ווילען דאס גיט
מאהן 2 15 (ח"ב) (חק לישראל ע"מ)

ג' ידעכונט או דאס קינד וועט אויף
וואקסן וועט ער זיין אגרויסער לפרן
און וועט זיין אגאון, וויא דאס קינד
איז גרויס געווארן האט ער אויפ
געהערט צו לערנען און האט פאר
גבריינגט דאס צייט מיט גאר נישט,
דער פאטער איז שטארק ביי געווארן
אויף דעם קינד און האט אים געליקט
פארל געשטראפט און האט אים
פארשעקט צווישען מענטשן, דאס
קינד האט געזאגט צום פאטער וואג
מיר פאר וואס ביסטו אויף מיר טער
ביי וויא אויף מיין ברודער, ער האט
גאד גוט אגעהויבן צו לערנען און
דו שווייגסט אים, האט דער פאטער
געזאגט אויף זיין ברודער האב איך
גוט וואס ביי דו זיין, ווייל איך וויל
זיין ער איז געווארן געווארן מיט
ווייניג פארשטאנד, און ער קען גוט
פארשטיין דאס לערנען, און איז ער
לערנען גוט, וואס וואל ער קאמ, און
פארבריינגט ער סאקי זיין צייט מיט
גאר נישט, אבער דו האסט דאך אין

ירומם : ב איך אתנה אפרים אמנה ישראל איך
אתנה כדמה אשימה כצבאים נהפך עלי לבי יחד
נכמרו נחומי : ג לא אעשה חרון אפי לא אשוב
לשחת אפרים כי אל אנכי ולא-איש בקרבה קדוש
ולא אבוא פער : ד אחרי יהוה ילכו כאריה ישאג
כיהוא ישאג ויחרדו בנים מים : ה יחרדו כצפור
ממצרים וכיונה מארץ אשור ותישבתים ער-
בתיהם נאם-יהוה : ו סבבני בכחש אפרים ובמרמה
בית ישראל ויהודה עד רד עם-אל ועם-קדשים נאמן :
ז אפרים רעה רוח ורדף קדים פל-היום כזב ושר
ירבה וברית עם-אשור יכרתו ושמן למצרים יובל :
ח וריב ליהודה עם-יהודה ולפחד עלי-יעקב בדרכיו
כמעלליו ישיב לו : ט בבטן עקב את-אחיו ובאונו

פירוש עים

אפויגיר וועלן זיין זיך איין ואקלען פון מצרים
און אזוי וויא אטאקט וואס קערט זיך אום צו
איר געסט אזוי וועלן זיך דיא ישראל ווידער
קערין פון דעם לאנד אשור און איך וועל זיין
באנעצין אין וויערע ביזער אזוי רעט גאט :
(ו) קבני כחש זיין האבין מיה ארום גערינגילט
מיט ליגענט דאס פאלק פון אפרים און מיט
פאלשקייט האבין מיה ארום גערינגילט דאס הויז
געווינד פון ישראל דאס וועגן דיא מלכים פון
דיא געשרת השקמים ויהודה און דיא מלכי יהודה
וועגן גאד גינען נאכט פארקט און מיט הקבצה
וואס ער הייבט אלעים קרושים, וועגן זיין
ווארשאפט : (ו) אפרים וועט דאס אפרים געהערט זיך
צו אזוי אזאך וואס איז הקר אזוי וויא אזויגט דאס
מיינט מען צו רמות פוכבים וסנולות ויהודה קדים
ער יאנט דעם מורח וויגט אנאנצין קאנ ליגען און
רויפונג מוהט ער מערין און זיין וועגן פורת
קרית מיט אשור און בויסער פירען זיין קיין
מצרים פון שוחד וועגן : (ח) וריב זיין און דיא קריג
וואס גאט האט מיט דיא ישראל דאס וואנט ער
צו דעם שבת יהודה ופסקו על יעקב און דער
וויצען פון גאט צו גינדעקן אויף יעקב מיינט
קען אויף דיא ישראל ברייט ער ואל בצאהלין
אזוי וויא וויערע ביזע וועגן אזוי וויא זיגע
ביינע ווערק וועט ער אים ווידער קערין, וואנט
גאט וועט וואס פאר אטובות האב איך איך
גיסאדן צו יעקב : (ט) גנטן אין דער מוסערם בויך
האט ער באגרייפט דיא שערשט פון זיין ברודער

מאדן, איך האב פארט אויף זי רחמנות און נאג :
(ב) איך אתנה וויא ואל איך דיה איבער ענפערין
דיה ישראל אין דיא הענט פון בייגע פייגט איך
אתנה וויא ואל איך געבין און פאר לענדן דיה
אזוי וויא דיא שטאט ארקה איך ואל דיה קאהן
אזוי וויא דיא שטאט צבאים דאס וועגן דיא
שטעט פון לאנד קרום און עמורה וואס וועגן
איבער גיקערט געווארן נהפך על גבי עם איז פאר-
קערט געווארן אויף מיר און אין מיר סיין הארץ
יחד מיט אנאנדער וויא דער היצען זיך אין מיר
מיינע גידאנקען : (ג) לא אעשה איך וועל גוט קאהן
מיין גרום צאדין יא אשכ איך וועל גוט ווידער
קערין פון דעט וואס איך האב געזאגט אין דער
תורה לא מאסותים, איך האב דיא ישראל גוט
פארמיאוסקט גשחה צו פאר דארכין אפרים, ווארום
איך בין אנאט וואס איך בין מקנים דיא מוכה
וואס איך וואג צו און איך בין גוט אסענטש איך
וואל חרקה האבין געדקד קדוש צווישען דיר בין
איך אהייליגער גאט ווא אבא בער און איך וועל
גוט קוקען אין דער שטאט, ווארום איך האב שוין
לאנג סבטיח גינען צו מאכין ווהען מיין שכינה
צווישען דיר אין ירושלים דווקא וואנט דער
גביא : (ד) אחרי יי יכתי קאה גאט וועלן די ישראל
גיין דען גאריה ישאג אזוי וויא אלייב וועט גאט
שריינען אז וויא וואלין ארויס גיין פון גלות בגל
כי הוא ישאג ווארום ער וועט שריינען און זיין
וועלן זיך איילען איין צו ואקלען דיא פאר
קריגען קינדער מיט פון מערב וויא אזוי וויא

שָׁרָה אֶת־אֱלֹהִים: וַיֵּשֶׁר אֶל־מִלְאָךְ וַיְכַל בָּכָה
וַיַּחַנְנוּ־לּוֹ בֵּית־אֵל יִמְצְאוּ וְשֵׁם יִדְבָּר עִמָּנוּ:
וַיִּהְיֶה אֱלֹהֵי הַצְבָּאוֹת יְהוָה זָכְרוּ: יִבְרָאֶתָהּ בְּאֱלֹהֵי
תְּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שֹׁמֵר וְקוֹה אֶל־אֱלֹהֵי תְּמִיד:
יִפְנֹעַ בְּיָדוֹ מֵאוֹנֵי מְרִמָּה לַעֲשֹׂק אֲהָב: יִרְוֹאֲמֹר
אֶפְרַיִם אֲךָ עֲשֵׂרְתִי מִצְאִתִּי אֲוִן לִי כָל־יִגְיָעִי לֹא
יִמְצְאוּ־לִי עֹנֶן אֲשֶׁר־חֲמָא: מִי וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵי
מִאֲרֶץ מִצְרַיִם עַד אֲשִׁיבָהּ בְּאֱלֹהִים כִּימִי מוֹעֵד:

פירוש ע"ט

דיין יונקער געהאט אונטערן קאפ צום
לערנען אזוי וויא אפטרן, און יעדער
סא: האסטו בעסער גילערנען, און
דו האסט דאס לערנען אונזעם געלייגט
און פארבריינגט: דא צייט מיט גאר
גוט, וויא אזוי וואל איה גוט ביין זיין,
דאס זאגט דער גבאי ווען געקט און
עשו זענען גאך גינען ביין ייטער
מיטער אין בויף, האט שוין געקט
פארהאלטן זיין ברודער עשו און
האט אים גוט גינאלט לאזן ארויס
זיין פריער, צו ווייזן אז ער דארף
גינעלענען אויף עשו, נאכדעם האט
געקט זיך גאך טער געשטארקט ביי

גנאנגען פאר יוסף און זענען גיפאלן פאר אים
און האבן גינאלט גענוי קעגנער. דאס איז
טייטש מיר זענען צו דיר קנעכט און ארץ וואס
דער קנעכט האט גינער צום האר דרום בין
איה ריידען דען גאר דאס געלט פון דאס ישראל
איו מיין, און אויף מחמת דעם גי ייז אלע
מינע מידעקייט פלומר גאר מיין געלט נועט מען
גוט גיפנען דרוגען קיין זינד אשך חסא וואס עס
נאל הייסן איה האב געווינדען דען אז איה געט
שוין אפילו ביין זיין אונזע קומט דאס מיר גרין
ווייל זיין זענען מינע קנעכט דרויף זאגט גאט
ביה צו ירבעם דא רייד פון דא ברודער פון
יוסף הצדיק האסטו גוט פארנעמטן זיין ווילען צו
אים קנעכט זיין: (טו) וואנכי יי אלהיה און דאס
וואס שטייט אין עשרת הברות אנכי יי אלהיה.
דאס איז טייטש איה בין דיין גאט דאס האט
ירבעם יא פארנעמטן און האט גישטעלט צווייא
דמות פון פוכבים וסולות איינע אין דער שטאט
דן און די אנדערע אין בית אל, און דער פשוט
פשט איז אזוי דו אפטרן זאגסט איה בין רייד און
האב גיפנען אשטאקייט צו מיר דורך דאס
גילות און דורך פאלשע וואגן וואס איה טאך
מיר עס וואלט אפער בעסער גינען אז דו זאגסט
דיר טראכטן גאר מיין מידעקייט און דאס געלט
וואס איה האב נועט מיר גוט סקפיק זיין מכפר
צו זיין אויף מינע זינד און טאקער טראכטו
איה גאט פארשטייט גוט אויף דעם פאלשקייט
וואס דו שווקט בסוד זאג איה דיר וויא קאן דאס
זיין וואנכי יי אלהיה, איה בין דאך דער גאט
וואס האט דיה אויס גיציגן פון מצרים און
דארטן האב איה פאר שטאנען נער איז אפבויר
אדער גוט מיליא וועל איה דא אויף וויסען נער
עס האלט בסוד אפאלשע וואג מיר אושיבך גאנץ
איה גאט וועל פאר שניידן פון דיר דא פאלשע
סוחרים און איה וועל דיר זעצן אין דא
גינעלטן צו לערנען תורה אזוי ווי די ערשטע

וואו און מיט זיין מאכט האט ער גיהערשט
איינער אמאל, ווייטער: (י) וישלח ער האט
גיהערשט איבער דעם מלאך און ער האט אים
בייא גיקומען בזה דער מלאך האט גינעמט און
האט זיך גיבעטן ביין געקט און האט אים
גינאלט היינט לאזן אפ ביה אי ירבעם דער
סוף נועט זיין הקב"ה נועט זיך באווייזן צו דיר
אין בית אל און דארטן נועט ער אונז גיפנען
און דארטן נועט ער מיט אונז ריידן און הקב"ה
און איה וועל מסכים זיין אויף דאס ברבות וואס
דיין פאטער יצחק האט דיר גיבעטשט: (יא) ויי
אליהי הצבאות און גאט דער האר פון אלע
הערשאפט גאט איז זיין גידעקעניש פלומר דער
גאט וואס איה בין גינען דענקטמאל דער בין
איה היינט אויף און אז איר זאלט גיין מיט מיר
מיט גאנצקייט אזוי וויא איינער פאטער געקט
וואלט איה מיט איה נהג גינען אזוי וויא איה
האב מיר נהג גינען מיט אים: (יב) ואתה און דו
ישראל אויף דיין נאמס הבטחה מעקסטו דיר
פאר לאזן גאר חסד מיט גידעקעניש זאלסטו
היטען בינעם בטיח צו האפן צו זיין הילף אפער
איר טוהט גוט אזוי גאר: (יג) גנען דאס ישראל
זענען סוחרים פלומר די ישראל האבן אפמייכה
אויף זייער געלט וואס זיין האנדלען אין זיין
האנט איז פאלשע וואג שאלין פאר צוקען גולגן
האט ער קיב: (יד) ויאמר אפרים און אפרים זאגט
אד גייערשט איה בין רייד און נועמטנעגין זאל
איה דינען הקב"ה מצאתי אין יי איה האב גיפנען
אקראפט, נער מדרש שרייבט דאס גייט אויף
ירבעם בן נבט וואס ער איז גינען פון שבת
אפטרן ער האט גינאלט איה האב גיכונען אשט
חוב אויף דאס ישראל אז זיין זענען צו מיר
קנעכט און איה בין אפמייכה איבער זיין
ווארום אונזער פאטער יוסף האט זיין גיקויפט
אזוי וויא עס שטייט אין פסוק אין פרשת נחיי
נלכו, דאס איז טייטש דא ברודער זענען

הפרק להכרית את פליטיו ואל תסגר שרידיו
 ביום צרה: מו כי יקרב יום סתירה על כל הגוים
 כאשר עשית יעשה לך נמלה ישוב בראשה:
 מו כי כאשר שתיתם על הר קדשי ישתו כל
 הגוים תמיד ושתו ולעו והיו כלוא היו: ו ובחר
 ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב
 את מורשיהם: והיה בית יעקב אש ובית יוסף
 להבה ובית עשו למש ודלקו בהם ואכלום ולא
 יהיה שריד לבית עשו כי יהיה דבר: ים וירשו
 הנגב אתיהר עשו והשפלה את פלישתים וירשו
 את שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את
 הנלעד: ו וכלת הנלעד לבני ישראל אשר
 בנענים עד צרפת וכלת ירושלם אשר בספר
 ירשו את ערי הנגב: כא ועלו משיעים בחר ציון
 לשפט אתיהר עשו והיתה ליהיה המלוכה:

פועקער, פון דאסער נעל איה דע אכאנדערין, אויז הא איה נאב נישאון
 אנדערע פועקער:

וידעו וין שפארקיים, ודע
 מים קין אנדערין נים האישין פלח
 נאר מים דיר, ו וידעו פו
 סעקשין ון אפילו דיר קען ער
 איין נעקען, וידעו שון אלע
 אים סורא האבין, בייא וקדוש די
 ווא איה איה איה, ון ער דיר מין
 וין שפארקיים איה וער קענען
 הייבט ער איה אפאלק נאמן ודע
 בן מים העקשין נלק, ון אז דע
 פאלק אי שון נאמן ודיר נאך
 ווארעם ער יא איה בן ער
 ער, ון אזוי קענען נאמן פאקן פו
 ודע, אדום איה ניעקין נאך
 וידעו אן מים דעם נעקשין נלק
 האט אדום ניעקשין ודע קענען
 קענען איה ניעקין פון פוין קדוש
 קים, נאמן ודע וך נאך נים אנדער
 נעקשין ער ואל מים סיר האלס
 פלחקה, דריבער האט נאמן ניעקשין
 וידעו דן קים בייא ון אזוי ניעקשין
 דריבער ואל איה נאך מים דין
 האלסין פלחקה, ון דן ניעקשין אפילו
 אויפדערין וין נעקשין וידעו לאנד
 אויז ודיר ווא דער אנדער פלחקה
 אן דן נעקשין וין שפארקער פון אלע
 מים פלחקה אן ספיריב אן נאך

אחר קריאת פרשת השבוע מים מקרא אחד תרגום והפסרה ובמזמור ה' מלך נאות לבש או מזמור שיר
 ליום השבת וה' מלך יל"ה דבר משנה והלכה ממזמור מהירות שהא נגד היסוד בחינת היום:

ברמנורא
 פרק ח א ארץ ישראל מהורה.. ואפי' עיירות של כותים (א) שנתכה של גורו סומאה אלל על הר
 הע"ג כח"ל: ובקנאותיה מהורים. ולא מחזיקין לה כשאיכס דמסתמא בככר נעשו: לבעלי
 קריין. להחיון כח"ל דכעל קרי אסור כח"ל עד שיעכל וכי ככל אפי' במקוה שכל מימיו שאוכי' מותר:
 אפי' נתמלאו בקילון. שכלאו מים בכתף וסכסו לחור גומא ומותרו גומא ים דרך (ב) שהולכין המים למקוה:
 שחור למפתח. חן לפתח
 המדינה: כשרים. אף
 לנדות להחיון לכעליהן ואפי'ג
 דליכא איסור כרת לא
 מיישין שמה חמרים היו וספלו
 עליהן מים שאוכים ונתמלאו
 דחון לפתח המדינה חן רגלי בני חרם מליים סס:
 לפנים מן המפתח. לפנים מפתח המדינה:
 פרק ח א ארץ ישראל מהורה ארץ ישראל איז קהור
 ובקנאותיה מהורים און אירע סקנאות
 וענען קהור (נפשו) סקנאות תבותים דיא סקנאות
 וואס וענען אין דיא שפעט וואס פותים וואתנען
 נאךם שפחין לארץ אויב דיא שפעט וענען אין
 חורן לארץ כשרים נפשו קרו דער קענטש וואס
 פון אים איז ארום גינאנען נרע, קעג ער ויה
 סוכל וין אין דיא סקנאות אפילו נפסלא קעיון
 אפילו קען האט אנגישעקם דיא נאנצע פערציג
 קאה וואקער און קען האט ניי גינאנען אויף
 (חק לישראל ע"ס) (ח"ב)

עיקר רעיון
 משנה סקנאות פרק ח
 (א) שנתכה של גורו סומאה אלל על הר
 (ב) שהולכין המים למקוה:
 (א) מוספתא וס"ב דעס"ט ונקט
 כותים מים ספא כ"ו ומיסו
 יל דליידי נוסותיה וואקלון
 והנחותיה דנתי כח"ל דליין
 כהם משום חן העמים וכמקום
 העכו"ס גורו. כר"ס ועתו"ס:
 (א) ובקנאותיה כ"ו. ויס כו
 (ב) וף ע"ג דהמשכה אינה אלא
 כרכים סכא מהי אפי' כעלי. ומיסו כ"ל של דברו אלא כהם
 דעם אקסיר און אריין גינאקען אין אגרום, און
 עס איז דא אונען פון דיא גרוב צו אקסנה, וואס
 דורך דיא נוען ציהם ויה דיא וואקער פון גרוב
 אין סקנה, קעג אויף אבעל קרי ויה סוכל וין
 אין דיא סקנה וועיין תרימו שפאך: ישרא אויב
 דיא שפעט וענען אין ארץ ישראל שחן לפתח דיא
 סקנאות וואס וענען אויפטייג פון דיא סיר פון
 דיא קרינה פשרים אף נדיות וענען דיא סקנאות
 פשר אפילו אננה ואל ויה אין ויזא סוכל וין
 פלגים פן הפתח און דיא סקנאות וואס וענען
 אונטוויג 6 15

ויון שם הרבה
לרחוק: מפני
שלו מן הכלים
שאין מכבדים
למישה להבי
ר': אליעזר:
שמעיו טפס
מיון שלשלת:
תחלת העלת
שהור: דלאו
אלא מפערת
א: באמצע
לת מי רגלים:
קרי הוא:
מי רגלים

הלכה כר"י :
אז טיפת קרי :
זן שמשה ז"ה
ס' ה' ליל שמי

דען צו גיין
אנאנצ צייט
פֿענאנצען
טהור זײַנס
יום און יא
גמ, איז ער
געניס געווען
עס דין וויא
מיטען און
שפּתה האט
בע השפּתה
בע השפּתה
בע השפּתה
פריער
השפּתה און
דיא טייסע
געוויינליכע
האט
ז ער סמא :
ס גייט פון
וארום ראם
רבי אליעזר
גיטראקט
גייא און
אויף
זיך אשף
דען אז ווין
גמ גיט קרי
ז ער סמא,
י גאר ער
שחורה אויב
געס זריטען
ען, איז נא

(חק לישראל ע"ט)

ועשי ל"ט שמשח חמישי עם השנייה דלא אשתרי אלא מקצת חמישי ולי ששי ושני דלא איכא אלא שתי עונות שלימות שהעונה היא לו יום או לילה: רבי ישמעאל אומר: כל לחלוק ולומר דשולשת בשלישי לשמושה טמאה אבל שולשת ברכישי טמאה מיהו מודה הוא דמקצת היום ככולו דלא הקפידה תורה אלא במנין הימים ולא במנין העונות. ופעמים שהן ד' עונות שלימות כגון אם שמשח כליל ה' עם השנייה פלישתה טמאה עד תחלת ליל שבת. ופעמים שהן ד' עונות כגון אם שמשח כחלת יום ד' בעלות השחר פלישתה טמאה עד ליל שבת. ופעמים שהן ו' כגון שמשח כחלת ליל ד' והיא טמאה עד תחלת ליל שבת ממאלו שש עונות שלימות: רע"א לעולם ה'. עונות ואם ילדה מקצת שנה ראשונה

ר"ד [ו] אליעזר בן עזריה ר' ישמעאל אומר פ'עמים שהם ד' עונות פ'עמים שהם חמש פ'עמים שהם שש ר"ע אומר לעולם חמש: ד נכרית שפלתה שכבת זרע מישראל טמאה. בת ישראל שפלתה ש"ז מנכרי מהורה האשה ששמשא את ביתה וירדה ומכלה ולא בכרה את הבית כאלו לא מכלה בעל קרי שצבל ולא המים כשיטיל את המים טמא רבי יוסי אומר כחולה [ו] ובזקן טמא

נחניס לה מקצת שנה שנית להשלים ה' עונות דכל הפולטת בתוך ה' עונות שלימות טמאה והלכה כרבי אליעזר בן עזריה: ד טמאה. הספה (ד) של שכבת זרע שפלתה (ה): מהורה. ופס' טמאה דרננן ליה: ולא בכרה את הבית. לא קתה את עממה שלא יסאר בה לחלומות של ש"ז: כאלו לא מכלה. דמיטנין טמא חפלות טמא שכבת זרע שנשאר לה בלוחו מקום: לבשיטיל מים טמא. טמא נשתייר מן הקרי בתוך החלה

מדיד ואויב דער טאן איז ביא איר גינען דיא נאכט צו דאנערשטאג אונ פון איר איז דיא זרע צוריק ארויס גינאנגען שבת ביא נאכט, איז פיר עונות [ועונה היקם אנאנצע טאג, אדער אנאנצע נאכט] דיא נאכט צו דאנערשטאג, איז איינס, דער טאג דאנערשטאג איז צוויי, דיא נאכט צו פרייטאג איז דריי, דער טאג פרייטאג איז פיר, אונ דיא נאכט פון שבת איז דיא זרע צוריק ארויס גינאנגען, איז זיא טהור, אונ אפילו דער טאן איז ביא איר גינען דאנערשטאג פארין נאכט, איז נאר דא צוויי עונות נאנצע, דיא נאכט צו פרייטאג, אונ דער טאג פרייטאג, אונ שבת ביא נאכט איז דיא זרע צוריק ארויס גינאנגען איז אלץ דיא אשה טהור. דריי רבי אליעזר בן עזריה אזוי זאגט רבי אליעזר בן עזריה, רבי ישמעאל זאגט אויב עם גייט ארויס זרע פון אשה דעם דריטען טאג וויא דער טאן איז ביא איר גינען, איז זיא טמא פ'עמים שהם ארבע עונות אקאהל איז ביז צום דריטען טאג פיר עונות, אויב דער טאן איז ביא איר גינען אנהייב נאכט צו דאנערשטאג, אונ דיא זרע איז פון איר ארויס גינאנגען אנהייב נאכט פון שבת, דיא נאכט פון דאנערשטאג איז איין עונה, דער טאג דאנערשטאג איז צוויי, דיא נאכט צו פרייטאג איז דריי, דער טאג פרייטאג איז פיר פ'עמים שהם חמש אקאהל איז פינף עונות, אויב דיא זרע איז פון איר ארויס גינאנגען שבת אנהייב נאכט צו דאנערשטאג איז זיא טמא, אויב דיא זרע איז פון איר ארויס גינאנגען שבת פארין נאכט נאר דו זרע איז פון איר ארויס גינאנגען איז די זעקס עונות איז זיא טמא, אדער אז דער טאן איז ביא איר גינען דיא נאכט צו דאנערשטאג אונ דיא זרע איז פון

(ח"ב) (חק לישראל ע"ט) 16 8 איין

ואם עס השתן: בילד ובכריא מהור. שאל כח ואין
משתיר ועד כמה קרוי ילד כל ששומד על רגלו אחת
וחולץ מנעלו וטעל מנעלו (ו) ואפילו כן פ' שנה ולאכה
כרבי יוס': ה' מהורה מוטמאתה. משומלת נדה

ומותרת לנעלה: אבל
ממאה על גב רוקה.
שחלש על המשתן קודם
טבילה וטמאה מתורת מנע
(ו) דרוקה ממאה כמנע
וכמשל: נתנה שער
בפיה. ולא כל המים
כשער (ח): קרצה

שפתותיה. דקה שפתותיה כומר זו כו: באלו לא טבלה. ואסורה לנעלה כמו שהיה: האוחז באדם
ובכלים ומטבילין טמאים. דמקום אחיזתו לא כלו מים: ואם הדיח ידיו במים מהורים: לפי שהמשתק
שעל ידו מתחבר למי המקוה וזכר חין כלן חליה: רש"א ירפה כו'. ואין הלכה כר"ס: בית הסתרים.
כיון חוד האוזן וחוד החוטם וחוד הפה: בית הקמטין. של שחי ושל ערה ח"ל קמטין של זקן וזקנה שבשרם
נקמט: א"צ שיבואו בהן מים. דלחצי וכל אשר יגע בו הזכ וידיו לא שפך במים וכי כשטיפת ידים נקמט
הזכ והלא טבילה כל הגוף במים חיים הוא נרדף אלף לומר לך מה ידיו כנראה חף כל כשר כנראה פרט לבית
הסתרים ואע"פ כן אמרו חכמים לעולם ילמד אדם כחוד ביתו שחלה אשה מדיחה קמטים כשעת טבילה דנהי
דחין צריכין לכא כהן מים מקום הראוי לכחית מים כעין:

אין אלקטר אין ער טמא בילד ובכריא מהור אקער
או ער אין גיוען אינגער מענקש אונ
אנגיונקער. אונ פון אים אין ארום גענאנגען
זרע. אונ ער האט זיך טובל גיוען. אונ ער האט
גישט משהין גיוען פאר דיא טבילה. נאר נאך
דיא טבילה אין ער מהור. ווארום פון אינגער
מענקש אנגיונקען גייט ארום דיא זרע מיט איין
קאהל. וועיין תוי"ט זרע וואס קען שטיין אויף
אין פום אונ טוהט אים דעם שוך אדער ער
טוהט אים אן. הייבט ער יונג. אפילו ער אין
שוין אלט אקציג יאהר. וועיין תוי"ט: זה נדה
שנהנה מעות בפיה וזרעה נכבדה האט אריין
גיליגט געלט אין מויל. אונ האט זיך טובל גיוען
מיט דיא געלט וואס אין מויל מהורה מוטמאתה אין
זיא מהור פון טומאת נדה. זיא אין מהור צום
מאן אבד ממאה היא על גב רוקה אקער זיא אין טמא
דורק דיא שפיאקע וואס אויף דיא געלט. דיא
שפיאקע אין נאך ארויף געקוקען אויף די געלט
פאר דיא טבילה. אין נאך דיא שפיאקע טמא
אונ דיא שפיאקע אין גיט מהור גיוען דורק
דיא טבילה אונ נאך דיא טבילה רירט זיא נאך
אליין אן די שפיאקע וואס אויף דיא געלט וואס
אין מויל נתנה שעה בפיה אז דיא אשה וואס אין
אנדה ווען זיא האט זיך טובל גיוען האט אריין
גיונקען אירע האר אין מויל אדער ווען זיא האט
זיך טובל גיוען קפצה נדה האט זיא צו גימאכט
דיא האנט אדער ווען זיא האט זיך טובל גיוען
קרצה שפיתיה האט זיא צו גימאכט דיא ליפפען
איינס צו נאם אנדערע נאנץ פעקט באיין נא טבילה

לוי נזקן אכל ילד כריא כו: (ו) וז' הר"מ וטעל או חולץ:
[ח] מהורה כו'. מלחא דפטיטא הוא דהא חין מהודקים אלף
סיפא אנטרד ליה דמחאס ע"ג רוקה כו'. ונקט נדה דטומאתה
צום סכרת' שכיחי טפי: (ו) דלענין טבילה פום כעמון ולענין טומאה
גלוי כדלפי' כגמרא ופתי"ט: (ח) דלפי' כערוכין ד"ד את כשרו
אלט הטפל לכשרו וזכו שער:
[ט] הריח כו'. קודם אחיזתו
הר"ש: [י] ירפה כו'. וח"ק
גור שמח לא ירפס. הר"מ
אלט הטור פ' דר"ג אהדיח קאי
זכתי מרחי ולח"ק כחד פני:

ואם [ט] הדיח את ידיו במים מהורים ר"ש אומר [י] ירפה כו' שיבאו
בהם מים בית הסתרים בית הקמטים אינן צריכין שיבאו בהם מים:
שפתותיה. דקה שפתותיה כומר זו כו: באלו לא טבלה. ואסורה לנעלה כמו שהיה: האוחז באדם
ובכלים ומטבילין טמאים. דמקום אחיזתו לא כלו מים: ואם הדיח ידיו במים מהורים: לפי שהמשתק
שעל ידו מתחבר למי המקוה וזכר חין כלן חליה: רש"א ירפה כו'. ואין הלכה כר"ס: בית הסתרים.
כיון חוד האוזן וחוד החוטם וחוד הפה: בית הקמטין. של שחי ושל ערה ח"ל קמטין של זקן וזקנה שבשרם
נקמט: א"צ שיבואו בהן מים. דלחצי וכל אשר יגע בו הזכ וידיו לא שפך במים וכי כשטיפת ידים נקמט
הזכ והלא טבילה כל הגוף במים חיים הוא נרדף אלף לומר לך מה ידיו כנראה חף כל כשר כנראה פרט לבית
הסתרים ואע"פ כן אמרו חכמים לעולם ילמד אדם כחוד ביתו שחלה אשה מדיחה קמטים כשעת טבילה דנהי
דחין צריכין לכא כהן מים מקום הראוי לכחית מים כעין:

אין אלקטר אין ער טמא בילד ובכריא מהור אקער
או ער אין גיוען אינגער מענקש אונ
אנגיונקער. אונ פון אים אין ארום גענאנגען
זרע. אונ ער האט זיך טובל גיוען. אונ ער האט
גישט משהין גיוען פאר דיא טבילה. נאר נאך
דיא טבילה אין ער מהור. ווארום פון אינגער
מענקש אנגיונקען גייט ארום דיא זרע מיט איין
קאהל. וועיין תוי"ט זרע וואס קען שטיין אויף
אין פום אונ טוהט אים דעם שוך אדער ער
טוהט אים אן. הייבט ער יונג. אפילו ער אין
שוין אלט אקציג יאהר. וועיין תוי"ט: זה נדה
שנהנה מעות בפיה וזרעה נכבדה האט אריין
גיליגט געלט אין מויל. אונ האט זיך טובל גיוען
מיט דיא געלט וואס אין מויל מהורה מוטמאתה אין
זיא מהור פון טומאת נדה. זיא אין מהור צום
מאן אבד ממאה היא על גב רוקה אקער זיא אין טמא
דורק דיא שפיאקע וואס אויף דיא געלט. דיא
שפיאקע אין נאך ארויף געקוקען אויף די געלט
פאר דיא טבילה. אין נאך דיא שפיאקע טמא
אונ דיא שפיאקע אין גיט מהור גיוען דורק
דיא טבילה אונ נאך דיא טבילה רירט זיא נאך
אליין אן די שפיאקע וואס אויף דיא געלט וואס
אין מויל נתנה שעה בפיה אז דיא אשה וואס אין
אנדה ווען זיא האט זיך טובל גיוען האט אריין
גיונקען אירע האר אין מויל אדער ווען זיא האט
זיך טובל גיוען קפצה נדה האט זיא צו גימאכט
דיא האנט אדער ווען זיא האט זיך טובל גיוען
קרצה שפיתיה האט זיא צו גימאכט דיא ליפפען
איינס צו נאם אנדערע נאנץ פעקט באיין נא טבילה

ת"ר כהן שומה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה לערב ומשמרין אותו שלא יישן. וישן סמא לא ישן מהור ר"א בר' צדוק אומר עושין לו כים של עור אמרו לו כשי"ב שמכיא לירי חמום אמר להם לדבריקה שומה אין לו תקנה אמרו לו לדברינו ישן סמא לא ישן מהור לדבריק שמא יראה ספה כהדרל ותכלע בכים תנא משום רבי אלעזר אמרו עושין לו כים של מתכות :

הגו רבנן די רבנן האבין גילערוגמ כהן שופח מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה לערב אפיהן וואם אין קשונע אין קען אים טובל פארין נאכט אונ ביי נאכט גיט קען אים עסין תרומה וקשפין אותו שגא יישן אונ קען הים אים ער זאל גיט שלאפין ופון נאך דיא טבילה ביו ער עקט דיא תרומה וישן סמא אויב ער אין גישלאפין אין ער סמא. סאמער אין ארויס גענאנגען פון אים זרע יא יישן מהור אויב ער אין נאך דיא טבילה גיט גישלאפין אין ער מהור רבי אלעזר רבי צדוק אומר עושין לו כים של עור רבי אלעזר רבי צדוק זאגט קען מאכט אים אלעדרענגעם בייטיל אויף דיא טילה נועט קען דאך קענען וויקען אויב עס אין ארויס גענאנגען פון אים זרע אדער גיין אפיר וי האבין די חקמים גיזאגט צו רבי אלעזר די שפן שמכיא לירי חמום מיט דעם בייטיל אין נאך ערגער. דער בייטיל נועט דער ווארעקען דעם גליר. נועט ארויס גיין פון אים זרע אפיר להם האט רבי אלעזר גיזאגט צו די חקמים דבריקם שופח אין וי חתנה נאך אייגערע רייד אין דאך גאר גיט דא קיין מיטעל אז אשומה נאר קענען עסין תרומה אפיר וי האבין די חקמים גיזאגט צו רבי אלעזר דברינו נאך אונזערע רייד אין אזוי דער דין יישן סמא יא יישן מהור אויב ער אין

גישלאפין נאך דער טבילה קאר ער גיט עסין תרומה. אונ אויב ער אין גיט גישלאפין נאך דער טבילה קען ער עסין תרומה וקשפין נאך דיינע רייד אז קען זאל אים מאכין אלעדרענגעם בייטיל אויף דעם גליר. נועט קען אים שוין קענען געבין עסין תרומה אפילו ער אין גישלאפין נאך דער טבילה אויב קען נועט זעהן אז אין די בייטיל אין גיט דא קיין זרע. מיר דארפן דאך אדער מורא האבן שפא דאך ספה כהדרל ותכלע בכים סאמער נועט פון אים ארויס גיין זרע איין קראפין אזוי גרויס וויא אונזערעם אונ דאס נועט איינגעזאפט נוערין אין דעם בייטיל. נועט קען מיינען ער אין מהור פון אים אין קיין זרע ארויס גענאנגען. אונ אין אקט אין ער דאך סמא. ווארום אפראפין זרע אין דאך יא ארויס גיזאנגען תנא משום רבי אלעזר אפיר מיר האבין געלערונט קען האט גיזאגט פון רבי אלעזרס וועגן עושין לו כים של מתכות קען זאל אים מאכין אפיר פון אמאפירעאל וואדער אפארמאכט פון איין וייט פון ויזדער. אדער פון איין אנדער מאפירעאל אונ דאס אנטאקאן אויף דעם גליר נען ער לייגט זיך שלאפין. נועט קען קענען וויקען אויב עס אין ארויס גענאנגען פון אים זרע אדער גיין :

זוהר בשלה דף מ"ז ע"ב

ה' ילחם לכם ואתם תהריסון. רבי אבה פתח (ישעיה נח) אס תשיב משכת רנגל עשות חפצין כיום קדשי וזכאי אינון ישראל דק"ה אחרעי כהן לאתדבוק כה מכל עמין דפלחין לכוכביא ומנו רחמנא דלהון קריב לון לגביה ויהב לון אורייתא ויהב לון שבת דלחיה קדישא מכל שאר יומין וימין וימין מכלא וחדוה דכלא וסקול שבת לקבל אורייתא כלל. ומאן דנטיר שבת כאלו נטיר אורייתא כלל (שס) וקראת לשבת שונא עטגא דכלא עטגא דפשא וטפא עטגא דעלאין ותחלין :

מספר צידה לדרך דף ר"ו ע"א	יוסף לחק	הדכה פסוקה
מספר צידה לדרך דף ר"ו ע"א	הרמב"ם הל' שבת פ"ג	מספר צידה לדרך דף ר"ו ע"א
מי שרצו לקבל עבודת השם יתכבד ויכלל מנני אדם . (א) תבשול חי שלא בשל כלל או שכלל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר להשהותו על גבי האש בין בבירה ובכופה בין בחנור	האש זיה נאך גאר גיט געקאכט	האש זיה נאך גאר גיט געקאכט
מי שרצו לקבל עבודת השם יתכבד ויכלל מנני אדם . (א) תבשיל חי שלא בישל בלי אריזע געקעקין וואס דער קענטש וואס וויל אויף זיך געקען צו דינען גאט זאל ער ויין אפגעשיידט פון קענטשין	אויב עס נועט לייגער קאכין נועט דאס געקעקין קאליע נוערין סתור דהשחות עי גבי האש קעג קען דאס האלטיין אום שבת געבין פויער בין בדידה ובכופה בין בחנור סאיי אין אפירה אונ אין אכופה אונ אין אהויבין ופארציימיגע הויבין צום באקין אונ קוימקעם צום קאכין זענען גווען אזוי געמאכט. קען האט געמאכט פון ציגול אונ פון ליים אזוי וויא אקילעקדיגע פאס. אפא הויבין	אויב עס נועט לייגער קאכין נועט דאס געקעקין קאליע נוערין סתור דהשחות עי גבי האש קעג קען דאס האלטיין אום שבת געבין פויער בין בדידה ובכופה בין בחנור סאיי אין אפירה אונ אין אכופה אונ אין אהויבין ופארציימיגע הויבין צום באקין אונ קוימקעם צום קאכין זענען גווען אזוי געמאכט. קען האט געמאכט פון ציגול אונ פון ליים אזוי וויא אקילעקדיגע פאס. אפא הויבין
(חק לישראל ע"ט)	(חב)	ג"ג

זמן כל תבשיל שבשל ולא בשל כל צרכו או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו אם השליך לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל חי ומותר לשתותו על האש אע"פ שלא נרף ולא ייסה מפני שכבר הסיח דעתו מכינו ואינו בא לחתוח בנחלים : (ב) וכל תבשיל שאסור לשתותו אם עבר ושהה אותו אסור לאכלו עד מוצאי שבת וימתין בכדי שיעשו . ואם שכחו את תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא אסור עד מוצאי שבת

אונ אונקען . אונ קען האט דא פאס געשטעקט אויף אפאר ציגל וואס זענען גילענין אויף דא ערד . אינאיינציג אין דא פאס האט קען געלייגט פייגער אויף דא ערד . אונ דאס פייגער איז געגאנגען אין דא פאס ביו אין דערהייך . אונ הויבן איז גינען געמאכט ארויף צו שטעלין צוויי קעפ . דאס האט געהייסן פירח . אונ אויב עס איז גינען געמאכט גאר איין קאפ ארויף צו שטעלין . האט דאס געהייסן כופח . אונ אויב עס איז גינען געמאכט אונקען ברייט אונ הויבן שקאל דאס איז גינען אפגור . אהויבן . דאס ברויט וואס קען האט געפאקט האט קען אנגעקלעבט אינאיינציג אין הויבן אויף די ווענט אונ דא הייז פון דעם פייגער איז געגאנגען אינאיינציג צווישן די ברויט אונ אזוי איז די ברויט געפאקט גינארין ון כל תבשיל שבשל ולא בשל כל צרכו אונ אזוי יעדער געקעקט וואס קען האט געקאכט אונ עס איז נאך גיט געקאכט גינארין וויא פיר עס האט געדארפט געקאכט ווערין או בשל כל צרכו אדער עס איז געקאכט גינארין וויא עס האט געדארפט געקאכט ווערין יפצטמק ויפה יז אבער וואס מער עס וועט קאכין וועט בעסער זיין אם השליך לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות אויב פרייטאג שפעט נאנט צו נאכט האט ער אריין גינארין אין קאפ אשטיקול רויט פלייש אונ ער וויל דא שטיקול רויט פלייש זאל אויך געקאכט ווערין אויף שבת צו עסין נעשה חיי כתבשיל הי ווערט דער גאנצער קאפ עסין גירעכונג וויא ארויף עסין ומותר לשתותו על האש אע"פ שלא נרף ולא ייסה מפני שכבר הסיח דעתו מכינו ואינו בא לחתוח בנחלים : (ב) וכל תבשיל שאסור לשתותו אם עבר ושהה אותו אסור לאכלו עד מוצאי שבת וימתין בכדי שיעשו . ואם שכחו את תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא אסור עד מוצאי שבת

פייגער אף על פי שלא נרף ולא ייסה מפני שכבר הסיח דעתו מכינו ואינו בא לחתוח בנחלים : (ב) וכל תבשיל שאסור לשתותו אם עבר ושהה אותו אסור לאכלו עד מוצאי שבת וימתין בכדי שיעשו . ואם שכחו את תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא אסור עד מוצאי שבת

ולא שאיר' חזק' מסתחיקה . ולא עניית גדול מהחמדה . ולא חיים
ערכים מהשמות בחלקו . אמר 'חד הכשת סיבה לכל יושר . אמרו
כי הולכי דרך טעו בדרכם ראו לפיכך אחד במגדל אמרו לו סורנו
דרך זו לך והראה בידו לשמים אמרו לו ואף . אמר להם הכינו
לדה לפני דרככם ולפי שיעור עמידתכם לטוב"ב . וראו לבחור יספ
תאר וכחוס הבשר . שאלוהו על כחם בשור . ענה טעמתי זכ
טעולם ומלאתיו מר כלענה וזכנו וכספו כלכניו ואני מניס לשמי
לתנור ולא לבופה שהוסקו בגפה או בעצים אע"פ שגרף

ואם תבשיל שבשל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו מותר
לאבלו מיד בשבת : (ג) כל שבוחר לשונוהו על גבי
האש בשנוטלים אותו בשבת אסור להחזירו למקומו ואין
מחזירים לעולם אלא ע"פ בירה גרופה או מכוס' או בבירה
ובופה שהוסקו בקש ובגבבא והוא שלא הניח הקדרה על
גבי הקרקע אבל משהניח' על גבי קרקע אין מחזירין
אותו ואפי' על גבי בירה גרופה או מכוסה ואין מחזירין
עליו כיסה מפני שהבלין הם ביותר וכל שאין מחזירין עליו

בעסקתו אפשידונג פון דיא וועלט זאבין . וויא
דער מענטש וואס בענוגענט זיך מיט וואס נאט
האט אים גיגעבן ווא שמיך חזקה מהשתקה עם
אין גיט דא גיין שטארקערע אונ גיין בעסקערע
היטונג פאר דעם מענטש . וויא שווייגן ווא
עניית גדול מהחמדה עם אין גיט דא גיין גרעסערע
ארעמקייט וויא דער מענטש וואס גרוסט צו
אלץ ווא חיים ערבים מהשפה בחלקו עם אין גיט דא
גיין ויסערער לעבין ווי דער מענטש וואס פרייט
זיך מיט ויין חלק וקייט וויא פיר נאט האט אים
גיגעבן אסר אחד הבושה סיבה לכל יושר איינער האט
גיזאנט דאם שעמען זיך גריינגט דעם מענטש
צו אלע ארעמליכקייט ונוייל ער שעמט זיך
טוהט ער גיין אונרעכט אונ טוהט גוטס אפרי כי
חולכי דרך טעו בדרכם מען האט גיזאנט מענטשין
זענען אקאהל געזאנגען אין וועג אונ האבין
געבלאנדעט דא פשוט אחד במגדל האבין וויא
גיזען וויא אפרוקער מענטש שטייט אויף
אטורעם אפרי לו הורג דרך זו גיד האבין ווי גיזאנט
צו אים ווייז אונ אין וועלכע וועג זאלין מיר גיין
והראה בידו לשמים האט ער געוויזען מיט די האנט
וויא זאלין גיין אויף דעם הימלעל אפרי לו ואף
האבין וויא גיזאנט צו אים וויא אזוי גייט מען
אויף דעם הימלעל אסר דעם הכינו צדה לפני דרככם
לדמי שיעור עמידתכם לטובם הכא האט ער גיזאנט צו
וויא פרייט אייך פאר שפייז איידער איר וועט
גיין אין דעם וועג אויף אזוי לאנג וויא איר וועט
דארפן ויין אויף עולם הכא וראו דבחר יפה תואר
וכחוש הכשר אונ וויא האבין גיזען איינגען
מענטש אשיינעם נאר ער אין גיווען קאנער
שאהוהו על פחש בשור האט מען אים גיפערענט פאר
וואס ער אין קאנער ענה טעמתי זה העולם ומצאתיו
מר כענה האט ער גיענפערט איך האב פארזוכט
דיא וועלט . האב איך גיזען ווא אין בויער ווי
לענה ואזוי אביטערע גראו ווהבו וכספו כאבניו אונ
דיא נאלד מיט די זילבער פון דער וועלט זענען
וויא שטיינער וניט מער ווערמ' נאני מביס לשפי

אים גיט עסין פון מוצאי שבת ואם הקשיל שבשל
כל צרכו הוא אונ אויב דאם אין גיווען אזוי אעסין
וואס פרייטאג פארין נאכט אין דאם גיווען אין
גאנצין פארמיט וימצטמק ויפה לו אונ וואס מער עם
האט זיך געקאכט אין אלץ בעסקער גיווען מותר
זאכלו מיד בשבת מען מען דאם עסין פאלד אים
שבת : (ג) כל שבוחר לשהותו על גבי הווש דיא אלע
עסינארט וואס מען מען וויא דאזין שטיין געבין
פייער אונ שבת בשנוטלים אותו בשבת אסור להחזירו
למקומו אז מען האט דאם עסין צו גענומען פון
פייער אונ שבת . קאר מען גיט צוריק שטעלין
צום פייער ווא מחזירין יעזים אונ מען קאר גיין
קאהל גיט צוריק שטעלין אונ שבת דאם עסין
אויף דער בירה זאל על גבי בירה גרופה או מכוסה
סיידן עם אין ערב שבת ארויס גענומען גיווארין
דיא פייער פון דער בירה אדער דאם פייער אין
בדעקט גיווארין מיט אש או בפירה אונ בופה זענען
גש ויבבא אדער אז די בירה אונ בופה זענען
געהייצט גיווארין מיט שטרויא אדער מיט
קליינע שפענדליך והוא שלא הניח הקדרה על גבי הקע
אונ דאם מען מען נאר אז ער האט דעם קאפ
גיט אנועק גישטעלט אויף די ערד אפי' משהניחה
על גבי הקעק אדער אז ער האט דעם קאפ אראפ-
גענומען פון דער בירה אונ אנועק גישטעלט
אויף די ערד אין מחזירין אויף דער בירה ואפי' על גבי
בירה גרופה או מכוסה אפילו די פייער אין ארויס
גענומען גיווארין פון דער בירה אדער מען האט
דאם פייער געשיט מיט אש פון דעםטווענין
קאר מען גיט דעם קאפ צוריק אויף שטעלין
ווא מחזירין לתנור ולא לבופה שהוסקו בגפה או בעצים
אונ אויב מען האט אראפ גענומען אקאפ עסין
פון פייער אונ שבת . אפילו מען האט אים גיט
אנועק גישטעלט אויף די ערד . קאר מען אים
גיט צוריק שטעלין אונ שבת גיט אויף דעם
אויבין אונ גיט אויף דעם בופה וואס זענען
געהייצט גיווארין מיט גפת וקייט די פסולת פון
קאן נאכדעם וויא מען האט פון וויא ארויס
גענומען דיא אייז אדער מיט האלץ אף על פי שגרף או כיסה אפילו ער האט אויפגעשארט דיא
קוילין אדער ער האט די קוילין בדעקט מיט אש פון דעםטווענין קאר מען אויף גיט מפני שהבין
זום ביותר וייל די היץ אין וייער שטארק ופי שאין מחזירין עליו אונ אלע עסינארט וואס נאט האט אים

מזמורו ורואה אנשים יוליכום לנן עין ואחרים לניהנם ויראחי
מאש השורף :

[illegible]

איינגשאפט און פון ארעמקייט און פון צרות צו דינען גאט מיט אמונה און ברחוק. דאס איז דער עיקר וואס איז ליב ביים הקב"ה. נוי דער תנא זאגט פאר אונז אונזער אונזער. ווי גרויס דער צער איז ביי דעם מענטש ער זאל קענען דינען צו הקב"ה. אזוי גרויס נעמט זיין דער שרר וואס הקב"ה נעמט אים געבן. דאס זאגט רש"י ד"ה יעקב האט גיטאקט ויזען ריהיג און דינען צו הקב"ה. האט הקב"ה גיטאקט דא דין לעדיקים מה שמרוקן להם לעולם הבא. עס איז גיט גענוג פאר דיא צדיקים די עולם הבא טאט זיין וועלן האבן פון דיא הורה און מצות ווען אלץ איז פאר זיין אונגעברייט. ווען זיין ויזען ריהיג און האבן עולם הנה. גאר פארקערט זיין זאלן האבן צער און יסורים און דינען גאט. אזעלכע עולם הבא דארפן האבן די צדיקים. דריבער האט הקב"ה פאלד געשיקט אויף יעקב דעם צער פון יוסף וואס ער האט געהאט דעם צער ביי ער האט געדארפט גיין אין גלות מצרים. ויזש יעקב בארץ כנעני אביו. הקב"ה האט גיטאקט צו דיא יודין ביי גרים ותושבים אהם עקדי. אויב איר נעמט שמענדיג מראקמין אז איר זענט גרים אויף די נעלם. איר זענט פון אפערקערן ארט אהער געקומען איר איר נעמט פונדעם ארט מוין אקאהל אנועק גיין. וועט איר זיין תושבים מיט מיר אויף עולם הבא. וועט איר אייביג זיין מיט מיר צו עולם הבא. ווארום יעדער מענטש דארף אייביג מראקמין אין הארצן אז ער איז גאר אויף דיא וועלם. ווארום ער נעמט דאך מוין פון די נעלם אנועק גיין. און ער ווייס גיט ווען נעמט אים פון דיא נעלם הייסן אנועק גיין. און נאכדעם וויא דיא נשקה גייט אנועק אין הימל. דאך די הייבט זיין אהער אפגעוועקענע. דאך דארף די נשקה זיין אויף אייביג. דער מענטש טאט בערעכונג אזוי. וועט ער זיך ווייניג אונטען און זארגן אויף עולם הנה. ווארום זארגט דען דער אורח וואס איז געקומען אויף אקירצע צייט אין אפערקער שטאט און ער ווייס גיט ווען ער וועט דארפן אנועק פארן. אויב די סטאנציע איז אנוועק אדער אשעקטע. דער עיקר איז ביי אים ער זאל מאכן אנוועק גישעפט. אז ער נעמט קומען אהיים זאל ער האבן פרנסה און זאל קענען ויזען ריהיג. ביים דעם מענטש מיט זיין עולם הנה דארף אויף אזוי זיין. אויף די נעלם זאל ער זיין וויא גאר. אארום. וואס ווייס גיט ווען ער נעמט פון דיא נעלם אנועק גיין. ער דארף זיך גאר פארברייטן צו דער אייביגער